

KONST- OCH INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN 1897
UTGIFVEN AF ”FÖR SVENSKA HEM”
GUSTAF CHELIUS, STOCKHOLM

ALLMÄNNA KONST- OCH INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN

I STOCKHOLM 1897.

REVY I BILD OCH ORD.

UTGIFVEN SOM GRATISBILAGA TILL ILLUSTRERADE FAMILJETIDSKRIFTEN FÖR SVENSKA HEM 1897.

STOCKHOLM GUSTAF CHELIUS’ FORLAG.

STOCKHOLM, CENTRAL-TRYCKERIET, 1897.

Förord till den elektroniska utgåvan

Verket, som tillhör **The Getty Research Institute**, har hämtats från Internet Archive. Det anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i februari 2016 av Bert H.

Allmänna
Konst- och Industriutställningen
i Stockholm 1897.

En sensommardag.

Ännu stå Djurgårdens lunder i högsommarens fägring, fastän höst står för dörren och strör gult och rödt här och hvar i trädens kronor. Ännu skimrar gräset grönt, och ännu leker en varm solstråle på Djurgårdsbrunnsvikens glittrande vatten.

I eftermiddagsstunden pulserar kommunikationernas febrila lif ännu helt starkt. Spårvagnarne ila och möta

hvarandra på Strandvägen. Ekipager, mer eller mindre eleganta, med middagsgäster till eller från Hasselbacken, rulla fram på den ståtliga avenyen, där också arbetsåkdon från de med byggnadsställningar ännu belamrade nybyggena trängas med hvarandra och de öfriga hjuldonen. Vattenvagnen, som dämpar dammet, skrider sakta fram, kryssande i detta vimmel af åkande och gående, och utsänder sin breda stråle åt båda sidor. På ridbanan kommer en och annan officer i kort galopp, och ytterst mot hamnkajen susa velocipedryttarne ljudlöst och med hvinande fart.

På den provisoriska Djurgårdsbron uppstår en sammanträngning och stockning i trafiken. Vid hvardera änden står en polis och ser till att ingen öfverträder förbudet att köra fort. Träbron, som visserligen är ny sedan sommaren 1895 och väl får anses starkare än den gamla Djurgårdsbron, anses ej ha tillräcklig bärkraft för alla dessa åkdon. Men till vänster, ett stycke längre ut mot viken, håller man på att uppföra den nya bron, som skall vara färdig till utställningen, och hvars konstruktion lofvar största soliditet. Pålningen är redan afslutad. Pråmar ligga på ömse sidor, och arbetarne sträfva nu vid brobyggnaden i den varma eftermiddagstimmen.

Väl komna öfver bron stöta vi på ett plank eller snarare vi befinna oss inklämda mellan två plank. Det ena, det till höger, känna stockholmarne till sedan gammalt. Det är den tegelstensmur, som inhägnar flottans område, och hvars krön nu förhöjts och moderniserats genom en rad af annonstaflor, indelade i fält, ett utslag af det annonseringsraseri, som allt mer och mer hotar att vanställa och vandalisera alla våra offentligaplatser. Planket till vänster är dess bättre provisoriskt. Det inhägnar utställnings-platsen, och innanför detsamma pågå nu som bäst rustnings- och byggnadsarbetena med en nästan feberaktig ifver. En arbetsstyrka af hundratals personer är där sysselsatt i olika grenar af grofarbete och handtverk. Yxors och hammares slag ljuda där från morgon intill sena aftontimmen, och redan kan man utanför planket skönja resultatet af denna verksamhet.

Högt öfver staketet resa sig torn och spiror. Man skulle nästan vilja säga bara spiror, ty ännu ser man på de flesta ställen endast trävirket, stommen, sticka naket upp mot himlen. Somliga af tornen äro delvis täckta med spåntak, som fått färg af ergig koppar. Kupolformen är förhärskande bland tornen, hvilka afslutas upptill med en kunglig krona, en hyllning åt kungligheten, som skulle förefalla tämligen omotiverad, om man ej erinrade sig, att konung Oskar år 1897 firar sitt 25-års regentjubileum.

Sedt från den provisoriska entrén till Djurgården, hvilken ringlar sig utmed den ofvan nämda tegelmuren och betydligt afviker från den gamla vägen, ter sig utställ-ningsområdet som ett oredigt kaos af hopspikade träslåar och bräder, som resa sig i luften i en mycket lätt konstruktion och utan några tunga bjälklag. Det är svårt att i denna oreda upptäcka den ledande, ordnande tanken, sådan som den en gång sprang fram i arkitekternas hjärnor och sedan tog gestalt på planritningen. Allt är sväfvande och står ännu under »förvandlingens lag». Det enda, som erbjuder en fast form, är Nordiska museets mäktiga stenbyggnad, hvilken med sin väldiga takstol och sin kraftiga gafvel tecknar en ståtlig kontur mot luften och den omgifvande trädgrönskan.

Museet, denna skapelse af en mans otroliga energi och allmänhetens nästan lika otroliga offervillighet, hade fått sin byggnad — ett mästerverk af den eminente arkitekten professor I. G. Clason hufvudsakligen efter engelska renässansmönster — halffärdig och hade väl knappast beräknat att kunna öppna dess imponerande hallar för allmänheten ännu på några år, då utställningskomitén fäste sina blickar på den plats, som till slut valdes till expositionsområde. Det torde ej vara för mycket att påstå, att befintligheten på platsen af en redan till det yttre färdig monumental utställningsbyggnad med ett betydande utrymme i afsevärd mån blef bestämmande för komiténs val, liksom äfven dess. arkitektur blef i någon mån afgörande för utseendet hos en af huf-

o

vudmassorna i utställningens byggnadskomplex. A andra sidan kan sägas, att utställningens förläggande till denna plats blef en vändpunkt i Nordiska museets byggnadshistoria och dref denna fråga ett godt stycke framåt, i ty att grundläggningsarbetet och grundmurningen å den andra delen af detta palats därigenom nödvändiggjordes.

I intim anslutning till den redan färdiga halfvan af Nordiska museet, som sålunda blef en väsentligt stödjande stomme, uppgjordes nu ritningarna till det monumentala provisoriska palats, hvilket strax till höger inom

utställningsområdet nu reser sig, mäktigare än något annat byggnadsverk inom hufvudstaden — med undantag naturligtvis för slottet — och hvars arkitektur — tack vare hufvudsakligen arkitekten Agi Lindegrens nobla smak — såväl i fråga om totalintryck som finesserna i detaljer utgör ett så beaktansvärdt konstverk, att man med verklig ledsnad tänker på, att det inom kort skall gå sin förintelse till mötes.

Redan sådant det tedde sig, när fotografen med sin kamera förevigade dess ofärdiga fasad den eftermiddagsstund, under hvilken vi fört läsaren ut till utställnings-platsen (se illustrationen sid. 5), gjorde det en storartad verkan. Hvilken effekt skall det ej då framkalla, när det en dag färdigt, vid ingången till utställningen, med sina harmoniska massor skänker besökaren ett förberedande, imposant intryck!

Men under det vi sålunda gått utanför planket och gjort våra reflexioner öfver en utställning, som endast är ett utkast, ha vi kommit in på ett stycke af utställningens historia, hvilket strängt taget ej har sin plats här utan å ett annat ställe, där dethistoriska kapitlet skall afhandlas. Emellertid ha vi passerat den lilla cigarrbod, som fällts in uti planket, och nått fram till den öppning i inhägnaden, där man läser de vanliga anslagen: »Tobaksrökning förbjuden!» — i trots af cigarrbutikens frestelser — och: »Obehöriga äga ej tillträde, t

Vår allsmäktige vän arkitekten Carl Möller har dock på utställningens byrå i Arffurstens palats försett oss med ett »Sesam, öppna dig!» i form af ett inträdeskort, som annullerar hvarje annan ukas och öppnar för oss detta hemlighetsfulla område, föremålet för så mången förstulen, liingtansfull blick genom plankets springor.

Men, sanningen att säga, så är där icke stort att se, sedan vi väl erhållit det afundade tillträdet. Eller rättare: där är allt för mycket att se. Allt är huller om buller. Själfva terrängen erbjuder en bild af den grundligaste oreda. Stenrös och jordhögar ligga uppkastade öfverallt. På den breda hufvudvägen, belagd med djupa sandlager, på hvars ömse sidor trädgårdsmästaren kämpar med byggmästarne om möjligheten att skapa en gräsmatta, rulla tunga arbetsåkdon med grus och sten. Till höger, där Nordiska museets långa fasad sträcker sig i norr och söder, klättra murare och snickare på byggnadsställningarna. Man håller på att revetera väggarna på trätillbyggnaden med puts och i denna fasonera rutor liknande de naturliga stenarne i den redan färdiga byggnaden. Nedanför röra sig manliga och kvinnliga handtlangare.

På vänstra sidan om vägen ter sig en ungefär liknande syn. Där håller man på att öfverkläda trästommen till Stockholms stads paviljong, en vacker byggnad i Gustaviansk stil, med den gråa putsen, och inuti dåna snickares tunga hammarslag. Ned mot brobyggnaden pågår ett förstörelseverk. Där jämnar man med marken den gamla Pontinska villan, som fordom låg där så fridfull och en smula förnäm med sin förtjusande trädgård vid den stilla viken och den bullersamma Djurgårdsbron, men som i senare tid förvandlades till ett tämligen osmakligt kafé, sedan det grannt bemålats med en mängd allegoriska dygder. Man ser ännu rester af dessa sorgliga målningar på de få stenar som lämnats på hvarandra, men som snart skola begrafvas bland det andra fyllningsgruset. Den idylliska trädgårdens örtesängar och gräsmattor äro jämmerligen nedtrampade, men träden stå där lika lummiga och gröna som i villans blomstringstid.

Ytterst på Kaptensudden står den smaklösa rundmålningsbyggnaden, för hvilken man af utställningen kräfde en så oskälig lösepänning, lik en öfverflödsartikel, för hvilken man har svårt att hitta på någon användning. Nere vid stranden bakom Stockholms stads paviljong är en präktig kaj under byggnad. Stenfyllningen är redan gjord på största delen af den ansenliga sträckan, men vid ena änden håller dykaren ännu på att lägga säker grund på vikens botten (se bilden sid. 16). Mellan alarne vid vikens stränder framskymtar den ståtliga resningen af fiskerihallen, och där bortom speglar sig i viken ett byggnadskonglomerat af sällsam ålderdomlig prägel, skissen till den intressanta kulturbild, Gamla Stockholm, hvilken tvifvelsutan kommer att utgöra utställningens största dragningskraft.

Till vänster utmed hufvudvägen ligger ännu den lilla vaktstugan af sten, som fordom markerade inkörsporten till k. Djurgården, och alldeles där bredvid synes det förfriskningsstånd, där arbetarne på de korta pauser de unna sig från dagens mödor läska sig med ett glas svagdricka eller lifva sig med en kopp kaffe. Det stora mar-ketenteriet ligger till höger alldeles vid ingången till utställningsområdet.

Längst ute i perspektivet och bakgrunden reser den kolossala industrihallen sin smäckra träkonstruktion mot luften. Virket tecknar sig som smala streck, korsande hvarandra i alla möjliga riktningar. Intet tungt och tryckande kan spåras i den långsträckta rektangulära figur, som genom det kraftiga midtpartiet, öfver hvilket den originella Bobergska kupolen skall byggas, erhåller en imposant fyllighet. Om det ofant-liga rum och de kolossala mått, som dessa af spiror hopspikade väggar en dag skola omsluta, får man en föreställning, först när man träder in under den hopgyttring af virke, som skall föreställa taket. Den väldiga hallen har tre skepp, alla af en respektabel höjd.

***

Den konst- och industriutställning, som i maj 1897 öppnas i Stockholm, kallas skandinavisk på den grund, att alla de nordiska länderna dit äro inbjudna till fredlig täflan.

Det är dock icke första gången Stockholm sålunda utgör samlingspunkten för de tre syskonländernas konstnärliga och industriella täflingskamp, ty redan för en mansålder sedan var Sveriges hufvudstad platsen för en stor skandinavisk utställning. Denna, den första i Norden, ägde rum 1866. Jämt sex år senare inbjöd Köpenhamn till den andra utställningen af samma omfattning, och där ägde äfven år 1S88 den tredje allmänna nordiska utställningen rum.

Takstolsresningen å Nordiska museets tillbyggnad.

Att Sverige denna gång utfärdade inbjudningen till denna det fredliga arbetets fest kan till fullo motiveras af den storartade ekonomiska utveckling vårt land genomgått under den mansålder, som förflutit, sedan den första skandinaviska utställningen ägde rum i Stockholm, och den blomstring, hvari dess materiella och andliga odling för närvarande befinner sig. Några jämförande statistiska siffror skola lättast åskådliggöra betydelsen af dessa framsteg inom landets hufvudnäringar.

Medan arealen af den odlade jorden inom Sverige år 1866 uppgick till 21/, millioner hektar, har den nu ökats till nära 31/2 millioner, och spannmålsskörden har stigit från 17 millioner metriska centner till 24 millioner, under det foderskörden ökats i ännu starkare proportion.**Nordiska museet med dess provisoriska tillbyggnad.**

Mejerihandteringen har, främjad i en väsentlig grad genom de inom landet med afseende på densamma gjorda uppfinningarna, exempelvis De Lavals separator, på några få år utvecklat sig till en af landets viktigaste näringsgrenar. Medan Sverige sålunda för trettio år sedan införde minst 5 millioner kilogram smör årligen, exporterar det numera ej mindre än 25 millioner kilogram. År 1866 ägde Sverige omkring 1,300,000kor, men nu 1,700,000, hvilka dessutom i rasernas kvalitet betydligt öfverträffa den stam, som förefanns det förstnämda året.

Men ännu mera lysande ter sig utvecklingen på skogshandteringens område. Utförseln af oarbetade trävaror, som år 1866 knappast torde ha öfverstigit ett värde af 30 millioner kronor, har nu hunnit till 120 millioner och därutöfver, och i närvarande stund är Sverige det förnämsta trävaruexporterande land i världen. Den svenska skogshandteringen sysselsätter minst 25,000 arbetare och har till sitt förfogande världens största sågverksanläggningar. Vid sidan af denna råvaruindustri har uppstått en träförädlingsindustri, af hvars alster utföras för mer än 20 millioner kronor årligen.

Ser man på bärgsbruket, så brötos för en mansålder sedan endast en half million tons järnmalm årligen, men numera har denna siffra ökats till två millioner tons eller fyra gånger så mycket. Tackjärnstillverkningen hade då ännu ej hunnit till

250,000 tons årligen, men har nu stigit till 500,000 tons. Vida starkare är dock utvecklingen inom stålindustrien. Vid 1860-talets midt producerades i Sverige endast omkring 7,000 tons årligen, nu däremot 170,000 tons.

Belysande i afseende på den industriella utvecklingen är äfven arbetarepersonalens numerär. Medan denna år 1866 vid landets samtliga fabriker, med undantag af mejerierna och sågverken, uppgick till icke fullt 40,000 arbetare, så sysselsättas nu mera minst 130,000 arbetare inom dessa industrier.

Gjuterier och mekaniska verkstäder hafva under samma tid ökat värdet af sin årstillverkning från 8 millioner

kronor till 53 millioner, sockerraffinadierna och sockerbruken från 13 millioner till 57 millioner, pappersbruken från 3 millioner till 13 millioner o. s. v. Värdet af hela årstillverkningen inom den svenska industrien, oberäknadt mejerihandteringen och sågverken, torde nu uppgå till minst 400 millioner kronor årligen. För trettio år sedan nådde det knappast fjärdedelen af denna summa.

Sammanlagda värdet af Sveriges import och export uppgick år 1866 till 220 millioner kronor. Xumera har detta värde sprungit upp till inemot 700 millioner.

Af handelsflottan har segelfartygens tontal endast vuxit från 250,000 till 370,000, medan ångfartygens uppgått från 14,000 till 180,000. Sammanlagda tontalet af in- o^h utklarerade fartyg i utrikes fart har vuxit från 3 millioner tons till 12 millioner.

En synnerligen tillförlitlig mätare på det allmänna välståndet, i all synnerhet bland det s. k. småfolket, torde man finna i våra sparbankers tillstånd. Och i jämförelse med dessas kapital år 1866 visar dess nuvarande ställning en rent af oerhörd blomstring. Medan för 30 år sedan i landets sparbanker innestodo endast 38 millioner kronor, har det sparade beloppet nu vuxit till öfver 350 millioner.

Jämsides med denna materiella blomstring har den andliga odlingen fått ett uppsving, som ställt de skandinaviska folken i nivå med de främsta kulturstater i världen. Vi ha redan i förbigående vidrört en del uppfinningar, hvilka kommit en af våra nu mest blomstrande näringar till godo. Ingeniörsvetenskapen och ingeniörsbildningen ha under de senaste trettio åren utvecklats på ett rent af häpnadsväckande sätt, och om vi svenskar än icke i denna utvecklingshistoria kunna inregistrera mer än några namn, som satt märken för evärdeliga tider i utvecklingen, så kunna vi dock inom vårt land och folk uppvisa snart sagdt en teknisk allmänbildning, som sträcker sig till en stor del af nationen. Flere af våra mekaniska fabriksarbetare rekryteras sålunda från de tekniska yrkesskolorna, ingeniörer föra lokomotiv eller ha på annat sätt trängt ned i den stora arbetsmarknaden.

I de djupa arberareleden har kunskapstörsten icke blott blifvit väckt utan äfven i vida kretsar tillfredsställd. Folkskolorna äro numera jämte sin öfverbyggnad, fortsätt-ningsskolorna, verkliga medborgerliga bildningsanstalter, och i de stora städerna ha genom enskildt initiativ och offentligt understöd verkliga arbetareakademier, de s. k.arbetareinstituten, vuxit upp, spridande kring sig en mångsidig bildnings ljus. Nationen är sålunda i stort sedt en af de mest bildade nationer och har i sitt undervisningsväsen möjligheten till en ännu rikare andlig kultur.

Vetenskaperna, i all synnerhet de exakta, ur hvilka den materiella odlingen be-höfver ösa för sitt lif, ha gått framåt genom en ihärdig och planmässig forskning, och flere af våra vetenskapsmän ha europeiskt ryktbara namn.

Konsten har under den lifligare beröring med de stora kontinentala kultur- och konstcentra, hvilken förmedlats genom de allt mera fulländade kommunikationerna, höjt sig till en i det materiella lifvet allt mer ingripande kulturmakt. Om vi än icke i närvarande stund — kanske just på grund af styrkan i dessa främmande inflytelser, som våra konstnärer varit underkastade under sina studier i främmande länder — kunna tala om en nationell konst, så framträda dock våra konstnärer i utlandet såsom svenska konstnärer och bidraga därigenom att hedra sitt fädernesland.

Litteraturen har under dessa trettio år uppvisat åtskilliga namn, som skola lefva öfver de växlande opinionsstormarnes larm och förenas med världslitteraturens historia. Och sträcka vi — som sig bör vid tal om en skandinavisk förbrödringsfest af detta slag — vår blick öfver till broderlandet Norge, så möta vi där skaldenamn, som i denna stund stå som världens främsta. "

Pressen, som i sin och detta i betydligaste mån bidragit till denna allmänna utveckling, har själf undergått en utvecklingsprocess af den mest genomgripande art och genom såväl den kunskapsgrad och i öfrigt moraliska öfverlägsenhet hvilken, där-inom är representerad, som ock genom de fulländade tekniska hjälpmedel, hvaröfver den numera förfogar, är den en andlig makt, som väl förtjänar titeln »en statsmakt»

* *

*

Tiden kan därför med skäl sägas vara inne för en uppvisning af de resultat, de skandinaviska folkens utveckling frambragt under den senaste mansåldern.

Frågan om en andra nordisk industriutställning i Stockholm daterar sig också ej från i går, ej ens från ett eller ett par år tillbaka, utan den l;ar cn förhistoria som

o

börjar för ett femtontal år sedan. Aren 1881—82 arbetade redan en komité på en plan för en dylik utställning, som den föreslog böra förläggas på Ladugårdsgärdet mellan Svea artilleriregementes förrådshus och Källhagen. Denna komité hade kommit till en slutsiffra för kostnaderna, uppgående till 1,166,000 kronor.

Aren 1889—90 finna vi ännu en komité i verksamhet för samma ändamål, och denna komité har fäst sina blickar vid Friesens park såsom lämpligt utställnings-område samt fått upp kostnadsförslagets slutsiffra ända till 2 millioner kronor. Det arbetsutskott, som fick om händer de förberedande arbetena för den utställning, hvilken 1897 skall blifva en verklighet, hade i det i september 1894 uppgjorda kostnadsförslaget kommit ännu en million i höjden. Dess kostnadsförslag för utställningens förläggande till Lejonslätten slutade nämligen på 2,950,000 kr., däraf 2,350,000 kr. för anläggnings-och 600,000 för driftkostnader. P>yggnaderna beräknades af detta utskott skola kosta

1,208,000 kronor.

Emellertid hade äfven andra platser än Lejonslätten blifvit föreslagna till utställ-ningsområde, och nämdes bland dem den vackra Friesens park på vägen åt Manilla till. Men olägenheterna af denna plats syntes det nämda arbetsutskottet betydligt öfvergå fördelarne, och som hufvudskäl mot densamma anfördes, att »denna omtyckta del af Djurgården skulle ur estetisk synpunkt lida af att belamras med stora byggnader, hvarjämte dess läge är relativt aflägset». Kostnaderna för utställningsanläggningen här beräknades till 2,596,000 kr. Men äfven trakterna kring Karlaplan med utställnin-Vy från entrén till utställningen.gens utsträckning väster om vägen på »Gärdet» voro föreslagna. Denna plan ansågs kunna realiseras för en kostnad af 2,438,000 kr. Dock uppställde sig åtskilliga hinder, hufvudsakligen på grund af den eventuella utställningsplatsens närhet intill militär-etablissementet, hvilka utskottet ansåg vara oöfverstigliga.

Det meranämda arbetsutskottet bestod af följande ledamöter: öfverståthållaren, frih. Tamm, ordförande, hrr O. Almgren, R. Almström, O. Björck, A. Leffler, F. Lindskog, C. Möller, T. Odelberg, Th. Pilgren och K. Wallenberg. Vid ett sammanträde i början af oktober 1894 förstärktes detta utskott med d:r C. Herslow i Malmö.

Utskottets flertal lutade åt den meningen, att Lejonslätten vore den lämpligaste platsen för den blifvande utställningen och detta af många skäl. Hufvudskälet var dock det ypperliga läget, hvilket med hänsyn till de många och olikartade kommunikationerna kan anses så godt som centralt, åtminstone i jämförelse med de öfriga föreslagna platserna. Dessutom erbjöd terrängen tillfälle till en mängd pittoreska och pikanta arrangement, naturen räckte här osökt handen åt konsten, sjö, trädplanteringar eller lundar kunde åt anläggningarna förläna stor liflighet och omväxling, och så hade man det halffärdiga Nordiska museet. Om än den sistnämda faktorn icke hade någon förhärskande ställning i den argumentation, som dikterade flertalets mening, så voro de andra skälen så mycket mera talande. Utskottet lät äfven redan vid sitt septembersammanträde fantasien få fria tyglar att sväfva ut öfver det projekterade utställnings-området, och i en liflig beskrifning öfver dess blifvande utseende sökte det stämma den allmänna opinionen för sin åsikt.

Pressen och allmänheten voro dock ej fullt så hänförda och sangviniska. I tidningarna kritiserades utskottets förslag och i synnerhet den ekonomiska sidan af det samma. Afven den föreslagna platsen blef föremål för åtskilliga anmärkningar, men dessa voro af den art, att de knappast förmådde uppvisa några positiva fördelar hos de öfriga ifrågasatta områdena, hvilka skulle bättre än Lejonslätten kvalificera dem för utställningen.

.Så mycket torde dock kritiken i pressen ha uträttat, att den stora utställnings-komitén, sedan den under ett par

dagar tagit de olika föreslagna platserna i skärskådande, vid sitt sammanträde den 5 oktober återremitterade frågan till arbetsutskottet för närmare utredning med särskildt påpekande af nödvändigheten af en reduktion såväl i fråga om utställningsområdets utsträckning som med afseende på kostnaderna.

Dessa senare hade i ej oväsentlig grad uppdrifvits genom de ersättningsanspråk, hvilka framställts af Nordiska museets styrelse för rätten att disponera öfver den färdiga delen af dess byggnad jämte tillhörande område. Äfven hade det varit tal om att indraga Skansen i utställningsområdet och förbinda denna med främre Djurgården genom en bro med elevator, ett projekt som visade sig synnerligen kostbart. Museets styrelse hade äfven med frågan om öfverlåtelse af sin halffärdiga byggnad jämte område kombinerat begäran om ett handtag i och för lösande af den kinkiga byggnadsfrågan i form af alternativt ett stående lån å 100,000 kr. eller ett af regeringen sanktioneradt premieobligationslån eller lotteri. Härigenom invecklades saken än ytterligare, och underhandlingarna mellan utställningskomitén och Nordiska museets styrelse blefvo både omfattande och spännande. Museets styrelse ville emellertid mot dessa villkor upplåta åt utställningen äfven det för densamma så betydelsefulla Framnäsområdet, denna originella bild af det Stockholm som gått med de små blåhvita träbyggnaderna vid viken, hvilka gamla stockholmare så väl kände till och erinrade sig som »sommarnöjen» för äfven rätt burgna familjer, och där äfven den en gång så afgudade Emelie Högqvist haft sitt sommarresidens.

Saken tålde sålunda att tänka på, och underhandlingarna fortsattes. Allt jämt stod pänningefrågan i teten. 1881 års utställningskomité hade förutsatt ett anslagaf det allmänna på tillsammans 800,000 kr., och 1890 års komité hade beräknat ett bidrag af staten å 400,000 kr. samt af kommunen å 300,000 kr.

I slutet af november 1894 framlade arbetsutskottet en ny utställningsplan, alltjämt med Lejonslätten som plats för expositionen. I denna plan hade kostnaderna ned-bragts med omkring 300,000 kr. Panoramabolagets byggnad, för hvilken en oskäligt hög lösepänning begärts, uteslöts ur planen. För öfrigt hade utställningsområdet enligt denna plan i det närmaste samma omfattning och utsträckning som i närvarande stund.

I början af december sammanträdde den stora utställningskomitén under kronprinsens presidium, och vid detta sammanträde godkändes definitivt arbetsutskottets omarbetade förslag. Lejonslätten med kringliggande trakt blef sålunda bestämd till utställningsområde.

Det nya kostnadsförslaget slutade på en utgiftssumma af 2,656,281 kr. För betäckande af denna räknade man först och främst på en direkt inkomst af 1,480,000 kr.,

sålunda specificerade:

Försålda byggnaders värde .... 75.000 kr.

Hyror och försäljning af kataloger .... 125,000 »

Tombola.. 30,000 »

Platshyror .... 250,000 »

Inträdesafgifter .... 1,000,000 »

• Sedan dessa direkta inkomster blifvit dragna från utgiftssumman, återstår en brist af 1,176,281 kr. Till fyllande af denna brist hoppades man få ett anslag af staten å 400,000 kr. och af Stockholms stads kommun å 300,000 kr., hvarjämte man förmodade, att regeringen skulle tillåta ett pänningelotteri. Dessutom förutsatte man, att en garantifond å minst 200,000 kr. skulle kunna åstadkommas genom teckning af enskilda personer.

Det hopp man ställt till stat och kommun i fråga om bidrag till utställningen förverkligades icke till fullo. Stockholms stadsfullmäktige beviljade visserligen vid sammanträde den 1 februari 1895 det af kommunen äskade anslaget eller 300,000 kr. under villkor likväl, att riksdagen skulle bidraga med 400,000 kr. Men då kunglig proposition i frågan framlades för riksdagen i början af maj samma år, ansåg sig civilministern ej kunna sträcka sin vädjan till riksdagens anslagsvillighet utöfver 300,000 kr., eller 100,000 kr. mindre än som af komitén beräknats. Detta anslag beviljades ock af riksdagen och stadsfullmäktige beslöto sedan att med uppgifvande af

det vid sitt anslag fästade villkoret lämna det redan utlofvade anslaget. Det bidrag, som utställningen erhöll från det allmänna, uppgick sålunda till 600,000 kronor, en ganska blygsam summa, när det gällde ett företag af så stora dimensioner och så stort allmänne-ligt gagn.

Efter denna utgång af frågan inför riksdag och kommunalstyrelse framträdde nödvändigheten af en garantifond med ännu större styrka. Det var tydligt, att den summa, som förut nämts, eller 200,000 kr., numera icke skulle stort förslå, och man hade nu att bygga på det enskilda intresset. Detta visade sig också så pass vaket, att man inom kort kunde glädja sig åt tecknandet af en garantifond på en half million kronor. Men vid denna teckning af en betydande summa förbands äfven en personfråga, nämligen utseendet af kommissarie för industriutställningen. De personer, som ville garantera nämda fond, fordrade, att till denna post skulle utses grosshandlaren Arthur Thiel, och denne blef äfven korad att bekläda denna ansvarsfulla förtroendepost. Lyckligtvis har det visat sig, att herr Thiel genom sitt intresse och sin energi motsvarat de fordringar, man rimligtvis kunde ställa på en kommissarie.

Sedan dessa fundamentala frågor sålunda blifvit lösta, skred man till arbetet på ordnandet af utställningsterrängen och grundläggningen af utställningsbyggnaderna.Men nu — som fallet städse varit vid alla utställningsföretag af större omfattning — visade det sig snart, att kostnaderna långt ifrån motsvarade kostnadsberäkningarna, och en oroande stegring yppade sig snart på utgiftssidan. Då tillgreps den utväg, som skymtat fram både i det ursprungliga, af arbetsutskottet afgifna kostnadsförslaget och jämväl i den k. propositionen, men som vid behandlingen af frågan i riksdagen skarpt klandrats, ett klander hvilket fått formen af så godt som ett vid anslagets beviljande fäst villkor. I augusti 1896 utfärdade nämligen regeringen, på tillstyrkan af civilministern Groll, en förordning om ett pänningelotteri å 7 millioner kronor för täckande af den eventuella bristen i utställningsbudgeten.

»Gamla Stockholm». Slottet, från Djurgårdsbrunnsviken.

En storm af ovilja mötte detta regeringsbeslut genast vid dess framträdande, och nästan enhälligt fördömde pressen denna åtgärd i de skarpaste ordalag. Oviljan vände sig icke så mycket mot själfva principen, ehuru äfven denna fick sin andel af klandret, såsom stridande mot riksdagens flera gånger upprepade uttalanden, men desto hårdare drabbades af det allmänna missnöjet själfva organisationen af detta lotteri,hvilket ansågs komma att i oskälig grad gynna enskilda personer och dessutom påstods ej vara garanteradt af fullt vederhäftig pänningeinstitution.

Det inre af Nordiska museet.

Den allmänna opinionens påtryckning blef till slut så stark, att k. m:t fann sig föranlåten att begagna sig af den rätt k. m:t åt sig själf förbehållit vid utfärdandet af nämda förordning, eller att annullera hela beslutet. Efter någon tid fattade emellertidregeringen ett nytt besiut, enligt hvilket det som nödvändigt ansedda lotteriet bestämdes till 3 millioner kronor, sedan det garanterats af ett konsortium, bestående af framstående bankirer och kapitalister.

Och härigenom torde man väl få anse utställningens ekonomi för fullt betryggad.

***

Utställningen omfattar, såsom dess namn angifver, två afdelningar, en för konst och en för industri.

Den förra skall omfatta uteslutande rena konstprodukter, sålunda'inga alster af slöjd, hvari konstnärliga element spela någon större eller mindre roll. Det är sålunda endast arkitektur, skulptur och måleri, som vid denna utställning skola representeras.

Ordföranden i konstutställningsafdelningen är prins Eugen, och ledamöter i cen-tralkomitén för denna afdelning äro porträttmålarne Richard Bergh och Oskar Björck, arkitekten Ferdinand Boberg, professorn frih. Gustaf Cederström, skulptören Theodor Lundberg, professorn grefve Georg v. Rosen och akvarellmålaren Anders Leonard Zorn. Afdelningens kommissarie är herr Oskar Björck, och dess sekreterare föreståndaren för lifrustkammaren C. A. Ossbahr.

Industriutställningen är afsedd att indelas i nio sektioner eller olika arter af industri. Den första sektionen skall omfatta uppfostran, undervisning, vetenskapliga hjälpmedel, reproduktion af skrift, teckningar m. m. samt hälsovård, den andra husslöjdarbeten, den tredje ingeniörs- och byggnadsväsen, den fjärde industri och handtverk, såsom möbler, mineralindustri, metallfabrikationer, garn- och väfnadsindustri, kemisk industri m. m , den femte maskiner, redskap, transportmedel, den sjette skeppsbyggeri, sjöfart, fiske och fiskodling, den sjunde elektricitet, den åttonde krigsväsen samt den nionde sport- och turistväsen.

Dessutom kommer att anordnas en teater- och musikutställning i samband med en serie dramatiska och musikaliska föreställningar. Ändamålet med denna utställning är att gifva en åskådlig bild af den svenska teaterns och musikens utveckling från äldre tider till våra dagar dels genom exposition af konstnärligt och tekniskt märkliga föremål, som tjänat till medel för eller bära vittne om denna utveckling, samt porträtter och minnen af personer, som befordrat densamma, dels genom prestationer af svensk dramatisk konst och musik, representativa för olika tidehvarf.

Denna utställning, som lofvar att bli högeligen intressant, skall få sin plats på höjden ofvan Biologiska museet, där en paviljong af omkring 400 kv. meters golfyta skall uppföras i omedelbart sammanhang med den stora konserthallen, hvilken rymmer omkring 1,500 åhörare, och hvari föreställningarna skola äga rum på en särskildt uppförd scen.

Föreställningarna komma att utgöras af 45 till 50 matinéer och soaréer i konserthallen tre gånger i veckan under tiderna 22 maj — 28 juli samt 7 augusti—15 september. Programmen komma att bjuda på konserter med upptagande af äldre svensk musik, kortare dramatiska stycken, operor och sångspel eller scener ur större sådana, ballett och pantomim, deklamation och sång af enskilda artister samt en serie scener och tablåer, återgifvande svensk teater under olika tider m. m.

Denna utställnings styrelse utgöres af kammarherre Axel Burén som ordförande, intendenten Harald Molander som kommissarie, grosshandlare Arthur Thiel, brukspatron Knut Michaelson, arkitekten Carl Möller och dekorationsmålaren Carl Grabow.Utställningen har en centralkomité och ett förvaltningsutskott. I den förra är kronprinsen ordförande. Öfriga medlemmar af centralkomitén för industriutställningen äro:

Rektorn vid tekniska skolan i Stockholm Viktor Adler, grosshandlare Oskar Almgren, Fabriksidkarne R. Almström och J. F. L. Backman, direktören vid Separator John Bernström, grosshandlaren Johan Bäckström, ingeniören d:r Gustaf de Laval, kamreraren Carl Ekgren, generalkonsul E. Fränekel, disponenterna William Gibson och Hans Gustafsson, bruksägaren A. H. Göransson, fil. d:r Carl Herslow, konsul Sixten Keyser, ingeniör F. H. Kockum, ingeniör Arthur Lcffler, bruksägaren C. Lindberg, arkitekten F. Ch. Lindskog, grosshandlaren P. E. Lithander, disponenten E. J. Ljungberg, bruksägaren K. O. Ljungqvist, geologen Hj. Lundbohm, direktören i Korsnäs sågverksbolag Bernh. Martin, arkitekten Carl Möller, ingeniören C. G. Xorström, öfverdirektören A. Th. Odelberg, grosshandlaren John Philipson, marindirektören J. Th. Pihlgren, konsul John Rettig, godsägaren grefve F. K. H. Strömfelt, konsul Axel Swartling, fabriks-idkaren Knut Söderblom, direktören vid Huskvarna vapenfabrik G. W. S. Thatn, grosshandlaren Arthur Thiel, ryttmästaren G. I). R. Tornérhjelm, bankdirektören Knut Wal-lenberg. grosshandlaren Erik Wijk, professorn E. A. Wijkander och generaldirektör A. R. Åkerman.

Förvaltningsutskottet, hvars ordförande är öfverståthållaren frih. Gustaf Tamm, räknar följande medlemmar:

Grosshandlaren O. Almgren, fabriksidkaren R. Almström, porträttmålaren Oskar Björck, generalkonsul E. Fränekel, ingeniör C. G. Norström, öfverdirektören Th. Odelberg, marindirektör J. Th. Pihlgren, grosshandlaren Arthur Thiel och bankdirektör K. Wallenberg.

Generalkommissarie är öfverståthållaren frih. Tamm, kommissarie för industriutställningen är, såsom nämts, grosshandlaren Thiel, centralkomiténs sekreterare är konstakademiens sekreterare doktor Ludv. Looström, och byggnadschef är arkitekten Carl Möller.

Utom dessa komitéer äro i grannlanden Norge och Danmark tillsatta särskilda utställningskomitéer, hvilka mottaga anmälningar från utställare inom dessa länder.

För att nedbringa kostnaderna i och för deltagande i utställningen till det min. sta möjliga, har styrelsen för statens järnvägar beviljat fraktfrihet för allt på statsbanorna befordradt utställningsgods, och äfven å de enskilda järnvägarne samt å ång-båtslinierna komma lindringar i fraktkostnaderna att beviljas. Utställningskomitén åtager sig dessutom all transport af kolly ej öfverstigande 1,500 kilogram från Stockholms norra station till utställningsplatsen.

Beträffande deltagandet i utställningen må i öfrigt erinras därom, att föremålen skola utställas under utställarens namn, honom dock obetaget att å detsamma angifva namnet å den eller de personer, som väsentligen bidragit till dess förfärdigande, att utställare äger rätt att å sina föremål utsätta försäljningspris, samt att utställnings-föremålen skola vara uppställda å därtill anvisad plats före den 12 maj 1897 vid risk att utställaren eljes förlorar den åt honom upplåtna platsen. Utställningsföremål få ej utan generalkommissariens medgifvande bortföras under utställningstiden. Därest agenter få tillstånd att anordna kollektiva utställningar, må detta ske endast under villkor, att de utställda föremålen äro af svensk, norsk eller dansk tillverkning. Dock kan generalkommissarien, efter förvaltningsutskottets hörande, härifrån göra undantag. Rätt till detalj försäljning af utställda föremål äfvensom af sådana, hvilka delvis eller i sin helhet tillverkas inom utställningsområdet, kan erhållas enligt öfverenskommelse med vederbörande kommissarie.

Samtliga utställningarna skola öppnas den 15 maj och stängas den 1 oktober 1897.Bortåt vägen längs med Djurgårdsbrunnsviken finna vi den Liljewalchska villan, som med sin bekväma inredning i sin helhet skall upplåtas åt pressen under utställningen, och som helt visst kommer att blifva en af de mest komfortabla pressbyråer som anordnats för provisoriskt användande.

Längre bort finner man det populära Godthem, Uddmans anspråkslösa men vackra villa, som en gång skänktes den uppburne skådespelaren af beundrande vänner. Afven denna byggnad kommer att indragas inom utställningsområdet.

På andra sidan vägen bakom planket finna vi Djurgårdsteatern, som nu står öfvergifven och tillbommad. Direktör Ranft tänker göra den till en utställningsteater, en onekligen mycket god idé. Huruvida den äfven skall bära goda frukter för direktörens kassa, det kan vara mer än tvifvelaktigt, då man besinnar att utställningsteatrar under de senare åren visat sig föga inkomstbringande, snarare ruinerande för sina innehafvare. Djurgårdsteatern kommer åtminstone icke att rosas af de utställare, som få sig plats anvisad i dess närhet, enär brandförsäkringspremierna genom närheten af en inrättning, som kan betraktas såsom eldfarlig, i betydlig grad stegras.

Kajbyggnad i Djurgårdsbrunnsviken.

Landsvägen från Djurgårdsbron framåt slätten delar utställningsområdet i två afdelningar. Till höger om vägen vid Allmänna gränd finna vi sålunda konsthallen, hvilken är under uppförande, och hvars hvitmenade, kalkputsade väggar erbjuda en föga sympatisk anblick. Färdig skall den dock framstå som ett sannskyldigt konstverk, värdigt sitt ändamål att samla det bästa och mest representativa af samtidens nordiska konst.

Ett stycke längre ned mot sjön reser sig maskinhallens smäckra stomme af järn, en synnerligen vacker konstruktion och ett gediget ingeniörsarbete. På flottans område, alldeles vid stranden, skall staten anordna sin marinutställning, som kommer att blifva både retrospektiv, d. v. s. gifva ett stycke kulturhistoria, och instruktiv med afseende på sjövapnets närvarande utvecklingsståndpunkt. **»Gamla Stockholm»: Storkyrkan. I.** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Jan. 1897.)

Stockholm i början af 1500-talet.

I afvaktan på, att den intressanta del af *»Gamla Stockholm»,* som nu å utställningens till vänster om landsvägen belägna del i förminskad, men fullt tidstrogen kopia är under byggnad, skall vid utställningens öppnande i fullfärdigt skick presenteras, förutskicka vi härmed en orienterande, kortfattad kulturhistorisk uppsats i ämnet

tillika med texten belysande illustrationer. (Red. af »För Svenska Hem».)

Af *Otto Sjögren.*

Inledning.

Stockholm är ej någon gammal stad, men platsens bebyggande torde ändå räkna äldre anor, än man vanligen antager. Som gränsort måste den hafva haft storbetydelse i en forntid, då icke blott folkstammarne, utan äfven landskapsmenigheterna lefde skarpt afsöndrade från hvarandra. Den nödvändiga beröringen dem emellan försiggick då vid gränsen på neutralt, under gemensamt hägn stående område, där af många anledningar åtskilligt folk samlade sig. Man må tänka p£i, hurusom Rom växte upp på det gränsområde, där sabinernas, latinernas och etruskernas stammar i en punkt sammanstötte; så har också Stockholm sitt läge på den punkt, där Upplands, Södermanlands och Skärgårdens befolkningar hade sitt gränsmöte. Då en ö utgjorde gränsskillnaden, ställdes den gärna under gemensamt hägn, och äganderätten till densamma delades mellan de menigheter, hvilkas gräns den utgjorde. Liksom Hisingen delades mellan Västergötland och Xorge, så sattes också gränsen mellan Uppland och Södermanland midt på Stadsholmen, där det gamla gränsmärket ännu betecknas vid ett hus på Västerlånggatan. Vid detta gränsmärke måtte landskapsmenigheternas ombud mer än en gång sammanträdt till förhandling; här måtte gisslan utväxlats och andra öfliga bruk iakttagits, då konungar och statsmän skulle fritt draga från det ena landskapet in i det andra. En sådan plats kräfde bevakning; den blef på samma gång tillhåll för dem, som där uppehöllo sig för samfärdselns förmedlande, och en fristad för allehanda löst folk, som af ett och annat skäl kände sig utstötta från det lagbundna land-skapssamhället.

I vikingatidens krigslif måtte denna plats varit synnerligen viktig. Här gick farleden från Mälaren ut i Östersjön och från Östersjön in i Mälaren; här sammanstötte liksom i en punkt skärgårdens mångfaldiga segelleder. Från olika håll torde vikingaskepp här lagt till för att upptaga proviant eller stämma möte. I denna nejd har man att söka sagans Agnefit, där Agne af den bortröfvade Skjalf hängdes i sin stora guldhalsring. Hjalmar den hugfulle och Orvar Odd höllo här till. Som »skepps-holmar» torde säkerligen redan i fornåldrig tid mången af dessa öar hafva betecknats. Med tiden blef det alltmer nödigt att skydda Mälaren mot inträngande vikingaflottor, och platsen fick då ökad vikt. Olof Haraldsson, sedermera konung Olof den helige, trängde en gång under sin ungdomstid in i Mälaren och härjade vid båda stränderna. Olof Skötkonung utspände då kedjor och nedslog pålar för att spärra inloppet genom Norrström; men den norske vikingen gräfde sig ut på annat ställe. Man förmenade, att det skulle skett antingen vid norra Stäket eller vid Söderström. Senare trängde esterna in i Mälaren och uppbrände Sigtuna. Då blef man allvarligt betänkt på att genom befästningar och pålningar inrätta ett >lås för Mälarens sjö».

Men äfven för det fredliga förvärfslifvet har denna plats varit tidigt upptagen, särskildt som fiskeläge. På ena hållet tog man insjöfisk från Mälaren, på det andra fick man strömming från Östersjön och beredde sig tillförsel af lax från de norrländska älfvarne och från Finland. För fiskhandeln uppstod sålunda en hufvudort, i hvars besittning såväl biskopen i Strengnäs som ärkebiskopen i Upsala gärna sökte blifva delägare, utan att någondera fullt fick makt öfver den trotsiga befolkningen.

Lax, lax, lerbak,

aldrig kommer du på bispens fat,

låter sägnen en fiskare sjunga. I förbigående an märkes, att denne fiskare ingalunda framställes som Stockholms förste bebyggare. Han hörde ej till Strengnäsbiskopens underhafvande, som fiskade i Mälaren, ty där fås ingen lax, han var tydligen en fångstman, som hade vidsträckta affärer med »sitt vadmalssegel, sin ekebåt»; hafvet stod honom öppet, och biskopen mäktade ej öfver honom utsträcka sin husbondemakt.

Så utvecklade sig på dessa holmar en handelsplats, som förmedlade omsättningen, till en början af fiskets alster mellan Östersjöns stränder och Mälarens. Sedan kom annan köpenskap därtill, och snart började utländingar för

handelns skull här ned-sätta sig. Som gemensam uthamn för de i mer skyddadt läge uppvuxna köpingarne Sigtuna, Birka, Strengnäs och Telge betraktades denna plats. Man fann nödvändigheten af att befästa den, då köpingarne hemsöktes af esternas härjningståg. Sannolikt har redan Erik den helige tänkt härpå och vidtagit några åtgärder i sådant syfte: något minne däraf har väl gjort, att Stockholm satt hans bild i sitt vapen. Visst är, att hans son Knut Eriksson utförde det första befästningsverket, hvilket sedan förstärktes af Birger jarl. Då platsen sålunda blifvit skyddad, drog sig rörelsen dit, och utländske män, i synnerhet tyskar, gjorde sig där hemmastadda.

Då Birger jarl, »Stockholms grundläggare», tillträdde förmyndareskapet för sin son Valdemar vid år 1250, var Stockholm redan ett uppblomstrande stadssamhälle, där de tilltagsna hansestäderna Lubeck och Hamburg hade landsmän att tillgodose och intressen att bevaka. I Lubecks arkiv omtalas ett i Stockholm afgifvet fördragsdokument redan 1243. Birger jarl utfärdade vid 1250 de första privilegierna åt ett stadssamhälle, som alltså då var sedan gammalt grundadt. Som främlingsstad hade detta samhälle växt upp, ty det var egentligen de inflyttade tyskarne privilegierna gällde. Men som svensk stad skulle den utveckla sig, så var jarlens mening. I fördraget med Lubeck hette det: »Om någon från eder stad bo i vårt rike, vilja vi, att de må följa våra lagar och i öfrigt kallas svenskar.»

Den forna gränsholmen hade nu blifvit stadsholmen, hvilken omgafs med murar och försågs med ett befäst torn, Kärnan, hvilket jämte den omgifvande »förborgen» blef kungligt slott. Den betecknades till en början rätt och slätt som »Holmen», la-tiniseradt Holmia. t Af de nedslagna pålar, som uppburo skeppsbryggorna och afstängde inloppet, torde namnen Käpplingeholmen och Stockholmen bildats, vittnesbörd om den blandadt svenska och tyska befolkningen, ty det svenska namnet käpp motsvaras af det tyska stock. Man kan ock tänka på de stora upplagen af stockar och annat trävirke. Sägnen om den urhålkade stocken, som inneslöt de flyktande Sigtunaboarnes skatter och dref upp vid Holmen, synes däremot vara ett otympligt fabrikat från en senare mytbildning.

Under Folkungatiden växte Stockholm upp till en befäst hufvudstad; det är den ingalunda minsta skapelsen af denna storslagna tid. Slottet reste sig allt starkare, mu-rarne med sina torn och välförvarade portar gåfvo det bättre skydd och innanför dem utsträckte sig mellan husrader de båda >långgatorna», Öster- och Västerlånggatan, omkring Stortorget och de därifrån utlöpande smärre gatorna. Mellan slottet och Stortorget uppfördes af de inflyttade främlingarne storkyrkan, hvilken helgades åt S:t Nikolaus, köpmännens skyddspatron. Bland träbyggnaderna höjde sig ståtliga trappgaf-velshus af sten; ett af dem var rådhuset vid Stortorget. Den uppväxande staden fick prägeln af den katolska kyrkans herradöme. Efter hand lade kyrkan beslag på ett vidsträckt område dels i staden, dels i dess närmaste omnejd. Under Magnus Ladulås grundades Gråmunkeklostret på Gråmunkeholmen, senare kallad Riddarholmen. Som kyrklig stiftelse grundades af hertig Valdemar Helgeandshuset på likbenämda holmen. På norra malmen vid foten at Brunkeberg grundades Klara nunnekloster. Jnom staden reste sig Svartbrödraklostret, grundadt af Magnus Eriksson; för beredande af nödigt utrymme åt detsamma måste man flytta stadsmuren längre söderut. Österut på Norrmalm byggdes Jakobs kyrka, och längre upp på höjdsträckningen af Brunkeberg an-lades S:t Görans hospital, där spetälska fingo vård. På södra malmen hade man »kors-kapellet» (i närheten af Katarina kyrka) samt Maria Magdalenas kapell.

Stockholm och dess omnejd vid slutet af medeltiden.

»Gamla Stockholm»: Parti af slottet från borggården. I. Efter fotografi för »För Svenska Ilem» af *B. Orling.* (Jan. 1897.)

Den tidens Stockholm utgjordes egentligen blott af stadsholmen eller »staden inom broarna», och äfven detta område var då betydligt inskränktare än nu. Först och främst var vattenståndet vida högre; Skeppsbron, Strömparterren, cellfängelse- och riddarhustomterna samt en stor del af Köttorget stodo i följd däraf under vatten. En ej ringa del af af det återstående utrymmet upptogs af stadsmurarne, hvilka med sina torn och porthvalf upptogo området mellan de båda Nygatorna, sträckte sig öfver Mynttorget till slottet samt därifrån längs

husraden vid nuvarande Skeppsbron. Meddem sammanhängde Väster- och Österlånggatorna så nära, att en ej ringa del af husen voro inbyggda i själfva muren. Starkast voro de torn, som skyddade stadsportarne: på norra sidan Lejontornet vid norra porten, där Västerlånggatan utmynnade, ett litet stycke trån gamla Norrbro; västerut höjde sig Draketornet (söder om Gråmunkebron), hvilket förband nuvarande Gråmunkegränd med Riddarholmen. Båda dessa torn hade namn efter de ornament, som voro öfver deras portar anbragta. Stortorget hade sitt torn i närheten af Järntorget, och på östra sidan höjde sig Köpmanstornet till skydd för sin port.

»Gamla Stockholm»: Parti af slottet från borggården. II. Efter fotografi för »För Svenska Hems af *B. Orling.* (Jan. 1S97.)Slottets äldsta byggnadsdel, det s. k. adelshuset, omgaf den »lilla borggården», i hvars midt tornet Kärnan eller »Tre kronor» höjde sig; den upptog södra delen af nuvarande borggården; öster därom öppnade sig Smedjegården kring en annan byggnadslänga; hit anslöt sig norrut stora borggården, hvars omgifvande byggnader gingo nära intill stranden. På västra och södra sidan var slottets inre afspärradt genom en bred och djup vallgraf, öfver hvilken västerifrån en vindbrygga ledde till den yttre borggården, som dessutom skyddades genom en tjock, med skottgluggar försedd mur. Södra delen af den yttre borggården hade blifvit inredd till »örtagård». Det var sålunda ej lätt att från slottet komma ut i staden och än svårare att från staden komma in i slottet.

Västerut mellan slottet och Yästerlånggatan låg ett kvarter, som fått det egendomliga namnet Helvetet, hvilket bibehållit sig i gatunamnet Helvetiigränd. I närheten däraf hade bödeln sin bostad. Storkyrkan var försedd med en hög, spetsig tornspira och upptog österut genom den vidfogade korbyggnaden ett vida större utrymme än nu. I närheten var förlagd en andlig välgörenhetsstiftelse »Själagården» vid Skärgårdsgatan, som ursprungligen bort heta Själagårdsgatan. Vid kyrkogården gick en länga af slaktarbodar. Stortorget var då stadens förnämsta torgplats; det omgafs af höga, smala stenhusgaflar, mellan hvilka ännu ett och annat trähus kvarstod. Ett af de höga stenhusen var stadens rådhus; det står ännu kvar, och man visar där det fönster, hvarifrån Kristian II skall hafva åsett Stockholms blodbad. I närheten var »kåken» upprest, där förbrytare utställdes till schavottering eller afstraffades med hudstrykning; namnet däraf har bibehållit sig i namnet Kåkbrinken.

Från Stortorget gingo söderut Skomakare- och Svartbrödragatorna, vid hvilka stadens handtverkare hade sina förnämsta gilleshus. Vid ändan af Svartbrödragatan reste sig det vidsträckta, af en mur omgifna svartbrödra- eller dominikanerklostret på den plats, där nu (i närheten af källaren »Freden») en trappgång leder upp från Österlånggatan; en del af det gamla klostrets källarhvalf lära ännu finnas i behåll. Då klostret under Magnus Erikssons tid anlades, utbredde sig här stadens södra murlänga med sitt porttorn; tornet flyttades då längre söderut, men den gamla murlängan fLk till en del stå kvar jämte den nya, som byggdes därutanför. ()sterut från Stortorget gick Köpmansgatan, vid hvilken många af stadens rikaste borgare bodde, den mynnade ut i Köpmansporten, som skyddades af ett torn. Den östliga husraden längs stranden var till en del sammanbyggd med muren; en mängd hus voro här klädda med grönskande torftak, hvilka från sjösidan gåfvo en pittoresk anblick. Vid Storkyrkans nordvästra hörn kom man genom »Xikolai port» in på Faurentii gränd, den nuvarande Storkyrkobrinken; här låg S:t Faurentii gilleshus, hvilket utgjorde en af stadens förnämsta samlingslokaler.

Stadsholmen kallades med rätta »staden inom broarne». Väster och norrut var den medels sådana förenad dels med Gråmunkeholmen (senare kallad Riddarholmen), dels med Helgeandsholmen. Broarna utgjordes af plankor, uppburna af nedstötta pålar. samt voro försedda med vindbrvggor, medels hvilka samfärdseln i krigstid kunde afspärras. Längre ut omgåfvos Gråmunkeholmen samt Stockholms nordöstra del af en på pålar hvilande skeppsbrolänga, vid hvilken fartygen lastade och lossade. Innanför densamma utbredde sig en för farkosterna bättre tryggad plats, dit de inlöpte genom öppningar, som kunde afspärras medels bomverk.

Gråmunkeholmen, i äldsta tider kallad Kedjeskär efter de till dess skydd utspända kedjorna, hade sedan fått namn efter det under Magnus Ladulås uppförda Grå-brödraldostret, hvars båda hufvudbyggnader jämte dithörande kyrka hafva sina grundmurar dels i Riddarholmskyrkan, dels i den gamla gymnasiibyggnaden. Kyrkan hade 1416 blifvit täckt med blytak. Klosterområdet var omgifvet af en ringmur. Päholmen hade man äfven vid medeltidens slut uppfört en väderkvarn samt några mindre hus.

Anträda vi vid samma tid färden från Stadsholmen till Norrmalm, där nu Stockholms förnämsta stadsdel utbreder sig, så möter oss en helt annan anblick än den vi i våra dagar äro vana vid. Strömparterren låg då under vatten, och utanför densamma sträckte sig haltkretsformigt skeppsbryggan mellan staden och Helgeandsholmen. Till sistnämda holme gick en mindre träbro direkt från slottet. Hufvudbron gick väster därom från Lejontornet till Helgeandsholmen, hvilken ursprungligen utgjort två holmar, som sedermera genom utfyllning förenats. Här låg det af hertig Valdemar uppförda Helgeandshuset, afsedt att gifva vård åt sjuka och härberge åt väg-farande. Holmen var omgifven af en murlänga och skyddades i sitt nordvästra hörn af ett stort torn. På nordvästra sidan funnos vattenkvarnar, hvilkas drithjul skvalpade i det forsande vattnet. Af den nya Norrbro fanns då icke en tillstymmelse, och på de tomter, där ännu basaren står, steg vattnet upp till murlängans fot.

Från midten af Helgeandsholmen gick den med ett porttorn skyddade, med vindbrygga försedda träbron från Helgeandsholmen till Norrmalm. Yid sidan af densamma gick en mindre bro, kallad »Sandbron», hvilken i krigstider torde hafva blifvit rifven. Själfva marken, på hvilken Norrmalm utbreder sig, tog sig då helt annorlunda ut än nu. Sandåsen Brunkeberg reste sig då till betydande höjd, så att man därifrån hade en dominerande öfverblick öfver staden. Nu är den till största delen, men icke helt och hållet försvunnen; man skönjer ett litet spår efter den i höjdsträckningen af Mäster Samuelsgatan samt då man från Brunkebergs torg ser Vattugatorna och Kar-duansmakuregatan slutta nedåt på ena hållet, Ilerkulesgatan på det andra. Den tidens släkte måtte hafva vandrat på fast mark, där nu hustaken vid Brunkebergstorg resa sig. I den trakt, där nu Centralposthuset står och flere tidningsredaktioner hafva sina lokaler, måtte Sten Sture d. ä. i Brunkebergsslaget 1471 hafva börjat sitt anlopp uppför höjdsträckningen, på hvars öfversta krön konung Kristian stod med den dan-

o

ska riddarhären. Asens främre del, som vette åt staden, var kal, men den bortre delen skogbeväxt. Nedanför västra sluttningen låg i skogsbrynet Klara nunnekloster med dithörande byggnader, hvilka kringslötos af en mur. I den omgifvande skogsmarken utkämpades Brunkebergsslagets hårdaste kamp. Det smala vattendrag, som nu leder från Ivungsholmsbron till Ulfsundafjärden och med knapp nöd gör Kungsholmen till ö, var vid denna tid i klostrets närhet vida större. Det utbredde sig till Klara sjö, som täckte de tomter, där nu Centralbangården och Centraltryckeriet äro belägna.

Från den kala Brunkebergshöjden må man hafva ägt en vacker utsikt på långt håll, men hvad man där på nära håll fick se, var föga trefligt. Där var nämligen en ofta begagnad afrättsplats, där kropparna dinglade i galgar eller voro uppsatta på stegel och hjul. Öfver själfva höjden gick farvägen, naturligtvis mera beräknad för ridande än för åkande. Sluttningen, som vette åt staden, var bebyggd med små trähus och lider, mellan hvilka gingo oregelbundna »allmänningsgator», naturligtvis ej sten-lagda. Till största delen upptogs platsen af kålgårdar, trädgårdstäppor och beteshagar, som begagnades af stadens borgare och till någon del uthyrdes för klostrets räkning. llvarken byggnader eller planteringar kunde emellertid här påräkna något bestånd i krigstid, då Stockholms närmaste omnejd så ofta var slagfält. Till en del hade husen ej stadigvarande åbor, utan begagnades som härbergen af stormännen, då de vid rådsmöten eller andra tillfällen skulle uppehålla sig någon tid i Stockholm.

Nedanför östra sluttningen af Brunkeberg låg Jakobs kyrka, dock ingalunda den nuvarande; i sitt gamla skick förefanns den emellertid där redan på 1300-talet. Längre österut gick man ej många steg, förrän vattenståndet vidtog; såväl Norrström som**Gamla och nya Stockholm:** I. Stockholm vid slutet af 1500-talet. II. Det nuvarande Stockholm med riksbyggnaderna m. m.Lilla Värtan gingo då vida högre upp än nu. I sistnämda fjärd uppflöt Näckströmmen från träskmarkerna norrut längs Brunkebergsåsen, öfver nuvarande Näckströms-gatan och bildade en liten träsksjö, »Katthafvet», där nu Berzelii park utbreder sig och musiken från Berns salong ljuder; den utmynnade vid Käpplingeholmen.

Följde vi nu härifrån den stråt, som i våra dagar betecknas af spårvägens »ring-linie», så skulle vi finna den gä, ej mellan .ståtliga husrader, utan genom en tämligen genuin landsbygd, med kringströdda små boningslägenheter, s. k. malmgårdar, sank ängs- eller skogsmark. Så är ock fallet med vårt nuvarande aristokratiska Östermalm; där

låg, omgifven af skogsdunge och träsk, den lilla byn Vädla, i hvars närhet Gustaf Vasa utkämpade sin första vapenbragd. I närheten af nuvarande Johannes-kyrkan låg S:t Görans hospital; där härbergerades spetälska, hvilka det ålåg att med träskramlor ideligen varna de vägfarande för att komma dem alltför nära. Närma vi oss nu åter till Klara sjö, så må vi sätta oss öfver till motsatta stranden, till den nuvarande Kungsholmen. Den hette då Munkeliderna; namnet angifver, att den till stor del var klosterjord. Där funnos stora tegelslagerier, af hvilka Klara kloster drog intäkten. Där låg äfven en liten jordägendom, som någon tid tillhört Sturesläkten.

Från Kungsholmen promenerar man nu bekvämt på Järnvägsbron förbi Ströms-holm till Riddarholmen. Det gick ej så lätt den tiden att färdas från Munkeliderna till Gråmunkeholmen. Ville man ej taga den långa omvägen förbi Klara kloster öfver den tidens dubbla Norrbro, så måste man sätta öfver i båt. Strömsborg såg man då näppeligen en skymt af, ty detta skär hade då svårligen med sin öfversta spets stuckit upp öfver vattenbrynet. Båten kunde där tryggt ha glidit öfver den plats, där nu det nya Strömsborgshuset som bäst skjuter upp i höjden. Hade den möjligen måst stanna vid nuvarande Riddarhustomten, så hade det ej varit af landfäste men måhända af den nedfällda bommen vid skeppsbryggan, som omgaf Gråmunkeholmen. Landstigen på denna holme kunde man sedan öfver Gråmunkebron börja vandringen söderut.

Genom den af sitt porttorn skyddade Söderport i närheten af Järntorget gick man vidare öfver den träbro, som förenade staden med Södermalm; äfven denna bro kunde i krigstid uppvindas. I närheten af densamma funnos vattenkvarnar, hviikas hjul drefvos af den förbiforsande strömmen. Sluttningen af Söderåsen var glest be-bygd; det mesta utrymmet upptogs af kålgårdar, beteshagar och planteringsland. Vid stranden närmast bron låg en rad af slaktarbodar, och därutanför sträckte sig en lång träbrygga, vid hvilken båtar lade till. På Södermalm var plats beredd för åtskilliga industriella anläggningar, som ej fingo utrymme eller lämpligen kunde hysas i staden. Vid Klockviken götos klockor, och äfven grytgjutarne hade där sina verkstäder. Vid Tegelviken voro tegelslagerier anlagda. Både där och annorstädes hade repslagare sina banor, om hvilka på ett annat ställe Repslagaregatans namn erinrar. Längst österut lågo »själabodarna», där man af säldjurens späck beredde tran; de innehades dels af kyrkliga stiftelser, dels af enskilda personer. Vid Skinnarviksbergen fäster sig minnet af där anlagda garfverier; Timmermans- och Krukmakaregatorna erinra om de handtverkare, som i den nejden fordom haft sina verkstäder.

Om gator i vår tids mening kunde vid denna tid ej på Södermalm blifva tal; men fyra vägar gingo från södra bron i olika riktningar öfver detta område. En gick längs stranden österut till själabodarna; en annan gick åt sydost uppför sandbrinken till »löten >, där på höjden var uppfördt ett kapell till hågkomsten af det heliga korset; i Kapcllgränds namn bevarar sig ännu ett minne däraf. Botgörare vandrade mellan rådhuset och detta kapell för att under sin ruelse för sig upplifva minnet af Jesu lidande. Till detta kapell hörde den nu i dess närhet återuppresta minnesstenen, på hvilken Kristi korsfästelse är afbildad. På Pelarbacken stodo de fyra pelare, som tillhörde Södermalms afrättsplats. Öfverst på höjden, där nu Katarina kyrka reser sig,hade Kristian låtit bränna de i blodbadet afrättades lik. Nedanför utbredde sig en sank mark eller mosse, efter hvilka några förmenat, att Mosebacke fått sitt namn. At sydväst ledde en annan väg till Maria Magdalenas kapell, omkring hvilket fattigkyrkogården låg. Den fjärde vägen gick västerut öfver den bärgiga stranden till Sätra och Brännkyrka samt var omgifven af åtskilliga smärre byggnader.

I det inre af staden voro husen till stor del af sten, vanligen med de höga gaf-larna vända åt gatan; men många, sannolikt de flesta, voro af trä eller korsvirke. På malmarna bestod man sig näppeligen med annat än träbyggnader, uppförda längs stränderna eller utefter allmänningsvägarna. Handelsbodarna hade ej någon ingång från gatan; kommersen drefs genom en åt gatan vettande bred fönsteröppning. Denna stängdes med en ofvanifrån nedfälld trälucka, hvilken, då handel drefs, var till hällten uppfälld, så att den bildade liksom ett tak till de utställda varornas skydd; ibland var den tudelad, så att den nedre delen kunde bilda en skifva, på hvilken varorna kunde få bättre rum. I de förnämligare husen hade fönstren små glasrutor, infattade i blyramar; i stället för glas brukade man, då ej bättre tillgång fanns, tunna, halft genomskinliga hinnor. Fönsteröppningarna afstängdes med massiva träluckor. Taktäckningen utgjordes för det mesta af torf eller bräder; de förnämligare husen voro ofta täckta med taktegel; plåttak voro ännu ej i bruk. Vid hvarje husport var utställd en fylld vattentunna att hafva till hands vid de ofta förekommande eldsvådorna. Åtminstone hufvudgatorna voro stenlagda, om än stenläggningen

just ej var af bästa slag; de voro äfven på ömse sidor försedda med rännstenar.

*

Stockholm och dess omnejd i belägringstillstånd.

Under sin historia har vår hufvudstad undergått många och genomgripande förändringar. Stockholm, sådant det framstod vid medeltidens slut, ödelädes till stor del under den närmast påföljande tiden. ()deläggelsens första akt är det långa belägringstillståndet, hvarmed unionens upplösning kännbart betecknades. Vid redogörelsen för detsamma få vi tillfälle att kasta en blick öfver Stockholms aflägsnare omnejd.

Den 3 febr. 1520 afled Sten Sture d. y. i sin släde på Mälarens is, då han, redan förut dödssjuk, gifvit sig af från Strengnäs för att anordna hufvudstadens försvar mot de antågande danskarne. Vi känna, med hvilken beslutsamhet Kristina Gyllenstjerna sökte öfvertaga den ledning, som fallit ur hennes aflidne makes hand. Den 20 febr. intågade danskarne i Strengnäs, medan de svenske herrarne rådgjorde på det närbelägna Tynnelsö och beslöto sig för dagtingan. Från annat håll inträngde danskarne samtidigt i Uppland. Då afsändes i början af mars Henrik Sledorm och Olaus Petri, sändemän från ärkebiskopen och Strengnäsbiskopen, för att förmå Stockholm till dagtingan, men fingo ett afvisande svar. Då de andra kvardröjde på Norrmalm — möjligen i närheten af S:t Görans hospital — hälsades de med kanonskott från Helgeandsholmen, där Måns Green förde befälet, och tvungos då att återvända. Vid påsktiden började redan belägringstillståndet göra sig kännbart; konung Kristian upprättade då ett befäst läger på Ladugårdslandet (detta namn var i bruk redan under medeltiden) och besatte Valdemarsön, det nuvarande Djurgårdslandet, då en med ekskog bevuxen ö; ett annat danskt läger upprättades söderut. Vid pingsttiden, då den danska flottan anländt, blef Stockholm trängre inneslutet, dock icke fullständigt. Vid de utfall, som gjordes, kämpades striderna ibland rätt långt borta, en gång vid Södertelge. Bland de belägrades hjältar utmärkte sig i synnerhet den tappre Peder Fredag.**»Gamla Stockholm»: Rådhuset från Stortorget.** Efter en fotografi för »For Svenska Hem» af *B. Orling.* (Jan. 1897.)

Denna belägring drog med sig en förödelse för Stockholms närmare och aflägsnare omnejd. Vi få ej tänka oss, att fienden ensamt var förödaren; äfven de belägrade själfva nedrefvo och förstörde hvad de kunde i närmaste omgifningen, på det intet skulle komma fienden till godo. Norrmalm och Södermalm fingo sålunda bittert erfara, hvad en belägring vill säga. I Stockholms aflägsnare omnejd hände det äfven, att förödelsen kom från svensk sida. Så blef den lilla staden Strengnäs nedbränd, men icke vid danskarnes intåg, utan vid det angrepp, som Måns Jonsson — den sedermerasåå grymt mördade — mot dem företog. I allmänhet var det emellertid danskarne, som öfvade vildsint hämnd för det motstånd, som Stockholm mot dem gjorde.

»Gamla Stockholm»: Parti af slottets yttermurar vid Storkyrkan. III. Efter en fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Jan. 1897)

Vi få här tillfälle att fästa vår blick på några märkligare orter i Stockholms aflägsnaste omnejd. Staden Strengnäs låg till största delen i aska, men domkyrkan och biskopshuset voro ännu i behåll, båda minnen af den förtjänstfulle biskopen Konrad Rogge.Af honom uppfördes också Tynnelsö slott med sina för den tiden ovanligt starka och höga murar; äfven detta undgick förödelsen. Kyrkor, biskopshus och kloster räddades i allmänhet genom klereciets undergifvenhet, om än deras ägodelar från början och deras innehafvare till slut ej skonades. Gripsholms gods hade af Sten Sture d. ä. donerats till ett därstädes upprättadt kartusianerkloster, hvars byggnad lär hafva varit belägen vid foten af den lilla bärgskulle, på hvilken Mariefreds kyrka nu står. Af Bo Jonsson Grips gamla borg fanns ej mycket i behåll; måhända finnes en lämning däraf kvar i det gamla »Griptornet». Likaledes skonades klostret på Svartsjö, där äfven en gammal kungsgård fanns. Däremot skonades ej de i Stockholms omnejd belägna Sturc-godsen. Förnämst bland dem var det gamla sagofräjdade llörningsholm, som 14S0 köpts af riksföreståndaren Svante .Stures fader och sedan gick i arf till hans efterkommande. Det blef nu intaget af danska knektar, hvilka där vildt huserade. Med Hörningsholm sammanhörde det gamla godset

Tullgarn, hvilket ej torde rönt bättre öde. •

Förtrytelsen öfver Gustaf Vasas flykt ur den danska fångenskapen torde hafva gjort sitt till vid behandlingen af Vasagodsen. Lindholmens sätesbyggnad (3 mil från Stockholm), där Gustaf Vasa föddes, besköts med kanoner, så att hela den öfversta våningen sedan måste nedbrytas. Kammaren där han föddes trodde man sig emellertid i en senare tid ännu hafva i behåll. Xu återstår af det gamla Lindholmen en högst ringa ruinlämning, knappt ens grundmurarne. Xågot bättre öde måtte Rydboholm hafva rönt; det blef åtminstone ej alldeles nedbrutet; man visar där ännu »Gustaf Vasas studerkammare».

Den 5 september uppgjordes på Valdemarsön det fördrag, hvarigenom Stockholm öfverlämnades åt konung Kristian. Löftet om Hörningsholms återställande till fru Kristina hölls lika litet som de öfriga löftena. I klostret på Gråmunkeholmen uppsattes sedan den akt, hvarigenom han erkändes som arfkonung. I belägringstillståndet inträdde nu en liten hvila, ty konungen återreste till Danmark; han återkom till Stockholm i början af november för att hålla sin kröning, och då började, som man vet, Stockholms lidanden på allvar.

Då Stockholm uppgafs till konung Kristian, befann sig Gustaf Vasa hos sin svåger Joakim Brahe på Tärnö gård i det inre af Södermanland vid sjön Långhalsen, där han enligt sägnen någon tid hållit sig gömd. Där visas äfven en bjälke, på hvilken han säges hafva till tidsfördrif inristat en mängd konstiga figurer. Därifrån drog han till Räfsnäs, som genom arfskifte med Stureslåkten öfvergått i hans faders ägo. Under besök i Gripsholmsklostret Mariefred sammanträffade han med den gamle ärkebiskopen Jakob Ulfsson, hvilken kort därefter afled.

Nu förrättades konung Kristians kröning den 7 nov. Nedanför Brunkeberg var uppförd den inhägnad, där hyllningsceremonien hölls; kröningen hölls i Storkyrkan. Kort därefter, den 8 november, upplefdes fasan af Stockholms blodbad. »Annu i början af detta århundrade utmärktes på Stortorget med stenar, på hvilka årtalet 1520 var inhugget, platsen, där ogärningen föröfvats. Stockholms invånare voro under de följande dagarne prisgifna åt knektarnes barbari; »mången rycktes från sitt arbete till stupstocken», klagar krönikan. De svenska skeppen, som voro i hamnen, förstördes eller borttogos. Då kort därefter konung Kristian åter afrest till Danmark, öfvades fortsatt skräckvälde af den förstärkta knekthopen. Så kom Stockholm genast åter i en belägenhet, som var föga bättre än belägringstillstånd.

Kort efter nyåiet 1521 började Gustaf Vasa uppresningen i Dalarne. L'nder våren eröfrade han städerna Vesterås och Upsala. Från sistnämda stad drog han mot Stockholm, hvars belägring tog sin början vid midsommartiden. Dalkarlshären drog då upp till Brunkeberg, på hvars höjd liken ännu hängde kvar i fyra galgar. »Härsen I spåren af det utländska herradömet», utropade Gustaf och fick gensvar i mängdens förtrytsamma skri, hvarefter kropparne genast nedtogos och begrofvos.

Efter hand upprättades tre läger, med hvilka Stockholm skulle inneslutas, lluf-vudlägret sökte man i början förlägga norrut i stadens omedelbara närhet på Brunke-berg. Men bondehären var illa öfvad och än sämre utrustad för belägringskrig; den led därför genom de belägrades upprepade utfall så stora förluster, att detta läger måste dragas tillbaka till Järfva och sedan ända till Rotebro. Västerut förlädes ett läger på Lofön vid »ladugården» Glya, senare benämdt Torfvesund, där halftannat århundrade därefter Drottningholms slott reste sig. Befälet fördes här af den tappre Peder Fredag. På södra fastlandet upprättades ett tredje läger vid Sätra.

Bland lägrens befälhafvare utmärkte sig mest Peder Fredag, och honom ville därför slottsknektarne hälst komma åt. Ett gynnsamt tillfälle därtill erbjöd sig vid jultiden, då en stor del af belägringsfolket hemförlofvats. På själfva julaftonen drogo 1,500 man af slottsbesättningen i 40 stora skärbåtar ut till Lofön för att »dricka Peder Fredags juletunna». Han hade endast 400 man hos sig, men räddade sig den gången med list. lian utställde 16 karlar, försedda med jägarhorn, här och där bland bärgen samt lät dem vid fiendens annalkande blåsa af hjärtans grund. De redan landstigna danskarne trodde då, att en väldig styrka var i antågande till de angripnas förstärkning; de blefvo i följd däraf förvirrade och kommo i oordning. Då gjorde Peder Fredag med sina 400 man ett käckt angrepp och tillfogade dem ett stort nederlag.

Belägringshären återuppsattes i början af det följande året och tillöktes med det folk, som blef ledigt efter

eröfringen af slott och fästen i den omgifvande landsorten. Men Stockholm kunde ändå ej fullt inneslutas, så länge man ej hade någon flotta, som kunde förhindra tillförsel från sjösidan; man hade nämligen ej till hands annat — klagade Gustaf i en senare tid — än »en hop skärjebåtar och annat prackeri, därmed hvarken tröst eller hjälp var». Gång på gång lyckades det sålunda Norrby att på sina skepp föra lifsmedel och förstärkningsmanskap till Stockholm. Bättre utsikter fingo emellertid de belägrande, sedan en undsättningsflotta af 10 skepp under befäl af Staffan Sasse anländt från Ltibeck; därjämte fick äfven den svenska sjömakten ett värdefullt tillskott från Finland under ledning af den käcke och oförtrutne Erik Fleming. Verkan däraf röjde sig, då Norrbys blodtörstige underbefälhafvare, junker Thomas», stadd på väg till Stockholm, blef utanför Furusund slagen och själf tillfångatagen. Skonsamhet hade han aldrig visat, och den visades nu ej mot honom häller. Han fördes till Tynnelsö och blef där hängd — till sin stora förtrytelse i ett bastrep, ty han menade sig hafva väl förtjänt att hängas i ett rep af hampa. Liibeckarne visade sig emellertid vara opålitliga bundsförvandter, som hälst sökte komma åt stridsföremålet för sin egen räkning. De sökte draga ut på tiden och gåfvo belägrarne ett lamt understöd, under det de i hemlighet underhandlade med de belägrade.

Stockholms besättning torde, då den var som störst, hafva uppgått till 2,500 man, men sammansmälte hastigt, då staden trängre inneslöts och ingen undsättning fanns att erhålla; den utgjordes till öfvervägande del af tyska legoknekter, bland hvilka en holsteinsk fänika särskildt utmärkte sig. Söderut höllo stadens borgare under vintern en vak öppen innanför slagbommen; en annan vak hölls af holsteinarne öppen från Söderport till motsatta, södra stranden. Längs stranden från Söderport till Gråmunkeholmen voro till befästning uppsatta två rader spetsade pålar, af det slag, som man benämt »spanska ryttare». Tre »riödfänikor» höllo ständig vakt, en på slottet, en på Stortorget, en på Järntorget. För öfrigt var besättningen fördelad i olika poster på fästningsverken. I det höga slottstornet Kärnan voro ständigt förlagda 200 knektar, hvilka där äfven sofvo om nätterna samt endast för sina lifsmedelsuppköps skull stodo i beröring med stadens borgare.**»Gamla Stockholm»: Storkyrkans skepp och torn.** Efter en fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Jan. 1897).**Nordiska museets tillbyggnad.**

Trots Lübecks lama understöd uträttades emellertid så mycket, att Stockholm fram på våren blef fullständigt inneslutet. Det norra lägret förlädes nu till Bromma; därifrån flyttades det till Munkeliderna (Kungsholmen). Genom en lång flottbrygga sammanbands denna ö med Långholmen. Det södra lägret drogs likaledes närmare staden; det flyttades från Sätra till Södermalm. Äfven därifrån lades en flottbrygga till Långholmen. En tredje sådan lades från Södermalm vid Tegelviken till den motliggande stranden af Yaldemarsö (Djurgården).

Genom dessa bryggor blef Stockholm trångt afspärradt. Besättningen gjorde ännu ett sista försök att bryta belägringsringen. Den företog i sådant syfte med samlad makt ett angrepp mot det södra lägret. Men den vaksamme Peder Fredag hade fått kunskap därom. Han sammandrog 500 utvalda krigsmän och gömde dem i Maria Magdalenas kapell. Danskarne drogo förbi detsamma ut till anfall mot det södra lägretoch sammandrabbade där väldeligen. Men medan striden som bäst pågick, tågade Peder Fredag ut med sin i kapellet gömda styrka och föll dem med stor häftighet i ryggen. Danskarne ledo då en så stor förlust, att deras motståndskraft för följande tiden syntes bruten. Vid flottbryggan mellan Södermalm och Valdemarsö lät nu Gustaf bygga ett fast blockhus, hvilket han försåg med kanoner; i namnet Blockhusudden lefver ett minne däraf ännu kvar.

En mängd öfverlöpare kommo nu från den hårdt ansatta staden till det svenska lägret. Somliga smögo sig vid lägligt tillfälle ut genom portarne, andra genom bom-marne eller huru de annars kunde. Somliga gömde sig i Klara kloster för att sedan söka sig någon utväg därifrån. Men dessa förråddes och kommo i olycka. Klostrets abbedissa, som var svägerska till den tyske borgmästaren Gorius Holst, öfverenskom nämligen med denne att genom aftalade tecken förråda flyktingarne. Då sådana hystes, plägade hon i ett högt på muren beläget fönster om dagen uthänga ett hvitt kläde och om natten en brinnande lykta. Knektarne skyndade då till klostret och grepo flyktingarne, »trakterandes dem som elända slaktefår ganska obarmhärtigt». Detta förräderi fick Klara kloster i en snar framtid hårdt umgälla.

Den tilltagande lifsmedelsbristen gjorde nu, att man ur staden utdref djäknar, munkar och allehanda löst folk,

som kunde undvaras. Det var nu tydligt, att Stockholm ej länge kunde hålla sig. Underhandlingar började föras på flere håll. De tyske knektarne erbjödo sig att öfverlämna staden åt Liibeck mot villkor att utbekomma sin innestående sold. Liibeck var därtill ej ovilligt. Men till all lycka hade Gustaf, som kring sig allt fastare samlat Sveriges makt, äfven ett ord med i laget. Han pådref med allt större kraft belägringen i början af året 1523, och under tiden fullföljdes grundläggningen af det nya svenska konungadömet.

*

Stockholm vid Gustaf Vasas regeringstillträde.

I början af januari 1523 hölls i Strengnäs uti det af biskop Konrad Rogge uppförda biskopshuset, som nu är läroverkshus, det riksmöte, där Gustaf Vasa utsågs till Sveriges konung. Genom det med Liibeck afslutna fördraget, hvarigenom Sveriges ekonomiska beroende af den mäktiga hansestaden blef större än någonsin, köptes, kan man säga, Stockholms samhörighet med Sveriges rike. Efter riksmötets af-slutande drog den nye konungen genast åstad för att mottaga sin blifvande hufvud-stad, hvars uppgifvande nu var afgjordt.

Dagtingan blef nu snart uppgjord. De utländske knektarne fingo fritt attåg; en del af dem trädde i svensk tjänst. Konungen lofvade att stadfästa Stockholms gamla privilegier och framdeles tillöka dem med nya. De invånare, som ville afflytta till annan ort, skulle därtill äga frihet, men endast på villkor att lämna sina hus och annan ägendom i konungens våld. Till honom skulle äfven aflämnas de i hamnen liggande fartygen, särskildt om de tillhörde konung Kristian eller Gustaf Trolle.

Redan den 19 juni hade stadens portar blifvit öppnade, och de förut belägrande lefde nu fredligt samman med de belägrade. Den 21 juni uppgafs slottet; det mottogs på konungens vägnar af Peder Hård, hvilken där insattes som hans fogde. Borgmästaren Gorius Ilolst, nyss förut Gustafs fiende, upptogs som undersåte, sedan han med ed förpliktat sig till trohet, en ed som han dock framdeles ej så noga höll.

På midsommaraftonen höll konung Gustaf genom södra porten sitt högtidliga intåg, omgifven af nyutsedda riksråd samt sina »hofmän», d. v. s. kungliga krigare.hvilka utstyrt sig så präktigt tillgångarne medgåfvo. Innanför porten mötte honom de förnämsta af stadens borgerskap, hvilka till honom öfverlämnade stadsportarnes och slottets nycklar, samt sedan följde honom vidare. Nycklarne lära ännu förvaras i samlingarne på Stockholms rådhus. Tåget måtte hafva gått öfver Järntorget in på Österlånggatan, vikit af utmed Svartbrödraklostret och Svartmangatan, kommit in på Stortorget, där hyllningen skedde vid det gamla trappgafvelbyggda rådhuset, från hvars fönster konung Kristian 3 år förut åsett Stockholms blodbad. Därifrån begaf sig konungen med sitt följe öfver den nedfällda vindbryggan in i slottet, där allt var ord-nadt för hans mottagande. I slottskyrkan förrättade han på knä vid altaret sin andakt. Dagen afslöts med en festlig aftonmåltid, till hvilken de förnämste herrarne af hans följe voro inbjudna.

Säkerligen gaf den 27-årige konungen med sin kraftiga, tidigt mandomsmogna gestalt intrycket af en ny tid, som gick upp för den hårdt hemsökta staden. Men hvad denna framtid bar i sitt sköte, det visste man ändå ej, och åt glada förhoppningar synes man under den djupa nedstämning, som dittills rådt, knappast ännu vågat hän-gifva sig. Det omtalas väl, att den intågande konungen blef »med största vördnad undfången och af allt folket hälsad för Sveriges och Götes nådige herre och konung», ja, äfven att han blef mottagen med »process, stort prål och solenitet som den saken tillhörde», men något fröjdejubel omtalas icke. Svenskar och tyskar i staden sågo fortfarande snedt på hvarandra och undrade väl, hvilken ställning den unge konungen, Sveriges förkämpe och på samma gång Liibecks skyddsling, skulle mellan de båda partierna komma att intaga.

Icke häller var den anblick, som Stockholm i sitt yttre skick nu gaf, ägnad att uppväcka några gladare känslor. Den förödelse, som belägringstillståndet vållat, hade lämnat tydliga spår efter sig. Gatorna voro i det jämmerligaste skick, många hus voro helt eller delvis nedrifna och än flere, måhända hälften, stodo tomma och ödelagda. Fönsterrutorna voro till stor del utslagna, handelsbodarne stängda eller sköflade. Huru mycket stadens folkmängd under den långa belägringstiden hopsmält, kan man se däräf, att antalet af skattskyldiga borgare,

hvilket 1519 uppgått till nära 1200, 1523 nedgått till 308.

Till konung Gustafs första regeringsomsorger hörde nu de anstalter, som han vidtog till den förfallna stadens upphjälpande. Dessa voro visserligen efter vår tids begrepp både hårdhändta och egenmäktiga; men de måste, för att rätt dömas, ses i sin tids ljus. Med en kunglig maktfullkomlighet, åt hvilken han redan från början gaf en vid omfattning, påbjöd han att ett föreskrifvet antal borgare från alla de kring-liggande småstäderna skulle ofördröjligen inflytta till Stockholm. »De skulle», skref han, »se sig före med hus, där de kunde bygga och bo uti, däruti ingen försummelse tagande, så framt vi dem ej skole straffa, utan all nåd, såsom dem, hvilka vårt bud och vår vilja försitta och försmå.» Denna efter våra begrepp egenmäktiga anordning sammanhänger tvifvelsutan med det gamla föreställningssättet, enligt hvilket Stockholm var en gemensam hamnplats, i hvars upprätthållande de kringliggande städerna voro med-intresserade och medansvariga. För hvad småstäderna därigenom förlorade sökte han dessutom bereda dem ersättning, visserligen på ett ej mindre hårdhändt vis. Han påbjöd nämligen, att ett motsvarande antal bönder från kringliggande landsorter skulle vid 40 marks vite oförtöfvadt flytta in i närmaste stad för att där som borgare bygga och bo.

Utställningsfältet vid midvintertid.

Orienterande revy.

Af *A. H—m.*

Det är endast fyra månader kvar till den stora Stockholmsutställningens officiella öppnande, hvilket som bekant skall ske den 15 maj.

Och denna tid tyckes, i dag som är, vara väl knapp för att fullborda de mångfaldiga arbeten af olika slag, som ännu återstå till dess det hela blir, som man säger, »klappadt och klart». Men så har vid de flesta, ja kanske *alla* dylika större expositioner en tid före deras högtidliga öppnande, varit fallet.

Från arbetsfältet å utställningen. Marketenteriet och gamla vaktstugan.

Hvad Stockholmsutställningen beträffar, så arbetas dock, oaktadt det för tillfället så stränga midvintervädret, med den största ifver på alla punkter af det stora området, på det att allt, om möjligt, måtte bli fullfärdigt på den bestämda tiden.

Yx- och hammarslag ljuda från alla håll, och ekot däraf fortplantas i den lätta vinterluften vida omkring. Tidigt från morgonens gryning till aftonens senaste timmar råda ett feberaktigt lif och rastlös verksamhet från de stora byggnadernas högsta tinnar ända in i jordschaktarnes grottor och mullvadsgångar.

Några af hufvudbyggnaderna äro också, åtminstone till det yttre, fullt färdiga eller så pass långt komna, att endast relativt mindre delar däraf åsterstå att fullborda. Så är äfven förhållandet med flertalet af de mindre, till öfver ett hundratal uppgående privata paviljongerna och kioskerna.

Vid ett besök på utställningsområdet kan man därför redan nu bilda sig enPressens paviljong. 1. Pressens paviljong. 2 (Entrén.)ganska klar och tydlig uppfattning om de olika byggnadernas läge och gruppering m. m. samt få en fullständig öfverblick huru det i ett sammanhang kommer att taga sig ut vid det kolossala arbetets blifvande afslutning.

Som bekant omfattar utställningsområdet hela främre delen af Djurgården, där det österut sträcker sig från Djurgårdsbron utmed Djurgårdsbrunnsvikens strand öfver hela den s. k. Lejonslätten samt vidare strandremsan nedanför bärgen utmed nämda vik nästan ända fram till Sirishof.

Väster om Djurgårdsbron är landsvägen gräns, från bron ett hundratal meter fram från Nordiska museets sydvästligaste hörn, där utställningsplanen sedermera sträcker sig nästan rakt söderut mot galérvarfvets område,

väster om vägen ända ned till Ladugårdslandsviken fram till Allmänna gränd jämte ett litet stycke af de kvarter i gamla Djurgårdsstaden, som ligga på andra sidan af denna gränd. Äfven den del af backsluttningen mellan stora vägen fram till slätten och Skansens område, och å hvilken areal Byströms villa och Hasselbacken äro belägna, tillhör utställningsområdet.

Hasselbacken blir därmed utställningens hufvudrestaurant.

Vissa dagar kommer äfven hela Skansområdet att genom fri samtrafik förenas med utställningen och dess område.

Detta område med Hasselbacken upptager en areal af omkring 200,000 kvadratmeter, och med Skansområdet uppgår siffran till omkring 400,000 kvadratmeter, ett respektabelt ytinnehåll, nästan hälften så stort som området för de föregående stora europeiska fcwYÄexpositionerna. Och det är ju vackert så, då vår utställning ju ej kommer att omfatta mer än de skandinaviska länderna samt en mindre afdelning ryskfinska konst- och industriartiklar.

Som af ofvanstående framgår och förut är nämdt kommer utställningen i sin helhet sålunda genom allmänna landsvägen att delas i två afdelningar, hvilka dock komma att sinsemellan förbindas genom tre broar, däraf den största och bredaste är förlagd vid industripalatsets nordvästra hörn och de andra med lämpliga mellanrum längre fram i sydost öfver landsvägen.

Och efter denna orienterande konturplan af själfva utställningsområdet öfvergå vi till en revy af de olika utställningsbyggnadernas fördelning och gruppering m. m.

***

Det är en bitande kyla. Snön knarrar under fotterna: träden stå täckta med rimfrost: luften är ren och genomskinlig, och solen strålar i fullaste glans, kallt men lifvande. Just en dag lämplig att taga utställningsarbetena i betraktande för att se huru långt de framskridit.

Vi stanna i hörnet af Strandvägen och Narvavägen, midt för den nya Djurgårdsbron för att få ett intryck hur utställningen ansluter sig till den angränsande stadsdelen och hvilken verkan den från denna synpunkt sedt kommer att öfva på de besökande, när allt blifvit fullbordadt, fint och putsadt.

Ingenstädes kan man se något mera tilltalande, ingenstädes något mera harmoniskt. Blickar man mot väster längs Strandvägen med dess breda plantering, med palats intill palats på ena sidan och den vackra Nybroviken på den andra, så måste man medgifva, att en skönare del af ett stadssamhälle väl knappast finnes att uppvisa uti någon af Europas hufvudstäder. Intrycket är lika smekande för ögat som det är storslaget.

Blickar man mot norr, så möter Narvavägens ståtliga och breda plantering och de vackra husen å ömse sidor af den breda gatan, och anblicken är odisputabelt ståt-lig. Skada är, att denna magnifika esplanad ännu icke är fullständigt garnered af stora och vackra hus; men livad som redan finnes, gifver en tydlig föreställning om hvad som i en aflägsen framtid skall blifva.

Vänder man sig mot öster, så mötes man af den mest tjusande utsikt som någon stad kan uppvisa. Man ser längs hela Brunnsviken med Skogsinstitutet i förgrunden till vänster, med dess vackra byggnad och lummiga omgifning samt längre bort i bakgrunden lummiga dungar och täcka villor samt till höger det höga, branta Djurgårdslandet med Sirishof på en utskjutande udde och Bredablick högst upp på bärget. Nedom bärget vid dess fot och på den smala stranden reser sig utställningens östligaste parti, det »gamla Stockholm» med slottet »Tre kronor», liksom växande upp ur vattnet som ett féslott. Det hela gör ett underbart, nästan förtrollande intryck och det är med stor saknad man vänder blicken därifrån.

Mot söder ser man den nya Djurgårdsbron, ett på samma gång gediget och elegant byggnadsverk, med dess vackert svängda landfästen, dess smäckra pelare och prydliga piedestaler för de kandelabrar, från hvilka skall spridas ljus öfver bron. Till höger reser sig det väldiga Nordiska museet; till vänster en mängd till utställningen hörande byggnader och i midten, mellan dessa, leder det breda med gräsmattor infattade plan, vid hvars ända den

väldiga industrihallen reser sina kolossala massor, sina många torn och sin storartade kupol. Mellan byggnaderna vackra grupper af träd och på båda sidor om det hela stora, vackra vattenytor — till vänster den förut beskrifna Brunnsviken och till höger Nybroviken med Skepps- och Kastellholmen och det höga Söder i fonden.

Utställningen är i sin helhet så intimt förenad med staden, dess härliga Djurgård och förtjusande omgifningar, att densamma på det mest naturliga vis sammansmälter därmed på ett harmoniskt sätt och till ett sammanhängande helt. Andra platser voro ifrågasatta för utställningen och erbjödo kanske både större utrymme och billigare terräng. Men ingen plats skulle kunna komma upp mot den som blifvit vald. Här är man midt i en stor park med härliga och vidsträckta promenader. Här har man lätta kommunikationer till lands och vatten. Här har man den härligaste omväxling mellan stad och land med skog, bärg och vatten och här smälter utställningen tillsammans med Nordiska museet, Skansen, Biologiska museet, Djurgårdsteatern, Hasselbacken och alla Djurgårdens förlustelseställen. Hvar och en hvars blick ej är grumlad af privata hänsyn eller begär att häkla allt, som ej upprunnit ur den egna hjärnan, måste erkänna, att ingen annan plats varit så egnad som denna att motsvara de anspråk man kan hafva på en utställning med afseende på närhet till alla stadsdelar, bekväma och mångfaldiga kommunikationer samt omgifvande vacker natur. Man kan säga, att denna senare icke har något att skaffa med utställningen, men säkert är, och erfarenheten talar därför, att besökande helt säkert komma att skatta den omgifvande naturen högre än självfva utställningen, och utan denna natur skulle utställningen ej kunnat blifva det vackra konstverk i anläggning, som nu blifver fallet.

* *

*

Den nya Djurgårdsbron utgör en förlängning af Narvavägen i rät linie med densamma och bildar således en vinkel mot utställningens midtellinie. Sedan man kommit öfver bron, kommer man in på en rymlig, öppen plats, vid hvilken utställningens hufvudentré kommer att anordnas. Denna plats är nu afstängd och belamrad med material för brobyggnaden, hvilken med raska steg närmar sig sin fullbordan. Meningen är, att den nya bron skall användas endast för fotgängare och ekipager, men spårvagnarne begagna den provisoriska bron, hvarigenom trängsel undvikes och

Allm. Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897.

1. Vy från Brunnsviken.

Gamla Stockholm. Svenska Fiskerihallen.IndustrihallenTillbyggnadNord. museet.Sport- ochStora entrén. Stortorget.Slottet.till Nord. museet.Turistpaviljong.

2. Vy från Saltsjön.

Stora entrén.Nord. museet.Industrihallen.Konstutställning.MaskinhallenFyrtorn.mången olycka forebygges. Den provisoriska bron leder till samma förut omnämda öppna plats, vid hvilken hufvudingången till utställningen kommer att anordnas.

Denna entré, hvartill arkitekten Boberg uppgjort ritningen, är, när detta skrifves, ännu ej fullbordad, men enligt den först tänkta planen skulle den bestå af ett par dubbelkiosker, krönta med något tillplattade kupoler, men denna plan är nu, för att ge ett afbrott åt de många kupolmotiv, som å utställningen förekomma, så till vida ändrad, att nämda krön komma att få en trapplik form för sin afslutning,

Det är ett nöje att besöka utställningen och följa arbetets gång.

Strax till höger om första ingångsporten är vid ändan af Nordiska museet en liten kulle. Vid foten af denna är en

mindre kiosk, hvilken skall inrymma en camera obscura. Denna lilla byggnad är endast påbörjad, men på ömse sidor därom leda redan färdiga trappor upp till kullens topp. På densamma växa redan förut löfträd. Nu var man sysselsatt med att å norra sluttningen (den som är vettande mot Djurgårdsbron) inplantera höga, vackra och yfviga granar, fullt ut lika stora som de största af dem, hvilka finnas uti Humlegården. Det är en mycket god idé att använda granar bland trädgrupper, ty de äro mycket effektfulla träd, men det är nödigt att veta hvar och huru de skola planteras. Dessa granar äro hämtade från Nya kyrkogården, där man i mån som planteringen hunnit tillväxa måst företaga gallring. Dessa träd äro uppdragna i plantskola och hafva flere gånger blifvit omskolade, hvarigenom deras pålrot aldrig nått sin utveckling. Detta medför den fördelen att träden kunna lätt upptagas, transporteras och åter inplanteras med klump utan att taga någon som hälst skada. På olika platser å utställningen funnos en mängd löfträd af ganska betydande storlek (6—10 meters höjd och däröfver) och äfven upptagna med klump. Man var nu sysselsatt med inplantering af en del af dem, allt i den mån som plats därför hinner beredas genom de pågående byggnads- och planeringsarbetenas fortgång. Det stora planet mellan hufvudentrén och industrihallens terrass och hvilket begränsas å ena sidan (högra eller vänstra) af Nordiska museet och å motsatta sidan af Stockholms stads paviljong, och hvilket stora plan kan rymma 200,000 människor utan trängsel, har redan fått sina gräsmattor beredda och besådda. En linie af träd pryder redan de gräsplaner, hvilka vetta mot Stockholms stads paviljong, och hundratals lagerträd med mera förvaras i källare under Nordiska museet, och andra prydnadsträd, afsedda för att dekorera dessa gräsmattor, väntas från Göteborg, Malmö m. fl. ställen. Kruk- och blomsterväxter för gräsmattorna komma att lämnas af olika utställare. Framför såväl Nordiska museet som Iudustrihallen bildas höga terrasser och på ömse sidor om Stockholms stads paviljong komma gräsmattor och balustrader att svara mot Nordiska museets terrass. Det hela kommer sålunda att bilda ett plan, hvilket har en både värdig och tilltalande form och kommer att till stil harmoniera med de byggnader, som om-gifva det. Grupper af palmer på gräsmattorna komma att ännu mera höja det behagliga intrycket. Meningen var först att nedom terrassen framför Industrihallen anbringa en »fontaine lumineuse», men denna plan har lyckligtvis blifvit öfvergifven. Ty anlagd på denna plats hade för nämda fontän måst modelleras och gjutas några lämpliga figurer eller annat anslående skulpturverk, hvilket blifvit dels dyrbart och dels hinderligt för trafiken. En väldig vattenstråle kommer i stället att höja sig i Brunnsviken ett stycke från land mellan Sagogrottan och Fiskarehallen. Inga andra planer hafva blifvit beredda, besådda och planterade än de nu omtalade samt det väldiga plan, hvilket nedom Byströmska (Ilammerska) villan sträcker sig mellan konungens stilfulla jaktpaviljong och Hasselbacken; alla andra äro ännu belamrade med byggnadsmaterial och oplanade. Men de äro små och kunna lätt under våren ordnas på några få dagars tid. Här och där längs vägen mellan Djurgårdsteatern och Sirishof blifva träd allt fortfarande upptagna med klump och undanflyttade för inplantering imån som de pågående grundgräfnings- och schaktningsarbetena pågå. Det stora entréplanet håller i längd ungefär 250 meter och i genomsnittsbredd omkring 85 meter. Sedan sålunda blifvit redogjordt för det tillstånd, hvari gräsmattor och trädgrupper befinna sig, torde vara på tiden att öfvergå till en beskrifning öfver byggnadsarbetenas fortgång.

♦ *

*

Den första byggnaden till vänster om hufvudingången är Utställnings-Admini -strationens hus. Det är ej på långt när fullbordadt hvarken till det yttre eller inre. Det är utvändigt redan till stor del beslaget med plattor af gips på väf, i trogna af-gjutningar efter naturligt tegel och byggnadssten af andra material, som därefter, sten för sten, äfven målas i naturliga färger, hvarigenom det hela får utseende att vara uppfördt af tuktad sand- eller kalksten, hvilket tager sig särdeles bra ut i den öfver-gångsstil, hvari byggnaden, efter ritning af arkitekten Dahlberg, är uppförd. Läget är valdt strax intill hufvudingången, med utsikt öfver densamma, samt planet mellan den och bron åt ena sidan och å andra sidan Nordiska museet, Industrihallen, Stockholms stads paviljong och det stora planet mellan dessa byggnader. Från verandan har man en vacker utsikt längs med Narvavägen och öfver Brunnsviken samt ned mot Sport-och Turistpaviljongen och f. d. Panoramabyggnaden m. m. Invändigt voro icke ens väggarna färdiga eller dörrarna insatta. Men flere arbetare voro sysselsatta med inredningen.

Emellan Administrationsbyggnaden och Industrihallen samt dess terrass med hörnpaviljonger finnes blott en

enda byggnad och denna alldeles friliggande. Det är Stockholms stads paviljong, en byggnad hållen i rik barockstil, fullkomligt i harmoni med byggnadens form och storlek. Den utgöres af två byggnader, framtill förenade medels en täckt hall, uppburen af kolonner. A bakre sidan äro dessa byggnader förenade med en halfcirkelformig byggnad, hvadan i det inre uppstår en öppen plats af

c

samma halfrunda form, från hvilken trappsteg leda upp. A denna plats är väl meningen att anbringa något dekorativt skulpturarbete, omgifvet af blomstergrupper. Till sitt yttre är byggnaden i det närmaste färdig och är så vacker, att det är rent af beklagligt, att han endast är provisionel, ty permanent skulle han vara en" prydnad för alla tider. Till sitt inre är han icke färdig. Man har börjat att beslå väggarna med väf och taket likaså. Den i snöhvit stenimitation efter arkitekten Wicknians ritningar uppförda, monumentala byggnaden upptager en planyta af omkring 1,000 kvadratmeter. Bland det kanske mest intressanta som i paviljongen kommer att inrymmas, anteckna vi här: ett i målning framställdt perspektiv af en storstadsgata samt en genomskärningsprofil af densamma i naturlig storlek, hvarigenom åskådaren blir i tillfälle att få en inblick i hela det system af underjordiska kloaker, rörledningar för gas och vatten samt trummor för elektriska kablar m. m., hvilket likt kärlsystemet i en lefvande kropp genomkorsar en nutida storstad.

Låtom oss bestiga det kaos af grushögar, hvaraf i fullbordandets tid terrassen framför Industrihallen skall bildas och hvars yttersta flanker skola utgöras af N:o 24 Konungens paviljong och N:o 17 Post- och Telegrafverkets paviljong, så är skapelsen ännu blott i sin början, men all anledning finnes för det antagandet, att ska-parne af det hela på fullbordandets dag därifrån må kunna af den stränga kritiken och publiken få det vedermälet: Och si, allt var godt! N:o 18 Riigheimer & Beckers kiosk i form af en hattmonter med sin framsida imiterande Frälsningsarméns damhattar, för hvilka firman är leverantör; N:o 19 Fotografisk utställning och N:o 20 Pettersonska konditoriet samt N:o 21 S:t Eriks Bryggeri-Aktiebolags montrer — de båda senare ien stil, imiterad efter Industrihallcns, hvaraf de äro en del, utgörande vinkelfyllnader — äro knappast mer än till det yttre halffärdiga. Konungens paviljong, i barockstil, är uppförd efter ritning af arkitekten Lilljekvist. Post- och telegrafverkets byggnader samt S:t Eriks bryggeris paviljong ha arkitekten Boberg till konstruktör. Ritningen till fotografiska utställningen och konditoripaviljongen är uppgjord af arkitekten Dahlberg samt hattpaviljongen af arkitekten Wickman.

Svenska Fiskerihallen, sedd från Brunnsviken. Fot. af *B. Orling.*

Industrihallen reser sig i sina storartade former med en längd af 185 meter och en största bredd af 7 7 meter (allt ungefärliga mått). Det var svårt att finna en form för denna stora byggnad af det slag, att han ej skulle försvinna i jämbredd med det kolossala Nordiska museet, hvars takås håller omkring 40 meter öfver Industrihallens golfplan. Museet håller flere våningar i höjd, men Industrihallen icke, och ändock måste denna senare byggnad tilldraga sig åskådarnes blickar i högre grad än museet, och detta genom sin massa. Därför fick museet en tillbyggnad i öfvergångsform och Industrihallen en mängd höga kupoltäckta hörntorn samt en ofantlig midtelkupol i ädel stil och flankerad af fyra minaretformiga småtorn, hvilkas höjd väl ej sträcka sig ofvan molnen, men så högt, att de broar, hvilka förena dem med midtelkupolen, befinner sig 50 meter öfver Industrihallens golf. Kupolens krön, i form af en strålkrona, höjer sig 25 meter högre, och 15 meter däröfver höjer sig den väldiga flaggstången, från hvilken gamla Sveriges blågula flagga skall svaja. Mot dessa ungefärliga mått försvinner Nordiska museet, ehuru tillbyggnadens torn gör ett svagt försök att hinna med. Arealen, som Industripalatset upptager, utgör mer än 15,000 kvadratmeter. Den kolossala byggnadens grundstomme är uppförd af trä och glas. Långskeppet afslutas mot öster med en halfrund absid och åt väster med vinkelrät gafvel. Tvärskeppet, som ungefärfrån långskeppets midt springer ut från dess främre sida, har en bredd af 65 meter och ett djup af respektive 84 meter. Hallens höjd till takåsen utgör ungefär 20 meter, och kupolens hela höjd från dess bas utgör omkring 90 meter. I tvändigt är hallen hållen i hvitt och grönt. Stilen, speciellt i de flankerande tornen, är hämtad efter motiv från gamla Stockholmsstilen, men själfständigt behandlad, så att byggnaden

Skånes paviljong

Finspongs paviljong.i sin helhet och i synnerhet förbindelsen mellan kupolen och minareterna ger åt det ståtliga palatset en karaktär af något verkligt nytt och originellt.

Byggnadens inre får rik och fullständig belysning dels från taket, hvars djärfva och lätta konstruktion kommer att fullt framträda, samt dels från väggarnes väldiga fönster. Den storartade hallens mästare äro arkitekterna Boberg och Lilljekvist, hvilka i detta byggnadsverk lämnat ett imponerande prof på sitt konstnärskap.

I vinklarne mellan hallens lång- och tvärskepp äro två små höm, hvilka äro ämnade att tjäna som hviloplatser efter vandringen genom det stora palatsets väldiga planyta.

Vi hafva utomordentligt skickliga arkitekter i Sverige, och här hafva de särskildt utmärkt sig. Utställningsbvggnaderna äro icke ens i någon detalj kopior af andra utställningars byggnader, utan alltigenom svenskt originella — och detta länder till heder för Sverige, för utställningen och för arkitekterna. Det hela, läget, planen, omgifningarne, byggnaderna, är afvikande från hvad man sett på de stora världsutställningarna, och besökande svenskar och främlingar komma att njuta däraf och helt gifva .Stockholm priset. Industrihallen är ej fullbordad hvarken till sitt yttre eller inre. Utvändigt har man hunnit endast till de broar, hvilka förena de förutnämda fyra tornen med kupolen och hvilka torn skola invändigt förses med trappor uti två och hiss i de andra två, så att allmänheten må med och utan möda nå utsiktsplanet. Invändigt arbetas med för-tviflans fart allt hvad kraft förmår, men lugnt och systematiskt för att redan efter två månaders förlopp kunna emottaga exponenternas föremål. Industrihallen torde vara en bland de väldigaste träkonstruktioner, som hittills blifvit utförda.

För att nu gå systematiskt till väga efter skildringen af utställningens tyngdpunkt, torde läsaren benäget följa oss tillbaka till hufvudingången och därefter taga i betraktande de byggnader och byggnadsgrupper, hvilka hafva eller komma att få sin plats å Brunnsvikens .strand. Utgående från Administrationens förut beskrifna, trefliga byggnad, möter oss först den belamrade plats, å hvilken Landberg år Hum-bers montrer för sportföremål skola resa sig, ett i hvardera hörnet å samma sida af en gräsmatta, som skall skilja Administrationsbyggnaden från Sport- och Turistpaviljongen. Denna senare är ett slags korsbyggnad med pocheformade utbyggnader i korsets vinklar och bildar invändigt ett ofantligt stort golf för sportöfningar och utställning af turist- och sportföremål m. m. annat, som därtill hörer. Taket har en lanternin, som sprider ljus nedåt. Det hela är ännu blott en halffärdig stomme, så att det är omöjligt att döma om det intryck denna byggnad kommer att göra, men enligt totalformen kommer den att presentera sig väl, och belägen tätt vid stranden med sin egen lilla kaj med hamn för båtar, blir denna paviljong nog ett älsk-lingstillhåll för herrar sportmän och turister, där de vid Brunnsvikens blanka yta under lummiga träds svalka kunna njuta hvila och fröjda sig åt ett behagligt »dolce far niente» efter den slapphet, som inställer sig vid den gångsport, som utställningsbesök föra med sig och som är lika ansträngande för själen som för kroppen. Ritningarna till denna paviljong, som upptager ett ytinnehåll af 1,200 kvadratmeter, äro uppgjorda af arkitekten Lilljekvist.

Nästa byggnad, N:o 11 på planen, är den gamla panoramabyggnaden, nu omdöpt till »paviljong for kemisk-teknisk industri». Till sitt inre har denna byggnad ännu ej undergått någon ändring, ty det gamla midtelpartiet står ännu kvar, och väggarna äro alldeles kala samt det hela skräpigt. Till sitt yttre har byggnaden fått en betydlig förändring till ett bättre. Hufvudingången har blifvit utbyggd och flankerad med tvänne torn. Tre paviljongformade utbyggnader hafva tillkommit, och dessa äro förenade sinsemellan och med hufvudingångens torn medels en bred öppen veranda, allt afsedt för en restauration af första klass, och på södra sidan med en inhägnadgård och en musikpaviljong. Läget är luftigt invid Brunnsvikens strand, där man hör böljorna skvalpa vid verandans fot, med utsikt öfver Brunnsviken och Sport- och Turistpaviljongens kaj samt lifvet på vattnet, korsadt af ångslupar, segel- och roddbåtar. Den kemisk-tekniska paviljongen upptager en areal af omkring 1,000 kvadratmeter. Tillbyggnaderna äro äfven här utarbetade af arkitekten Lilljekvist.

Xedom nu beskrifna byggnad och ute i Brunnsvikens vatten är Sagogrottan, konstruerad af arkitekten F. Boberg. Att börja med hade vederbörande tänkt förlägga den märkvärdiga grottan ett stycke från land så att man endast roende kunde komma fram till densamma, men denna plan har dels för kostnaderna och dels för den lättare

kommunikationens skull vid rägnväder o. d. blifvit ändrad, så att den medels en jämsides med stranden löpande brygga står i förbindelse med grottans, om vi så må säga, vestibul, en öppen bassäng, från hvilken de besökande sedermera på båtar kunna få göra en färd in i sagogrottans innandömen. Endast yttre stommen är uppförd och pålningen gjord för bron, men det inre är afstängdt. Man meddelade likväl den upplysningen, att roddfärden genom den märkvärdiga grottan med dess trollska effektscener skulle komma att upptaga en tid af 12—15 minuter. Nu är intet att se mer än den ofullbordade hvälfda ingången, där de båtar skola ligga förtöjda, hvilka komma att föra de besökande på deras underbara färd genom den förtrollande grottans inre.

Men låtom oss nu gå vidare .Det plan, hvilket fyller platsen mellan musikpaviljongen, den linie, som bildas af terrassen framför Industrihallen, Brunnsviken och balustraden, som utgår från Stockholms stads paviljong och hvilken paviljong ännu icke finnes, upptages af fyra gräsmattor och kommer att prydas eller missprydas af tvänne montrer, den ena tillhörande Aktiebolaget Secularis och den andra Instmktionsapoteket Nordstjernan Dessa montrer finnas ännu icke till på platsen, och det är därför svårt att yttra sig om dem. Gräsplanerna komma att prydas med vackra växter. Nu följer en triangulär gräsmatta, och i förlängningen af den väg, som skiljer den från förut beskrifna, af breda gångar skilda gräsmattor, skall ofvan omtalade stora springvatten anordnas. Vid gräsmattans tre hörn komma montrer eller kanske rättare kiosker att uppföras, den ena af Malmö chokoladfabrik, den andra af S. Gumælius och den tredje, så kallade »syskrinet», af Herman Meeths och hvilken senare är till det yttre halft fullbordad, medan den första är endast påbörjad och den andra ännu lyser med sin frånvaro.

»Secularis'» paviljong skall utföras efter ritningar af arkitekten Wickman, choko-ladkiosken efter ritningar af arkitekten IVåhlin i Malmö samt Gumælius' och Meeths' kiosker efter arkitekten Bobergs förslag.

Härefter kommer en fyrkantig gräsmatta, skild från Brunnsviken endast af en strandväg, som sträcker sig från f. d. panoramabyggnaden till fiskerihallen. Här skola uppföras en toalettbyggnad, dold bakom träd och buskar, en monter, tillhörande Löf-berg & C:o, en kiosk tillhörande Bröderne Cloetta, en annan tillhörande Svenska aktiebolaget Cetitrifug, samt en liten, i nätt villastil uppförd byggnad tillhörande Gustaf Piehls bryggeri. Af dessa alla är endast den sistnämda till sitt yttre fullbordad, och den pryder sin plats. Af de öfriga har man började med syllarnes utläggning för Bröderne Cloettas kiosk; de öfriga ser man ej spår till. Dessa paviljonger ha till arkitekter: Cloettas Wåhlin, Löfbergs och Centrifugs Dahlberg och Piehls med sin originella portik i form af ett ölfat Wickman.

Längre upp mot Industrihallens inåt gående vinkel är f. d. Liljevalchska villan, numera omdöpt till Pressens paviljong, och ännu längre in en oval, ännu icke fullbordad byggnad tillhörande Dagens Nyheter, omgifven af små gräsmattor å båda sidor, och i den inåt gående vinkeln af den södra af dessa skall Skromberga tegelbruks monter placeras. Hvad presspaviljongen beträffar, har densamma fått ett mycketpräktigt läge, och det är äfven att hoppas, att inredningen kommer att bli lika ändamålsenlig, framför allt så att utrymmet blir tillräckligt i synnerhet för den stora tillströmning af publicister, som väntas anlända, oberäknadt våra egna tidningsmän såväl i hufvudstaden som landsorten, hvilka ju äro själfskrifna som skildrare af expositionen. Till »Dagens Nyheters» paviljong är herr *Dahlberg* arkitekt. Vid sidan af Skromberga paviljong skall anordnas en friluftsutställning af stenindustriella alster, hvars dekorativa anordningar arkitekten *Wickman* åtagit sig.

Skogshyddan.

Sport- och turistpaviljongen, sedd från Brunnsviken.

Efter dessa kommer intill strandvägen ett *separatorsmejeri,* en i landtlig stil uppförd byggnad med utvändigt afrappade väggar. Byggnaden, hvilken ligger fritt, gör ett behagligt intryck. Dess inre är ej fullbordadt, och inga hvarken maskiner eller apparater ännu insatta. Detta mejeri kommer nog att tilldraga sig en stor och välförtjänt uppmärksamhet och är uppfördt efter ritningar af arkitekten *Wickman.***Industrihallen under byggnad. Entrén och kupolen, från stora promenadplanet.** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Febr. 1897.)

Vidare intill strandvägen följer en stor gräsplan, hvars sidor skola garneras af en mängd kiosker, icke mindre än 9 stycken, af hvilka blott en är till sitt yttre färdig. Den tillhör *Maltkaffebolaget* och liknar halft en liten

parkpaviljong, halft ett hönshus med dufslag och tager sig nätt ut.

Bakom Separators mejeri, mellan detsamma och Industrihallens rotunda äro tre gräsplanar, å hvilka en del kiosker och montrer skola placeras. Af dessa är en, somblifver ganska originell, nämligen den som tillhör Chr. Wilcken och är under uppförande; dess väggar utgöras af korsvike, hvars fack äro utfyllda af buteljer med bottnarna vända utåt, och lära 6,000 buteljer därtill erfordras. Arkitekt: Wickman.

Midt för ändan af Industrihallen och nästan vinkelrätt mot Fiskerihallen är Liljeholmens stearinljus/äbriks byggnad belägen, framställande en kolossal ljusstake af mässing i gammaldags stil med ett ljus uti, hvars låga utgöres af en väldig elektrisk lampa, som kommer att upplysa omnejden lik en fyr. Uti stakens fot skall inrymmas en ljusfabrik i miniatyr. Paviljongen hör till det mest originella i sitt slag på hela utställningen, ehuru dess nedre del måhända verkar något klumpig i förhållande till det hela. Emellertid ter sig byggnaden på något afstånd som en ganska respektabel obelisk och bidrager sålunda att skaffa litet afbrott från det omgifvande virrvarret af större och mindre kiosker, och ingen plats därför kunde hafva blifvit bättre vald än just denna.

Byggnaden har blifvit omgifven af sex större och mindre gräspkiner, och rundt om stakens fot är meningen att anbringa grupper af växter, hvarigenom det hela kommer att taga sig särdeles väl ut. Ritningen till den enastående paviljongen är verkställd af arkitekten W. Dorph.

Just nere vid stranden af Brunnsviken ligger den'stora Fiskerihallen, upptagande en areal af 2,500 kv.-meter och utförd efter ritningar af arkitekten Thorbum samt hållen i en mycket enkel stil och rödmålad med hvita fönsterfoder och luckor. Motivet till den originella och för sitt ändamål karaktäristiska byggnaden är taget från västkustens sjöbodar och följaktligen äkta svenskt. Framför ingången mellan de båda framskjutande sidopartierna är en öppen veranda, till hvilken en trappa leder upp. Byggnaden kommer med sina dekorationer af fiskredskap, flaggor m. m. att verka synnerligt, vi skulle vilja säga, >hemtreflig» och pittoresk bland de omgifvande mera monumentala byggnaderna. Dess baksida, d. v. s. den sida som är vänd mot Brunnsviken, är utbyggd i en halfeirkel och sträcker sig ganska långt ut i vattnet samt kommer att omgifvas med en flottbro, hvilken tjänstgör såsom hamnarmar, inom hvilka bildas en liten hamn, hvaruti olika fiskarbåtar komma att förtöjas. Inuti den mot sjön vettande stora rundbyggnaden är anordnad en stor bassäng med rinnande vatten, och det hela är så rymligt, att plats finnes för en ganska betydande utställning af hvad som hör till fiskerinäringen. När man står framför denna byggnad, tycker man sig liksom känna en frisk hafsvind blåsa, och om man icke vet, att det är en fiskeriut-ställning, så känner man det på sig, ty det hela verkar så friskt, djärft, enkelt, bastant och lifvande på sinnet; så mycket mer som man förut blifvit tröttad af det stora antalet större och mindre kiosker, hvaraf somliga äro ganska bizarra, såsom till exempel den Hylinska, hvars två gaflar hafva formen af en itusägad såpfjärding och ingången formen af en parfymflaska.

Midt för östra delen af Fiskerihallen är platsen, där Svenska Dagbladets kiosk skall komma att uppföras. Den är ämnad att blifva en liten elegant villa med torn, i romansk stil, till hvilken arkitekten Agi Lindegren uppgjort ritningen. För närvarande är ej arbetet därmed börjadt.

Mellan denna och gamla vägen till Nirishof äro tvänne byggnader inom en och samma inhägnad, den ena tillhörande Aktiebolaget Stora bryggeriet och den andra Slak-teribolaget »Norrmalm». Den förstnämda af dessa byggnader är den gamla Uddman-ska villan »Godtliem», äfven kallad »Bukarest». Byggnaden, som är väl bekant för alla stockholmare, har undergått någon förändring och är ännu icke till sitt yttre riktigt färdig, men i sin hufvudform är denna lilla nätta villa sig nästan alldeles lik och kommer nog att försvara sin plats som en bland utställningens vackraste småbyggnader. Skall här, som det säges, anordnas en »bierkneipe», så kommer nog gästernas antal att blifva ganska stort, ty läget är utmärkt.Slakteribolagcts byggnad har fått en form och en stil liknande ett uthus, och tillsammans med förutnämda villa ser han ut såsom hörande till denna ungefär såsom en arbetareboning eller drängstuga på landet. Simpel till sitt yttre och af en långdragen rektangulär form har han en mycket enkel veranda på* den sida, som är vänd från villan. Taket är på gaflarne brutet; dörr- och fönsteromfattningarna äro gräsgröna, medan byggnaden för öfrigt är röd, men ej af den klara röda kulör som vanlig rödfärg, utan mera som om byggnaden och verandan blifvit öfverstrukna med blod, hvilken färg väl är

ämnad att karaktärisera den stora affär, som här blir representerad.

Emellan nu beskrifna båda byggnader och omgifvande inhägnad samt Svenska Dagbladets kiosk framgår den väg, uti hvars midt Liljeholmens ljusstake är placerad och hvilken väg utgår från Industrihallens rotunda i denna halls medellinie och, ledande till stranden, fortsätter med en bro öfver till den byggnadsgrupp, hvilken föreställer »Helgeandsholmen» i forna dagar och från hvilken på andra sidan två broar leda, den ena till kajen omkring gamla kungliga slottet »Tre Kronor» och den andra till den vackra gamla gata, hvilken leder upp till Stortorget, omgifvet af en hop gamla byggnader med sina trappformiga gaflar vända mot torget.

Det »Gamla Stockholm», som här utbreder sig för våra häpnande blickar blir helt säkert en af utställningens förnämsta sevärdheter. Detta dels på grund af sitt härliga läge och sin, som ett helt betraktadt, dominerande komplex at monumentala byggnader från flydda tider, framtrollade liksom ur sagans dunkla natt för våra tiders barn och kraftigt manande till lif dunkla erinringar från vår historias blad. Minnen, hvilka den stora massan af vårt folk nog icke förmått att kläda i verklighetens dräkt, men som här finner fullödigt och helgjutet uttryck, klart åskådliggjordt för ögat och i minnet efterlämnande ett för lifvet varaktigt, om Sveriges nydaningstid från främlingars ok minnande bålverk.

Ty meningen med »Gamla Stockholms* återupplifvande är att i förminskad skala, anordnad med artistisk frihet, gifva en sann historisk bild af »Staden med Helgeandsholmen» från de första Yasadrottarnes tidehvarf.

Helgeandsholmen är omgifven af en krenelerande mur, i hvilken är inbygd en befäst, tornprydd port.

Från holmen leder, som förut är nämdt, två bryggor till Stadsholmen, hvilken visserligen här sammanhänger med fastlandet, ehuru detta skenbart ej märkes till följd af den husrad, som lik en oöfverskådlig mur begränsar »holmens» södra sida.

Längst ned vid Brunnsvikens strand ligger det gamla ståtliga »slottet» med sin imponerande kärna »Tre kronor», sin af torn prydda fyrkant och sin borggård med dess till palatsets inre förande ståtliga fritrappa. Kring de gräsbevuxna yttervallarne åt landsidan löper en bred vallgraf med port och vindbrygga.

Nära inpå slottet ligger Storkyrkan och på den plats »börsen» nu beräknas intaga Stockholms gamla rådstuga samt öster därom Stortorget i nära nog naturlig storlek med sina många pittoreska husgaflar och ännu befintliga gränder och brinkar.

Alla de storartade och detaljeradt naturtrogna gamla byggnaderna äro utförda i ytterst verkningsfull och slående imitation af mestadels tegel och huggen gråsten, ytorna gjutna i gips på väf efter naturliga modeller och hvarje sten sedermera målad i skiftande färger, förlänande de väldiga murarne dess gammaldags karaktär. Och på liknande sätt är äfven imitationen i detalj genomförd å de omfångsrika byggnadernas alla delar, ända till fönsterlufternas blyinfattade smårutor, hvarigenom det hela verkar rent af häpnadsväckande illusoriskt.

Storkyrkans portar bli stängda, och i slottet komma endast en del rum att inredas, men till de öfriga husens inre kommer tillträde att beredas.**Liljeholmens stearinljusfabriks montre.** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Febr. 1897.)

Så är det i rådstugans bottenvåning meningen att inreda en restaurant, imiterande den gamla rådhuskällaren, och i åtskilliga andra byggnader komma att anordnas kaffehus, vin- och bier-stugor, taverner, kramlådor och mera dylikt, i hvilka de publiken betjänande personerna komma att uppträda iförda dräkter i den tids stil, som med det hela är öfver-ensstämmande.

Dessutom komma åtskilliga festligheter från samma tid äfven att litet emellan anordnas till publikens förströelse och höjande af den popularitet, som platsen nog kommer att fä som en angenäm tillflykts- och hvilopunkt, å hvilken vi i ett slag förflyttas från vårt närvöst jäktande nutidslif trehundra år tillbaka i tiden.

Planen till hela detta öfverdådigt anslående storverk samt ritningarne till samtliga byggnaderna ha arkitekten Lilljekvist till upp-hofsman och mästare, hvar-igenom han på det mest ek-latanta sätt blifvit salt i tillfälle att lämna ett lysande prof på sin förmåga inom det område af arkitekturen, som han valt till specialitet.

A vattnet kring slottet skall förläggas en samling af farkoster från 1600-talet, och nere i »staden» kommer dessutom att anläggas en kulturhistorisk skådeplats, där man skall få en god inblick i en hel del prestationer af de folknöjen o. d., hvarpå konstma-kare af alla slag haft att bjuda från medeltidens gycklarekonster till med dem jämlika förlustelser under nuva- rande tid.

Sedan man genomvandrat det gamla Stockholm och föl-**Industrihallen under byggnad.** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Hösten 1896.)jer vägen uppför backen, så har man till vänster den Norska Fiskeriutställningen, hvilken tyckes komma att blifva ganska stor. Den ligger nedanför sluttningen mot Brunnsviken och är nästan helt och hållet utbyggd i sjön. Det är icke möjligt att göra sig någon föreställning om densamma ännu, emedan man först nyligen börjat neddrif-vandet af de pålar, på hvilka byggnaden skall hvila, och man arbetar med tre pål-kranar. Som grunden icke tyckes vara svår, så torde detta arbete snart nog hinna afslutas, och byggnaden stå färdig vid islossningen.

Därnäst kommer platsen för de läktare och den bassäng, där »marinskåde-spelen» skola uppföras efter samma mönster som dem å Army and Xavy-utställ-ningen i London 1891 och nu senast å Berlinerutställningen. Dessa skådespel äro ganska intressanta. Hela sjöslag utföras med miniatyrmodeller till verkliga krigsskepp, och man ser sådana, hvilka blifva så illa åtgångna, att de synas alldeles redlösa, andra, hvilka kantra, åter andra, hvilka blifvit så tilltygade, att de måste draga sig ur striden; och i London var till och med ett, som sprang i luften, under det att andra gingo till botten för minor och torpedos. Afvenså får man se befästningar på land i strid med skepp, och kanonaden å ömse sidor är utförd alldeles som i verkligheten. De små kanonerna smälla ganska respektabelt, och stundom har man svårt att följa striden för krutröks skull. För närvarande har man ej hunnit längre än att arbete, med inhägnaden börjats. Och då det ursprungliga kontraktet med ägaren till >: marinattiraljen» påstås upphäfdt och nya underhandlingar inledts, är det, när detta skrifves, ovisst, hur desamma komma att utfalla. Om desamma komma till stånd, blir nog marinskådespelet en af de »dragande krafter», som, ehuru ej »något nytt», komma att följas med stor uppmärksamhet.

Följer man nu andra sidan af vägen tillbaka, så möter där den branta sluttningen ned från Skansen; här komma en mängd byggnader att få sin plats, och af dessa äro en del under arbete. Men innan vi gå vidare bedja vi läsaren stanna ett ögonblick. Just där marinskådespelets inhägnad börjar, har vägen nått sin största höjd, och där är till vänster ett rundt plan med ett träd i midten. Ilär bruka sommartiden finnas säten eller trädgårdssoffor utställda för den trötte besökaren af denna vackra plats, hvarest man i all bekvämlighet kan njuta af den härliga utsikten. Man har hela Brunnsviken framför och under sig och kan se tvärt öfver och åt båda sidor längs med denna. Till vänster ser man i bakgrunden en del af norr med den högt belägna Johannis kyrka samt en del af de lägre partierna, hvarest här och där en ångskorsten sticker upp och atbryter enformigheten, därefter följer det imponerande Östermalmstemplet med dess höga kupol, till formen kanske den vackraste i världen och fullt ut lika vacker som Invalid-dömens kupol i Paris. Här dominerar den den omgifvande höga stadsdelen och tager sig obeskrifligt ståtlig ut. Kyrkan är belägen i denna stadsdels centrum på dess högsta del och utgör sålunda, så att säga, dess tyngdpunkt, och då man ser dess kupol resa sig öfver Strandvägens långa rad af palats, är det med välbehag som blicken hvilar därpå.

Därefter ser man närmare till vänster de stora, högt belägna och ståtliga gardes-kasernerna, och nedanför dessa vid stranden det nätta skogsinstitutet, inbäddadt i lummiga massor af höga träd. Midt för sig har man Ladugårdsgärdet — Stockholms Longchamp — dess exercis- och kapplöpningsplats, och något litet till höger på en kulle den så kallade Borgen, hvarifrån konungen kan taga en omfattande öfversikt öfver hela det stora manöverfältet. Vidare till höger uppe på stranden dragonernas etablissement; längre bort några villor inbäddade i grupper af löfträd, och ofvan dessa höja sig i bakgrunden Kaknässkogens dunkla massor af barrträd.

Denna lilla framskjutande rundel är ovedersägligen utställningens vackraste utsiktspunkt, och man har därifrån äfven en utsikt mot själfva utställningen. Man serSTOC K HOLM S - U TSTÄ LLNIN GEN i 897.

det gamla Stockholm med dess åldriga konungaborg och dennas höga torn med dess Tre kronor. Man skymtar något af Fiskerihallens hamn och båtar, man ser Sagogrot-tan, den gamla förut fula men numera rätt ståtliga f. d. Panoramabyggnaden och Sport- och Turistpaviljongens kaj med dess segel- och roddbåtar och något till vänster högre upp Stockholms stads paviljong, öfver hvilken Nordiska museets väldiga massor resa sig i bakgrunden. Vid foten af kullen har man till höger Marinskådespelet från till vänster Norska Jiskeriutställningen. Det är en i sanning ståtlig utsiktspunkt, från hvilken för blicken upprullar sig en den mest omväxlande och behagliga rundmålning man kan önska, och likväl är denna utsiktspunkt, hvad synvidden beträffar, ett intet mot några andra sådana på Skansen och från Industrihallens kupol.

Om man fortsätter vägen förbi marinskådespelet och där lämnar utställningen, så har man en af konstens hand så godt som orörd natur framför sig. Vägen går här utför ned till sjöstranden, där vågorna skvalpa mot stenarne samt mot rötterna af de träd, hvilka här kanta vägen, och på andra sidan eller till höger har man branta kullar, bevuxna med löfträd, omväxlande med lodräta bärgväggar. Snart bär det åter uppåt, och vägen, som nu delar sig i tvänne armar, den ena till Sirishof och Djurgårdsbrunn och den andra till Rosendals slott och Bellmansro, slingrar sig här fram genom en kuperad mark, bevuxen med urgamla ekar — Djurgårdens stora park med dess omväxlande terräng och härliga utsikter.

Men låtom oss återvända till rotundan vid Marinskådespelet och följa andra sidan af vägen tillbaka genom utställningen. Vi hafva då på vänster hand och midt emot den Xorska fiskeriutställningen tvänne mindre byggnader, hvilka ännu dölja sig under snötäckelset, men hvilka väl snart kasta af detta och sticka upp ur jorden som svampar. Den ena skall innehålla Trondhjems fiskares utställning, den andra Norsk skogs- och jordbruksutställning. Trondhjemarne tyckas icke vilja blifva förblandade med de öfriga norska fiskrarne, hvilket är mycket betecknande för den norska karaktären. Hvad den norska skogsutställningen kan komma att bjuda på, är svårt att gissa sig till, då det ju icke längre finnes några gamla skogar i Norge, utan mestadels endast ungskog. Vore det återigen fråga om de norska sågverkens produkter, så vore det en annan sak, och kunde man få en bild af själfva de norska sågverken, så hade man mycket att lära, ty den norske sågverksägaren förstår att med ringa kostnad och oftast med mycket primitiva medel taga större vinst ur sitt klena timmer än svenskarne ur sitt, som är vida både gröfre och mera moget. Hvad ett land, hvilket nästan saknar jordbruk, skall i den vägen utställa, torde vara svårt för den att begripa, som ej närmare känner Norge. Jordbruket är där ej särdeles omfattande, men det som finnes är utomordentligt väl skött. Norrmannen förstår att taga valuta ur jorden, och allt har där blifvit gjordt för att höja jordbruket. Vi önska den norska skogs- och jord-bruksutställningen välkommen.

Därefter kommer att följa P. Ericsson & C:s, Finsjö snickerifabriks, Ch. Anderssons och Minnesbergs tegelbruks utställnings byggnader. De äro ännu icke påbörjade och således finnes intet vidare att säga om dem. Men nu komma vi till en ståtlig byggnad af mera massiv art. Det är den skånska storindustriens utställning, hvilken kommer att göra sig särdeles bemärkt. Det är de stora bolagen, hvilka arbeta i stenkol, eldfast lera, cement etc., hvilka slagit sig tillsammans för att visa sina produkter, icke i högar af kol, staplar af tegel eller tunnor med cement, utan på ett vida mera praktiskt sätt. Den byggnad, som är under arbete, är en permanent byggnad i vacker villastil. Den undre delen är helt och hållet af beton samt undre våningen af olika tegel och så äfven det höga tornet. Öfre våningen är till det yttre af trä, men huruvida det inre skall blifva så eller beklädas med s. k. tiles, d. v. s. glaseradt eller oglaseradt måladt kakel eller plattor, hvilka fästas med gipsbruk, få vi sedermera se, men troligt**Industrihallen under byggnad. Interiör hösten 1896.** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.*

är, att en del väggar och golf komma att beläggas därmed. På östra ändan af fasaden är en rund utbyggnad, och under denna skall visas nedgången till en stenkols-grufva. Byggnaden ligger högt uppe i backsluttningen, och dit skall från vägen leda en bred, ståtlig trappa, hvilken i cementgjutning utföres af Skånska Cementbolagel. Denna pittoreska och ganska stora villa, uppförd efter ritningar af arkitekten JVick-vian, är omgifven af höga träd, skall, som sagdt, blifva permanent och lärer komma att tillhöra Skansen, och någon lämpligare ägare torde vara svårt att tänka sig.

Efter Skånska storindustriens byggnad följer ett pumphus, för hvilket grundgräf-ningen eller inschaktningen i backsluttningen pågår. Man har här med roten i klump upptagit ganska stora träd för att inplantera dem på andra ställen. Nämda pumpverk, byggdt af arkitekten Dahlberg, är ämnadt att förse Skansens dammar med vatten, i synnerhet för den förutnämda fontänen å utställningen.

Härefter och midt emot Helgeandsholmen samt högt upp i backsluttningen är den s. k. »Fjeldstuen» belägen. Detta gamla ruckel är ganska stort, och om det blifver litet uppsnyggadt, så kan det komma att utgöra en verklig prydnad, men i dess nuvarande skick skulle det blifva en vanprydnad. Ingenting skall där utställas, utan kommer byggnaden att tjäna endast till inhysande af vid utställningen anställda.

Härefter i ordningen följer en stor byggnad af mycket irregulier grundform och belägen midt emot f. d. Godthan, eller Stora bryggeriets utstållningsbyggnad. Det är »Svenska Trävaru-Exportföreningens» utställningsbyggnad. Till det yttre är den ännu icke vidare avancerad än att väggarnes stomme är uppförd och byggnaden under tak. ålen som allt är rätt och slätt af endast råa bräder, så kan man ej ännu döma om hur denna byggnad skall komma att taga sig ut. Tager man likväl i betraktande hvem eller h vilka som här utställa, så bör det icke ligga fjärran antaga, att det yttre kommer att blifva något särdeles framstående uti trädekoration, och att denna skall blifva varierande och intressant är ett antagande, som motiveras af den bisarra grundformen. Byggnadssnickarnes tid är nu att räkna såsom en, den där svunnit. Deras yrke är numera inskränkt till att sammanfoga och på sin plats anbringa redan färdiga föremål. Yrket är således att hänföra till montörens. Det är väl sorgligt, att ett yrke kommer att så där nästan försvinna, men någon förlust för den byggande allmänheten följer icke däraf, utan tvärtom. De stora sågverken och snickerifabrikerna tillverka nu alla möjliga slags till en byggnad hörande föremål af trä vida mer korrekta och utan all jämförelse billigare än de föremål, som byggnadssnickarne i landsorten lämna ifrån sig. ålan kan följaktligen antaga, att denna byggnad skall så till sitt yttre som till sitt inre komma att uppvisa hvad våra träförädlingsverk kunna åstadkomma.

Mycket nära här intill ligger Aktiebolaget Lactators utställning. Denna byggnad är stor, men ännu färdig blott till sin stomme. Hur den kan komma att taga sig ut, är svårt att säga, ty ännu ser man blotta, råa bräderna, men här och där beslagna med tunn järnplåt. Att plåtbeslå byggnaden är väl knappast meningen; det blefvc väl alltför både fult och dyrbart. Det var ej möjligt att för tillfället få tillträde till det inre eller någon blick in genom de frusna fönsterglasen. Att den de Lavalska mjölkningsapparaten här skall komma att utställas, därom vittnar ju redan namnet. Men för att allmänheten skall få någon föreställning ej blott om dess förmåga att mjölka väl, utan äfven om dess praktiska användbarhet och lätthandterlighet, så blifver väl nödvändigt att en verklig mjölkning förevisas, och för sådant ändamål måste där hållas ett visst antal kor, och om man betraktar byggnaden, så synes en sådan förutsättning motiverad och antagligen är den bakre delen af byggnaden afsedd till kostall. Denna del af utställningen kommer väl att blifva en af de intressantaste och samla oerhörda massor af åskådare. Denna liksom efterföljande byggnad är uppförd efter ritningar af arkitekten Wickman.Ty härefter kommer i ordningen »Reinholdska bageriet», en i barockstil hållen, kalkputsad, rätt stor byggnad med en stor veranda och fönster, hvilkas öfre del är försedd med ett spjelverk af svarfvade pinnar, sådana man ser dem under handräcket i trappor. Inne i byggnaden är utrymme beredt för ett mindre bageri efter alla nutidens fordringar, åled bageriet och mejeriet sammanhänger en försäljningslokal, i hvilken kommer att tillhandahållas respektive besökande mjölk och färskt bröd, en anordning, som nog kommer att af vederbörande bli mycket gouterad.

Xu följer en stor komplex; det är »Sverigesgrufutstäl/ning», en rödmålad byggnad, liksom fiskeriutställningen, med hvita dörr- och fönsteromfattningar och ett torn med två hjul, afsedda för linledningen i och för malmvagnarnes framdragande öfver bron, hvilken leder från grufvan, hvars schakt leder in uti bärget under Skansen. Uti främre delen af byggnaden, d. v. s. dess torn, blifver »Sveriges geologiska undersökningars utställning». Byggnaden, uppförd efter ritningar af arkitekten Wickmati, är en trogen kopia af andra grufbyggnader med s. k. skrätorn. Då vår grufindustri är en af landets förnämsta, torde det som af densamma här kommer att framställas i hög grad väcka uppmärksamhet och intresse samt blifva en af expositionens bästa sevärdheter. Byggnaden, som ligger snedt emot Industrihallens rotunda och bredvid Djurgårdsteatern, omgifves af fyra små gräsplaner. Teatern, som af utställningen blifvit förhyrd, kommer antagligen att användas till mötes-

och föreläsningslokal.

Bredvid och bakom teatern är Skansens järnväg; en brant bärgsbana, efter mönster af en liknande kommunikationsled, hvilken förbinder Ofen med östra Donaustran-den, och afsedd att förmedla förbindelsen mellan Skansen och utställningen och sålunda bespara utställningsbesökande den mödosamma vandringen uppför backarne. Denna bana är nu under byggnad, och schaktnings-, sprängnings- samt murningsarbetena pågå flitigt. Strax vid sidan därom skall en bred trappa leda upp till Skansen.

Emellan teatern och »Sevilla», den gamla villan vid vägen upp till Skansen, skall uppföras ett så kalladt folkkök. Detta är en mycket god idé, dels för att tjäna såsom mönster för sådana inrättningar till gagn för andra städer, dels för att mindre bemedlade utställningsbesökande skola kunna få sin hunger stillad med en god och närande föda till billigt pris.

»Sevilla», den återstående af de tvänne pendantbyggnaderna, förr kallade >Fyllan» och »Villan», skall nu apteras till en badinrättning, hvarest varma och kalla bad och duschar skola serveras. Där skall äfven blifva eleganta rak- och frisérsa-longer. Sedan många år tillbaka har Sevilla utgjort en väl underhållen och behaglig privatbostad. »Fyllan» förstördes som bekant för många år sedan af en eldsvåda. Midt emot på andra sidan om vägen upp till Skansen, kommer skulptören Oscar Berghs dioramabyggnad att bjuda på bilder ur nya testamentet, mest episoder ur Jesu lif och hans pinas historia. Byggnaden är uppförd i orientalisk stil af arkitekten IVick-7uau. Dess yttre är afrappadt, och ingen annan ljusöppning synes å väggarne än en glugg; allt är vändt inåt, såsom det bör vara. Dess inre var för tillfället otillgängligt.

Emellan Dioramat och Industrihallen äro tre små gräsplaner. De två förbindas genom Hultmanska chokoladfabrikens kiosk och vid motsatta ändarne af de båda gräsplanerna skola Hellby och Hörningskolms tegelbruk hafva sina utställningsmontrer, medan Stockholms Mjölkstcriliscringsbolag har sin kiosk på det tredje planet, beläget mellan Ilultmanska kiosken och Dioramat. Af alla dessa är endast den Hultmanska kiosken påbörjad.

Efter Dioramat följer midt emot Industrihallen Biologiska museum, som äfven är införlifvadt med utställningen. Kändt och välkändt samt förtjänt af alla de besökande det kan få, är detta museum en förut känd och af besökande utländingar, turister och lärde högt skattad och berömd sevärdhet. Mellan detta museum och

Industrihallen under byggnad. Exteriör hösten 1896. Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.*

Dioramat leder en redan färdig bred trappa upp till byggnaderna på höjden och till hvilken vi sedan skola återkomma.

Utställningen under byggnad. Kupolen m. m. samt Rügheimer & Beckers hattkiosk, från bron öfver landsvägen. (Febr. 1897.) Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.*

På andra, västra, sidan om Biologiska museet och nere på planet har *Margarinbolaget »Pellerin»* sin plats för en kiosk, som ännu icke är påbörjad.Fortsätter man så längre mot väster, kommer man till en af utställningens nuvarande portar, men innan man kommer dit leder en bred trappa uppåt, som sedermera förer till Kong/, jaktklubbens paviljong, hvilken täcka byggnad höjer sin höga granitunderbyggnad i själfva hörnsluttningen just vid entréen. Platsen för denna lilla nätta och koketta samt, som sig bör, eleganta paviljong af ark. Lilljekvist är särdeles väl vald och byggnaden afsedd att blifva permanent och utgöra en af vår vackra Djurgårds prydnader. Paviljongens form är tilltalande, men om dess blifvande utseende i detalj kan man ännu icke döma, emedan blott stommen med dess råa brädbeklädnad hunnit blifva uppförd.

Vänstra trapparmen leder förbi en större kiosk tillhörande amanuensen Martins utställning af orientaliska mattor och dylika föremål. Kvarken väggar eller tak äro ännu färdiga, men byggnadsritningarne, uppgjorda af arkicekten Wickman, äro utförda i orientalisk stil.

Sedan man kommit upp på kullen, har man snedt öfver till vänster en stor byggnad, liknande en stor lada, endast med den skillnaden, att takbetäckningen till stor del utgöres af fönster, hvars rutor delvis brustit under tyngden af

snötäcket, som hvilat därpå. Denna byggnad är den s. k. »Trädgårdshallen». Uti densamma skall tre gånger under utställningens lopp, en gång på våren, sommaren och hösten, anordnas trädgårds- och blomstcrutställningar och troligen skall där väl äfven under höstutställningen exponeras frukt, bär och grönsaker, för så vidt icke bärutställning skall hållas i den s. k. »Smultronhyddan», som tillsammans med Hammers paviljong har sin plats nedom Hammerska (f. d. Byströmska) villans terrass. Mellan utställningarne skall Trädgårdspaviljongen användas såsom konserthall samt teatersalong. Ritningarne till denna hall, som håller 70 meter i längd och 18 meter i bredd med en planyta af mer än 1,250 kv.-m., äro uppgjorda af arkitekten Dahlberg.

Sammanhängande med Trädgårdsutställningen ligger »Teaterutställningen». Kvarken dess yttre eller inre är ännu färdigt, men från utställningens byrå har meddelats, att ändamålet med teaterutställningen är att gifva en åskådlig bild af den svenska teatern och musikens utveckling från äldre tider till våra dagar, dels genom exposition af konstnärligt och tekniskt märkliga föremål, som tjänat till medel för eller bära vittne om denna utveckling, samt porträtt och minnen af personer, som befordrat densamma, dels genom prestationer af svensk dramatisk konst och musik, representativa för olika tidehvarf. Dessutom kommer ett inskränkt antal platser att uthyras för utställning af vissa industrialster, afsedda för teaterbruk. Men pris utdelas icke.

Paviljongen i fullfärdigt skick torde mera komma att gifva intryck af ett museum än af en tillfällig utställning. Väggarna täckas af porträtt utaf dramatiska och musikaliska artister, författare och tonsättare. Vidare finnas här manuskript af svenska dramatiska författare ända från 1500-talet till våra dagar, autografier af våra äldre och yngre tonsättare, märkliga aktstycken rörande svenska teaterns äldsta historia, egendomliga teateraffischer, kostymer, rustningar, vapen och andra accessoirer.

En särskild kollektion musikautografier af medlemmar utaf vår konungafamilj tillika med en begärd samling utställningsföremål från Musikaliska akademien äro ämnade att omgifva bilden af vår nu lefvande konung, under hvars presestid nämda akademi gjort sitt förnämsta uppsving.

Af särskildt bestående värde torde blifva en samling uppgifter om alla i Sverige existerande teatrar, teatersällskap, musik- och sångsällskap, undervisningsanstalter m. m.

Genom en bred öppning med draperier står paviljongen i förbindelse med den stora trädgårdshallen. Här gifver teater- och musikutställningen tre dagar i veckanmatinéer, hvilkas program dock hittills ej äro i sin helhet definitivt bestämda. Följande kan dock därom nämnas:

En särskild orkester, under ledning af kapellmästaren Halidén, har engagerats för utförande af ordinarie konsert- och mellanaktsmusik. Konserter af hofkapallet under kapellmästaren Nordqvists ledning torde vara att påräkna. I Upsala forberedes under öfverinseende af professor A. Noreen en serie svenska skolkomedier från 1600-talet, de samma som under Urban Hjärnes ledning då uppfördes i Stockholm af Up-salastudenter. Ilär forberedes en af Gustavianska tidens mest gouterade opéra-comi-que’r, som afses att gifvas i originaldekorationer och kostymer från Gripsholm och Rosersberg, och slutligen är under arbete planen till en kulturhistoriskt intressant serie tablåer och scener, återgifvande olika skeden i den svenska teaterns historia.

En låg entré kommer att tagas såväl till själfva utställningen som till dess matinéer. Möjligt öfverskott skall såsom gåfva öfverlämnas till de k. teatrarnes och hof-kapellets pensionskassor.

Teaterutställningsbyggnaden är uppförd efter ritningar af arkitekten Ucurlin. Bakom teaterutställningen förer en trappa ned till vägen upp till Skansen, där äfven en ingång till utställningen finnes uppe i backen.

Vi hafva nu lämnat en bild af utställningen öster om Djurgårds vägen. Men därmed är icke allt slut. Till denna del af utställningen hör äfven expositionens huf-vudrestaurant Hasselbacken, allt för väl känd för att vi därmed nu skola bchöfva uppehålla oss. Så mycket torde vi dock anse oss böra nämna, att det präktiga etablissementets ägare vidtagit storartade anordningar på platsen för att under utställningen värdigt kunna häfda sin plats som Djurgårdens fashionablaste och största sommar-restaurant.

Eör att bereda större plats åt de respektive gästerna är sålunda bland annat det s. k. »Mohriska kaféet» förbundet med hufvudbyggnaden till en stor sammanhängande komplex af serveringslokaler.

Så hafva vi ytterligare den Hammerska villan, i hvilken ägaren ämnar anordna en utställning af sina ännu återstående stora konstsamlingar.

*

*

Vi öfvergå nu till den på andra sidan om stora landsvägen och Ladugårds-landsviken belägna delen af utställningen. Här är hufvudsakligen maskin- och konstutställningens samt arméns och flottans utställningsområde beläget.

Utställningskomitén, hvilken liksom vi ansett det nyttigt för allmänheten att kunna på genaste och minst tidsödande sätt komma i tillfälle göra bekantskap med denna förträffliga del af mänskliga utvecklingens gång och medel, har låtit slå tre bryggor öfver Djurgårdsvägen för att förena denna del af utställningen med den andra.

Det kan egentligen vara likgiltigt i hvilken del af området man börjar, och vi ta därför först de för det fredliga arbetet afsedda utställningsbyggnaderna i betraktande.

Vi gingo följaktligen ut genom porten mellan konungens jaktpaviljong och Industrihallen och fortsatte utefter Djurgårdsvägen och ner i Allmänna gränd och in genom porten till Maskinhallen. Det är ytterst hyggligt folk, som tjänstgör vid utställningen. Till och med en och annan, som betraktade oss med stränga och forskande blickar, vände sig bort eller såg mild och tillmötesgående ut, när man adresserade sig till honom, ty det är inte hvem som hälst tillåtet att ännu så där granska förberedelserna till hvad som skall slå allmänheten med häpnad.Och en smula häpnad var äfven hvad vi erforo, då vi alldeles ensamma trädde in i den stora maskinhallen, ty det var nu under middagsrasten. Man kände sig just så till mods som när man första gången är i London och kommer in på Waterloo- eller Euston Road-stationerna, ehuru de äro många gånger större. Där råder dock ett rastlöst lif från morgon till kväll, men här syntes blott några nedslagna pålar, synbarligen ämnade att uppbära ett golf där, hvarest den naturliga marken icke gjorde det. För öfrigt var på marken inte mer än några brädstaplar att se. Men såg man åt sidorna mot väggarna eller upp mot taket eller på de järnställningar, hvilka uppbära detta, så kunde vi icke underlåta att beundra denna väldiga hall och dess utmärkta konstruktion, dess luftighet och ofantliga, fria golfyta och därmed gamla fattiga Sverige, hvars industri på de senare åren så utvecklats, att denna stora yta skulle blifva till den grad upptagen af maskiner, att icke ens alla skulle få rum därinne, utan tvärtom flera större maskinfirmor därför måste för sina utställningar själfva skaffa sig plats utanför hallen. Det är svårt att stå där och i fantasien göra sig en föreställning om alla dessa maskiner och den plats de skola intaga, men alldenstund ångmaskinhuset ligger på andra sidan vägen, så kan man antaga, att de största och mest kraftbehöfvande maskinerna skola blifva uppställda närmast Allmänna gränd, och de minst kraftbehöfvande längst bort i hallen, d. v. s. närmast marinutställningens bassäng. Maskinhallen ligger nere vid Blasieholmsviken i hörnet mellan densamma och Allmänna gränd.

Industrihallen under byggnad. Vy från stora entréplanet före platsens planering m. m., hösten 1896. Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.*

Mellan maskinhallen och Djurgårdsvägen, midt för Hasselbacken, samt uppfyllande hela denna stora tomtareal är *Konstutställningen* belägen.

Till sin yttre figur är byggnaden i afslutningen mot Allmänna gränd och Maskinhallen ganska oregelbunden med flera rätvinkliga hörn och ett afrundadt sådant i gatuvinkeln mellan ofvannämda gränd och stora vägen, som sedermera ett långt stycke åt denna sida, den östra, utgör tomtens begränsning.**Stockholms stads paviljong. (Fasaden).** Efter fotografi för »För Svenska lleni» af *B. Orling.* (Febr. 1S97.)Fasadsidan vetter inåt det västra utställningsfältet, och framför densamma komma vackra och dekorativa blomster- och bladväxtgrupper å den stora, öppna plats, som där finnes, att anordnas.

Ytterväggarne till hela den till ytan så stora men på höjden jämförelsevis låga byggnaden äro helt och hållet kalkrappade med en ofvantill rundt om löpande fris af gips, nu täckt med väf. Den stora entrén, som något höjer

sig öfver byggnadens öf-riga del, är i motsats till de andra väggytorna ytterst rikt ornerad och krönt med en vacker balustrad. I färdigt skick kommer hela byggnaden att till det yttre bli bländande hvit och utom den dekorerade entrén och möjligen frisen närmast taket alldeles slät med endast några få dörr- och fönsteröppningar. Invändigt är den indelad i så många afdelningar, rum och vinklar, att om man ej, åtminstone nu under inredningen, är begåfvad med godt lokalsinne, man ovillkorligen måste gå vilse i denna labyrint af likformiga lokaler, alla endast med takbelysning.

Af öfriga byggnader hafva vi längs Djurgårdsvägen Oscar A. Rosengrens utställning, i hvilken äfven Ebbes bruks utställning skall ingå. Därefter De Lava Iska elektricitetsverkets hus. Efter detta tians Mannstcedts och Radiators samt Sandvikens utställningslokaler, hvarefter följer Svanfcldtska restaurationen. På andra sidan denna ligger Bofors styckebruks utställningslokal och upp i hörnet toalettbyggnad. I linie ned mot den förut omnämda marinutställningens bassäng följer en sjukvårdsbarack och därefter armens oek flottans utställningslokaler. Vid ändan af den senare kommer att resas en fyrbåk tätt intill bassängen, och midt för densamma längre upp ligger Din-spongs styckebruks utställningsbyggnad. Något längre mot söder är en fyrstuga. Yid bassängens andra ända, nämligen den sydöstra och ej långt från maskinhallen är Stora Kopparbergs Bärgslags utställningsbyggnad, och för öfrigt skola å spridda ställen förekomma: cigarrkiosk, konditori, vattenkiosk, Beckman & C.os utställning, kolibripumpen, camera obscura och på andra sidan om vägen: ångmaskinshus, E. Hirse k & C:os och Lindesbergs snickerifabriks kiosk.

Af alla dessa äro endast följande nu färdiga eller under arbete, nämligen:

Stora Kopparbergs Bärgslags byggnad, hvilken är fullfärdig till sitt yttre. Dess grundform är en rotunda med två flyglar. Rotundan är täckt med en kupol, hvilken är målad i alla rägnbågens färger, så att byggnaden endast därigenom kommer att ådraga sig allas uppmärksamhet. Såväl kolonnerna under kupolen som allt annat rundvirke är delvis endast afbarkadt, så att man kan se timrets yta. Under kupolen är en fris, om man så skall kalla det, bestående af stock- eller timmerändar. Byggnaden, hvilken vid förf. besök var tillsluten, är till sitt yttre gulmålad i svafvelfärg och den nedre delen eller stenfoten målad såsom porfyr. Att Stora Kopparbergs Bärgslags utställning skall blifva rik och storartad har man all anledning att förmoda, när man tager i betraktande dess stora skogar och sågverk, dess grufvor, masugnar och storartade järnverk, dess tillverkning af rödfärg m. m. Paviljongen som färdig blir nog af en mycket originell verkan. Soliditet och fasthet är dess mest framträdande egenskaper. Också är byggnaden ett verk af den på utställningen så rikt representerade arkitekten Bobergs talang.

Finspongs styckebruks byggnad är färdig till sin stomme. Dess grundform är kvadratisk med inåt gående vinklar i dess sidor, och byggnaden är prydd med två torn, hvilkas betäckning har formen af jätteprojektiler, de där redan på långt håll till-kännagifva af livad art utställningen är. Denna paviljong, af hvilken vi redan lämnat en afbildning, är uppförd efter ritningar af arkitekten Wickman.

Aktiebolaget Radiator har sin byggnad redan färdig. Han bildar en öppen pa-

o

viljong med taket uppburet af kolonner på den öppna sidan. A baksidan är ett mörkt rum eller skrubb. Byggnaden har intet utmärkande och tyckes vara afsedd att därvisa ett i gång varande mindre radiatorsmejeri för smörtillverkning. Det af oss förut skildrade separatorsmejeriet synes däremot skola visa ett fullständigt mejeri för tillverkning af både smör och ost.

Svanfeldtska restaurationen har sitt läge midt för gafveln af Industrihallen, och en vägbro leder där öfver Djurgårdsvägen, hvarigenom restaurationens tak får till en del tjänstgöra såsom trapp-plan, i det själfva trapporna leda ned vid byggnadens båda gaflar. Läget gör att restaurationen ligger lika bekvämt till för besöken af den östra afdel-ningen af utställningen som den västra, i det man genom trapporna och bron förflyttar sig från den ena till den andra. Byggnaden är stor och afser att rymma ett betydligt antal gäster. Matsalen — det finnes blott en — är ljus och hög, så att luften bör blifva frisk. Hela ekonomiafdelningen är färdig med sina bord och hyllor, men kokspiscln fattas ännu; det blifver väl Bolinderska verkstaden, som skall sörja för dess duglighet, ty därpå beror

hela successen. Xågon veranda har byggnaden icke, och dess hela yttre är så rätt och slätt som möjligt, men gör ändock ett behagligt intryck af gedigenhet. Framför restaurationen blifver en inhägnad för servering at kaffe m. m.

Bofors styckebruks utställningsbyggnad är ännu endast påbörjad, och man var sysselsatt med att resa portar för väggarna samt hophugga takstolarne. Det var således omöjligt att få någon som hälst föreställning om byggnadens blifvande utseende. Grundformen är en kvadrat med en halfcirkelformig utbyggnad på tvännc af dess sidor midt emot hvarandra. Att Bofors skall komma med något stort är att förvänta, då väl inga medel blifvit sparda för att göra utställningen så lysande som möjligt. Läget är ei tillräckligt fritt, emedan byggnaden ligger inklämd mellan två vägbroars trappor, men den har å andra sidan den fördelen, att folk så godt som tvingas att passera denna byggnad.

Oscar A. Rosengrens utställningsbyggnad är den första intill vägbron, som leder från sluttningen nedom Hammerska villan så att man med lätthet kan komma från Trädgårdsutställningen i östra afdelningen direkt ned i den västra, där man har Konsthallen strax till vänster och Maskinhallen rätt framför sig samt Stora Kopparbergs Bärgslags byggnad snedt öfver till höger. Rosengrenska byggnaden tyckes blifva helt enkel. Man hade ännu ej kommit längre med arbetet på detta hus än på Bofors-utställningens.

D:r de Lavals elektricitetsverks utställningsbyggnad blifver rätt stor och har formen af en rektangel. Väggarna voro icke ännu påbörjade, men grunden, af beton, för de maskiner, hvilka där skola uppställas, är för länge sedan färdig, och man var just sysselsatt med att där aflasta åtskilligt gjutgods, hvilket visar, att man nu ämnar börja byggnadens uppförande. Att denna utställning är afsedd att blifva mycket både viktig och framstående synes af hela anordningen, och den kommer nog att kosta stora summor.

För Fyrstugan har man nedslagit de pålar, hvarpå byggnaden skall komma att hvila, men längre var man ännu icke kommen.

För fyrtornet var betongrunden färdig, men något vidare syntes icke till. Fyren och fyrstugan skola väl komma att innehålla allt hvad som hörer till lotsverkets utställning, och troligen kommer att äfven i den stora bassängen något dithörande visas.

Arméns och flottans utställning utgöres af ett af Galérvarfvets skjul, som blifvit på ett särdeles förtjänstfullt sätt dekoreradt ända till oigenkännlighet, och ter sig nu såsom en prydlig byggnad af sådan skapnad, att ingen, som ej vet, att det är ett gammalt skjul, likt de öfriga i grannskapet, skulle någonsin kunna falla på den tanken att icke byggnaden är ett solidt hus, uppfördt speciellt för utställningsändamål.

Armén har den öfre, östra, mot land vända ändan, och ingången föreställer ett stort tält. Det inre af denna afdelning var tomt så när som på en jordhög, som låg upp-**Stockholms stads paviljong. II. (Bakre partiet).** Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Hösten 1896.)skottad mot ena väggen, och man var sysselsatt med att stryka väggar och tak mecd en gråblå limfärg, hvilken icke såg just klar ut.

Flottans utställning disponerar byggnadens andra hälft, som vetter mot sjön. Här var man något längre kommen. På en vägg var anbragt akterspegeln af ett mindre fartyg af gamla stilen och med konung Carl Johans namnchiffer. På golfvet lågo en hel mängd mer och mindre illa medfarna galioner. Xågra arbetare voro i ett hörn sysselsatta med att tillrikta bräder, och det var allt.

Att arméns och flottans utställningar komma att blifva både omfattande och rikhaltiga samt väl och instruktivt ordnade lider intet tvifvel.

Paviljongen för den kemisk-tekniska industrien (f. d. Panoramabyggnaden). Efter fotografi för »För Svenska Hem» af *B. Orling.* (Febr. 1897.)

För en del större och mindre gräsplaner voro ännu inga planeringsarbeten vidtagna. Men som terrängen är plan, så blifver det ej förenadt med någon som hälst svårighet att få dem ordnade på ett par veckors tid under våren.

Hvad kommunikationerna till och från utställningen beträffar, så komma spårvägarne väl att blifva öfverfulla, men någon brist på kommunikationsmedel kan icke uppstå med det läge, som denna utställning har, ty ångslupslinier kunna inrättas från hur många ställen som hälst.

Vi afsluta vår revy med uttalande af den öfvertygelsen, att Stockholmsutställningen har alla utsikter att blifva icke blott utmärkt lyckad, utan äfven unik, och att de flesta, som besöka den, skola medföra hem vida angenämare intryck än från någon annan utställning.

*

Konstutställningen.

I.

Återblick.

I huru väsentlig grad skilde sig ej det konstlif, hvilket för 30 år sedan rörde sig i nationen, från det, som nu gör sig gällande.

Vi stodo ännu med ena foten i romantiken, medan den andra fattat fäste på den realitetens mark, som danats af det stoff naturvetenskapernas upptäckter tillförde det praktiska, alldagliga lifvet, en bred basis af fakta och nyttiga kunskaper, på hvilken industrialismen begynte bygga sin fabriksvärld, och i hvars jordmån inga dimmiga tankar liingre kunde slå rötter.

I litteraturen hade bygdenovellen och folklifsskildringen med ett starkt drag af idyllen bildat en reaktion mot riddarromanen och sagodikten, förmedlande öfvergången till den romantiserade skildringen ur hvardagslifvet, ur hvilken i sin ordning skulle uppstå den realistiska bourgeoisie-romanen och den litterära alstring, som byggde på den psykologiska analysen och »le document humain».

1 vårt land återspeglade måleriet på 60-talet ännu mycket af idyllen och sentimentaliteten från litteraturen. Inom historie- och genremålningen rörde man sig ännu med allmänna känslostämningar, med en traditionell uppfattning af de historiska fakta och en schablonmessig framställning af själslifvets skilda uppenbarelser. Man höll sig till typerna, och endast undantagsvis kom det individuella till sin rätt.

Sammalunda ock inom landskapet. Där härskade ännu något af stillandskapet, de stora linierna, det arkitektoniska, den allmänna vyen och karaktären, försedt med en viss allmängiltig stämning. Det blida och idylliska hade stor kurs, och Stockholms-omgifningarnes nätta natur var en rik, omtyckt källa för motiv, medan man samtidigt icke häller föraktade de bilder, där det vilda, okultiverade naturtillståndet framträdde i sin imposanta storhet. Men sällan släppte man passionernas skriande fåglar lösa i sin landskapsbild, hur vildt motivet än kunde vara. »Individualismen» och »temperamentet» voro då ännu ej upptäckta såsom allsmäktiga faktorer i det konstnärliga skapandet. Man underordnade sig frivilligt gifna regler, medvetet eller omedvetet, mer eller mindre målade man efter »recept». Man arbetade mera på ateliern än ute i naturen, och akademierna togo själarne fångna i trons lydno.

Skulpturen arbetar under denna tid med stora uppgifter. För det monumentala få nästan alla genreartade framställningar vika. En stark nationell impuls går igenom skulptörernas sinnen. Man tror sig finna, att den nordiska mytologien bör kunna lika väl som den klassiska lämna stoff till en rik och monumental skulpturell framställning, och en viss böjelse för hjältedyrkan hos tiden eggar till odling af denna riktning.

Arkitekturen däremot ligger så godt som fullständigt i lägervall. Byggnadsverksamheten i hufvudstaden och de öfriga större städerna är ännu högst obetydlig, och några anmärkningsvärdare monumentala uppgifter taga icke våra arkitekters krafter i anspråk, om man undantager Nationalmuseum, hvars byggnadshistoria dock knappast tillhör den period vi här beröra, samt några andra offentliga profana byggnader i Stockholm och en del

kyrkobyggnader.

Vid Rhen ligger en liten, ännu, trots ett ganska utveckladt fabriksväsende, idyllisk stad, hvars namn är på det närmaste förbundet med vår konsthistoria under 60-talet. Redan under det föregående decenniet försiggick en liflig emigration af unga svenska konstadepter till Dtisseldorf, och under 60-talet blomstrar ännu den svenska konstnärskolonien därstädes i broderlig endräkt med de norska och danska kolonierna.Man sträfvar helt långt borta från fosterlandet att vara nationell, och det är i sanning märkvärdigt, att man under de starka inflytelserna af tysk bildning och en skola, som i visst hänseende kan kallas internationell, kunde bevara så mycken själfständighet som var fallet med flera af våra svenska diisseldorfare.

Den diisseldorfska målareskolan daterar sig från den store Cornelius, hvilken i början af århundradet där härskade enväldigt med sina neoklassiska idéer och sin förkärlek för det stora helgonmåleriet. Men i och med mästarens förflyttning till Munchen bryter romantiken in i den lilla stadens konst, men den ideella andan från Cornelius' monumentala måleri öfvergår i den mera anspråkslösa genreriktning, hvilken snart blef förhärskande i Dusseldorf.

För den svenska konsten blifva särskildt två i Dusseldorf bosatta norske målare, Tidemand och Gude, af stor betydelse, och deras uppfattning af lif och natur återspeglar sig i hela den skandinaviska koloniens konstalstring på mera direkt eller blott indirekt sätt. Ofta är det folklifsskildringen i en idealiserad framställning, bondenovellen, som återkommer under olika gestalter, och i allmänhet utmärkes den diisseldorfska riktningen af ett starkt berättande drag. Det borgerliga elementet är hos somliga förhärskande, och äfven om målaren endast berättar en enkel anekdot, lägger han gärna idyllens stämning in i sin berättelse. Känsla och ofta äfven sentimentalitet måste enligt diisseldorfsskolans doktriner alltid finnas i denna berättelse i färger, och vanligtvis ha målarne hunnit ganska långt uti att komponera skilda känslostämningar, så att de gifva en harmonisk totalverkan och göra äfven den alldagligaste situation intressant.

Detta slags berättande måleri hade den fördelen att vara populärt, åled dessa framställningar ur en idealiserad verklighet trängde konsten in bland den stora massan och gjorde henne mottaglig för inflytelser från en värld, hvilken dittills betraktats som ett tillslutet område för endast några få invigda. Denna diisseldorfsskolans mission tillförsäkrar henne en hedrande plats i vårt demokratiska århundrades konsthistoria.

Vi ha så utförligt sysselsatt oss med denna skola och den riktning i tidens konst som den representerar, därför att den vid början af den epok, från hvilken vår återblick utgår, utöfvat ett mycket större inflytande och lämnat märkligare spår efter sig än de andra samtidiga riktningarne. Man behöfver blott kasta en blick på den s. k. svenska skolan inom vårt Nationalmuseums målerisamling för att finna detta. T. o. m. de målare, som i Paris studerat under Couture eller Coignet och tillegnat sig deras teknik, röna starkt inflytande af åtminstone den ämnessfär, som behandlas af dtissel-dorfarne.

Paris är ett andra konstcentrum under denna epok, och snart intager det den första platsen, eröfrar de största sympatierna och blir målet för de på vandring stadda nordiska konstnärerna. Själfva konstakademien begynner förorda Paris framför Rom, alla akademikers forna ideal, och resestipendiaterna beordras att be-gifva sig till Seinestaden. Där ha också vid 1855 års internationella utställning skandinaverna blifvit mycket observerade, ja föremål för belöningar, och en svensk, Höckert, har fått en guldmedalj. Där finns också en mängd af mästare att välja på. De som älska den stora stilen ha där Horace Vernet och Couture, de som föredraga den genre-artade framställningen af historiska motiv, finna redan nu Meisonnier i blomstringen at sin första alstring, och de mest oppositionella kunna hämta näring för sina omstörtnings-idéer i Courbets revolutionära konst. Det realistiska stämningslandskapet med ett drag af naturfilosofens kontemplation är redan ute i världen genom Rousseaus taflor, och Fontainebleauskolan låter redan tala om sig.

Men de svenskar, som komma till Paris under denna tid, komma sig ännu icke för att blifva kosmopoliter. Där hemma råda inom konstlifvet allt för starka makter, som draga konstnärerna inom en nationell sfär. Vi ha här ofvan antydt den rikt-**Prins EUGÉN. Ordförande i afd. för konstutställningen.** Efter fotografi af *G.*

*Fierman.*Ordförande i afd. för konstutställningen.ning inom den svenska konsten — måleriet och skulpturen — som ur nordisk mytologi och svensk hjältekrönika sträfvar att suga musten för uppammande afen nationell konst. Blommer har målat intagande sagobilder, Wahlbom har gifvit lifiiga bilder ur Gustaf Adolfs bragdhistoria, Molin och Ovarnström ha modellerat gudar och asar och fornnordiska hjältar. Af de unga börja Malmström och AVinge att upptaga samma ämnessfär — med ett ord: det fornnordiska är på modet.

Tronföljaren, sedermera kung Carl, själf är en af de ifrigaste ifrarne för odlandet af denna konstriktning, och från tronen utgå mäktiga impulser till skapandet af en nationell konst, hvilken man är nog sangvinisk att tro kunna uppblomstra endast genom motivens förläggande till historiska epoker, då det nationella kynnet tagit de mest pregnanta eller helgjutna uttryck.

Alen motiven gifva ej andan i konsten. Det nationella förblef en skylt, en etikett utan motsvarande innehåll. De svenska konstnärer, som begifva sig till Paris, lära sig den franska tekniken, hvilken nu som alltid står på höjden af samtidens, och med tekniken och Parisluften, under musei- och ateliervandringen insupa de småningom något af 1'esprit gaulois, och när deras arbeten komma hem till utställningarne visa de prof på en fransk konst, tillämpad på nordiska motiv, liksom dtisseldorfarne utställa alster af en tysk konst med ämnen från hembygden.

Emellertid begynner konsten här hemma att lefva. Alan tror sig vara på väg att skapa en svensk konst, intresset hos konstnärerna som hos publiken är stegradt i betydlig grad. Från tronen utgå kraftiga uppmuntringar, och akademien har en aldrig sinande tillströmning af adepter. En betydande faktor i sträfvandet att popularisera konsten och göra henne tillgänglig för den stora allmänheten är träsnittet, den enda reproduktionsform som tiden känner, och som äfven ganska flitigt odlas. En banbrytande, väckande och hedrande uppgift i detta hänseende får den under 60-talet grundade Ny Illustrerad Tidning, i hvilken en mängd af nutidens mera betydande konstverk, hufvudsakligast svenska, spridas ut till en större allmänhet.

Men afsättningen af konstnärernas arbeten går trögt, och när denna väsentliga förutsättning för konstens blomstring saknas, är tydligt att det vaknande intresset, den ideella uppmuntran, icke stort bidrager att göra konstlifvet kraftigt. Det är sant, att kung Carl är en ifrig och frikostig köpare, som icke låter sig ledas af partiska hänsyn, utan söker vara rättvis mot alla riktningar, att Nationalmuseum årligen förvärfvar några konstverk, vid inköpen följande samma prisvärda grundsats, och att äfven privata mæ-cenater i sin mån beskydda konsten och konstnärerna, men redan nu förspörjas verk-ningarne af den disproportion, hvilken sedermera blir allt mera kännbar, och som kulminerar i våra dagar i missförhållandet mellan antalet af konstutöfvare och antalet af köpare till konstverken. Akademiens skolor, hvilka i allmänhet arbeta under insiktsfull ledning, alstra redan nu, jämte några verkligen eminenta konstnärer, hvilka genom talang och begåfning höja sig hufvudet högre än folket, å ena sidan en betydande klass af dilettanter och å den andra ett konstnärsproletariat, hvars skuggsida måhända icke i denna mera gemytliga tid med sin starka böjelse för konstnärsafguderi framträder så skarpt som i våra dagar, då kampen för tillvaron är mera obarmhärtig och hänsynslös än för ett trettiotal år sedan.

Dilettanternas skara hade i en ej ringa grad ökats, sedan akademien öppnat en målningsskola för fruntimmer, och dilettantismen kunde nu mera än tillförene uppträda i konkurrensen med ett visst anspråk på att vara auktoriserad, nedtryckande priserna och spridande konfusion bland allmänheten angående det äkta konstnärliga.

Det förhållandet, att vårt land är för fattigt för att tillåta konsten lefva ett rikt och blomstrande lif, förbittrade då som nu hela konstnärsvärlden. De svenska målare, som sett och lefvat med lifvet i de stora konstcentra i utlandet, finna vid sin hemkomstvåra förhållanden allt för trånga och längta åter ut. Flere af dem arbeta på att skaffa sig en marknad på utlandet, och den fosterländskhet i konsten, som officiellt proklamerats, kontrasterar ganska skarpt mot dessa tendenser hos de hemmavarande konstnärerna att tränga igenom utåt, att om möjligt för alltid emigrera.

Här hemma gör man emellertid äfven på privat väg åtskilliga ansträngningar för att bereda marknad åt den inhemska konstproduktionen. Konstföreningen är i ständigt växande, och i samma mån som dess medlemsantal ökas, i samma grad stegras äfven dess köpkraft. De akademiska utställningarne presentera konstnärerna för allmänheten och utgöra, på samma gång de gifva tillfälle till en öfverblick öfver den allmänna nivån, ganska

goda marknadsplatser. De svenska konstnärerna skicka äfven arbeten till grannlanden, och idén om allmänna skandinaviska konstutställningar omfattas med intresse. Ar 1861 är den andra utställningen af detta slag anordnad i Kristiania. Annu mera omfattande blir utställningen i Stockholm 1866, för hvilken Nationalmuseet första gången öppnades, och med hvilken ett skandinaviskt konstnärsmöte var förenadt. Den närmast följande nordiska konstutställningen ägde rum i Göteborg 1869.

I det föregående ha vi något vidrört de olika riktningar och utländska strömningar, hvilka under denna 60-talets liffiga konstepok göra sig gällande inom det svenska konstlifvet utan att dock tillföra detta några ledande, samlande element, med hvilka en inhemsk konst kunde uppbyggas. Det är genren som är förhärskande, att ej säga behärskande, genren i små format, nätt eller rörande berättad. När man försöker sig* på genreartade uppgifter, som kräfva stora dukar, så mötes detta af opposition. Landskapet är idylliskt eller fylldt af stämning, och det är endast sällan de stora passionerna lössläppas i landskapsbilden såsom hos Markus Larsson, eller man sträfvar att komma naturen in på lifvet såsom fallet är med Alfred Wahlberg, hvars namn också därför blir »ett tecken, hvilket emotsagdt varder», en signal till opposition och det nyas strid mot det gamla. Asasagans tolkare stodo snart som en isolerad grupp utan att kunna bilda skola, men det historiska måleriet kommer mot slutet af 60-talet in på en ny utvecklingsstråt, och impulsen därtill utgår från Miinchen, dit en hel del af akademistipendiater och elever begifva sig med Pilotys namn som ledstjärna.

Vi nämde här ofvan den skandinaviska konstutställningen i Stockholm 1866, och vi skola något uppehålla oss vid denna såsom vid en milstolpe i denna återblick. Allmänna reflexioner gifva framställningen en alltför sväfvande och vague karaktär för att den skulle kunna i längden fängsla intresset. Det är därför vi hafva valt en fast punkt, från hvilken vi kunna öfverskåda ett konkret material, och här nedan skola vi presentera några af de förnämsta konstnärsnamn och de mest representativa konstverk, hvilka för 30 år sedan upptogo allmänhetens uppmärksamhet, för att därigenom belysa de allmänna synpunkter som ofvan framställts.

* # v

★

Man väntade en stor tillslutning till 1866 års skandinaviska utställning af grannlandens konstnärer, och för att vidtaga nödiga mått och steg till främlingarnes »nöje och bekvämlighet» tillsatte Konstnärsklubben en komité, bestående af hrr F. v. Dardel, G. W. Palm, M. Winge, Z. Blackstadius, A. Berg, U. Troili, C. T. Staff, A. Koskull, G. Brandelius, W. Wallander, J. P. Södermark, F. Rydberg, E. Wahlqvist, H. Salm-son, A. Törnqvist, A. Malmström, L. Cantzler, G. Hafström och O. Berg.

Det rådde också mycket lif inom den svenska konstnärsvärlden den närmaste tiden före utställningens öppnande. Alla voro sysselsatta med förberedelser för att blifva värdigt representerade. I tidningarne läste man då och då notiser om, att detoch det konstverket skulle utställas af den eller den konstnären. Molins fontän, som då ännu endast fanns i gips på industriutställningen, lät mycket tala om sig som ett verkligt nationalverk och samlade redan före utställningens öppnande den största uppmärksamheten kring sig. Allmänheten blef äfven lifligt konstintresserad. Byströms villa på Djurgården, som af dess grundläggare och ägare, den store skulptören prof. Byström, ämnats till ett slags svenskt Thorvaldsens museum, hade vid denna tid köpts af herr Chr. Hammer, som dit samlat så många af Byströms arbeten han kunnat komma öfver jämte en del andra konstföremål, och som nu öppnade villan för allmänheten. En annan konkurrent till konstutställningen uppstod i en exposition, som vid denna tid öppnades af en herr A. Fornander i 20 Arsenalsgatan och som bjöd på ej mindre än 2,200 konstföremål, bland hvilka Markus Larssons och Kilian Zolls stora tafla »Färden till julottan» tycks ha utöfvat största dragningskraften.

Den 15 juni kl. 2 e. m. öppnades konstutställningen af hertigen af Östergötland (vår nuvarande konung) med ett kort tal i närvaro af bland andra utställningskomitén och professorerna vid Fria konsternas akademi.

Konstutställningen. I. (Fasaden).

De nyöppnade salarne i det ståtliga Nationalmuseum företedde nu en liflig och färgrik anblick. Aldrig förr hade

häller svensk konst varit så talrikt och mångsidigt representerad på en gång och på en och samma plats. Af 09 svenska konstnärer voro utställda 355 arbeten. Afven grannlandens konst var representerad af en mängd konstverk och konstnärer. Norge räknade 169 konstverk, exponerade af 53 konstnärer, 54 danska målare utställde 109 taflor, och af 18 finska konstnärer utställdes 46 arbeten.

Konstutställningen omfattades redan från början med stora sympatier af allmänheten, och den 23 juni är det antecknadt, att den besöktes af 1,211 personer. Redan den 21 juni omtalas det första inköpet. Det var grosshandlaren Julius Lindström i (föteborg, som för 5,000 riksdaler köpte prof. Ilöckerts tafla »Gudmors besök». Två dagar senare köptes två andra taflor, nämligen hofmålaren Ekmans genre »En finsk brudbadstu» och mamsell Lagerholms »Gumma som värmer sina händer».

Det första stora inköpet gjordes den 28 juni af Göteborgs konstförening, som då förvärfvade »Tecknande gossar» af fröken Ribbing (1,000 rdr), »()fverraskningen» af mamsell Agr.es Börjesson (500 rdr) och Landskap från Orsa af Arborelius (350 rdr. Samma dag köpte Göteborgs museum prof. Gudes stora duk »Likfärd på Sognetjord» för 3,200 rdr.**Konstutställningen. II. Interiör af förhallen (skulpturafdelningen).** Efter fotografi för »För Svenska Ilem» af *B. Orling.*Xu började intresset och köplusten att stegras allt mer och mer. För att bereda de utställande konstnärerna så stor afsättning som möjligt och väl äfven för att inom Sverige få behålla utställningens förnämsta arbeten, inrättades ett konstlotteri, hvars afkastning skulle användas till inköp af någon bland utställningens mera betydande konstverk. För detta ändamål tillsattes en inköpsnämd, bestående af professorerna Ovarnström, Höckert, Boklund och Bergh. Denna nämd inköpte följande arbeten: »Utsikt vid sjön Transimeno nära Perugia» af Edv. Bergh (3,000 rdr.), »Strand-ning vid Jutlands kust» af dansken prof. X. Simonsen (1,200 rdr.), »Sparfvar vid ett fönster» af norrmannen S. Dahl (280 rdr.) och »En liten kokerska» af den danska målarinnan fröken Schreiber (400 rdr.).

Xu började man äfven tala om och arbeta för att låta Molins charmanta fontän framträda i ett mera hållbart material än gipsen, och i och för dess gjutning i brons anordnades en subskription, i spetsen för hvilken satte sig kronprinsen, frih. K. Bonde och L. J. Hierta.

Emellertid fortsattes inköpen allt jämt.

I början af juli gjorde kung Carl sina inköp för sitt enskilda museum, hvarvid han förvärfvade följande konstverk: »Hjalmars afsked från Orvar Odd» af Winge,

»Alfvalek» af Malmström, Engelskt landskap af Gude, »Soluppgång i Österdalsfjällen af prof. Eckersberg (norrman), »ålarkattor» af S. Dahl (norrman) och Marin af prof. A. Melbye (dansk).

Statens inköp omfattade: »Björndans» af Jernberg (2,000 rdr), »Frukosten» af

mamsell Amalia Lindegren (2,000 rdr), »Prästtionde» af Bengt Xordenberg (2,000 rdr), »Utsikt vid norska kusten» af Axel Xordgren (1,800 rdr), ett större Xorrlandsland-skap af Alfr. Wahlberg (2,300 rdr).

Ett i Göteborg inrättadt konstlotteri förvärfvade genom sin inköpsnämd följande taflor: Gudes »Likfärd» (3,200 rdr), Marin af Sörensen, dansk, (,2400 rdr),

landskap af Wahlberg (800 rdr), landskap af Edv. Bergh (700 rdr), genre af Jernberg (600 rdr), landskap af Rydberg (500 rdr), genre af Eskilson (600 rdr), »Visby», motiv af Palm (600 rdr), samt 2 akvareller af Scholander (300 rdr).

Stockholms konstförening hade redan då hunnit utbilda den praxis, som ännu gör sig gällande, att köpa mycket för låga priser. Dess inköp för 30 år sedan hade följande utseende: »Hästar som föras till vattning» af O. Andersson (150 rdr), land-

skap (motiv från Xorrtelje) af Fahlgren (350 rdr), »Fiskare utanför Dortrecht» af Stäck (150 rdr), landskap med vattenfall af Kallenberg (300 rdr), »Eldsvåda i ett stall» af Arsenius (400 rdr), »Utsikt i Bohuslänska skärgården» af Gegerfelt (200 rdr), »Dalinteriör» af Virgin (300 rdr), »Linné med sina lärjungar» af Brusewitz (800 rdr), »Utsikt af Ramsan», Bayern, af Holm (500 rdr), Vinterstycke af Wahlqvist (350 rdr . »Ponte Calle del Paradiso»,

Venedig af S:t Lerche, norrman (183 rdr), »Husandakt af Hansen, dansk, (150 rdr), »Jaktparti» af Arbo, norrman, (320 rdr).

Under utställningens lopp gjorde de kungliga, utom de redan nämda konstverken, inköp af åtskilliga andra, af hvilka det torde förtjänas att anteckna följande: kung Carl köpte i medio af augusti »Ett säterbesök» af C. Hansen och beställde af C. F. Sörensen en tafla med motiv från Bohusläns skärgård. Prins Oscar inköpte en marin af Melbye, och änkedrottningen förvärfvade Helanders stora duk »Utvandrare» för 1,500 rdr samt landskap af Schilling, norrman, för 240 rdr.

I förhållande till Stockholms dåvarande folkmängd och det jämförelsevis ringa tilloppet af resande var denna utställning ovanligt talrikt besökt. Det är antecknadt, att konstexpositionen från den 13 juni till den 31 augusti var frekventerad af 38,000 personer, och när man den sista utställningsdagen, den 14 oktober, då ej mindre än 3,748 personer togo utställningen i betraktande, räknade öfver inkomsten af de underhela tiden sålda biljetterna, uppgick denna till 33,000 rdr. Sedan alla kostnader blif-vit betäckta, återstod en behållning af ett par och tjugu tusen riksdaler, hvilka öfver-lämnades till Fria konsternas akademis pensionskassa. Och ändå kunde man för denna behållning köpa d'Unckers stora tafla »Första klassens väntsal» för 1,000 thaler samt Werthmullers »Den dansande Bacchus» för 500 rdr.

På utställningen hade då inalles gjorts inköp för något öfver 60,000 riksdaler.

Konstnärernas materiella vinst af denna utställning var sålunda ganska betydande, och i jämförelse därmed förefaller den ära, hvilken genom medaljer och diplom spreds öfver konstnärskåren, helt anspråkslös. Man förvånar sig öfver det ringa antal sådana hedersbetygelser, hvilka vid detta tillfälle utdelades. Det torde icke desto mindre hafva sitt intresse att lära känna dem.

Guldmedaljer tilldelades följande konstnärer: prof. E. Bergh, mamsell A. Lindegren, v. prof. U. Troili, v. prof. J. W. Wallander (svenskar), landskapsmålaren J. F. Eckersberg (norrman) och historiemålaren C. Block (dansk).

Det var som man ser icke någon öfverflödande frikostighet med afseende på den högsta utmärkelsen. Också ansåg prins Oscar sig föranlåten att öka medaljernas antal med en sin speciella guldmedalj, hvilken han tilldelade Ferdinand Fagerlin för dennes under självfva utställningen insända holländska interiör »Kärleksförklaring».

Desto frikostigare var man med »hedersbet-yget». Fristående bland dem som erhöllo denna utmärkelse stod signaturen C + , ett kungligt märke, som aktades lika mycket för den personlighet, hvilken dolde sig där bakom, som för den glödande konst-kärlek, hvilken uppenbarade sig i de med signaturen märkta verken.

Hcdersbetyg tilldelades dessutom följande konstnärer:

Svenskar: kapten H. Ankarcrona, prof. J. Boklund, historiemålaren J. Z. Black-stadius, genremålarne F. Fagerlin och A. Jernberg, ryttmästaren C. S. Kjörboe, akvarellmålaren Egron Lundgren, historiemålaren A. ålalmström, genremålaren B. Xordenberg, landskapsmålaren A. Nordgren, gravören L. Ruben, historiemålaren grefve G. v. Rosen, prof. J. M. Stäck, v. prof. A. Törnqvist, v. prof. ål. E. åVinge och landskapsmålaren A. Wahlberg.

Norrmän: historiemålaren P. A. Arbo, landskapsmålaren E. Bodom, genremålaren F. Böe, genremålaren B. Hansen och landskapsmålaren ålorten Muller.

Danskar: genremålaren J. J. Exner. prof. J. V. Gertner, fru E. Jerichau, prof. D. ålonies, genremålaren H. Olrich, prof. X. Simonsen, marinmålaren C. F. Sörensen och genremålaren F. Vermehren.

Finnar: statybildhuggarne W. Runeberg och C. Sjöstrand.

Det är redan en ansenlig mängd af konstnärsnamn som passerat revy inför vår blick. Det torde vara på tiden att göra sig reda för, hvilken insats i epokens konst-lif och utveckling de mera betydande af dessa namn representera. Vi följa här nedan den anvisning en samtida anmälare gifver i sin redogörelse för konstutställningen, och om den än icke kan sägas vara fullständig eller dess omdömen fullt pålitliga, ger den oss dock en ganska god bild af den konstnärsskara, som då var representerad i Nationalmuseets salar.

Främst både genom sin sociala ställning i allmänhet och särskildt genom den ställning af beskyddare och mecenat som han intog till konstnärerna, stod kung Carl signaturen C + , primus inter pares, genom begåfning och sympatier befryndad med det konstnärssläkte, hvilket slöt sig omkring honom som barn kring sin far eller yngre syskon kring en äldre broder. Det finns en fotografi från den tiden, föreställande kung Carl i kretsen af de samtida konstnärerna. Denna intima bild ger en ganska tydlig föreställning om det förhållande hvari konstnärsvärlden stod till konungen. Det är här kamraten och vännen som delar de ideella intressena med en krets, hvilken iöfrigt står så fjärran från hans lifsgärning, och i hvilken han älskar att hvila ut från de bekymmer, med hvilka hans lynne och temperament hindra honom att göra sig fullt förtrogen. Kung Carl blir visserligen aldrig mer än en dilettant, men hans håg for konsten är brinnande, och under andra lefnadsvillkor skulle han helt visst ha kunnat utveckla sig till en aktningsvärd konstnär. För sina målningar hämtade han motiven uteslutande från den nordiska naturen. Förhållandena tilläto honom aldrig att utveckla sig till någon större självständighet. Hans lärare var Boklund, under hvilkens uppsikt han stundom arbetade ganska flitigt. Afven af Wahlberg mottog han undervisning, och Malmström lämnade honom sina råd, hufvudsakligen i afseende på staffaget. Det var sålunda Malmström som plägade insätta figurerna i kung Carls senaste taflor, och somliga voro t. o. m. signerade af bägge.

St. Kopparbergs bärgslags paviljong.

Johan Kristoffer Boklund, kungens vän, intog vid denna tid en ledande plats i den svenska konstnärsvärlden. Visserligen satt Qvarnström ännu vid 1866 års konstutställning som akademiens direktör, men Boklund intar redan nu en framskjuten plats både på grund af sin begåfning och sin ställning till kungen och inom akademien. Året efter utställningen, eller 1867, blir han äfven akademiens direktör efter Ovarn-ström, som aflidit.

Efter slutade studier i Miinchen och Paris hade han återvändt till Stockholm i slutet af 1855. Redan följande år blef han professor efter den gamle Krafft och satte genast nytt lif i målareskolan, från hvilken började utgå en mängd konstnärer, som i en framtid blefvo berömda namn. Sedan han blifvit lärare och ännu mer efter det direktörskapet blifvit honom anförtrodt, domnade hans skapande kraft under de otaliga praktiska bestyren, under organisations- och administrationsbekymmer och, offrande sig själf för andra, hade han ej mycket öfrigt af sin personlighet att skänka konsten.Nya Djurgårdsbron.Provisorisk bro för spårvagnstrafiken.**Allmänna Konst- och Industriutställningen i Stockholm 1897. sedd från Strandvägen.** Träsnitt För sv. Hems gratisbilaga »Stockholmsutställningen i Bild och Ord» af Gunnar Forsell. **Arméns och Flottans utställning samt Kungl. Jaktklubbens och den Kungl. Paviljongen i färdigt skick.** Teckningar för »För Svenska Hem» af *R. Haglund.*På 1866 års utställning var han representerad af åtskilliga arbeten bl. a. af de historiska skildringarna »Gustaf Adolf och Axel Oxenstjerna» samt »Thecla Wallen-stein mottager underrättelsen om Max Piccolominis död». Man anmärkte redan då, att hans figurer närmade sig mera modellstudier än det lefvande lifvet och tadlade den afgjordt »tyska prägeln» i hans arbeten. Men kritiken erinrade sig äfven med tacksamhet hans stora förtjänster som lärare och ledare af akademien samt hans unga dagars kraftiga konst.

Fredrik Wilhelm Scholander stod vid denna tid jämte Boklund i teten för det konstnärliga lifvet här hemma. Mångsidigt begåfvad, med en outtröttlig energi och ett aldrig slappadt intresse för konsten i alla dess former, hade han speciellt utbildat sig till arkitekt och satt vid tiden för utställningen som intendent i öfverintendents-ämbetet och ledare af den af honom vid akademien grundade arkitekturskolan. Året därpå blef han äfven akademiens sekreterare, och aldrig har en akademi förr eller senare haft en ämbetsman, som mera odeladt och glödande än Scholander gifvit sin själ och sin personlighet åt institutionen och arbetet. Han var äfven en ypperlig akvarellist, och som sådan var han äfven representerad vid 1866 års utställning.

Svenska och danska fiskerihallen, sedd fran utställningsfältet.

Johan Fredrik Höckert var den bland svenska konstnärer, som i den tidpunkt vi här behandla hade ett obestridligt och välförtjänt europeiskt rykte. Han hade i slutet af fyrtiotalet studerat i Miinchen, men i början af följande årtionde finner man honom i Paris, där han småningom år efter år utvecklar sig till en självständig och stolt

konstnär, och där han vid 1855 års salong vinner en stor seger åt sitt och fosterlandets namn. Det är med den stora taflan »Gudstjänst i Löfmarks kapell i Piteå lappmark» som han vinner en första klassens medalj. Denna tafla, hvilken i utlandet vann en sådan berömmelse och inköptes af franska staten, kom först 9 år senare till konstnärens hemland, och det var just på 1866 års konstutställning som den svenska allmänheten stiftade bekantskap med Höckerts mästerverk. Utställningen hade nämligen fått låna den från museet i Lille, där den hamnat.

Sedan 1858 var han fästad vid hufvudstaden och vid konstakademien som professor. Under tiden mellan detta år och utställningsåret företog han ännu en resa mot södern och många studieresor inom landet. Lians verksamhet var rastlös, men hans hufvudintresse slöt sig dock kring en stor uppgift, med hvilken han var sysselsatt i tre å fyra år, den stora duk, hvilken blef hans sista och som han ej ens hann fullborda till Stockholmsutställningen: »Stockholms slotts brand 1697». Den var dock utställd, men blef ej köpt af staten, och grämelsen häröfver säges ha påskyndat hans död, hvilken ej kom alldeles oväntadt, när den på hösten 1S66 inträffade i Marstrand. Utom de nämda stora dukarne utställde han »Bellman i Sergels atelier», »Gudmors

Bilaga till »For Svenska Hem*, 1897. Haft. 13. ^besök» och »En interiör från Orsa», om hvilken en anmälare yttrade, att den var »en pärla bland kabinettsstycken». Höckert höjer sig hufvudet högre än alla de samtida svenska målarne.

Edvard Bergh hade sedan länge sin plats anvisad i den svenska konstnärs-världen såsom reformator på landskapsmåleriets område, en banbrytare för den sunda realismen, men på samma gång en finkänslig tolkare af landskapets stämning. Han hade rönt inflytande af både Diisseldorf och Paris, och när han efter ett besök i Rom hemkom 1858, var han så fylld af entusiasm för den nya tid han sett randas i den europeiska landskapsmålarekonsten, att han ville meddela ungdomen sina idéer. Han grundläde därför med benäget bistånd en landskapsklass vid konstakademien, och denna blef sedermera införlifvad med läroverket. Ar 1862 hade han varit Sveriges kommissarie vid världsutställningen i London, och äfven vid vår utställning 1866 var han lifligt verksam. Vid denna utställning visade han emellertid intet af de nordiska landskap, som voro så kännetecknande för hans konst, utan exponerade en »Utsikt vid S:t Goarshausen vid Rhen», ett skånskt landskap samt dessutom tre andra med motiv från södra Europa.

Wilhelm Wallander hade år 1866 blifvit utnämd till professor vid akademien efter hemkomsten från mångåriga resor och en längre bofast vistelse i Diisseldorf, hvars andas barn han var i hela sin konst. Han hade redan då en vacker konstnärs-karrier bakom sig och stod på höjdpunkten af sin popularitet. Få af tidens målare hade såsom han förstått att gifva lättfattliga och på samma gång tilltalande motiv, och i fråga om ämnesval kan han sägas ha varit kanske mera nationell än någon af sina samtida.

Till 1866 års utställning hade han sändt icke mindre än 22 taflor, en omständighet som föranleder en anmälare att kalla honom för »den produktivaste af alla svenska målare». Af dessa omnämnas: »Bruddans i Österåker», »Jesuiterna», som samme anmälare kallar »Wallanders mästerstycke», »Friaredans i Delsbo» och »Auktion på ett gammalt herregods».

***

Vi skulle kunna fortsätta listan med ännu en massa namn, men som vårt utrymme ej tillåter det, hänvisa vi våra konstintresserade läsare till i ämnet utgifven litteratur, exempelvis G. Nordensvans för några år sedan utgifna, mästerligt framstälda verk: Svensk konst och svenska kostnärer i iy.de århundradet, för att i ett framdeles kommande kapitel låta den nuvarande konstutställningen och dess mästare passera revy.

*

Utställningens öppnande.

Af *A. H—m*

Dagarne före densamma.

Det är fyra månader sedan vi senast lemnade en beskrifning öfver utställnings-fältet och arbetenas fortgång. Hvilken förändring sedan dess! Allt var då annorlunda än nu. Nybroviken och Brunnsviken voro täckta af tjock och farbar is; utställ-ningsfältet höljdt af ett snötäcke; den nya bron till Djurgården knappast halffärdig, och pråmar, pontoner, pålverk m. m. samt en mängd af byggnadsmaterial och bråte störde intrycket af brons färdiga delar. Utställningens hufvudentré utgjordes af ett plank, och byggnaderna inom detsamma dels saknades såsom ännu icke påbörjade, eller befunno sig i ett så outveckladt tillstånd, att man endast med svårighet eller icke alls kunde göra sig en föreställning om deras blifvande utseende.

Nu ter sig det hela annorlunda. Vattnen hafva af kastat sitt istäcke. Snön, som höljde utställningsfältet, har smält för den varma vårsolens lifvande strålar, gräsmattorna stå gröna, och trädens blad hafva för länge sedan öppnat sina knoppar. Djurgårdsbron står färdig, och man lägger sista hand vid dess afputsning. Den visar nu helt och hållet sina sköna former, sedan pråmar och skräp blifvit aflägsnade, och ter sig som ett litet artistiskt mästerverk i brobyggnadskonst. Mångens öga skall helt säkert smekas af dess fina, vackra former och mjukt svängda uppfarter.

Hufvudentrén närmar sig sin fullbordan, och, ehuru mycket af det dekorativa -ännu återstår, kan man klart skönja, att densamma skall komma att värdigt representera, hvad som gömmes bakom den.

Byggnaderna äro till större delen färdiga.

Administrationsbyggnaden är den första, som möter en till venster och ter sig så vacker i sin öfvergångsstil i villaform, att man känner sig glad vid dess åsyn.

Strax bredvid är en alldeles ny, förut icke påtänkt anläggning, men som ännu icke är på långt när färdig; det är en hängbana eller linbana, som skall förena fastlandet med Djurgården och bilda en tredje kommunikationslänk bredvid de båda andra, nämligen den nya Djurgårdsbron för åkande och promenerande samt den pro-visionela bron för spårvagnarne. Till höger om ingången framför Nordiska muséets gafvel står en folkskolebyggnad färdig, och på planet mellan administrationens byggnad och sportpaviljongen resa sig flera kiosker.

Det stora planet mellan hufvudentrén och industrihallen ter sig behagligt med sina vackra gräsmattor, sina pomerans- och lagerträd, prunkande hyacintgrupper m. m., och framför Nordiska muséet å dess terass höjer sig en vacker obelisk af granit från Örnsköldsvik. Stockholms stads paviljong, sportpaviljongen och kemisk-tekniska ut-ställningspaviljongen med dess smäckra, minaretformiga torn te sig väl och öfva en pittoresk verkan. Sagogrottan visar sina öppningar uti en ofantlig klippa, så natur-troget utförd, att den, som ej vet, att den är konstgjord, måste tro den vara naturlig.

Konungens, samt post- och telegrafverkets paviljonger, hvilka flankera industrihallens terrass, stå färdiga till sitt yttre och likaså största delen af de kiosker, hvilka fylla planet mellan industrihallen och Brunnsviken. Piehlska bryggeriet och Stora bryggeriet, hvilka båda hafva sina paviljonger färdiga, ha nu öppnat sina portar för allmänheten, och ölet flyter redan i strömmar; äfven några restauranter, såsom t. ex. den Svanfeldtska, äro ock öppna samt hafva stor trafik, och dessa lokaler äro de enda, där man får röka. Det är väl, att dessa lokaler redan börjat sin verksamhet, så att de stora massorna af utställare, hvilka befinna sig på platsen, kunna få sina behof af mat och dryck tillfredsställda.Det är ett lif och en rörelse öfverallt på hela utställningsfältet nu före expositionens öppnande. Öfverallt planeras, bygges, målas, putsas. Öfverallt ser man provisio-nella järnbanor utlagda, formän, åkare och ekipager trängas med fotgängare vid alla portar. Tusentals flitiga arbetare äro sysselsatta med att lägga sista hand vid arbetena, hvilka väl skola blifva färdiga till öppningsdagen, men knappast synas kunna blifva det — vi vilja dock hoppas, att så skall ske, och vi tro det, ty allt synes systematiskt bedrifvet, och man spårar i allt den ledande ande och den enighet i samverkan, hvilken ensam kan leda till det önskade målet.

Skogsutställningen, det gamla Stockholm och skånska storindustriens byggnader äro till största delen redan färdiga och så äfven den norska afdelningen. Marinskådespelet har fått en förändrad plats och så äfven

pumphuset.

Liksom den östra afdelningen till venster om Djurgårdsvägen, så är äfven den vestra, till höger om samma väg, i ett stadium, som närmar sig fullbordan. De flesta paviljongerna äro färdiga eller nalkas sin fullbordan. Fyrbåken står fullfärdig med insatt reflexionsapparat. Finspongsutställningen lyser i granna färger, och Bofors-utställningen sträcker sina långa kanoner hotande ut genom pansaret. [Maskinhallen börjar fyllas med utställningsföremål, och konsthallen har afvecklat de omhöljen, hvilka under vintern skyddat dess vackra fris, och lår efter lår föres in i dess inre. Hasselbacken har fått sin nya tillbyggnad färdig, inredd och möblerad, och kungl. jaktklubbens lilla täcka paviljong pryder sin plats på sluttningen nedom Byströms villa.

Det är en härlig dag. Luften är ren och stärkande och solen lyser klar samt breder sitt varma ljus öfver utställningen, lifvande arbetarne och befordrande deras kraft. Låtom oss taga detta som ett godt förebud och hoppas, att ett solljus skall komma att hvila öfver vårt kära lands och vårt härliga Stockholms första, verkligt stora utställning och förläna den framgång.

¥ *

*

Den 15 maj.

Kom så dagen för utställningens högtidliga öppnande, den 15 maj, och därmed följande festligheter, för hvilka dagspressen redan lemnat utförliga referat, och hvars minne vi i denna revy anse oss bäst böra hugfästa i bild genom några för detta och följande häfte af »För Svenska Hem» konstnärligt utförda planscher, hvilka på samma gång äro ämnade att ge våra läsare ett prof på svensk xylografisk konst, ett reproduktionssätt, hvilket genom de stora omkostnader, som med dess framställning äro förenade, såväl i vårt land som flerstädes i utlandets illustrerade press så småningom måst ge vika för etsningsreproduktionen, hvarigenom framför allt en långt större hastighet i framställningen af tryckplåten uppnås.

I ord anse vi oss ej värdigare och bättre bevara minnet af högtidligheten än genom att här nedan återgifva orden till den kantat af skalden C. Snoilsky, som vid tillfället utfördes, samt h. maj:t konungens därefter hållna tal.

K a 11

Introduktion.

Vid Djurgårdens döljande hänge vi väntat och gläntat så länge I Vi sågo det skimra bak ekarnes topp, vi hörde det timra kring Brunnsvikens lopp.

1 vårnattens timmar de korta,

a t.

hvad hamrande oro därborta!

Nu ljusnar det — sol rinner opp.

Kör.

Vak upp, du Stockholm, i strålande bad, fanfarer och fröjd öfverallt!

Din stad under natten har födt en stad, en vårdröm har tagit gestalt.Se, snöhvita murar och guldkupol vid sjungande bölja, i grönt och sol!

Nu sjunka skymmande skjul.

Kom ut, kom ut på hastande fot och jubla som barnen jubla emot den öppnade dörren om jul!

Solo.

I Nordens folk, er vänta dessa salar; för er är porten hög och dörren bred.

Så kännen här det sinnelag, som talar om arbetsära, enighet och fred!

Då våra flaggor nu i glad förening härofvan blanda sina färgers sus, förnimmen Sveas hela hjärtemening: Välkommen, nabo — det är ock ditt hus!

Kör.

Till sina hallar hör arbetet kallar.

På under det bjuder i stålblank prakt.

Hör ångan, som hvisslar — det kokar och sjuder!

Maskinen gnisslar i dånande takt.

Kör,

Se, hur kraften brutit genväg till sitt mål, nya redskap gjutit af ett smidigt stål!

Hur hon sinnrikt danat allt för lifvets kraf!

Hur hon genomspanat allt som jorden gaf!

Solo.

Till sina hallar

se, konsten er kallar;

Välkomna att värmas af färgers sken, af lif som härmas, af dagrar som randas.

af form som andas i brons och sten 1

Kör.

Konstens verk de höga tala utan tolk (ill hvart själfullt öga hos hvartenda folk.

Mellan Nord och Söder om vi gränser ställt, alla äro bröder inom konstens fält.

Kvartett.

Hur den unga tidens skapar-ifver in på nya banor slår, minnets bro dock ingen sönderrifver mellan gammal tid och vår.

Ha vi makt att trolla fram på stunden syner af fantastisk prakt, underlaget är den gråa grunden, den som våra fäder lagt.

Kör.

Hägring i sagoljus, tider, som farit, fäste och gafvelhus,

Stockholm som varit!

Famnadt af ekars krans skimra i minnets glans, dröj, en romantisk dröm!

Spegla i stilla ström tinnar och torn och torg,

Vasarnes borg!

Kör.

Ja, välkomna I alle till arbetets fest, till de vinkande murar, där minnet är gäst och där skönheten bor!

Medan vimplarne blanda sin färgsymfoni, sjunger våren att tvekan och köld är förbi och försmälter, en enda och stor melodi, i vår chor!

Konungens tal var af följande lydelse:

Medan i vår verldsdels sydöstra hörn kriget släpar sin blodiga mantel fram öfver den klassiska jord, hvilken,

krönt af den höga Olympens mangtusenariga silfverdiadem, breder sig ut mellan minareterna kring Sofiatemplets kupol vid Bosporens strand och Akropolisborgen med sina härliga pelarrader vid det Ægeiska hafvet, forberedes här en sammandrabbning af helt annan art i det yttersta Thule, det gamla sagolandet, knappast ännu till namnet kändt inom det forna Hellas. Friskaror trängde visserligen äfven här öfver landgränserna, men de stormade icke fram med hatets facklor i knutna händer, utan nalkades med sträckta armar till vänligt handslag.

Och här i dag, Sofiadagen, under den nordiska vårhimmelens ljusa tempelkupol skall slaget stå. Det skall invigas och dess början förkunnas under smattrande fanfarer och festligt ljudande skott, men det skall blifva en strid, som icke kräfver blod och icke kostar tårar. Ilär, där fordom svear och götar möttes, försonades, förenades, vid den mångbesjungna Mälaren, hvars vidtomfattande strömfåra Gefion enligt sägen skuritut till Eystrasaltets våg, där sedan Sveriges hufvudstad grundades af den frejdade och hugstore riksföreståndaren och jarlen, hvilken blef icke allenast kyrkofridens, kvinnofridens och hemfridens, utan äfven tingsfridens förste skyddsherre i Norden — här har historien sjelf anvisat en berättigad plats åt det stora, fredliga allshärjarting, som nu samlas: här har det svenska folket stämt möte med sina bröder på den skandinaviska halfön vestanfjells, med sina fränder vid Sundets och Bältenas stränder samt med sina grannar på andra sidan Östersjön vid Nevas och Auras bräddar till en fredlig täflan på arbetets idrottsfält.

Hvad här reser sig för våra blickar, må tala för sig sjelft. Min uppgift i denna stund är icke att uppskatta de olika föremålens inre värde eller tolka och väga deras förtjenster. Denna dom är och måste vara förbehållen åt sakkunskapen efter ett moget och allvarligt öfvervägande, ty endast så vinnes visshet om, att inga småsinnets, fåfängans eller afundens skyar skola kunna hvirflas fram för att skymma sanningens och välviljans strålar på rättvisans gyllene vågskål.

I denna högtidsstund vill jag endast till alla och en hvar uttala i svenska folkets namn mitt hjärtliga och varma välkommen, i det jag nu förklarar 1897 års konst- och industriutställning öppnad.

* *

*

Bland kiosker, montrer och paviljonger.

Massor af korrespondenter för tidningar och tidskrifter hafva redan anländt från alla väderstreck, mest från grannländerna. De revyer öfver utställningsby gg-nadernas inre, som nu följa, kunna i det skick utställningen ännu befinner sig ej presenteras i någon viss ordning efter byggnadernas läge, utan i den mån de som ett fullständigt helt framträda.

Vi göra då början med norska fiskeriutställningen, belägen längst bort mot öster och således äfven utgörande början af utställningen, från denna sida sedt.

Norska fiskerihallen är, såsom förut blifvit omnämdt, utbyggd i Brunnsviken och hvilar på pålar. Den är liksom den svenska rödmålad och har formen af en norsk sjöbod. Utan några som helst yttre arkitektoniska prydnader verkar den rätt och slätt som öfverbyggnaden på en ett stycke på land uppdragen ark, och att åtminstone de norska sjödjuren där inne äro starkt representerade, det känns på atmo-sferen inom dess väggar. Uti vattnet framför byggnaden är en bom af stockar kopplau tillsammans, bildande en inhägnad bassäng, inom hvilken en del fiskebåtar m. fl. skola ligga förtöjda. Detta må vara nog sagdt om den yttre anordningen. Vi göra vår entré genom gafveldörren, som vetter mot Sirishofsvägen, och inkomna stå vi på en hög och bred trappa, som leder ned till byggnadens golf, och från hvilken trappa man har en dominerande utsikt öfver denna rika utställning, hvilken omfattar hela Norge, ty den s. k. Trondhjemska fiskeriutställningen är endast ett litet museum till förtydligande af fiskeriet, inrymdt uti en midt emot norska fiskeriutställningen, på andra sidan vägen, högst upp i backen belägen norsk villa från Thams snickerifabrik, hvilken villa tager sig särdeles väl ut.

Fiskeriutställningens lokal är tredelad med ett högt midtelskepp och tvänne sidoskepp. Längs midtelskeppets medellinie äro montrer uppställda. Den första från trappan visar miniatyrframställningar af alla de fartygstyper, som nyttjats förr samt sådana, som nu äro i bruk, och bildar sålunda ett åskådningsmaterial för studiet af norska

fiskeriets utvecklingshistoria. Dessa små modeller äro synnerligen väl och omsorgsfullt utförda i alla detaljer, och man ser äfven ett fartyg med råsegel, lastadt med torr fisk, sådant det förr begagnades.

Nästa monter visar uppstoppade exemplar af alla å norska kusten förekommande sjöfåglar. Ur såväl praktiskt som vetenskapligt hänseende är denna grupp af stort intresse och den utgör en vacker prydnad. Därpå följande monter innehåller alla slags konserver i burkar, hvaraf vi vilja nämna en torskkaviar å 50 öre burken, hvilken vi smakade på, men som tycktes mera utgöra ett slags pasta än kaviar och vara bereddaf rom och lefver, en ny delice för smörgåsbordet, som måhända faller många nog på läppen.

Därpå följande monter är afsedd endast för torrfisk af alla slag och kvaliteter och gifver en trogen bild af fiskens beskaffenhet och behandling å särskilda fiskeorter. Några få montrer felades ännu. Fondväggens närmaste del skall upptagas af en framställning af hval- och sälfiske jemte alla de instrument och redskap, hvilka därvid brukas, från och med harpuner och de kanoner, från hvilka dessa utslungas, och så vidare ända till de minsta, så att allmänheten kan få en trogen föreställning om, huru dessa olika slag af fångst tillgår.

Under midtelpartiets tak är anbringad liksom en fris af taflor, framställande bilder af fiskelägen längs norska kusten ända upp till högsta norden samt af fiskeplatser och episoder ur lifvet vid fiskfångst. Nedtill uti midtelpartiet äro anbragta trätaflor, å hvilka uti relief framställas afbildningar af alla de farkoster, hvilka förekomma på norska fiskeplatser, och hvilka framställningar äro särdeles väl utförda. Såsom dekoration äro fisknätena använda i draperiform.

Uti byggnadens sidoskepp finnas staplar af tågvirke, öfverlägset fint utfördt, modeller till fartyg samt uti naturlig storlek smärre fiskeroddbåtar från östlandet, vest-landet och nordlandet, alla af olika modell, samt de senare ganska vackra med sina höga stammar. Där finnas uppstoppade sälar och en profkarta på en mängd olika fiskkrokar eller beten af metall, i form af småfisk, samt en hel del andra solidt utförda saker från norska skeppsfournerarefirmor.

Den norska utställningen af fiskeriet och hvad därtill hörer är af stort intresse och af vetenskapligt samt kulturhistoriskt värde samt mycket lärorik för den praktiskt anlagde fackmannen i hvad till fiskerinäringen hörer.

Utställningen i sin helhet omfattas af:

1:0. Skeppsbyggeri och sjöfart.

a) Fartyg och båtar med deras tillbehör, 30 utställare.

b) Anordningar för farleders belysning och utprickning m. m. — Lif-räddningsväsen och bergningsväsen, 5 utställare.

2:0. Alster och redskap för fiske:

a) Fiskeprodukter, 88 utställare.

b) Fiskredskap, 16 utställare.

c) Modeller och ritningar af fiskebåtar eller fiskefartyg, samt utrust-ningspersedlar for fisket, utom fiskredskap, 24 utställare.

d) Fiskberedning, fisktransport samt konserveringsämnen för fisk, 11 utställare.

e) Odling af fisk eller andra matnyttiga vattendjur m. m., 3 utställare.

f) Fiskevattnens vetenskapliga undersökning samt fiskelitteratur, 3 utställare.

Hallen, som eger en areal af 1,000 kv.-meter, är utförd efter ritningar af arkitekten //. Sinding-Larsen och uppförd af arkitekten C. A. Olson.

De i backsluttningen ofvanför fiskerihallen belägna norska paviljongerna, af hvilka den ena innesluter den norska »Hofvelexportföreningens utställning af skogs-och landtbruksprodukter», är uppförd efter ritningar af arkitekten O. Sverre och inrymmer af hufvudgruppen Närings- och njutningsmedel:

a) Produkter af biskötsel, 10 utställare,

samt af hufvudgruppen: Öfriga alster af jordbruk samt af skogsskötsel:

a) Jordbruksprodukter, icke afsedda till menniskoföda, 6 utställare.

b) Alster af skogsskötsel, 9 utställare.Den andra paviljongen, »den trondhjemske» med dess museum, visar till det yttre prof på norsk villastil och i den tredje byggnaden: Den norska »trämassepavil-jongen» hafva 18 utställare lemnat prof på alster af denna industri.

***

Vi skola nu flytta oss ett litet stycke närmare industrihallen till Trävaru- och exportföreningens skogsbiologiska och skogsutställning. Denna byggnad, hvilken vi förut framställt å sidan 48, är ganska märklig. Utförd efter ritning af arkitekten F. Boberg, ådrager den sig en välförtjent uppmärksamhet. Byggnadens väggar äro klädda med skifvor af bark samt spiller, och hufvudtrappan till ingången å gafveln är flankerad af två toureller af smala, obarkade spiror. De äro lindade med guirlander af granris samt försedda med en kupolformig betäckning däraf och mellan dem en af granrisguirlander uppburen krans af samma ämne. Tourellernas bas är däremot indelad i rutor af tätt intill hvarandra insatta tallkottar. Det hela gifver intrycket af en festligt smyckad, provisionel byggnad i en skogstrakt. Men låtom oss träda in och se, hvad som där bjudes på.

Kemisk-tekniska utställningen med hufvudrestauranten, sedd från industrihallen.

Inkomna finna vi, att byggnadens inre är i full harmoni med dess yttre. Stolpar, band, sträfvor, taksparrar m. m. äro af obarkadt rundvirke och väggytorna beklädda med näfver och indelade i fält medels påspikade, obarkade ribbor — en anordning, som tager sig rätt bra ut. Sedan man kommit upp på yttertrappan, leda tvänne trappor upp till ett par läktare, från hvilka man inkommer i andra afdel-ningen, men emellan hvilka läktare är ett sluttande jordplan, täckt med mossa, och hvilket höjer sig från nedre trapplanet upp emot motstående gafvel. Den lägre delen däraf är anordnad såsom en sank mark med grupper af de växter, hvilka där föra ett tynande lif, och därefter följer högre upp en torrare mark med jordmån passande för gran, hvaraf grupper å ömse sidor visas. Ännu högre upp är marken ännu torrare, och där är tallens hemvist, och det hela afslutas med ett väl utfördt, norrländskt

o

landskap med motiv från Ångermanland, utfördt af artisten Tirén. Afslutningen flankeras af tvänne timmer — på ena sidan ett furutimmer, hvars ålder går tillbaka till omkring 1550-talet, och på andra sidan ett grantimmer från 1750-talet. A de särskilda trädgrupperna äro fästade tvärgenomskärningar af timmer, växande på sådan mark, som där framträder, och under därför egnad årstid komma lefvande svampar att där anbringas. Denna framställning af den olika vegetationens framåtskridande och vex-ling är af stort populärt-vetenskapligt värde; och detta förhöjes ännu mera, genomatt trädens rotutveckling äfven framställes genom verkliga rötter, uppfästade å stolpverk och band samt å väggarne, och af hvilka en rot af tall har 75 fots radie och en granrot, vuxen å tallmo, 8—10 gånger större längd än trädets höjd. Men det är ej nog med att friska träd och rötter visas, utan genom en serie af tvärgenomskärningar ses, huru röta och svamp angripa trädet och fortplanta sig däri. Man får veta, huru dessa sjukdomar gripa omkring sig och kunna anfräta hela skogstrakter.Skildraren häraf har i norra Skåne sett en ganska stor skogstrakt, där hvarenda gran var angripen af kärnröta. Man får äfven se alla slags missbildningar af trädets stam och orsaken därtill.

Sagogrottan: exteriör af entrén. Originalteckning för »F. S. H.» af *P. Hedman.*

Intressanta profilkartor visa genomskärningar af stora trakter med dess höjder och dalar, dess uppsvämningar och afsvämningar. På dessa visas den olika jordmånen och det ändamål, hvartill den är af naturen ämnad, och de vägar menniskan måste följa för att ej bryta mot naturens bud, ty endast då undviker man att naturen hämnas våldet. Jordbruk, skogsskötsel etc. har där sin plats enligt naturens anvisning och efter lagar, hvilka ej kunna rubbas. Det är trädens art, egenskaper och beskaffenhet, som bestämma skogens behandling, hvilken ej kan

drifvas chablonmässigt, utan endast efter de naturlagar, hvilka vetenskapen genom trägna forskningar upptäckt och stadfäst.

En annan profil af yttersta intresse utgöres af icke ritade, utan verkligt naturliga genomskärningar af norrländska mossar med stubbar uti af en förgången vegetation. Det har fordrats ofantlig omtanke, ihärdighet, arbete och kostnad att till utställningen skaffa och där framställa dessa genomskärningar af mossar, hvilka måste slå hvar och en med undran. Det är docenten Axel Lundström i Upsala, som ordnat denna del af skogsutställningen, och den är så väl genomtänkt och utförd, att vi våga tro, det den kommer att gifva anledning till en omkastning inom vår skogslagstiftning.

Sedan vi nu sett skogarne ur vetenskaplig synpunkt, torde det vara skäl att vi äfven betrakta deras tillgodogörande ur tekniskt-kommersiel synpunkt. Vi finna då Skönviks tekniskt-kemiska produkter af skogens alster; en tjärdal i miniatyr från Umeå, och en utställning af barrfrö m. m, samt en kolugn i miniatyr. Men detta är ett intet mot träexportörernas, under ingeniör A. Tenow's öfverinseende, anordnade framställning af sågverken i Norrland och deras verksamhet. Uti ett stort rum, hvars omfattningsväggar innefatta sju hvälfda afdelningar, kommer att framställas sågverksprodukter från alla orter från och med Gefle till och med Luleå, och i midten af rummet visas en modell af ett sågverk, sådant detsamma bör enligt gällande principer typiskt framställas. Sjelfva sågverket med tillhörande brädgårdar är antaget vara beläget på en i tillräckligt djupt vatten utskjutande udde, hvilken genom utschaktning, muddring, pålning och fyllning formas på lämpligt sätt. Bredvidstående skizz visar de ungefärliga dragen af den sågverksanläggning, som återgifves på utställningen.

De i rutor betecknade brädgårdarne äro alla omgifna af vatten, tillräckligt djupt för att pråmar där skola kunna lägga till och lasta. Administrationsbyggnadcn och boningshusen för befäl och arbetare samt skolhus äro alla belägna på fastlandet och å planen utmärkta med halfskuggning samt omgifna af trädgårdar och trädplanteringar. Vinkelrätt och midt för denna stora byggnadsgrupp utgår en 300 fot bred trädplantering till de nederst belägna brädgårdarne.

På den högra sidan af denna trädplantering äro sågen och hyfleriet belägna med plan för stockarnes uppdragning till sågen från det framför densamma belägna fördelnings- och sorteringsfånget för stockarne, hvilka dit införas från det omgifvande djupvattnet.

Till venster om ofvannämda trädplantering och midt emot hyfvelverket är ett större skjul för färdighyflade varor beläget, samt midt emot såghuset en brädgård.

Trehundra fot från denna senare brädgård och skilda därifrån genom en kanal äro de förut omtalade bägge brädgårdarne ner mot lastageplatsen belägna. Erån sågverket leda spår med vändskifvor så, att man med lätthet kan transportera det sågade virket till brädgårdsstaplarne och från dessa till pråmar, hvilka kunna lägga till tätt intill och rundt om brädgårdarne. Alla transporter äro på detta sätt lätt verkställda, och så äfven staplars rifvande och transport till pråmarne för lastning, hvilken senare underlättas genom ett elektriskt system för planktransport. Äfven elektriska bogscr-båtar användas för att icke eldfara skall uppstå genom gnistor, när pråmarne bogseras genom kanalerna, som skilja brädgårdarne från hvarandra. Inga omvägar före-komma, utan allt arbete försiggår i en fortgående linie. Afståndet mellan brädstap-larne och mellan dessa och sågverket samt boningshusen är öfverallt minst 300 fot, och trädplanteringarne äro ej blott till prydnad, utan äfven till skydd mot spridande af eld i händelse af eldsvåda, ty intet medel skyddar bättre däremot än löfträd. 300 fot är det afstånd, som brandförsäkringsbolagen föreskrifva såsom det minsta mellan boningshus och sågverk, mellan dessa och brädstapelskomplexer samt mellan dessa sins emellan. Modellen är utförd af Sandvikens arbetare under byggmästare Nordells ledning.

Denna framställning af ett sågverk kan naturligtvis varieras på många sätt, men principen blifver alltid densamma. Betraktar man den tillsammans med profven på det sågade virket samt de statistiska uppgifterna och de ritningar och beskrifningar öfver skogarnes skötsel, afverkning, timmerutdrifning, flottning, skeppning m. m., som tillhandahålles, och slutligen betraktar detta samfäldt med docenten Lundströms förut omnämda utställning,

så får man en inblick i vår skogs- och sågverkshandtering, hvarom man förut ej haft någon klar föreställning. Man får en på vetenskap och fakta grundad, klar åsikt om vår förnämsta rikedomskälla, och det sätt, på hvilket denna tillgodogöres och bör tillgodogöras. Det är troligen ingen annan grupp å utställningen, som fordrat mera kännedom i vetenskap och erfarenhet, mera arbete och energi, mera tålamod, omsorgsfull förberedning och relativ kostnad än denna med dess rika och väl valda föremål, samlade från vidt spridda håll och sammanställda till ett fullständigt och lättfattligt helt.

Denna utställning är ej att förblanda med en annan af Domänstyrelsen arrangerad utställning af skogsskötsel och jordbruksprodukter, hvartill vi senare skola återkomma, och då i förening med en beskrifning öfver den norska utställningen för skogsskötsel och jordbruk.

<Hallands läns kungl. hushållningssällskaps skogskomitcs utställning under överinseende af jägmästare E. von Porat är en liten mycket intressant utställning, men som lyckligtvis har sin tillämpning endast i Halland och Skåne samt till en del Småland och södra Vestergötland. Den visar behandlingen af flygsandsfält och gamla bokskogs- hyggen samt kala, oländiga marker. Den lilla plats, som utställningen upptager, ut-göres först och främst af en liten rund kulle med en flaggstång i midten och rundt därom fyra små afdelningar, visande den växtlighet, som finnes och sådan som frambringas på olika beskaffad mark, samt vid sidan däraf fyra små plantskolor.

Sagogrottan: interiör. Originalteckning för »F. S. H.» af *F. Hedman.*

Det ena fältet visar flygsand invid hafvet. Fältet är närmast vattnet oemottagligt för annan växtlighet än strandhafre och andra liknande växter, hvilka där före-komma vilda, men något högre upp kan ljung förekomma, och där börjas granplantering (hvitgran), hvilken går br» på flygsandsfältcn och med tiden därstädes bildar vacker skog. På sank mark går granen mycket bra, men icke tall, hvilken fordrar högre och torrare jordmån. Bland dessa planteringar är hare ett vanligt villebråd.

Gamla bokskogshyggen planteras fördelaktigast med gran. Där växa hallon och liljekonvalje. Vild, stenig mark planteras med gran och fur, hvilka båda trädslag där gå väl, och där trifvas blåbär och lingon samt orre såsom villebråd. Uti midtel-partiet, hvilket utgöres af den omtalade kullen, visas af komitén uppdragna plantor af ända till 7 års ålder, yfviga och frodiga.

Skogskomitén anser dock, att äfven andra trädarter böra komma till användning, och har därför i sina plantskolor börjat att uppdraga sådana, såsom olika arter af gran, hvaribland äfven silfvergran och hvitgran, samt olika tallarter, såsom vanlig tall, bergtall, österrikisk tall, Whymouthstall m. fl., samt sibiriskt lärkträd. Men äfven björk, alm, al, lönn och kastanje såsom mera till prydnad samt ek och bok att planteras på gamla bokskogshyggen. Fyra sådana plantskolor finnas i länet.

Slaktcribolagct Norrmalm har, såsom förut blifvit nämdt å pag. 51, en särskild utställningsbyggnad, afsedd att visa en korffabrik sådan den bör vara inrättad.

Denna fabrik består af ett större rum, innehållande ett stort roterande hackbord med tillhörande mångbladig hackknif; vidare en ny konstruktion af köttkvarn, som vida öfverträffar förut begagnade i afseende på säker gång och fullgodt arbete. Vidare är där en blandningsmaskin för blandning af lösare massa samt ett stort blandningstråg för hårdare massa, såsom till metwurst och andra liknande slag af korf, och en mycket lätt rengjord stoppningsmaskin. Xödigt aflopp för sköljvatten tinnes, och hvad sjelfva rummet beträffar, så är golfvet af fast och hårdt ämne, så att det kan sköljas och med lätthet renas. Taket är af glas för att kunna tvättas och väggarne af marmor till manshöjd och därofvan oljemålade. Alla bord äro af marmor. Hela rummet från och med golfvet till och med taket kan således tvättas och sköljas, och all nödig renlighet

o

iakttagas. A ena sidan om rummet är kontor med egen ingång från verandan, och på andra sidan äfven med egen ingång är rökeriet med dess eldplåtar på golfvet och krokar i taket.

Liljeholmens stearinfabriks aktiebolag har förut blifvit omnämdt å pag. 50, och en afbildning af kiosken under byggnad finnes å pag. 52. Uppförandet däraf har skett under ledning af byggmästare Knut Haufmann. Maskinerna äro konstruerade af ingeniör Fritz Söderberg och utställningen ordnas af ingeniör Alexandersson. Sjelfva kiosken erinrar genom sin form om fabrikatet, och således står det ena i harmoni med det andra. Ingången är dekorerad i hvitt och guld med en medaljongsbild af Hierta och Michelson, hvilka voro fabrikens grundläggare. Inkommen i en liten entré har man framför sig vid motsatta väggen konungens byst och däröfver hans valspråk, sammansatt af ljustoppar. Det inre (stakens fot) utgöres af ett större hvälfdt rum med hvalfvet (ett kupolhvalt) hvilande på pelare och rundt om rummet är en hvalfgång.

o

A pelarne finnas upphängda fotografier af fabrikens grundare, förste verkmästare och interiörer af fabriken. I det stora hvälfda rummet visas hela processen vid ljusfabrikationen. Man ser der maskin för vekflätning, ljusstöpning, ljuspolering, paketering etc., och hela operationen fordrar knappa 20 minuter från det veken flätas till dess att ljuset är inpackadt färdigt till afsändning. Alla maskinerna äro tillverkade vid stearinfabriken och så äfven all redskap. Från entréen inkommer man till venster i hvalf-gången och till höger i kontoret. Till venster uti hörnet af staken är utställning af råmaterial och halffärdiga produkter. I nästa hörn är utställning af alla slags bolagets prima ljus, hvilka ej äro tillverkade för utställningen utan hemtade från bolagets lager och således af alldeles samma slag som de, hvilka förekomma i handeln; de öfver-skuggas af Kungl. Hofleverantörsvapnet. Tredje hörnet innehåller fortsättning af ljus-utställningen, och i det fjerde hörnet, där kontorslokalen är, skall visas en grafisk framställning af bolagets utveckling och importen af stearinljus samt en utställning af bolagets medaljer. Där skall säljas en minnesmedalj i stearin och en afbildning i ‘/|,0 af montren utförd uti britanniametall, hvaraf sjelfva montren (staken) föreställes gjord.

Gemla Lcksaksfabriks utställning har en nätt kiosk af trä, som är hållen uti enkel, nordisk stil, hvilken gör ett behagligt intryck och ett afbrott genom sin enkelhet mot omgifvande, i alla möjliga stilarter hållna, mer eller mindre bizarra kiosker. Innehållet är lika enkelt och utgöres af samma slags välkända varor, som man är van att finna i fabrikens försäljningslokal vid Jakobsgatan. Vid en blick på dessa leksaker finner man, att fabriken söker hinna tre mål, nämligen att tillverka saker, hvilka kunna roa det unga släktet, att sakerna skola vara smakfulla på samma gång som enkla och relativt starka, samt slutligen att de skola vara nyttiga och lärorika, så vidt som sådant är möjligt, på samma gång som de kunna roa. Leksaksfabrikationen är en vida viktigare sak än folk i allmänhet föreställer sig. Fabrikaterna måste rättas efter alla åldrar hos det uppväxande slägtet och motsvara dess behof och sinnesriktning. De skola roa de små för att kunna sysselsätta deras själ och kropp, så att båda stärkas och utvecklas på ett för deras ålder passande sätt och så att det nyttiga paras med det nöjsamma, och ej rikta sinnet på prål, såsom fallet är med en stor del af nutidens leksaker från de stora, utländska fabrikerna. Utställningen har inga mer eller mindre lyckade montrer, utan är mera ordnad såsom försäljningslokal, och sådant slår nog bättre an på de ungas sinnen än vackert ordnade montrer, hvilkas estetiska värde de ej förmå uppskatta.

Bodafors möbelfabriks utställning är alldeles i närheten af Gemla leksaksfabrik och belägen snedt emot denna. Byggnaden är hållen i möjligast enkla stil och det inre är lika enkelt som det yttre samt består af ett rum med några små, alkovliknande utbyggnader eller stora fönstersmygar. Utställningen, hvilken omfattar ett enda slags möbler — de välkända bamburörimitationerna — verkar litet enformigt, men de utställda föremålen äro både smakfullt och solidt utförda och vittna om att enkla möbler hos oss kunna tillverkas så, att de blifva smakfulla, starka och billiga — en tredubbel uppgift, som ej är lätt att lösa. Detta slags möbler äro sedan flera år tillbaka mycket moderna utrikes, synnerligast i England, där man finner dem i alla möbelmagasin.

Stockholms Bryggeriaktiebolags paviljong ligger just lagom nära för att man skall kunna få sig en styrkedryck. Det är en stor, öppen paviljong, i hvilken man ej får endast se öl utställdt, utan man får där dricka däraf så mycket man behagar och vill kosta på sig. Blir det för kvaft i den närbelägna Industrihallen och i den massa af kiosker, som finnas i närheten, så blir det däremot i möjligaste mån svalt i paviljongen, där man har Liljeholmens ljusstake till venster samt ryska utställnings-paviljongen med dess bizarra former och ornamenter framför sig och

på sidan därvid stenhuggeribolagens vackra utställning, till hvilken vi senare skola återkomma.

Aktiebolaget Separators utställning är vid stranden af Brunnsviken och ej långt från stora fiskerihallen. Bvggnaden, hvilken är afputsad och hvitstruken, är mycket enkel och liknar en folkskola eller ett bönekapell på landet. Det inre är lika enkelt som det yttre och innehåller tvenne slags mejerier, nämligen ett så kalladt andelsmejeri i medelstor skala och ett litet privatmejeri för handkraft. Till andelsmejeriet finnes äfven ett laboratorium för mjölkbakteriologiska undersökningar. Det hela är till ytterlighet enkelt och visar, hur litet utrymme man kan nöja sig med, när allt är väl ordnadt. Mejerirummet är i midten af byggnaden. Vid ena ändan äro kontor cch laboratorium, och från denna sida införes mjölken i mejeriet från en plattform, hvars golf är i jämnhöjd med golfvet i mejeriets högra del och med mjölkkärrorna. Sjelfvarummet har estraden längs båda långväggarne. Den ena af dessa bildar en förenings-gång eller passage mellan kontoret och afdelningen vid byggnadens andra gafvel — nu ett mejeri för handkraft. Från denna estrad kan man öfvervaka arbetets gång och under den är isrum. A den motsatta estraden inkomma mjölkflaskorna; mjölken blir där vägd på en mjölkvåg och fylles sedan uti en bredvid och framtill å estradens midt stående mjölkreservoir, hvarifrån hon nedrinner i en å det lägre golfvet placerad pastöriseringsapparat. Denna har två pipar, en åt hvardera sidan, genom hvilka den pastöriserade mjölken nedrinner i två små separatorer, en på hvardera sidan om pastö-riseringsapparaten. Skummjölken pressas medelst en mjölkpump upp till en liten mjölkkylare, hvarifrån hon afrinner till ett samlingskar, för att där afhemtas för förbrukning. Någon skummjölk tillgodogöres således icke uti mejeriet, utan försäljes eller återtages af mjölkleverantörerna. Kärnan är en Alfa-kärna, och så väl denna som separatorerna drifvas direkt genom egna ångturbiner, hvarigenom särskild ångmaskin och all utvex-ling samt kraftledning medelst transmissionsaxlar etc. undvikes, plats besparas och det hela betydligt förenklas. Diskrummet är bakom maskinrummet.

Det lilla mejeriet skiljer sig från andelsmejeriet genom att rummet är litet och utan estrader; att separator och kärna drifvas för hand och att ånga erhålles från en ångmaskin. Det hela är mycket enkelt och praktiskt. Andamålet med denna byggnad är att visa, hur ett mönstermejeri skall vara inrättadt och hur det skall arbeta, och för detta ändamål äro två mejerskor där anställda. Det hela har på bolagets föranstaltande blifvit ordnadt af mejerikonsulenten Lundin. Bolagets egentliga utställning af apparater m. m. är uti Maskinhallen, där vi sedermera få tillfälle att taga den i betraktande.

Kemiskt tekniska industriutställningen uti f. d. panoramabyggnaden är till sitt yttre färdig och ter sig numera särdeles väl. Vi hafva förut å pag. 46 omnämt denna byggnad och å pag. 69 o. 88 lemnat vyer däraf. Till sitt inre närmar den sig sin fullbordan. På en hög trappa uppkommer man till sjelfva rotundan, hvilken innesluter sjelfva utställningen, medan bottenvåningen och tillbyggnaderna upptagas af den stora och vackra Svanfeltska restauranten. Låtom oss gå upp till rotundan. Där möter oss ett riktigt virrvarr af montrer, och det dröjer en stund, innan man hinner att orientera sig. Det är icke meningen att här skildra allt, hvad denna utställning innehåller. Det skulle blifva allt för tröttsamt för läsaren, som gör bäst uti att sjelf taga utställningen i betraktande och med egna ögon se, vägledd af utställningskatalogen, och i afseende på kvalitéen af det utställda följa prisdomarnes utlåtande såsom orakel. Yi nöja oss helt enkelt med att kasta en blick omkring och skildra det, som först möter ögat, vare sig genom en vacker monter med vackra saker, en god anordning eller ett framstående fabrikat eller af någon annan orsak. Först möter oss till venster Monténs stea-rinljusfabrihs utställning. Den bildar genom sin glänsande hvita färg, sin höga, smäckra form och sitt i allo behagliga utseende ett föremål, hvarpå ögat gärna hvilar. l.jusen, af alla former och storlekar, äro ordnade så, att det hela bildar fabrikens handelsmärke: Clara kyrktorn.

Därintill märker man Holmens bruks (Norrköping) utställning af papper. Afven den bildar ett slags torn, hvars grund utgöres af träkubbar, hvaraf papperet hufvud-sakligen fabriceras. Den öfriga delen af montren bildas af pappersrullar i svenska, norska, danska och finska färgerna, så sammanställda att hvarje sida af den fyrsidiga montren representerar en af dessa länder. Vi lefva uti pappersåldern, och det är en bekant sak, att Sverige intager en mycket framstående plats i pappersfabrikation, synnerligast inom vissa branscher däraf, och det är icke att undra på, att där finnas i denna utställning så många profver på papper och råmaterial för detta och för pa-

piermaché. Holmens bruk är kändt öfver hela Norden för sitt utmärkta fabrikat.**Vy af Stockholm från »Skansen» jämte i n. Konst- och Industriutställningen.** För »För Svenska Hem» af *R. Haglund.* Xylografi från W. Meyers atelier.Strax bredvid finna vi Göteborgs Tvålfabriks utställning. Den ådrager sig genast uppmärksamhet genom sin blanka yta af i pyramidform anordnade, stora och små tärningformade tvålstycken.

Vända vi nu åt andra (högra) sidan så mötes ögat af ett annat stort, eller rättare sagdt högt, götiskt tempel, väl arrangeradt och utfördt af Westerviks tändsticksfabriks paketer, askar och färgade tändstickor.

Färgeriakticbolaget Levanten har en redan färdig utställning af alla slags färgade bomullstyger uti ett vanligt stort glasskåp, där varornas utmärkta beskaffenhet bäst tala för sig sjelfva.

Svenska Svafvelsyrcfabrikens utställning tilldrager sig åskådarnes uppmärksamhet hufvudsakligast genom montrens krön i form af en väldig krona, utförd i ett stycke af kopparvitriol. Den klara, blåa färgen tager sig bra ut. Arbetet är utfördt på samma sätt som de förr så moderna alunarbetena, i det vitriolen krystalliserat omkring en stomme af ståltråd.

Emma Almquists (5 Brunkebergsgatan) Blomster utställning är äfven särdeles egnad att tilldraga sig uppmärksamhet. Montren, af konstsmide, särdeles väl utförd och troligen från Pettersson A: Carlssons verkstad; föreställer en trädgårdspaviljong och har kupoler af forgyldt järn omvirade med blomsterslingor.

Vi komma nu till Barnängens tekniska fabriks (Hofieverantör) utställning. Denna har en stor montre särdeles väl utförd i konstsmide, som visar att äfven i denna bransch Sverige gått betydligt framåt och kan mäta sig med utlandet ej blott i afseende på arbetets solida utförande och rena linier, utan äfven genom det artistiska i kompositionen. Montren är mycket stor och omgifves af en väl arbetad, vacker barrier. Midten af densamma upptages af den välkända björnen, som utgör fabrikens varumärke. Sidostyckena utgöras af en kvist med blomkalkar, allt af konstsmide och ur kalkarna framsticka parfymfiaskor föreställande sjelfva blommorna. Kupolen utgöres af en stor kardborre af bläckflaskor och däröfver fabriksmärket. Bakgrunden är utförd i draperi af blå plysch. Två piedestaler visa fabrikens diplomer och medaljer. Disponenten Axel Backman har arrangerat det hela.

Ett stycke därifrån nästan i bakgrunden är samma fabriks tvålafdelning uti en större paviljong af spjelverk. I midten är utställd en så kallad pilirmaskin för tillverkning af toilett-tvålar, och denna maskin lärer vara den senaste och bästa uppfinningen inom denna bransch och är mycket väl arbetad. Där finnes äfven en press. Ena sidan är kontor; den andra utställning af fabrikater etc., och bakgrunden visar fotografier af fabrikens interiörer och det hela af präktig helverkan.

Bredvid denna utställning och utgörande sjelfva bakgrunden är en stor paviljong, som innehåller de särskilda garfveriernas utställning af allt slags i Sverige till-verkadt läder med och utan elektricitet. Xu för tiden spelar elektriciteten en stor roll inom den tekniska industrien och icke minst inom garfveriet. Det finnes redan dussintals sätt att på kort tid garfva läder medelst användning af elektricitet, och äfven en svensk ingeniör L. A. T. Groth har patent på en sådan uppfinning. Det är svårt att döma om läder, innan det blifvit för längre tid pröfvadt; men de utställda profven sågo mycket bra ut. Uti industrihallen är en dansk, en norsk och en rysk utställning af läder, till hvilken vi senare skola återkomma.

Yi komma nu till midtelpartiet och kemiskt-tekniska utställnigens tyngdpunkt, ty den är ej blott dess centrum och den största och tyngsta, utan representerar äfven ett fabrikat, hvars vikt och värde öfvergår hela den öfriga kemiskt-tekniska utställningen. Det är De förenade pappersmassefabrikernas utställning. Montren är en byggnad hvilande på stockändar, visande materialict, hvaraf fabrikatet tillverkas. Byggnaden är klädd med spillror och pä dess tak synas två ofantliga hjul. Långs sidorna

Mutvändigt äro fack, innehållande prof på varorna, och det inre är ett rum å hvars väggar målningar af artisten Paul Graf visa arbetets hela gång. ålan ser där skogs-fällningen, hemkörningen af stockarna, deras skalning eller barkning, deras krossning å en därför afsedd maskin, vidare det krossade träets lösning på kemisk väg i ugnar genom tillsats af syror, den lösta massans utkommande i form af tjock gröt, dess tvättning, valsning till papp,

torkning mellan torkvalsar, varans sortering och ett bantåg lastadt med fabrikernas tillverkning. Det är Storviks fabrik i Gestrikland, hvarifrån interiören är tagen. Uti utställningen deltaga alla trämassefabrikerna, och de äro uti vårt land många. På hjulen ofvanpå montren äro fastade pappersskifvor med de särskilda deltagarnes namn etc. och visar sig den ena skifvan efter den andra i vertikal ställning allt efter som hjulen rotera. Utanför denna montre, till venster därom, har Gysinge bruk en egen utställning af råvara uti glascylindrar, samt staplar af den papp, hvaraf papier-maché tillverkas. I England har man börjat använda vackert pressad sådan till inre beklädnad af väggar och tak. Trämassefabrikationen är numera en betydande industri i vårt land och en af dess viktigaste. Sågverken, snickerifabrikerna och trämassefabrikerna visa, livad värde våra skogar numera hafva, hvad de kunna användas till och den massa folk, som af dem hafva sin utkomst.

Utställningen inom den kemisk-tekniska paviljongen omfattar:

Klass 41. Färger, toalettmedel, lim m. m................ 39 utst.

» 42. Ljus, tvål m. m.............................. 18 »

43. Tändstickstillverkning........................ 4 »

» 44. Mineraloljor, kautschuk m. m................. 13 »

» 45. Artificiella gödningsämnen .... 11 »

» 46. Sprängämnen .... 5 »

47. Farmaceutiska produkter och mineralvatten ... 26 »

48. Trämassa, papper och papperstillverkning..... 67

» 49. Läder- och skinnvaror 21

Härmed lemna vi kemiskt-tekniska utställningen och begifva oss »till våningen inunder», näml. -»Svanfeltska restaur antenn. Denna är den största restauranten på hela utställningen. Sjelfva hufvudpartiet däraf utgöres af södra paviljongen och därtill sluter sig de båda verandorna till höger och venster. Dessa rum äro mycket rymliga och luftiga samt vackert och lämpligt dekorerade. Framför paviljongen är ett stort, omhägnadt plan och i fonden en musikpaviljong, där ett valdt kapell kommer att underhålla publiken med god musik. Kaféet är beläget å norra sidan utmed Brunnsviken; det är mycket stort och innefattar hela norra sidan af rotundan i två våningar med vacker utsigt öfver Brunnsviken och skogsinstitutet. Den östra paviljongen är ett ljust, stort kök med en väldig Bolinderspis midt på golfvet. Hela den öfriga interiören upptages af de särskilda afdelningarne för ekonomi och servering, ålan beräknar att i de särskilda afdelningarne kunna dagligen serveras 6,000 till 8,000 gäster. Herr Svanfelt har äfven på andra sidan vägen en stor restanrant, hög och luftig, och rymmande mycket folk.

Sport- och Turistpaviljongen är nu färdig så väl till det yttre som inre och utgör en riktig prydnad för utställningen. Vi hafva förut omnämnt densamma å pag. 46 och lenmadt en bild däraf å pag. 48. Vid inträdet ser man först midt framför ingången en monter som genast faller i ögonen. Det är en hög ställning med hundratals dryckeskannor, bägare och andra föremål af silfver, utgörande olika segelsällskaps och medlemmars pris. Bakom denna monter finna vi en af artisten Krchl i relief utförd plan af staden Visby med dess gamla murar, kyrkoruiner och byggnader — allt en trogen miniatyrbild af den gamla hansestaden, en gång så mäktig och rik, numera endast en vacker ruin, påminnande om dess forna storhet och ett värdigt mål för ar-keologer och turister, hvilka där finna rika källor för studier på samma gång som ögonfägnad. Denna stadskopia i förminskad skala är ganska stor och upptager främre delen af golfytan under kupolen och utgör en af denna utställnings intressantare sevärdheter. Men därifrån drages ögat ovillkorligen till tvänne andra afbildningar. Den ena i bakgrunden framställande »Storbofallet» vintertiden och utförd af artisten Genberg; den andra, till venster i rotundan, det mäktiga Stora .Sjöfallet med omgifningar, utförd af artisten Kalstenius efter skizzer af den canadensiske landskapsmålaren Blair Brnce. Båda afbildningarna äro utförda i panoramastil med fristående grupper i förgrunden samt å duk måladt fondperspektiv, illusoriskt sammansmältande med forgrundspartiet till ett helt af största effekt. Men denna framträder bäst, om man går in uti ett rum till höger om entréen. Där är ett efter samma

metod, men i större skala utfördt vinterlandskap. Det är en stjärnklar natt högt uppe i fjällen. Marken är täckt med djup snö. Mellan dvärgbjörkarne ser man renarna och deras förare ligga sofvande och mellan dessa hundarne, som äro de enda vakande för att tillkännagifva annalkande fara. Ännu långt borta ser man grupper af den stora hjorden cch vida där bortom höja sig de snötäckta fjällen. Denna öfverlägset talangfullt utförda bild af artisten J. Tirén är af storartad effekt och kommer att väcka besökandes välför-tjenta beundran. Men låtom oss nu återvända till rotundan. A ena väggen är en tafla i relief af artisten Genberg, föreställande ett jemtländskt sommarlandskap, samt en hel mängd studier i olja af den ofvannämde turisten och målaren Blair Bruce, Rundt omkring finnas å väggarna stora fotografier af ett stort antal svenska landskap, hvilka äro allt för många för att kunna vidare omnämnas. Till venster ser man en större utställning af skidor efter prof. Sahlins modell utförda af A. Johansson i Östersund, och en hel del sportredskap samt en vacker skidlöparegrupp, visande den för skidlöpare lämpligaste klädedrägten. Vidare ser man en skridskoseglare med sitt segel och därtill komma två konungen tillhöriga isyachter. Uti midten af rotundan scr man flera lustsegelbåttyper, däribland en, som är byggd vid Mälarevarfvet för Stockholms segelsällskap och en annan, 3 år gammal, tillhörande herr Feychting, byggd vid samma varf, samt slutligen en tredje byggd vid Neglinge varf. Alla dessa båtar äro synnerligen väl utförda. Äfven finnes en fiskarebåt utställd. Föremål, hörande till jagt och fäktning, finnas i stor mängd och af olika slag utställda. Till höger har man i den därvarande utbyggnaden en särdeles vacker utställning af Leja, utgörande ett fullständigt modernt stall, sådant detsamma bör vara inrättadt. Uti ena spiltan står en vacker häst och utanför stallet en svart häst sadlad och en brun förspänd en gigg eller en s. k, »doggcart», vi minnas ej riktigt hvilketdera. Hästarne äro uppstoppade och utgöra ett vackert prof på denna konst, och arbetet är utfördt af mästarehand; ty icke blott är ställningen fullkomligt naturtrogen, utan man kan se hvarje yttre muskel och åder så, som de i verkligheten visa sig å det lefvande djuret. En del vackra seldon m. m. tillhöra denna utställning. — —

Det hufvudsakliga af hvad som i det inre mest faller i ögonen torde nu vara omnämdt. Bakom byggnaden är en rymlig veranda, där det finnes servering, och framför denna är hamnen, där man rundt om bryggan ser en mängd båtar förtöjda. Det hela är särdeles lyckadt, och man känner sig, då man lemnar denna utställning särdeles belåten med besöket, hvilket man nog sedermera kommer att snart känna sig manad att förnya, ty hvad som där finnes utställdt är allt igenom gediget, och de omtalade stora afbildningarna utöfva en stark dragningskraft.

Svensk-Danska jiskerihallen har af oss förut blifvit afbildad och beskrifven å sidorna 44 och 50 så, som den visar sig till sitt yttre. Vi bedja nu våra läsare följa oss på en liten besigtningstur invändigt. Sedan man kommit upp för den breda och höga trappa, som förmedlar öfvergången mellan fastlandet och den del af byggnaden,som är utbyggd uti Brunnsviken — och den delen är den största — så befinner man sig på verandan, hvilken framför hufvudbyggnaden sammanbinder de båda flygelartade utbyggnaderna och hvilken är prydd med fiskemblem och krönt med en forntida båt med höga stammar, liknande en norsk fiskebåt sådan den ännu begagnas i Nordlandet.

Venstra flygeln upptages af svenska skeppsbyggeri- och sjöfartsutställningen och den högra af Kungl. svenska segelsällskapets utställning. Midten eller långväggen bildar ena sidan af och ingången till den stora hallen, i hvars midt och rätt under lanterninen är en cirkelrund stor öppning, genom hvilken en trappa leder ned till undervåningen, som får sitt dagsljus genom sagda öppning, midt under hvilken är en större bassäng. Men iåtom oss nu åter stiga upp för trappan till den egentliga stora utställningshallen. Midten och högra sidan upptagas uteslutande af den svenska afdelningen, medan den venstra innehafves af Danmark. Låtom oss börja med hallens högra sida. När man inkommer, finner man till höger en del flaggor och till venster nät m. m. Midt framför sig har man en monter af konservaskar uppställda så, att de bilda ett fyrtorn, som pryder sin plats; den tillhör herr Jonsson i Göteborg. Gå vi så vidare, så finna vi å väggen på höger hand en af herr Lundgren utställd vacker samling af utmärkt fiskredskap, som förtjenar att tagas i betraktande. Framför densamma är en mindre montre, tillhörig herr M. G. Lundberg i Sundsvall utgörande en samling konservlådor, af hvilka de röda innehålla lax och de svarta rökt strömming eller böckling. Den af herr Lundberg utställda laxen är behandlad på ett alldeles särskildt sätt, hvarigenom den fullkomligt bibehåller sin friska smak och lukt och skall enligt kännares omdöme vara särdeles läcker.

Herrar Kellgren & Söner, Gullholmen, och Axel Hagborg & C:o, Grundsund, äro tvänne trogna vänner och

grannar, hvilka på alla utställningar följas åt och äfven kunna visa sin enighet genom att hafva alldeles lika montrer utförda af konservdosor, mästerligt uppställda i form af ett högt, hornformigt sjömärke. Båda firmorna äro så allmänt kända för sina framstående produkter, att de ej behöfva vidare omnämnas. Till venster är en fin och vacker not utställd af Svenska fiskredskaps aktiebolaget, hvilket tagit flere hederspris för sitt utmärkta arbete. Därefter följer en Fiskeriassistenten G. Wahlberg tillhörig not från strömmingfiske, hvilken lärer vara den största af det slaget som finnes. Detta var hvad som mest föll i ögonen på denna sida. Vi gå nu till midtelpartiet.

Omkring rotundan har staten från sitt museum utställt en del särdeles intressanta saker, hvaraf må nämnas modell till eller miniatyrframställning af en mängd olika segelbåtar och andra farkoster för fiske, hvilka i och för sig kunna tjena som materiel för ett ganska intressant studium samt vidare i miniatur en hel mängd med inrättningar för laxfiske i stort med sina damluckor samt samlings- eller fängstplats mellan de öfre och undre luckorna. Vidare laxgångar och laxtrappor, däraf en modell af en sådan, som den nu befinnes vid Domnarfvet, för att underlätta laxens uppstigande uppför fallet m. m.

Rundt om denna utställning befinna sig åtta särskilda, från hvarandra separerade mindre utställningar uti alkovformiga rum, fyra på hvardera sidan. Om man börjar med den första af dem på venster hand från ingången, så innehålla de följande:

i:a afdelningen innehåller allt hvad redskap och andra föremål heter, hvilka komma till användning vid fiske på Bohuslänska kusten, jämte där brukliga båtar.

2:a afdelningen visar till en del liknande föremål med dem i första afdelningen. men tillika teckningar af dessa redskapers och andra föremåls användning för olika slags fiske, hvarvid man får en föreställning om dessa sakers ändamål samt sättet för olika slags fiske. Vidare visas i denna afdelning teckningar öfver fabriker för beredning af sillolja och sillguano, som numera är ett för landtbruket viktigt gödningsämne.j:e af delningen innefattar Skåne, Halland och Blekinge och visar genom utställning af nät, krokar, redskap och modeller metoden för fiskets bedrifvande i dessa provinser, hvilket är alldeles skiljdt från det i Bohuslän bedrifna, så väl med afseende på den fisk som fångas som det däraf följande sättet för sjelfva fångsten, hvarigenom så väl båtar som redskap skiljer sig därifrån.

ge af delningen skiljer sig helt och hållet från de föregående. Den är egnad åt en framställning af Professor Otto Pettersons hydrografiska undersökningar med afseende på vattnets salthalt och olika strömningar under olika årstider, hvilket åskåd-liggöres genom en mängd kartor. Att salthalt och strömningar uti hafvet skall hafva ett stort och mäktigt inflytande på fiskens förekomst och beskaffenhet, samt dess vandringar är solklart, sedan man genom erfarenhet och vetenskapliga undersökningar lärt att känna det, och det är därföre mycket både intressant och lärorikt att taga kännedom om dessa förhållanden, hvarom man förr haft föga eller ingeu aning, men nu finner alldeles påtagligt, sedan man lärt känna det.

Emellan fjerde och femte afdelningarna är ett stort mellanrum. Detta upptages af en montre tillhörig samme herr Lundgren, som vi förut omnämt, och innefattar fiskedrag, krokar m. m. för sport och hvilka föremål vi hörde mycket prisas. Vidare är där en statens utställning af fiskar i sprit, samt ett par grupper af uppstoppade sjöfåglar utförda af konservator Koltnoff.

j:e af delningen innefattar en mycket intressant utställning från landtbruksaka-demien af våra vattenväxter, samt en utvecklingsserie af diverse fisk- och kräftsorter och en samling af de vattendjur, hvilka förekomma hufvudsakligen i Öresund. Slutligen en utställning af fiskar af herr Hammarström i Jämtland, visande hvad en sportsman där kan fiska. I midten är en glasmonter med skrifter, hvilken man redan funnit sig föranlåten att tillsluta med lås och nyckel.

6:e afdelningoi visar fiskesättet i Yermland, samt den redskap, som där begagnas för fiske. Med afseende på fiskrikheten och mångfalden af fiskarter inom denna provins synes dess utställning tämligen underhaltig i jämförelse med öfriga provinsers. När största insjön, Venern, och de många stora elfvar, som dit lemna sitt vatten, innefattar ett fiskeområde, som ingen annan provins kan uppvisa, hade man kunnat vänta en både

rikhaltig och intressant utställning från denna provins.

j:e af delningen innefattar Gefleborgs läns fiske, hvilket åskådliggöres genom all slags där bruklig redskap för både hafs- och flodfiske, båtar, modeller af laxfängen för såväl fullgod lax som för vraklax. Dessutom innehåller denna afdelning en mängd fotografiska vyer af fiskelägen m. m., hvilka mycket bidraga till en klar framställning om fiskrarnas lif.

8:e och sista af delningen rörer fiskeriet inom Stockholms län och våra många ganska intressanta föremål, bland annat en miniaturframställning af en katsa, hvilken inrättning redan för mångfaldiga hundra år sedan lärer varit bruklig i vårt land, emedan man funnit sådana då sjöar urtappats. Där finnes en mängd redskap, hvaribland en mycket vacker samling sådan utstäld af Herr Robert Andersson, Gillholmen per Vaxholm, samt en kälke med bill för vinterfiske m. m.

Vi bedja nu läsaren följa oss till venster in i den Danska af delningen, hvilken är inrymd i samma hall, som den svenska men till sin omfattning vida öfverstiger denna. Den innehåller halfmodeller af ångbåtar, byggda på Burmeister & Wains varf i Köpenhamn, äfvensom på aktiebolagets »Dona» varf, hvilka dock ej ha med fisket att skaffa. Vidare finnas där miniaturafbildningar af fiskefartyg samt en utställning af Köpenhamns mekaniska nät- och garnfahrik och ofvan denna en tafla på väf föreställande mindre fiskebåtar på hafvet. En stor monter är egnad åt Grönland. Vid hvardera gafveln af densamma står en figur iklädd grönländsk dräkt och inne i montrenfinnas drägter, husgerådssaker, prydnader och kuriosa från Grönland samt kryalith. Här finnas alla slags ryssjor för torskfiske etc. samt nät och stora sänkhåfvar etc. I smått är framställdt ett ostronfiske och å en monter finnes en större samling Isländsk dubbelspath af stor renhet. Dekorationerna äro utförda af nät och flaggor liksom i Svenska afdelningen.

Låtom oss nu gå en trappa ned. Där finnas längs väggarne ett slags bord ämnade att därpå utställa färsk och rökt fisk. För närvarande var det endast litet rökt lax. I bassängen var för tillfället ingen fisk. Bredvid densamma är en utställning från Engelsbergs fiskodlingsaktiebolag, ordnad af artisten Lindström. Den visar kalifornisk regnbågeforell, hvilken är den mest snabbvuxna af alla forellarter och når en vikt af 6—8 kilogram, samt har den fördelen att vara lättodlad och trifvas i alla våra vattendrag. Bolaget, som ämnar bedrifva odlingen af denna värdefulla fisk i stor skala, har för ändamålet arrenderat flera sjöar för att däri utplantera yngel.

Där finnas flere modeller för fiskodlingsanstalter, men de synas uppställda utan system, samt en utställning af danska hafsostron, hvarmed menas ostron fiskade långt ut i hafvet på stort djup, hvilket fiske lärer löna sig ganska bra. Äfven några exemplar af en otäckt utseende fisk kallad stenbit var här tillfinnandes. Vid Rå och andra fisklägen vid sundet fångar man vid vissa årstider denna fisk, på hvilken kokas en soppa, som anses läcker. Lefvern skall vara god.

Vid utgången till nedre verandan eller omgången är å hvardera sidan en utställning af olje- samt andra regn- och vattentäta kläder för sjömän, kuskar m. fl., men den tycktes ej visa något egentligt anmärkningsvärde På omgången är en utställning af oljor samt fisk i fjerdingar, och torrfisk skall äfven där utställas. Likaså finnes där tunnbinderiarbeten samt en hel hop goda fiskebåtar och en kanot eller ök-stock af en urholkad trädstam samt redskap för sälfiske. Rundt om lågo fiskebåtar förtöjda samt en riggad och däckad fiskebåt af större slaget, sådana de begagnas på södra Sveriges kust. Vi hafva att framföra vår tacksamhet till fiskeriassistenten Try-bom för den beredvillighet, hvarmed han förde oss omkring och förklarade de olika föremålen.

Låtom oss nu besöka afdelningen för skeppsbyggeri och sjöfart. Man ser där en mängd halfmodeller till ångbåtar för passagerare och fraktgods samt isbrytare, jämte fotografier af ångbåtarne. Den största samlingen däraf är från Bergsund, och däribland en mängd båtar byggda för rysk räkning, förnämligast för transport af lys-olja. Äfven Kockums mekaniska verkstad har en vacker utställning af dylika föremål och så äfven Brodin i Gefle, hvilken senare verkstads utställning väl är den minsta, men dock, i förhållande till Gefles betydelse jämförd med våra största städers, visar att skeppsbyggeriet där är rätt storartadt. Aktiebolaget »Octopus» visar genom en miniatyrframställning, hur man gått till väga för att upptaga »Södra Sverige», där ingeniör Wallers tub varit använd, om hvilkens fördelar och märkvärdiga egenskaper våra dagliga tidningar på sin tid lemnade redogörelse.

Miniatyrafbildningen bidrager mycket att belysa dessa berättelser.

Af andra miniatyrmodeller böra nämnas stommen till ett träfartyg före dess bordläggning, en torpedobåt och en kapproddbåt, alla utmärkt väl utförda, samt en mycket kuriös ångbåt utan både hjul och propeller så, som de senare vanligen användas. Vanliga propellerbåtar hafva en eller två propellrar i vattnet och någon gång flera, för att genom propellerbladens pressning mot vattnet, när de rotera, föra fartyget framåt. Men å detta fartyg, som är konstrueradt af herr C. E. Törner, äro pro-pellerna icke placerade i vattnet, utan ett stort antal af sådana på fartygets däck, för att genom de hastigt roterande propellerbladens tryck mot luften föra det framåt. Uppfinningens fördel skulle således tillgodogöras när fartyget går genom is, då van-liga propellrar ofta antingen förloras eller brytas sönder. Propellerna skulle på detta sätt använda göra samma tjenst som segel, med den skilnad att de pressa mot luften i stället för att luften pressar mot seglen. Propellerna äro naturligtvis afsedda att drifvas af en ångmaskin. Förutom nu uppräknade föremål, hvilka voro de, som falla mest i ögonen, finnes en utmärkt utställning af nautiska instrument, lyktor, lanternor, lampor, tågvirke, fiaggor och för öfrigt hvad till en sjöutrustning hör och hvarom katalogen upplyser i afseende på utställarnes namn.

Bibliska galleriet. Interiör med gruppen: Kristus välsignar barnen. Originalteckning för »F. S. H.» af *P. Hedman.*

Kungl. Svenska Scgelsällskapets utställning upptager, såsom förut blifvit nämdt, flygeln midt emot utställningen för skeppsbyggeri och sjöfart, således till höger, när man kommer upp för trappan. Vid inträdet mötes blicken af konungens väl utförda**Reinholdska bageriet** och **Hamra mjölkförsäljningspaviljong** vid tiden för dess färdigbyggnad. Efter fotografi för »F. S. H.» af *B. Orling* (febr. 1897).staty, samt af rodret till »Vega», verldsbekant sedan Nordenskjöld-Palanderska expeditionen. Midten af rummet upptages af tvenne fullriggade kuttrar, en på hvardera sidan om en estrad bakom konungens staty. Man vinner härigenom fördelen att kunna se dem helt och hållet från sidan med köl och ballast af bly fäst vid och utgörande en del af båten, samt äfven uppifrån genom att stiga upp på estraden, hvarifrån man öfverskådar däcken. De äro båda konstruerade af ingeniör Nygren och utförda den ena vid Mälarevarfvet och den andra vid Liljeholmsvarfvet samt begge så väl utförda och konstruerade, att det fordras en fullgod kännares skarpblick för att kunna bedöma den enas eller andras företräden och det endast, när de äro under segel för samma vind. Förutom kuttrarne och ett par väl arbetade jollar är äfven på väggarne en utställning af ett tiotal dussin halfmodeller till äldre och nyare typer för båtar och kuttrar, till större delen konstruerade af ingeniör Nygren. Rundt om bland dessa föremål finnes en rik utställning af taljor, block, tågvirke och öfrigt tillbehör till utstyrsel af de olika båtar, kuttrar, yachter etc., hvilka begagnas af segelsällskapen, samt nautiska instrument, nakterhus, lanternor, ankare etc. etc. Härmed lemna vi fiskerihallen och dess rika innehåll. Tillsammans med den norska bildar den ett storartadt helt och en värdig representant för Norden och dess fiskerinäring, samt dess skepps-byggnadskonst.

De olika utställningarna i denna hall omfatta:

Grupp 19: Skeppsbyggen och sjöfart.

Klass 88: Fartyg och båtar med deras tillbehör, 57 utställare.

89: Anordningar för farleders belysning och utprickning m. m. —

Lifräddningsväsen. — Bergningsväsen, 10 utställare.

Grupp 20: Alster af samt redskap för fiske och fiskodling.

Klass 90

» 91

» 92

> 93:

» 94:

* 95:

Fiskeprodukter, 105 utställare.

Fiskredskap, 105 utställare.

Modeller och ritningar af fiskebåtar eller fiskefartyg samt utrust-ningspersedlar för fisket, utom fiskredskap, 27 utställare. Fiskberedning, fisktransport samt konserveringsämnen för fisk, 13 utställare.

Odling af fisk eller andra matnyttiga vattendjur m. m., 15 utställare. Fiskevattnens vetenskapliga undersökning samt fiskerilitteratur, 11 utställare.

I den danska afdelningen.

6: te sektionen: Skeppsbyggen'. — Sjöfart. — Fiske. — Fiskodling.

Grupp 19: Skeppsbyggeri och sjöfart.

Klass 88: Fartyg och båtar med deras tillbehör, 7 utställare.

89: Anordningar för farleders belysning och utprickning m. m. —

Lifräddningsväsen. — Bergningsväsen, 4 utställare.

Grupp 20: Alster af samt redskap för fiske och fiskodling.

Klass 90: Fiskeprodukter, 16 utställare. ,

» 91: Fiskredskap, 17 utställare.

92: Maskiner och ritningar af fiskebåtar eller fiskefartyg samt ut-

rustningspersedlar för fisket, utom fiskredskap, 10 utställare. » 93: Fiskberedning, fisktransport samt konserveringsämnen för fisk,

2 utställare.

» 94: Odling af fisk eller andra matnyttiga vattendjur, 5 utställare.

» 95: Fiskevattnens vetenskapliga undersökning samt fiskerilitteratur,

14 utställare.Mellersta Sveriges Grufutställnings paviljong, om vi så få kalla denna stora, allt utom paviljong-lika byggnad, gömmer inom sig prof på en af vårt lands största industrier, »Bergshandteringen», och en af dess viktigaste vetenskaper, »Geologien», och forskningarna inom densamma. Byggnaden är till form och färg en trogen afbildning af de speltorn och skrädhus, hvilka vid våra grufvor öfver allt förekomma, och från skrädhuset leder en backbana till en gruftunnel under Skansberget, för att sålunda på ett mera bekvämt än riktigt sätt underlätta publikens besiktigande af det hela. Uti speltornet är Sveriges Geologiska Undersökningars utställning. När man inkommer i förstugan har man till höger och venster miniatur-afbildningar af de Kruppska Gruson-verken vid Buckau nära Magdeburg, samt på högra sidan tillika en karta öfver Gellivara och en utställning af malmer därifrån. Därifrån (på höger hand) leder en dörr in till Sveriges Geologiska Undersökningars utställning. Densamma innehåller en mängd väl utförda och mycket upplysande kartor, framställande Sveriges geologiska förhållanden i allmänhet och på vissa platser genom specialkartor. Längs väggarna och å montren på golfvet finnes utställd en stor samling af vära rika bergarter, dels i oslipade, dels i slipade stycken, visande hur verkligt sköna en del af dem äro. Marmor förekommer från mörkådrad grönaktig och petrificeradt skär till nästan helhvit. Porfyr finnes af olika arter, hvaraf äfven den vackra röda, af hvilken den berömda Rosendalsvasen är tillverkad och alldeles liknande den berömda sibiriska porfyren, hvaraf de bekanta dyrbara ryska porfyrarbetena äro utförda. Granit finnes i alla förekommande färger från nästan svart till röd och ljust blågrå, från grofkornig lik den finska granit, hvaraf de monolitpelare äro tagna, hvilka pryda den berömda Isakskatedralen i Petersburg, til! den ytterst finkorniga, hvilken närmar sig porfyr. Där finnas i grönt skiftande, nästan svarta bergarter och en utmärkt vacker, fullt svart Diorit, samt många utmärkt vackra både kalkstens och sandstensarter. Dessutom

innehåller utställningen prof på våra leror och andra jordarter. Det hela bildar en 5'tterst lärorik och fullständig samling, hvilken för den ytlige betraktaren synes intresselös och obetydlig, men bjuder rika källor för forskning åt den, som är intresserad för geologiska studier.

Men låtom oss återvända ut i förstugan och inträda genom dörren midt emot, uti Mellersta Sveriges grufut ställning, hvars ändamål är att gifva en åskådlig framställning af grufdriftens utveckling inom Sveriges gamla bergslager från äldre tid intill nutid. Man får här se en mängd gruf kartor — både planer och profiler — samf olika plansektioner åskådliggjorda medelst horisontalt öfver hvarandra anbragta glas-skifvor, hvaraf hvar och en medelst olika färgade kurvor visa de olika berg- eller malmarterna inom samma sektion och alla skifvorna tillsammans således visande de enskilda arternas differerande läge på olika djup. Till ytterligare förtydligande ser man af några grufvor i miniatur framställda, vertikala genomskärningar, hvilka åskådliggöra de olika grufgångarnes läge och riktning m. m., t. ex. vertikal-genomskärnin-gen af Rällingsborgs grufva. Förutom alla dessa intressanta föremål och en rikhaltig, för specialisten värdefull utställning af malmer, finnas äfven andra mera för allmänheten afsedda miniaturframställningar af gruffält med dess byggningar och anläggningar af järnbanor etc., af hvilka en stor modell af Grängesberg med dess grufschakt, uppfordringsverk och andra byggnader, dess banor och stalp m. m., är mycket intressant att betrakta och lemnande en god föreställning, om hvilken storartad och dyrbe-drifven industri vår bergshandtering är. Utanför byggnaden finnas stora malmblock från våra förnämsta grufvor, samt en del för grufdrift afsedda maskiner hvilka varit för stora att inrymma inomhus.

I öfra våningen äro hufvudsakligen de ting utställda, hvilka höra till grufbryt-ningen och utgöras af en mängd olika, äldre och yngre konstruktioner af bergborr-ningsmaskiner, samt sprängämnen från Nobelska och Gryttorpska verken och öfver den Nobelska ett porträtt af Alfred Nobel. Där finnes en hop små modeller till malm-uppfordringsverk, samt en gammal gruftunna, uti hvilken konung Carl XI på sin tid nedsteg i Salbergsgrufvan och åter upphissades därur. Dessa tunnor voro primitiva lyftapparater mot dem, hvilka nu begagnas och hvilka kunna mest liknas vid våra moderna hissar, såsom man kan se af en i tornet utställd modell däraf. Där äro äfven andra, äldre hissverk till jämförelse utställda.

Interiör i Martins orientaliska paviljong, med dess samlingar. I.

En promenad öfver backbron till gruftunneln lönar mödan. Man inkommer genom en försträfvad gruföppning uti sjelfva tunneln, där en elektrisk borrmaskin kommer att hållas i gång för att visa hur bergborrning bedrifves med maskinkraft, och allmänheten kan där få en föreställning om, huru arbetena försiggå i våra järnvägstunnlar och horisontala grufschakt.

Skansen tyckes vänta storartad tillströmning af besökande. Där arbetas rastlöst med anläggning af en sluttande bana, sådan man finner flera i utlandet och som vi förut omnämnt å sid 59. Dessutom anläggas flera nya vägar, allt för att förena. Skansen med utställningen och göra samfärdseln lätt. Dr. Hazelius visar sig därvid som en riktig affärsman, som vet, hur han skall draga folk till sitt storartade friluftsmuseum, hvilket man kan besöka hur många gånger som helst utan att tröttna, och där man ständigt känner sig väl i den vilda naturen och den rena, friska luft man där får inandas. Skansbanans station är belägen vid sidan af Djurgårdsteatern ochdärifrån leder äfven en af de nya gångvägarne dit upp; den andra är i närheten af Skånska storindustriens byggnad.

Sedan vi nu lemnat en kortfattad beskrifning öfver de stora och rikhaltiga utställningarna öfver fiskeri, skeppsbyggnad, grufdrift m. m., skola vi för omvexlin-gens skull göra ett besök i den labyrint af småbyggnader, som är belägen mellan fiskerihallen, industrihallen, stora terrassen och Brunnsviken. Vi hafva redan förut beskrifvit en del af dem och göra nu en fortsättning därmed.

Interiör i Martins orientaliska paviljong, med dess samlingar. II.

Vi börja med Skromberga Stenkols- och Lerindustri-aktiebolags utställning. Den är inrymd uti en kiosk, hvars byggnadsstil är ett slags blandning af tidig gotik med mera moderna element och framställer ett hvälft rum liknande ett kapell med en del af främre väggen borta och öppningen ofvantill hvälfd.

Denna kiosk, uppförd uteslutande som materialmodell, tager sig mycket bra ut, och som bolagets egna produkter af olika färgadt tegel blifvit använda såsom byggnadsmaterial, så kan man säga att byggnadsstilen blifvit lyckligt funnen för att rätt framhålla materialet och visa dess användning. Bolagets tegel är af stort värde både såsom byggnadsmaterial och som dekorationsämne. Utställningen innefattar allt slags tegel, både färgadt och ofärgadt, glaseradt och oglaseradt, byggnadstegel och hvalf-tegel, trottoirsten, golf- och väggplattor samt dekorationstegel. Dessutom föremål för kemisk-tekniska fabriker och laboratorier; trädgårdsbänkar, urnor, piedestaler etc. etc.

Snedt emot denna kiosk är Hellgrenska tobaksfabrikens utställning. Byggnaden, hvilken utgöres af en rotunda med trattformigt, grönt tak, är uppförd såsom en pa-viljong med stomme af imiterad bambu samt fyllning af gräsmattor, och tager sig mycket treflig ut. Den är uppförd efter ritning af arkitekten F. Dahlberg, och i dess inre är midt på golfvet en monter, innehållande ett urval af de tobaksblad, som at fabriken användes för olika ändamål, såsom cigarrer, cigarretter, piptobak, snus och tuggtobak. De färdiga produkterna äro utställda i en monter mellan framsidans båda ingångsdörrar, och motsatta sidan till paviljongens halfva omkrets är upptagen af ett diskformadt bord, omkring hvilket en hel mängd arbeterskor äro sysselsatta med tillverkning af cigarrer och cigaretter, så att den besökande kan följa tillverkningen i alla dess detaljer.

Nära härintill är en liten paviljong, innefattande en utställning af bolaget Ccn-trifug. Byggnaden är, enkel, aflångt fyrkantig och på tre sidor omgifven af en veranda, i sin helhet landtlig och flärdlös. Uti dess inre visade Svenska Centrifug-bolagets mejerikonsulent, Direktör B. Nordström, välvilligt de särskilda apparater, som af bolaget tillverkas. Bland dem äro en mängd separatorer af bolagets konstruktion, separerande för handkraft från 75 till 150 och 300 liter mjölk i timmen, samt för maskinkraft upp till 6000 liter. Där visas äfven en separator för att separera jäst från vört; vidare en mycket enkel och lättgående smörtjärna, till det yttre liknande Alfa tjärnan, men alldeles olik den till sitt inre — den tillverkas både för hand- och maskinkraft. Afven pastöriseringsapparater äro där utställda och bland dessa en liten hushålls pastöriseringsapparat, jämte många andra föremål. En del apparater komma att hållas i gång, drifna af elektricitet.

Man blir törstig, när man länge vandrat omkring på utställningen, och vi vända därföre våra steg ned till Nordstjärnans vattenfabriks lilla vackra kiosk uti morisk stil med hvitglänsande kupol för att svalka oss och släcka törsten med ett glas af dess rena och välsmakande vatten.

Vi vandra därifrån tvärtöfver till Cloettas chokoladfabriks utställningspaviljong uppförd efter ritning af arkitekten Wåhlin i Malmö. Det är en liten, åttkantig byggnad med lanternin och en utbyggnad för kök. Det hela är af enkel konstruktion utan prydnader och utan anspråk, och den serverade chokoladen är ganska god och rensmakande.

Strax därbredvid är Kullans chokoladfabriks utställning af Mazetti. Denna paviljong, uppförd efter ritning af arkitekten Wåhlin, har ett särdeles prydligt yttre i en stil mellan rococco och barock och tager sig särdeles prydlig ut, och det inre har att bjuda på karameller och ett mycket godt chokolad, välbekant bland den stora allmänheten för sin välsmak och billighet samt sin stora spridning.

Bredvid denna paviljong reser sig det bekanta »Syskrinet» såsom Damernas paviljong vanligen kallas. Den är uppförd af handelsfirman Herm. Meeths, hvars affär är sybehör, samt efter ritning af arkitekten F. Boberg. Den har en form, som närmast påminner om ett nätt skrin och tager sig verkligt bra ut. Denna byggnad är helt och hållet afsedd för damernas bekvämlighet, ty det är dessa, som utgöra firmans flitiga kunder, och den har därföre äfven ett inre, som motsvarar det täcka könets smak och är utfördt af dekoratören H. van Rijswijk, samt innehåller toilett- och skrifrum, hvilka få fritt begagnas, utan någon som helst afgift.

Blott ett par steg därifrån reser sig en liten paviljong, enkel och nätt i trästil, utan anspråk och närmast liknande en liten treflig trädgårdspaviljong. Det är Gumc-lii Annonsbyrå s paviljong, och man får där icke blott annonsera utan äfven köpa alla slags tidningar och öfver hufvud allt, hvad i bok- och tidningsform handlar om utställningen.

Strax bredvid är Industrihallens stora terras med konungens nu fullt färdiga paviljong i ena hörnet och i det andra

Post-, telegraf- och telefonpaviljongen, enkeloch anspråkslös till sitt yttre, samt till sitt inre innehållande blott ett enda rum. Men detta är stort och rymmer ej blott ett fullständigt och välordnadt postkontor och telegraf-expedition, utan äfven 8 från hvarandra med icke ljudledande väggar skilda telefonskrubbar, och i ett hörn af rummet kan man se en vexlingsapparat för telefonsamtal, där en ung dam tjenstgör såsom »telefonfröken».

Ej långt från post- och telegrafpaviljongen reser sig Rygheimer & Bcckcrs paviljong, hvilken vi förut omnämnt å sid: 43. Den är nu fulländad efter ritning af arkitekten G. Wickman och är genom sin egendomliga form och utstyrsel egnad att draga uppmärksamheten dit. Det inre är däremot en vanlig hattbutik med herr- dam-och barnhattar uti glasskåp omkring väggarne.

Men låtom oss gå tvärt igenom Industrihallen till planet å dess andra sida. Vi hafva då snedt öfver till venster Hultmans chokoladfabriks paviljong. Den är uppförd i ett slags nordisk trästil med ett torn på taket och tager sig mycket bra ut. Det inre har intet anmärkningsvärdt att bjuda på, och hela rummet är egnadt åt choko-ladberedning.

Strax vid sidan därom synes ett litet tempel byggdt öfver den så kallade Diamantbrunnen. Den är en af diamantborrningsbolaget i berget borrad 35 meter djup brunn, som gifver ett särdeles godt vatten. Brunnen lärer vara borrad på initiativ af professoren, baron Nordenskiöld.

Stiga vi nu upp för den breda trappan, så komma vi ej mer än halfvägs, förr än vi äro i valet och kvalet, om vi skola gå till höger eller venster. Trappan delar sig nämligen i två armar, skiljda af ett väl utfördt och med ormbunkar m. m. plan-teradt stenrös. Trappan till höger leder till kungl. jagtklubbens paviljong och den till venster till den Martinska utställningen. Vi välja vägen till höger och komma således till Jagtpaviljongen, uppförd efter ritning af arkitekten F. Lilljekvist och af oss förut å sid. 62 omnämnd. Den är nu färdig och tager, sig förträffligt ut i en stil, som just passar en jagtpaviljong. Den är mycket liten, och trängseln af tillströmmande är stor. Till sitt inre är den dekorerad med jagttroféer, och på golfvet ligger en stor uppstoppad elg. De små utbyggnaderna äro upptagna af en utställning af äldre och yngre jagtgevär, jagtknifvar etc. och öfverst på väggen, midt emot ingången är fästadt hufvudet af en af konungen skjuten elg.

Utkomna hafva vi midt framför oss Encsonska tält- och pcrsicnneutställningen. Byggnaden har utvändigt intet anmärkningsvärdt. Aflångt fyrkantig till sin grundform och utan dekorationer ser den ut som en snygg lada. Invändigt föreställer den ett stort tält, hvars fönster äro försedda med persienner, hvilka utgöra ena delen af utställningsföremålen, och midt i rummet äro utställda ett stort och tvenne mindre tält, egnade för läger samt för trädgårdar och parker.

Går man vidare, så kommer man rakt fram till en barrier. Man kan nu välja att fortsätta rakt fram till Hasselbacken eller upp till Byströmska villan, som äfven blifvit införlifvad med utställningsområdet och inom sina murar innesluter återstoden af den stora Konst- och kulturhistoriska samling, hvilken af herr Christian Hanuner hopbragts och ännu icke af honom i utlandet försålts; en aktningsbjudande och intressant samling olika föremål af mestadels speciell svenkt intresse (målningar, möbler och minnen af svenska personligheter). De ursprungliga samlingarne, hvilka i vida kretsar voro kända under namn af »Hammers museum» och inrymda dels här i Byströmska villan och dels i 20 rum i huset N:o 2 Drottninggatan, kunde genom sin omfattning utan öfverdrift räknas till en af de mest betydande enskilda samlingar i Europa. Hur dessa samlingar sedermera blifvit splittrade, så att hvad som för närvarande af dem återstår endast funnit plats i Byströmska villan, hör icke hit. Af denna återstod skall konstvännen dock finna ett rikt material, som bör vara af så stort intresse, att det för **Interiör af Sport- och Turistpaviljongen med »Storberget» i fonden och reliefplanen af Visby i förgrunden.** honom skulle vara en forlust att, för den ringa entré som kräfves, icke hafva tagit den i betraktande.

Samlingen i sin helhet sådan den vid oktober månads slut 1869 befanns, innehöll, utom dupletter 64,920 nummer indelade i 8 hufvudafdelningar: antikviteter, skulptur, vapen och tortyrredskap, konstafdelningen, konstindustriafdelningen, föremål till kyrklig och enskild andakts bruk, handskrifter och tryckta böcker samt diverse föremål. Dessa hufvudafdelningar voro ytterligare fördelade i 50 grupper efter olika arter. Som prof

meddela vi bland våra illustrationer i detta häfte några nummer i de svenska samlingarna, hvilka samlingar vi och troligen äfven egaren önska måtte helt eller till största delen få förblifva en nationalegendom, inrymd och ordnad i den vackra villan.

Vi vika därefter rundt om villan och aflägga ett besök uti Amanuensen F. R. Martins utställnings paviljong uppförd i orientalisk stil efter ritning af arkitekten G. Wickman. Den innefattar en stor, samt mycket dyrbar och till en del äfven mycket sällsynt samling af föremål, som den trägne forskaren lyckats att med flit och kostnad samla under sina vidsträckta resor i Egypten, Turkiet, Kaukasus, Persien, Centralasien och trakterna mellan Kina och Sibirien. Bland märkvärdigheter må här endast nämnas ett arabiskt koranmanuskript från 1300-talet, ett armeniskt manuskript innefattande de fyra evangelierna och förskrifvande sig från 1400-talet, samt en samling sånger på pergament och koran manuskripten från samma och följande århundrade. En persisk bordduk från 1700-talet och en dito bönmatta från samma tid. Ett kuddöfverdrag från 1600-talet. Två persiska mattor eller rättare fragment af sådana från Isphahan från 1500-talet. En guldbroderad persisk bomullsduk från 1700-talet, samt en rysk altarduk af persiskt arbete från 1500-talet. En bit sammet, ett sammetstäcke, två sammets-kuddar samt guldinväfd sammet, allt från 1500-talet. Två bronsskålar från 1400-talet. Ett bäcken samt ljusstake och bricka, egyptiskt arbete från 1400-talet. Fragment af siden från Egypten från 900—11 oo-talet. Guldbrokad, kuddöfverdrag och sidenfragment från Mindre Asien från 1500-talet. Ett egyptiskt pennfodral från 1200-talet och ett annat från 1500-talet, samt två stora bronsbäcken och en ljusstake därifrån, förskrifvande sig från 1400-talet. En hop centralasiatiska och persiska, i jorden funna husgerådssaker från 1 r.te till I4:de århundradet. Persisk, inlagd metallskifva från I2:te århundradet och Egyptisk metallskifva från 1300— 1400 talet. Därjämte fajanser från 1400—1600-talet och en marmortafla från 1 ooo-talet, samt en ofantlig mängd andra saker, bland annat fönster och dörrar m. m. Undre våningen upptager mattor och fotografier från alla de platser, som af samlaren varit besökta. Utställningen är ytterst sevärd och rekommenderas på det högsta till allmänhetens besök.

Erån nedre våningen i Martinska utställningspaviljongen komma vi åter ner på planet bakom Industrihallen och passera Margarinfabriken Pcllcrin s utställningspa-viljong, en ganska nätt liten byggnad i trästil och af åttkantig form med trattformigt tak. Hvad därinom visas är det allmänt bekanta talgsmöret, som numera spelar en så stor röle i verlden och gör ett så stort af bräck i smörhandeln. Våra svenska margarinfabriker behandla lyckligtvis sin produktion så, att hvarken lukt- eller smakorganen däraf generas, hvilket däremot icke är fallet med den holländska produkten, hvilken icke blott smakar obehagligt i hög grad, utan luktar rent af afskyvärdt och har ett äckligt, gult, smutsigt utseende, hvaremot den svenska produkten, hvilken liksom den franska rikligen behandlas med mjölk, har samma utseende som smör, samt luktar och smakar så lika sådant, att man lätt kan taga margarinsmöret för ett 2:a äkta smör. Huruvida margarinsmöret, när det är af god kvalitet, är helsosammare eller skadligare än ett 2:a eller 31a natursmör, vilja vi lemna osagdt.

Vi kringgå Biologiska Museet, hvilket vi måste lemna oomnämndt såsom icke direkt hörande till utställningen, men hvilket likväl, om det beskrefves, skullekomma att ställa mången annan utställning i skuggan. Så mycket kunna vi dock säga, att ingen som besöker utställningen och ej förut sett museet bör försumma att göra detsamma ett besök. Han skall då i rikaste mått få ersättning för sin möda, ty hvad han där får se är enastående i verlden och har redan tilldragit sig utlandets synnerliga uppmärksamhet. Vi komma så till artisten Oscar Bergs Dioramabyggnad innehållande ett Bibliskt galleri föreställande i fristående figurer episoder ur Jesu lif. Sjelfva byggnaden, hvilken vi förut omnämnt och lemnat en interiör af, är uppförd i orientalisk stil efter ritning af arkitekten Wickman och har, såsom de flesta orientaliska byggnader, allt riktadt inåt och afskildt från den yttre verlden, hvilken den visar endast en hvit mur med en dörr och en glugg, i stället för fönster — alldeles på orientaliskt sätt, hvarigenom byggnaden blifver lika otillgänglig som en liten fästning. Entrén är numera högst betydligt nedsatt och tillströmningen af besökande stor, och de, hvilka gjort bekantskap med denna byggnads inre, ångra bestämdt icke besöket. Uti sexton stora bilder af fristående, på det mest lyckade sätt modellerade figurer i förvillande lefvande ställningar och omgifna af dels fristående, dels målad omgifning visas här i klara, harmoniskt verkande färger och under elektrisk, lämpligt afpassad belysning ett fullständigt illusoriskt lif, så lefvande, att man tycker sig se figurerna röra sig, hvarigenom de fullkomligt skilja sig från vanliga

panoptikonbilder. Den första bilden visar krubban i Betlehem och den sista uppståndelsen. Mellan dem ligga alla de mest framstående episoderna ur Jesu lif, såsom flykten till Egypten, Jesus lärer i templet, döpelsen, frestelsen, botandet af sjuka, uppväckandet af Jairi dotter, bergspredikan, barnens vän, Jesus renar templet, nattvarden, Getsemane, Jesus inför Pilatus, korsfäst, vid grafven. — Vi säga: Gack dit att se!

En gång åter i det fria vända vi våra steg till Folkköket, där vi finna högst få af hvad man kallar »folket», däremot, liksom på spårvagnarna, nästan uteslutande folk af de högre klasserna och borgare. Det hela såg inbjudande ut, och publiken syntes belåten med, hvad den fått inmundiga för 40 öre, ja vida belåtnare än gästerna i Svan-feldts hufvudrestaurant, hvilka tycktes göra ganska mulna ansikten vid sin table d'hote å 3 kr. 50 öre förutom vin etc. Ty hvem står i hvardagslag ut med en sådan mängd magnifika rätter. Därnäst gälde vårt besök herr Reinholds bageri och Hamra mejeris utställningar, hvilka äro belägna vägg om vägg för att få bröd på det ena och mjölk på det andra stället. Det syntes emellertid, att man kunde få båda delarne på hvardera stället.

Det Reinholdska bageriet har af 6ss förut blifvit omnämndt å sidan 59 där vi nämnt en hel del om detsamma, hurudant det skulle blifva, och så är det ock nu. Från försäljningslokalen kan man få en blick in i sjelfva bageriet, men om man går omkring byggnaden till dess bakre del, så får man där tillträde till ugnsrummet, där man ser en väldig tysk ugn för finbröd och en annan lika väldig för bakning af uteslutande spisbröd, hvilken senare ugn är utgången från den välkända Bolindcrska verkstaden här i Stockholm och är ett nytt prof på denna firmas mångsidighet. Spis-larne i de stora utställningsrestauranterna äro äfven från samma firma, hvilken uppe på höjden bredvid Trädgårds- och teaterpaviljongerna har en liten, nätt och prydlig utställning, hvaraf vi här nämna några utmärkt vackra, stora vaser, urnor etc.

Sedan vi besett Reinholdska bageriet och tagit notis om, hur man bakar olika slags bröd, från det finaste till det gröfsta, gingo vi till Hamra mejeris utställningsbygg-nad, hvilken vi funno förvandlad till en mjölk- och brödutskänkning, och blefvo vi upplysta om, att den mycket omtalade uppfinningen, som där var afsedd att visas i praktiskt bruk, ännu icke var befunnen nog praktisk för sådant förevisande, hvilket väl icke kommer att ske förr än på nästa, stora landtbruksmöte. Redan i början af sextiotalet var det en amerikanare, som uppfann en mjölkningsmaskin, hvilken var särdeles enkeloch lätt att handhafva, samt syntes mycket praktisk, hvilket den äfven utgafs för att vara, men troligen visade sig ladugårdspigornas fingrar mer praktiska och ekonomiska, ty den hördes ej vidare af.

Som vi nu fått både mjölk och bröd och midt emot kunnat få korf från norra slakteribolaget och öl från stora bryggeriet, om vi kännt behof af någondera af dessa goda, för en hungrig och törstig så behagliga ämnen, men däremot kände behof af en kopp godt kaffe, så styrde vi våra steg förbi stora fiskerihallen till den så kallade kaffekvarnen, d. v. s. Aktiebolaget Svenska Maltkaffefabrikens paviljong, en liten i orientalisk stil efter ritning af arkitekten Dahlberg uppförd, invändigt i samma stil utstyrd byggnad, i hvilken serveras kaffe beredt efter Kathreiners patent. Vi blefvo vänligt inviterade att pröfva detta kaffe, hvilket smakade förträffligt.

Byströms villa, med de Hammerska samlingarna. **I.**

Bredvid denna paviljong är en annan ätven i orientalisk stil uppförd och liknande förut omnämnda. Den är invändigt rikt utstyrd på äkta orientaliskt sätt, och kaffe serveras af unga flickor iförda orientaliska drägter. Denna paviljong tillhör Skandinaviska Kaffeförädlingsaktie-Bolaget och det serverade kaffet var utmärkt.

Bakom detta kafé är Arboga Margarinfabriks utställning af dess produkter. Sjelfva byggnaden har formen af ett salustånd liknande våra stora vattenbutiker. Framsidan har fyra kolonner bildade af margarinlådor, hvilka uppbära takfrisen. Inre sidan af bakväggen är beklädd med spegelglas och disken är af marmor Det synes således vara meningen att där sälja eller att gratis utdela prof på margarin.

Bakom eller bredvid margarinutställningen är Perstorpska ätttksfabrikens utställning, om hvilken vi ej kunna yttra oss, hvad produkten beträffar. Paviljongen är mycket enkel och hållen i någon kuriös, grönaktig färg.Tekniska fabriken Röda korset har sin utställning i en liten rödmålad, aflångt fyrkantig byggnad med veranda på ena gafveln vänd mot Liljeholmens ljusstake. Däf är inredningen i form af en butik, och en till

Dalkulla klädd ung dam säljer där parfymer, tvålar, aseptin, kakao och kraftbröd för barn etc.

Som vi nu äro nära Industrihallens östra ända, vilja vi taga i betraktande de prof på olika sten, som där äro utställda. Dessa äro många, och vi vilja nämna de förnämsta. Bland dessa börja vi med vacker röd sandsten i block frän Visby utstäld af Lindström, som äfven har en utställning af diverse arbeten af den röda, bekanta Gotländska marmorn, hvilken egentligen är en snäck-kalksten, som är mycket vacker. Pettersenska utställningen bredvid bjuder på liknande föremål. Olandsandsten af C. Wein-berg är af samma kvalitet som den Gotländska, hvaraf Carl Muller i Visby utställt profver. Orsa berömda slipsten sbrott har en utställning af såväl rå sten som slipstenar, hvilka hafva en stor afsättning synnerligast i Belgien. Af andra slipstensbrott äro stenar utställda af såväl det bekanta brottet i Lugnas, som äfven af Carl Rahm i Gefe* samt af Burgsviks stenbrott pä Gotland, och äfven Sjötorps sandsten är utställd af herrar Engelbrektson & Hallgren i Örebro.

Interiör i Byströms villa. II.

Elf dals porfyrverk har en allt för liten och ringhaltig utställning af porfyr, och andra stenarter, hvilka där såsom värderika varit brutna, saknas helt och hållet. Porfyrens bearbetning, hvilken förr hade nått en hög ståndpunkt, hvarom den berömda urnan vid Rosendal på Djurgården vittnar, tyckes nu ej längre bedrifvas.

Sköfde Mek. stenhuggeri har utställt en stor, vacker salsspis jämte andra töremål af Billingens vackra kalksten och Nya Marmorbruks-Aktiebolaget 1 Norrköping har en utställning af föremål af den bekanta, grönakt a Kolmårdsmarmorn, hvaribland äfven en grafvård. Wester &r Nordgren i Stockholm hafva en särdeles sevärd utställning af arbeten i marmor, hvilken vittnar om en högt drifven konstfärdighet, fullt jämbördig med det bästa man ser utrikes. Det är endast skada, att icke svenska stenarter blifvit använda som material, de hade varit mera passande för en svenskutställning och skulle, med en så konstfärdig behandling, som nu kommit främmande stenarter till godo, säkerligen visat sig i den bästa dager. Därom bära de andra stenhuggeriernas produkter vittne.

Från Vester norr lands län är utställd en monter innehållande en mängd sten-skärfvor med etiketter i så fin skrift, att det är svårt att läsa, hvad som är skrifvet. Som inga prof på hvarken finhuggna eller slipade ytor finnas, så är det svårt att yttra sig om, hur dessa alla stenarter kunna komma att taga sig ut i arbetadt skick. Om några arter veta vi, att de blifva mycket vackra, och om några andra arter hafva vi den tanken, att de blifva så, men de öfriga kan man ej döma från några handstora stenflisor.

Lerskiffer for taktäckning från Gry t hytte är utställd såsom sidobeklädnad å en monter, visande den brutna skifferns storlek och de olika sätten för taktäckning därmed. »

Rörstrands aktiebolag har en murad obelisk af olika färgad stenskärf utgörande prof å Kalifältspat m. m. från Svininge grufva.

Arkitekten N. Nilsson i Kristianstad har utställt vackra profver å svart och röd granit i form af grafmonument och Grafversfors stenhuggeri har utställt arbeten i vacker granit, marmor och sandsten. För öfrigt märkas utställningar af Kullgrens enka i Uddevalla; af Svenska Granit Industriaktiebolaget: af Norrtelje Mek. stenhuggeri aktiebolag: af F. H. IVoljff 1 Karlskrona, samt från William Farups granitexport i Stockholm m. fl. Det hela vittnar om, att svenskarne kommit under fund med hvilken rik källa till förvärf, som finnes i våra stenlager, samt sättet att tillgodogöra sig dessa. Om stenbrottens värde vittna bäst de sista försäljningarne af sådana. Man ser äfven tydliga spår af högt drifven arbetsskicklighet, hvilken, om den rätt uppmuntras, kan leda till storartade svenska etablissementer för konstnärlig bearbetning af våra vackra sten-arter, hvilka ännu till stor del sändas utrikes såsom oarbetade block.

Stockholms Stads paviljong bör till sitt yttre representera den herskande byggnadsstilen i närvarande eller flydd tid, och dess innehåll visa förhållandena inom staden, och så har äfven på ett mycket lyckadt sätt blifvit fallet. Densamma är efter ritning af arkitekten åVickman utförd af herrar Lindstål & Törnquist uti det slags barockstil, som under hufvudstadens byggnadshistorias glansperiod var den herskande, och i dess inre hafva takmålningarna utan ersättning utförts af dekorationsmålaren Carl Grabow. Paviljongen är uppförd å sluttande mark i två våningar, hvaraf den ena är bottenvåning, hvilken synes till sin fulla höjd endast under galleriet. Byggnaden

består egentligen af tvenne paviljonger, hvilka framtill förenas medelst en öppen portik och baktill af ett halfcirkelformigt galleri, hvarigenom mellan portiken och galleriet bildas en öppen plats, som är vackert dekorerad med blomstergrupper, utförda af stadsträd-gårdsmästaren Medin. Från denna plats leda trappor upp till galleriet. Det är skada att under samma kategori hörande utställningsföremål ej kunnat så sammanföras, att de kunna öfverskådas i ett sammanhang. Sålunda förekomma föremål hörande till vattenledningen i båda våningarna och likaledes hvad som hörer till helsovård och sjukvård.

Om vi nu börja i undre eller bottenvåningen så finna vi i södra paviljongen en utställning rörande folkskoleväsendet. Den innefattar tre rum jämte passagen mellan dessa och innehåller i första rummet till höger, när man kommer ned för trappan, ett läsrum för den bokliga undervisningen med åskådningsföremål och fullständig inredning, sådan den är enligt mönstret för stadens folkskolor. Till venster är slöjdsal för flickor i första rummet och för gossar i det följande på samma sida. Dessa rum hafva fullständig inredning af bord, skåp med verktyg och modeller, planscher, svarta taflor för ritning, strykapparater, svarfstolar, hyfvelbänkar m. m., ordnadt i de olika rummen allt efter som de särskilda föremålen höra till flickornas eller gossarnes slöjd. Skolköket, hvilket har en fullständig mönsterinredning med två spislar och allt hvad där-till hörer af kokkäril och utensilier, är tyvärr förlagdt två rum längre bort i galleriets bottenvåning, hvilket till stor del förtager verkan af folkskoleutställningen och minskar dess effekt. Det hela visar emellertid den höga ståndpunkt, som våra folkskolor nu intaga och folkskoleutställningen tillsammans med utställningen för helso- och sjukvård, samt fattigvården, låter vår stad framträda på ett icke blott värdigt sätt, utan jämbördig med verldens största städer i detta hänseende och i månget öfverträflfande, hvad de kunna bjuda på. Detta är äfven allmänt erkändt, och man betraktar utrikes Stockholm såsom en mönsterstad i detta hänseende.

De högre läroverken åskådliggöras endast genom ritningar, samt tvenne modeller i gips, visande det yttre af två af hufvudstadens högre allmänna läroverk. De äro utställda uti det öfre galleriet längs dettas vestra vägg, d. v. s. den venstra när man passerar galleriet från den större (södra) till den mindre morra) paviljongen. Dessa ritningar och modeller äro mycket intressanta och visa, att man i Stockholm icke skyr några kostnader, när det är fråga om läroverksbyggnader och deras inredning. Skada att icke äfven andra af våra större städer haft tillfälle att tillsammans med Stockholm hafva en kollektiv utställning för att visa, att äfven de i mån af förmåga följa med sin tid. En hel stor paviljong borde hafva egnats helt och hållet åt undervisningsväsendet i städerna och på landet och däri innefattats äfven anstalterna för vanartiga barn af båda könen, hvilka anstalter hos oss äro mönstergilla.

Vi öfvergå nu till helso- och sjukvård. Den är inrymd i rummen A, Q och R, hvaraf R och Q äro belägna uti bottenvåningen i omedelbar följd efter folkskolornas rum och mellan dessa och köket, medan A utgöres af södra paviljongens öfre våning, rätt öfver folkskolan. Att beskrifva allt hvad här utställes skulle fylla en hel bok. Må därför blott nämnas, att där utställes en modell i gips af hela epidemiska sjukhusets anläggning samt särskilda modeller, visande en af dess sjukpaviljonger och observationspaviljongen; de båda sistnämda i 7,5 af naturliga storleken, samt en mängd föremål hörande till inredningen, alla i naturlig storlek och därjämte ritningar öfver anstalten. Detta sjukhus är bekant öfver hela verlden såsom en mönsteranstalt. Sab-batsbergs sjukhus visar äfven en gipsbild öfver hela anläggningen samt en mängd föremål i naturlig storlek och ritningar öfver anstalten. Sjukhuset S:t Göran och Ma ria sjukhus visas äfven genom ritningar. Förutom sjukhusen visas äfven genom ritningar, tabeller, modeller, utensilier etc, allt hvad som hörer till sjuktransport, desinfektion, ympanstalter, köttbesiktningsbyräer, helsovårdsnämndens laboratorium etc. etc.

Fattigvården representeras genom ritningar och en massa fotografier öfver Sab-batsbergs och Södermalms fattighus, hvilka storartade anstalter väl knappast finna sin like i någon annan hufvudstad. Sabbatsbergs fattighus är taxeringsvärderadt till

524,000 kronor och Södermalms har kostat 821,000 kronor. Det förra disponerar ett område af 67,877 kv.-meter och det senare 20,320 kv.-meter. Den förstnämda anstalten inrymmer 1,010 hjon, hvilka kosta 37.35 öre per dag och den sistnämda 768 hjon, hvilka kosta 44 öre per dag. Frånräknar man bostadskostnaden, så nedgår dagskostnaden till 32.Si öre å Sabbatsberg och 30.62 öre å Södermalm. Af ritningar och fotografier framgår

tydligt dessa anstalters utmärkta beskaffenhet i alla hänseenden.

Gaturegleringen är framställd genom ej mindre än 9 särskilda kartor och mät-blad och inrymmes i öfre galleriets näst sista afdelning, och gator samt trumbvggnader uti rummen F, I och K, hvaraf F i öfre galleriet samt I uti öfre och K uti under våningen i norra paviljongen. Uti rummet F äro ritningar, diagrammer, profiler, planer, tabeller etc. rörande gatuläggningen och dess utveckling m. m. samt en modell i */ af naturliga storleken, visande förslag till uppfart från norra bantorget till öfre Norrmalm. Uti rummet I är en relief karta öfver Stockholm, visande verkställda och beslutade ändringar i gatornas nivåförhållanden. Från detta rum har man öfver en

/balustrad tillfälle att blicka ned i det underliggande rummet K, hvarest å motsatta väggen är framställd en gatusektion i naturlig storlek, med dess kloaker, vattenledningens hufvud- och fördelningsrör, gas- hufvud- och fördelningsrör, afloppsledningar, telefonkabelledningar och ledningar för elektriska ljuskablar. Öfver det hela synas husrader och gatuplantering. Särskildt utställes där prof på afloppstrummor af granit och beton, afloppsbrunnar, manshålsluckor, betontrummor för telefonkablar, gatsten och spårvagnsskenor etc.

Interiör i Byströms villa. III.

Planer och ritningar öfver stadens växthus samt planer öfver Kungsträdgården, Berzelii park, Humlegården, Vanadislunden, Tegnérlunden, samt planteringar i kvarteret Sippan, vid Central-järnvägsstationen, å Mosebacke torg, vid National-museum, i Strömparterren, uti Kronobergsparken, å Adolf Fredriks torg, uti Tantolunden och Hvita Bergen, samt å Vallhallavägen, Carlavägen och Narvavägen, visas alla i rummet C, och så äfven Stockholms stads begrafningsplatser. De bära vittne om, att Stockholms stad ej heller glömmer att sörja för nödiga, de så vackra, helsosamma och angenäma planteringar, hvilka låta stadsbefolkningen mindre känna, huru den är instängd mellan husraderna, och som numera anses såsom ett oeftergifligt behof för stadsbefolkningens så andliga som kroppsliga välbefinnande, samt hindrande sjukdomar och dödlighetens tilltagande.

Stockholms vattenledningsverk visas i rummen D och O. Uti rummet D visas i gips utförda modeller af vattenverken vid Arstaviken samt reservoirerna i Vanadislunden och Stadshagen; det första i */,,,, och de båda senare i l/50 af den naturliga storleken. Där finnas äfven ritningar öfver intagningsbrunn vid Eriksdal och filtrer-bassängen därstädes, samt äfven pumpbrunnen n:o 4 och maskin- och ångpannehus därstädes och sandtvättningsanstalten vid Hammarby sjö, jämte en mängd andra belysande ritningar af stort intresse, hvaribland äfven vattentornet vid Mosebacke; allt i hög grad egnadt att åskådliggöra vattenledningens inom Stockholm alla särskilda detaljer och underlätta studiet af byggandet af vattenledningar med tillhörande verk etc.
Interiörer från Biologiska Muséet å Utställningen. I. Skogsparti med rådjur och häckande foglar m. m. Efter fotografier från *B. Orling*, Stockholm (se sid. 114).

Uti rummet O visas en modell af en af de nyaste vattenfiltreringsbassängerna i $^{1}/_{20}$ af naturliga storleken. Modellen har en naturlig sandbädd, och vatten insläppes på verkligt sätt, och hela modellen visas i full gång såsom filter med det renade vattnet afgående därifrån. I detta rum visas en karta öfver vattenledningsnätet, hvaraf syneshuru hufvud-, förgrenings- och fördelningsrören äro anordnade, samt en mängd modeller af rör, kranar, ventiler och andra till en vattenledning hörande föremål, jämte ett stycke af en skarf af den stockledning, som 1694 af trädgårdsintendenten Hårleman anla-des från »Träsket» till »Lustgården S:t Jacob», och hvilken ledning 1896 påträffades vid arbetena för Birger Jarlsgatans framdragande.

(fas- och Elektricitetsverkets utställning är sammanförd uti rummet A och är af stort intresse. Väggarna upptagas af ritningar öfver gasverksanläggningen vid Värtan, hvilken är en bland de mest storartade anläggningar som i den vägen finnas, samt ritningar öfver elektricitetsverket 38 Regeringsgatan. Det är 200 år sedan gatubelysning infördes uti hufvudstaden och gasverket har utställt en hel serie af föremål för belysning så väl af gator och platser som inom hus, från och med de primitivaste oljelampor till nu nyttjade bästa elektriska lampor. Denna utställning är mycket intressant och lärorik. Stockholms stad har klokt nog vetat förena elektricitetsverk med gasverk och har äfven uppmuntrat användandet af gas för kokning, för uppvärmning af rum och såsom drifkraft. Ar 1854, då gasverket först öppnades, förbrukades ej mer än 633,000 kub.-meter; 1860 däremot 2,140,000 kub.-

meter; år 1880 förbrukades ännu blott 5,916,000 kub.-meter, men uppgick förbrukningen till 11,574,000 kub.-meter år 1890 och var 1896 uppe i 17,965,000 kub.-meter, hvilket visar att, oaktadt den mycket använda elektriska belysningen, konsumtionen af gas ändock befinnes i ett allt starkare tilltagande och växer nästan i form af en geometrisk progression, hvilket torde vara något enastående. Det låter förklara sig dels genom stadens enorma tillväxt och däremot svarande behof af gas för yttre och inre belysning, dels genom gasens stora användande för kokning. Sålunda gå endast 16.31 % af förbrukningen till offentlig belysning, under det att 50.05 % går till enskild belysning och ej mindre än 21.64 % till kokning. Af öfriga 12.00 % gå 6.36 % till enskild drifkraft af maskiner, 1.59 % till förbrukning inom gasverket och 4.05 % gå förlorade genom kondensation och läckning. Denna tablå visar, att medan endast 16.31 °0 förbrukas af staden, däremot 78.05 % förbrukas af enskilde.

Förutom hvad här ofvan blifvit omnämndt, innehåller Stockholms stads paviljong en mängd andra föremål, åskådliggjorda genom ritningar, tabeller, diagrammer, modeller etc. af enskilda och offentliga husbyggnader, hamnar, kajer, broar, viadukter, arbetsstugor, arbetareinstitut, uppfostringsanstalter, renhållningsverk, isbrytare m. m. Andra hufvudstäder skulle kanske kunna visa en större utställning än Stockholm, men ingen fullständigare och bestämdt ingen, som talade bättre om kommunalanda, offervillighet för det allmänna och ett fullkomligare och ändamålsenligare system i företagens planläggning och utförande samt förvaltning.

Vi bedja nu läsaren åter följa oss till hufvudentréen. Nära densamma och på höger hand, då man står vänd mot Industrihallen, finner man en rödmålad träbyggnad, utförd af Ekmanska snickerifabriken i Stockholm. Denna byggnad skall föreställa en folkskola på landet och har ett ganska inbjudande yttre. Det är styrelsen för folkskoleväsendet, som där har sin utställning. Om densamma kan man ej säga annat än godt. Uti förstugan och den stora nedre korridoren ser man en mängd fotografier af folkskolor i våra städer och äfven en hel del af sådana på landet och alla dessa visa, att man i Sverige icke brukar knussla, när det är fråga om byggandet och utrustandet af folkskolor, hvilket återigen visar, att den stora vikten af en god folkundervisning trängt djupt ned bland folket och där rotat sig fast. Man finner i nedra våningen två stora undervisningssalar, samt bostad för lärare bestående af två rum och kök. Till öfre våningen leder en bred och bekväm trappa. Uppkommen finner man åter en stor korridor och två lärosalar rätt öfver de nedre förut omtalade och öfver lärarens bostad några små rum, hvilka stå tomma, och intet angifver,hvartill de äro afsedda. De två nedre salarne äro inredda med full utrustning af skolmöbler, böcker, kartor etc. för den bokliga undervisningen samt apparater för gymnastik; och de öfre äro afsedda tör undervisning uti manlig och kvinlig slöjd; den ena för gossar och den andra för flickor och äfven den stora korridoren inrymmer hyfvelbänkar, verktygsskåp o. s. v. Byggnaden är stor och torde vara en kopia från någon ort där lärjungarnes antal är stort och där flere biträdande lärare eller lärarinnor hafva rum öfver lärarens bostad. Det hade troligen varit bättre om man, i stället för denna stora byggnad, hade visat en folkskolebyggnad, sådan den vanligen förekommer på landet. Föreställningen om våra folkskolor skulle då blifvit klarare. Hvad undervisningsmaterielen beträffar så är den värd allt beröm, kartor, mönster, verktyg, allt visar att våra folkskolor äro utrustade med det bästa och full-^ ständigaste af hvad som för sådant ändamål erbjudes.

Vi hafva förut i Stockholms stads paviljong gjort bekantskap med denna stads utställning rörande folkundervisningen och äfven i Nordiska museet finnes en ytterligare utställning af sådana föremål. En jämförelse mellan dessa alla visar, att ett bestämdt system genomgår det hela, och endast i detaljerna finnas skiljaktigheter.

Uti Nordiska museet finnes därjemte en utställning af städernas och länens folkskoleelevers arbeten, hvilka äro särdeles värda att taga i betraktande och visa att undervisningen är grundlig och att eleverna där erhålla grundlig kännedom uti slöjd och alla slags handarbeten. Till dessa skolarbetsutställningar sluta sig arbeten äfven från andra anstalter, hvartill vi skola återkomma, då vi nu lemna folkskolan, uti hvilken i ett af de rum, hvilka äro afsedda till bostad för läraren, finnes en modell af slöjdseminariet vid Näs, kändt och berömdt såväl här som i utlandet. Modellen är utförd af elever därstädes.

Nordiska museets väldiga byggnad och dess provisoriska tillbyggnad innehåller en högst viktig del af

utställningsföremål. Nedre våningen är uteslutande egnad åt hygien, sjukvård och hvad därtill hörer. Låtom oss kasta en hastig blick på denna utställning.

Om vi börja vår promenad vid den ändan som är närmast Industrihallen, så inkomma vi i en afdelning för kollektiv utställning af arbeten öfver sjukhus och sanitära anstalter, bestående i ritningar och planschverk till dessas åskådliggörande och hvilken utställning är mera atsedd för forskaren än för menige man, hvilken där finner intet, sotn fängslar blicken.

Nästa afdelning är Hygieniska museets utställning, hvilken innefattar ritningar öfver städernas vattenledningar, som nog är ganska intressant för personer af facket, men torde vara det i mindre grad för den stora allmänheten, hvilken med likgiltighet vandrar vidare utan att egna en blick däråt.

Efter denna utställning följer den af Arvid Palmgren i Norrköping anordnade, innefattande badkar med tillhörande vattenvärmningsapparater, lavoirer och vatten-klosetter; allt af bästa och nyaste sort. Därjämte väl arbetade maskiner för sterilisering, för tillverkning af kolsyrade drycker, differentialpress, ängtratt och föremål huf-hudsakligen för laboratorier.

Mekaniska verkstadsaktiebolaget »Atlas» har utställt två desinfektionsugnar af god konstruktion, hvilka synas väl motsvara sitt ändamål med afseende på säker och genomgående desinfektion, samt bekvämlighet med afseende på föremålens behandling och största snabbhet därvid.

Aktiebolaget »Kuntze» har en mindre utställning af sina vattenfiltrer, hvaraf ett visas i full gång. Kärlet, som håller det filtrerade vattnet, hade bort vara gjordt af renare och klarare glas än hvad här är fallet och hvarigenom vattnet synes, som om det ej egde den kristallklara och rena färg, som man väntar, att det skall ega.**Interiörer från Biologiska Muséet å Utställningen. II.** Strandparti med sjöfogel m. m. Efter fotografier från *B. Orling,* Stockholm (se sid. 114).

Örebro och *Karlskrona klosettfabriker* samt Stockholmsfirman *Marino* hafva en utställning af sina solida tillverkningar, hvilken ej är af art att väcka särskild uppmärksamhet och därföre förbigås, ehuru den i synnerhet för landtbor torde vara värd att studeras.

Den *Fahnehjelmska* utställningen af badkar, lavoirer och föremål hörande till vattenledningar inomhus är för byggmästare af särskildt intresse och studeras nog afdem, som ej förut haft förbindelse med firman. Denna afdelning var den sista af dem, hvilka mindre intressera allmänheten. Vi passera därför genom stora ingångens förstuga och fortsätta på andra sidan därom.

Vi möta där först en utställning af den berömde, kirurgiske instrumentmakarefirman *Albert Stille.* Densamma visar, jämte allt annat, de berömda operationsborden, sjukvagnar, en vibrationsapparat etc., allt af bästa konstruktion.

Därefter kommer *Sofiahemmets* utställning, visande tre afdelningar: den ena ett af de eleganta, välmöblerade, bekväma och behagliga privata sjukrummen; den andra ett rum med en vattenbädd och den tredje sköterskans rum under vakten. Allt visar det bästa, som något sjukhus kan bjuda på i ändamålsenlighet och bekvämlighet.

Interiörer från Biologiska Muséet å Utställningen. III. Skogsparti med björnar, lodjur m. m. Efter fotografier från *B. Orling,* Stockholm (se sid 114).Efter Sofiahemmet följer C. O. Werners utställning af kirurgiska instrumenter af alla slag i rikhaltig samling, samt därjämte mekaniska ben etc.

Till sist, men långt ifrån sämst, uti nedra våningen följer en mcdiko-vickanisk utställning efter det berömda Zanderska systemet och utförd af Aktiebolaget Göranssons mekaniska verkstad. Apparaterna äro utomordentligt väl utförda och arbeta med en beundransvärd mjukhet och precision. Hr doktor Hugo Toll hade godheten förevisa apparaterna i gång och förklara deras särskilda ändamål och det sätt, hvarpå de verka. Utrymmet har ej tillåtit en fullständig utställning af alla de apparater, hvilka nyttjas vid detta slag af gymnastikbehandling, hvarföre de som finnas utställda innefatta endast de slag, hvilka omfatta behandlingen icke af enskilda muskler,

utan af hela muskelgrupper. Styrkan, omfånget och hastigheten kan regleras efter patientens behof däraf och detta med en minutiös precision. Vi erhöllo en hel del rörelser, hvilka voro nog för att öfvertyga oss om systemets förträfflighet och apparaternas exakta arbete. Utställningen visas alla dagar med apparaterna igång, och allmänheten, som besöker den, inbjudes att försöka dessa för att sålunda få ett lifligare begrepp om detta slags gymnastik, dess ändamål och sätt att verka.

Vi vända nu ryggen åt nedra våningens utställning, afsedd att minska orsakerna till menskliga lidanden, för så vidt de beträffa kroppsliga delar, samt om möjligt aflägsna dem. Hygienen och sjukvården hafva denna uppgift till mål, och en vandring genom dess afdelningar visar, att man i Sverige på allt sätt följer med sin tid och har ett vaket öga för helsovårdens utveckling och befordrande.

Utkomne i det fria möter ögat det stora planet, hvilket mellan Xordiska museet och Stockholms stads paviljong sträcker sig från hufvudentréen fram mot Industrihallen. Detta plan med dess vackra gräsmatta har redan undergått sin första förvandling. Hyacinternas tid är förbi; de grupper däraf, som prydde planet, äro aflägs-nade och hafva lemnat plats för vackra rabatter och grupper af blommor motsvarande årstiden och vid ändan af Xordiska museet stå en hel mängd palmartade växter redo att utställas å lämplig plats. Så väl i Humlegården som i Kungsträdgården hafva vi under de gångna årens somrar haft tillfälle att se dessa växter använda på ett sätt, som icke blott visar dem sjelfva på fördelaktigaste sätt, utan äfven den utmärkta verkan till förhöjande af blomsterplanteringens effekt. Vi få nog tillfälle att ännu en gång återkomma till detta plan, hvilket tillsammans med de närbelägna är egnadt att gifva den därför intresserade en vink om, hur ett gräsplan skall på ett enkelt och värdigt samt i allo tilldragande sätt prydas. Det är en angenäm hvila för ögat att betrakta detta plan, när man utkommer ur de särskilda utställningarnes virrvarr.

Xär man återigen begifver sig in uti Xordiska museet för att se utställningen i de öfre våningarne, bör man välja stora hufvudingången, hvarifrån en bred trappa leder upp till första våningen. Uppkommen finner man på båda sidor om trappan vackert arrangerade, uppstoppade djur, utförda af konservator Gylling på ett sådant sätt, att ställningarne fullkomligt återgifva djuren, sådana de se ut, när de äro lef-vande, och man tycker sig nästan se dem i rörelse.

Xär man blickar tillbaka mot uppgången har man framför sig en vacker utställning af Stockholms glasmålerianstalt. Denna utställning visar att glasmåleriet numera i Sverige nått en sådan höjd, att det står i bredd med de bästa tyska och engelska, och vi behöfva icke längre gå öfver ån efter vatten, ty glasmålningar utföras här hemma i alla genrer från de enklaste mönster och billigaste priser upp till de konstmässigaste och dyrbaraste.

I sjelfva trappuppgången har äfven vår tidskrift en anspråkslös utställning af illustrationer i original af svenska artister och reproducerade af inhemska firmor, bjärt, bisarr och i ögonen fallande för att här, i denna brokiga samling kunna observerasoch bära vittne om våra sträfvanden att i främsta rummet låta våra egna illustrativa resurser komma till användning. Därigenom skulle »För Svenska Hem» åtminstone i någon mån bidraga till isynnerhet de unga konstnärernas vidare utveckling samt den illustrativa reproduktionskonstens höjande till någorlunda jämnbördighet med utlandets, en sträfvan, som vi glädjande nog tycka oss förmärka, att våra hittillsvarande läsare uppfattat, att döma af den uppmuntran vi hittills af dem fått röna och som vi hoppas äfven allt framgent måtte utvecklas, om vi framgångsrikt skola i detta fall kunna arbeta för en utveckling af de mycket stora resurser vi äfven i konstnärligt afseende ega, sä att de ej af absolut likgiltighet från vårt eget folks sida förkrympa och dö ut — eller biifva till rof för våra vakna och eröfringslystna grannars oftast för oss mer eller mindre främmande godtköpsframställningar, hänsynslöst och för en ringa penning kastade till oss som »smulor från rikemans bord» i länder med högt uppdrifven och sjelfständig illustrationsutveckling.

I ännu en dylik utställning, ehuru på en mindre bemärkt plats i museets till-byggnad, har »För Svenska Hem» anordnat en lika anspråkslös profutställning af originalillustrationer för tidskriften, hufvudsakligen bestående af oljefärgsskizzer i svart och hvitt, af kända svenska artister, hvarjämte till jämförelse finnas där framlagda tidskriftens första årgång, hvari bland andra äfven de utstälda originalen finnas reproducerade, samt åtskilliga lösa häften af innevarande årgång, visande de besökande, för hvilka »För Svenska Hem» är en nyhet, tidskriftens

form och utstyrsel m. m. samt relativt billiga pris, hvilket gör densamma enastående i den illustrerade svenska tidskriftslitteraturen.

Framför oss, då vi ha passerat trappuppgången, ligger Topografiska kårens kartutställning och sådana från Rikets ekonomiska kartverk. Svenska kartorna och metoden för deras utförande äro allmänt berömda öfverallt och anses öfverträffa andra länders. Att de utställda kartorna äro utmärkt väl utförda är något alldeles sjelf-klart, och det är därföre onödigt att nämna vidare därom. Samma beröm kan man med allt skäl gifva öfriga utställda kartverk, hvaraf finnes ett flertal, som utrymmet ej tillåter oss att uppräkna.

Hvad som blifvit här sagdt om kartor må äfven gälla den rika utställningen från stilgjuterier, boktryckerier och bokbinderi. Det är kändt, att Sverige i det hänseendet står mycket högt, våra firmor vilja lemna vackra prof på sin konst, och utställningen ger oss bevis därpå. Äfven i graveringskonst och fotografi finna vi framstående utställningar.

Det öfriga af den bakre delen och hela södra (venstra när man uppkommer) delen af denna våning upptages af utställningar från skolor af alla slag samt upp-fostringshem och anstalter för barns och ungdoms bibringande af kunskaper och färdigheter. Det skulle fordras alldeles för mycket utrymme att här ens upprepa namnen på alla dessa småskolor, folkskolor, folkhögskolor, landtmannaskolor, tekniska skolor och instituter, slöjdskolor, byggnadsskolor, offentliga och privata undervisningsanstalter, arbetsstugor och hem för blinda, lytta och idioter m. fl. Vi inskränka oss till att omnämna, att de i allmänhet lemna utmärkta prof på den undervisning, som meddelas, och dessa prof bära vittne om, att den svenska ungdomen har mycket goda konstnärliga anlag, samt att lärarne förstå att väcka och utbilda dessa anlag. Somliga elevarbeten äro verkliga mästerstycken i konstfärdighet. Särskildt tillåta vi oss påpeka, att från »Föreningen för sinnesslöa barns vård», »Johannisbergs idiotanstalt vid Mariestad» och »Stockholms läns idiothem för sinnesslöa barn i Hammarby» flera arbeten i väfnader, handarbete, träsnideri och möbelsnickeri förtjena allt loford, och är i synnerhet ett stort album från anstalten Johannisberg af framstående värde. Arbetsskolan för lytta och vanföra lemnar äfven vackra prof på träsnideri och möbelsnic-**Interiör af Sveriges Grufutställnings paviljong.** Efter fotografi för »F. S. H.» från Lindahls atelier. (Se sid. 107.)keri. Från de blindas forening äro vackra prof på den säkerhet, hvarmed dessa olyckliga barn arbeta. Detsamma kan sägas om arbetena från »Förskolan för blinda i Yexiö» samt »Kongl. Handtverksskolan för blinda» i Kristinehamn, »Manilla döfstum-skola» och »Frimurarebarnhusets skola» i Stockholm.

»Backmanska stiftelsens slöjd- och tekniska skola» i Hedemora, »Göteborgs slöjdförenings skola», »Slöjd- och tekniska skolan i Karlskrona», »Tekniska skolan i Vesterås», »Tekniska yrkesskolan i Milmö» visa goda elevarbeten af mera framstående värde, och detta kan i ännu högre grad sägas om arbetena från »Tekniska elementarskolan i Norrköping», »Tekniska skolan i Eskilstuna» och »Örebro tekniska elementar- och aftonskolor», hvilka lemna utmärkta prof på elevernas konstfärdighet. Högst står »Tekniska skolan i Stockholm», hvilken genom sin stora och rikhaltiga samling af elevarbeten vittnar om en ovanligt högt drifven konstfärdighet och artistisk utveckling. De qvinliga arbetena gifva ingalunda efter för de manliga. Arbetena i konstsömnad, träsnideri, i metallers drifning, gravering och ciselering; glas- och porslinsmålning; modelleringsarbeten, läderplastik och dekorationsmålning äro framstående och förtjena högsta beröm. Af privatanstalter må fröken Maria Xordenfelts Handarbetsskola i Göteborg omnämnas för de utmärkta profven på elevernas färdighet i konstsömnad.

Må nu detta vara sagdt om skolor och andra anstalter för undervisning. Det är undervisningen i dessa, hvilken lagt grunden till den högre konstutveckling inom handtverk och industri i vårt land, som under de senaste årtiondena gjort sig gällande och synes år från år tilltaga, visande sig uti fullkomligare konstruktion och ädlare former hos produkterna, hvilka i skönhet och konstnärlig utstyrsel äro fullt jämnbördiga med hvad de största och mest framstående kulturländerna kunna bjuda. För-tjensten därom ligger i skolundervisningen och den allmänna offervilligheten för deras underhåll och det kända behofvet af deras utveckling.

Vi vända oss nu till andra ändan af första våningen för att där taga de olika utställningarne i husslöjd i betraktande och följa dessa äfven i våningen två trappor upp. Vi göra början med Stockholms stads

slöjdutställning; först emedan det är vår hufvudstads och därefter, samt främst, emedan denna utställning är den rikaste och vackraste.

Bland mera framstående föremål uti denna stora samling må endast några få påpekas såsom mest anslående, ehuru där må finnas en hel del andra, hvilka kanske förtjenat att äfven blifva omnämnda, men som undgått vår uppmärksamhet. Bikupan har utmärkt väl arbetade fruntimmersarbeten och fröken Johanna Brunsson har väf-nader förtjenta att omnämnas. Vidare tillåta vi oss att påpeka en märkvärdig skrif-bordsuppsats af Axel Cronholm; den är allt igenom dekorerad med postmärken samt urklipp af sådana — allt ordnadt i skön harmoni och med stor konstskicklighet och flit. Ingeborg Holks gobelinsmålningar samla hopar af beundrande åskådare. Löjtnant J. M. Klingspors utställda skåp och chiffonier äro riktiga mästerverk, och det är att beklaga, att man ej får veta hvem, som arbetat dem, äfven om det är länge sedan. Gyllenläder af fröken Lydia Lindberg i stor mängd' och flossa-arbeten af L. Lublin, samt väggprydnad i flossa af Sofia Olbers förtjena uppmärksamhet och loford. Målareskolan, Biblioteksgatan 5, har en mycket vacker utställning af handmåladt porslin, samt Emma Norberg och Augusta Peterson nämnvärda arbeten i etsning ä metall och glas. Så äfven etsade och målade prydnadsföremål af Anne Ch. Sjöberg och gobelinsmålningar af Siri Schotte. Anna och Gustafva Meukow hafva en mycket vacker utställning uti läderplastik och glödritning och Wall <fc Westfelts slöjdateliers utställning drager beundrande till sig. Nordisk konst- och slöjdutställning af W. Johansson är äfven värd att taga i betraktande, och man kan öfver hufvud säga, attStockholms stads slöjdutställning är särdeles lyckad. Handarbetets vänner har en stor afdelning för sig och har utställt många vackra saker, bland hvilka en hörnsoffa för-tjenar att omnämnas.

Bland länens utställningar må vi blott påpeka några få föremål, såsom från Jönköpings län: Mässingsarbeten (ljusstakar) af C. V. Bratt. Läderplastik af Anna Torén; träsnidad kista af C. F. Johansson och glödritad hylla af Gully Rignell.

Från Kalmar läns Södra hushållningssällskap utmärka sig O. E. Ekelund och C. O. Pettersson för buffeter, D:r A. Backman för snidade stolar, K. A. Brodin för inläggning i trä, Anna Cederblad för draperi, Anna Genberg för träarbeten och Helen Lundberg för spetsar samt Anton Walldow för en afdelningsskärm.

Blekinge läns hushållningssällskaps utställning torde näst Stockholms vara den mest beaktansvärda för särdeles vackra föremål, synnerligast hvad beträffar möbler.

C kristians t ads läns slöjdutställning har många vackra saker att visa. Bland dessa må nämnas: en snidad ekkista, en koffert i gyllenläder-imitation och en taburett med liknande imitation m. m., m. m.

Malmöhus läns husslöjdutställning är mycket rikhaltig, men mycket enformig och består hufvudsakligen af väfnader, för hvilka Skåne är berömdt, samt af sömnader och broderier, framför allt af fr. Hilda Rönnström, fru Cilluf Olsson och fr. Anna Xilsson.

Lokalkomiténs för Göteborgs stad utställning har endast tvenne eldskärmar, den ena af fröken Alaria Xordenfelt och den andra af fröken Maria Lithander, samt ett lapptäcke af fröken Ingrid Andersson, som är värdt att omnämna.

Skaraborgs länskomites utställning visar vackra broderier; snidade kannor, hvilka skilja sig till form, färg och utförande från de vanligen förekommande; ett skulpteradt skåp m. m.

Vcrmlands länskomites utställning har att visa en mera konstmässigt utförd och kuriös, men mindre vacker soffa med tillhörande bord; en vacker möbelgrupp samt ett bokskåp m. m.

Kopparbergs länskomites utställning är ganska stor. Särdeles framstående är Gustaf Flintas i Hedemora specialutställning af möbler och konstsmide. Xågot annat mera anmärkningsvärdt i samma väg var där icke att finna, utom ett bord, en stol och en soffa, snidade af Hans Holner. Däremot finnes en egendomlig samling af broderade vantar, handskar, armmuddar och bälten, alla relativt ganska dyrbara.

Upsala läns hushållningssällskaps utställning har bland mera anmärkningsvärda föremål konstväfnader, ett

glödritadt skåp m. m.

Södermanlands läns hushållningssällskaps utställning visar en del vackra handarbeten, sniderier och målningar. Vidare märkas rococo-byrå, soffa i Empire-stil m. fl. möbler och väfnader.

Östergötlands läns hushållningssällskaps utställning visar bland mera framstående saker ramar, väggskåp, broderade kuddar m. m.

Örebro läns hushållningssällskaps utställnings förnämsta föremål utgöras af praktisk väfbok af Xina von Engeström, partier af Örebro läns kvinliga folkhögskola Käfvesta, induktionsappart med skrin, skurna fotografiramar, dosor och skrin m. m.

Gcjlcborgs läns hushållningssällskaps utställning har icke mycket att bjuda på af föremål, hvilka smeka ögat, men mera af lin och linneväfnader.

Vestmanlands läns hushållningssällskaps utställning erbjuder af konstföremål nästan inga andra än dem från Centralslöjdskolan, men dessa äro särdeles vackra och bestå af dokumentskåp, stolar, bord samt ett annat skåp. Af enskilda är det hufvudsakligen stolmakeri från Wåla, hvaribland synnerligt goda arbeten af Lars Wennström. **Interiörer från Biologiska Muséet å Utställningen. IV.** Strandparti från nordkusten med vadare och sjöfogel. Efter fotografier från *B. Orling,* Stockholm (se sid. 114).

Elfsborgs läns norra slöjdförening är särdeles ringa representerad. Bland utställda föremål märkas två skrin och ett skåp samt diverse träsaker.

Vesterbottens länskomités utställning är ganska rikhaltig och visar bland mera beaktansvärda föremål ett snidadt antikt juvelskrin, en ram, bord, två stolar, buffet, klockfodral af trä, formadt med pressad näfver, skulpterad altartafla och en broderad skärm. Bord och fotografiram, jagtbälte med knif (inköpt af konungen) m. m**Sveriges Grufutställnins paviljong.** Efter fotografi för »F. S. H.» (Febr. 1897) af *B. Orling* (se sid. 59 och 107).

Jämtlands länskomités utställning har intet anmärkningsvärdt utom en hop glödritade och målade husgerådssaker samt en vargskinspels och för öfrigt fällar, skidor etc.

Vesternorrlands länskomités utställning utgöres till stor del af lin och linneväfnader, och mer i ögonen fallande äro snidade spinnrockshufvuden, väfda flossamattor, hemmaspunnet och väfdt lärft, diverse pipor m. m. Matta af 7,200 yllelappar, naturbord, konstsvarfvade föremål m. m.

Norrbottens länskomités utställning visar bland annat en mängd lapprydnader af metall, skålar, bägare etc., hudar och pelsvaror, pjäxor, skor, lapptäcken, sommar-och vinterdräkter, sådana de nyttjas af lapparne, tobakspungar, vantar, en mängd husgeråd, bastrep etc.

Gotlands lans hushållningssällskaps utställning har många anmärkningsvärda föremål. Bland dessa må nämnas: ett skrin och ljusstakar af marmor, snidad nattlåda, två snidade bord, kopior af glasmålningar från Gotland m. m.

Härmed lemna vi utställningen i slöjd från såväl skolor och andra anstalter som ock från hushållningssällskaper och komitéer. Hallands och Kronobergs län hafva icke vare sig genom hushållningssällskaper eller komitéer sändt några prof af hemslöjd och ändock torde väl äfven där finnas ganska mycket värdt att visas.

Vid nedgåendet har man, strax bredvid Borås väfskolas vackra utställning, en privat sådan af Xina Geijer, som vittnar om stor skicklighet i träsnideri och teckning och i trappafsatsen är en utställning af galvanoplastiska afbildningar efter kända konstverk af Gustaf von Segebaden.

Vi vända oss nu till den af Domänstyrelsen anordnade Jordbruks- och skogs-utställningen, omfattande Grupp 11 i katalogen. Vi vilja ej inlåta oss uti bedömande af den ena eller andra produktens mer eller mindre höga värde, jämförd med andra sådane, utan endast hålla oss till det intryck, som denna utställning gör och måste göra, om man tager den i ett nogare betraktande. Vi läste för någon tid sedan i en tidning ett skarpt klander öfver denna utställning, men detta anse vi alldeles obefogadt, ty utställningen är både omfattande, välordnad, åskådlig och

lärorik. Det medgifves, att för en ytlig betraktare utställningen ter sig besynnerlig och misslyckad, men detta kommer sig väl hufvudsakligen däraf, att byggnaden är obeskrilligt ful samt illa belägen och att nedra botten, som egentligen endast består af ett slags veranda, inrymmer en mängd alster från tunnbinderier och träsko- eller trätoffelfabriker, hvilka utgöra nästan det enda, som man utifrån ser af utställningen. Det är den yttre, dekorativa anordningen, som är bristfällig, i det att intet finnes som smeker ögat och låter ana, hvad som finnes inomhus och således intet som retar nyfikenheten samt lifvar intresset till ett besök.

Invid vägkanten ligger en granstam af stor groflek och betydande längd, hvilken skulle väcka mycken uppmärksamhet, om den visades upplagd på underlagda stöd, men som nu undgår nästan all uppmärksamhet. Uppgången till andra verandan är obekväm, om den ens kan kallas en ordnad uppgång, och när man väl är där, så ser man stora, välgjorda fat och tunnor från Borgfeldtska fabriken i Norrköping, A. & I. Tobison i Lysekil och A. J. Lundgren i Stockholm, samt trätofflor från Svenska Träsko- och träförädlingsverket i Ljungby m. fl. ställen, hvilka såsom särdeles prydliga och välgjorda säkerligen haft mera orsak att blifva utställda i Industrihallen såsom hörande mera till skomakarnes yrke, då endast bottnarne äro af trä, men det öfriga af läder — t. o. m. blankläder och röd saffian. Näst intill har Oslättfors en utställning af torfströ och torfmull. Gå vi så uppför den smala trappan, så komma vi till den egentliga utställningen. Vi vilja till att börja med betrakta den del däraf, hvilken omfattar landtbruket — dess binäringar äro så godt som icke representerade. Vi mötas då af en mycket rik utställning af sädesarter och frö, ordnad länsvis, utgörande en kollektiv utställning af dessas hushållningssällskaper. Till och med Vester-norrland är, ehuru en så nordlig provins, en värdig representant af Sveriges åkerbruk, såväl genom utställarnes talrikhet som produktens utmärkta beskaffenhet vittnande om, att äfven i Norrland jorden gifver rik och värdefull gröda. Hela utställningen af säd och frö är vacker. Produkterna äro rena, jämna och af bästa beskaffenhet samt göra heder åt vårt land. Af separatutställare märkas i främsta rummet Sveriges ut-sädesförening Svalöf med dess tvenne stora montrer med utmärkt vackra profver, tabeller, fotografiska afbildningar etc. etc. samt C. A. Hagendahls i Örebro såsom de förnämsta.

Öfvergå vi nu från landtbruk till skogsskötsel, så finna vi först en grafisk framställning öfver barrträdens utveckling i Norrland och Dalarne, grundad på jägmästare Ortenblads arbete öfver skogarne. samt grafisk framställning af Göteborgs hushållningssällskaps verksamhet för skogsodlingens befrämjande åren 1869—1896 med tillhörande fotografier från planteringar af olika ålder. Vidare fotografier från Aktiebolaget Finspongs skogar. Allt detta är mycket intressant och så är äfven utställningen af torkade barrträdsplantor från Hallands län af jägmästaren C. A. Iallgren, samt skadegörelse af djur och svampar å skogsträd i Skåne af fil. kand. jägmästare A. Wahlgren. Vidare finnas stommar med bark från kronoparken Boda af jägmästare C. G. Fridman, d:o från Ölands revier af jägmästare C. W. Brorström m. fl. — Vidare finna vi Bolmens sågverks aktiebolags vackra profver från dess fröklängningsanstalt och jägmästare C. A. Ohrströms utställning från Lugnhamns fröklängningsanstalt af ettåriga tall- och granplantor, plank och bjälkar af 60-åriga lärkträd och silfvergran från Visingsö, plank och bräder från 70-åriga kulturplanteringen i Kinna revir, samt en mängd annat, som vi förbigå såsom mindre viktigt och af brist på utrymme.

Vi förflytta oss i stället till den Norska landtbruks- och skogsutställningen. Det är här en amtvis ordnad utställning af säd och frö, hvilken naturligtvis ej kan i omfång mäta sig med den svenska, då det norska åkerbruket är endast en bråkdel af det svenska; den presenterar sig icke heller så som denna. Lokalen upptages endast till obetydlig del af sädes- och fröutställning samt af för åkerbruket skadliga larfver och insekter. Däremot är det bolagen för kondenserad mjölk, som upptaga större delen af lokalen med deras montrer fullsatta med bleckdosor, enligt påskrifter innehållande mjölk. Andra utställare äro Ljusakers kemiska fabrik, J. N. Jacobsen & Co. oxalsyra, Peter Larsen & Co. gryn, mjöl och säd. Vidare är där ett par modeller till bihus af Lars Sigolsen och af skogsutställningen finnes ett par sektioner af tjocka barrträdstammar, samt kottar och frö från Forstvæsenets klängningsanstalt, Hamar, och därmed är i det närmaste allt sagdt, som kan sägas om denna mycket underhaltiga utställning, hvilken i intet hänseende kan ens komma till jämförelse med den svenska och hufvudsakligen upptages af olika engelska »Condensed Milk»-kompaniers montrer med bleckdosor.

Vi vända oss nu till skånska storindustriens utställning midt emot »Gamla Stockholm». Det är de 12 skånska

sockerbruken, hvilka förenat sig med kalk-och cementbolagen samt de många tegel- och stenkolsbolagen för att tillsammans åstadkomma något, som är värdigt Sveriges rikaste och bördigaste provins. Sjelfva byggnaden är till sin nedre del uppförd af de olika tegelbrukens fabrikater af glaseradt och oglase-radt, färgadt och ofärgadt murtegel, fa£ontegel och ornamenttegel. Till sin öfre del är den af trä. Den vackra fria yttertrappan och balustraden till terrassen äro båda utförda af Skånska Cementaktiebolaget och gör heder åt både arbetare och material. Det inre af byggnaden upptages till en del af Höganäs bolags utställning af dels utmärkt vackra konstföremål af glaserad lera, dels af glaserade och oglaserade rör för kloaker m. m., och en hel liten kloakledning visas i modell. Tegelbruken Ydinge, Börringe och Maltesholm ha en vacker utställning af sina fabrikater af såväl tegel som ornamenter i lera. Cementbolaget (Skånska) har i samma rum en utställning af badkar, bordskifvor och mosaikplattor, hvilka alla vittna om en stor konstfärdighet i materialets behandling och arbetets utförande. Sockerbruken uppträda tillsammans sida vid sida i det största rummet och visa alla de olika stadierna af sockertillverkningen från och med sirap och råsocker till den finaste raffinad. Medelst kuber, fö-reställande guld, samt med siffror visas de olika sockerfabrikernas årliga produktionsvärde och slutligen äfven den enorma summa, hvilken, genom sockerfabrikernas tillverkning af betsocker, qvarstannar inom landet i stället för att gå utrikes såsom betalning för importeradt socker. Denna storartade industri gifver arbete åt många tusende, som däraf ha sitt uppehälle.

Scagliols paviljong (se sid. 138).

Men byggnaden innehåller äfven något annat af intresse, det är nedgången till den stenkolsgrufva, som visas under byggnaden. Med en vanlig, modern grufhiss sänkes man genom ett muradt schakt djupt, vi vilja med afsigt icke säga hur djupt, ned uti jordens innandöme — färden varar minst en minut eller två. Nedkommen befinner man sig uti en grufva, och midt framför sig har man ett grufstall. hrån denna plats leder en hel labyrint af grufgångar, i hvilkas sidor man ser de olika lagren af eldfast lera och stenkol belägna mellan sandstenslager. Man färdas, åtföljd af förare, genom många, långa, dels stöttade, dels ostöttade gångar, och i sidogångarne ser man, uti en af dem folk vid sitt arbete med brytning och uti en annan en arbetare, som på spårvagn, dragen af en häst, framforslar, hvad som skall föras upp ur grufvan. Man ser äfven igenmurade gångar och räddningsschakter. Intrycket ärillusoriskt, och man tycker sig vara i en verklig grufva, ja sjelfva luften bär vittne om, att man är långt under jordytan. Uppstigandet sker genom en stigande gång, och där denna slutar har man en utmärkt väl arrangerad vy af Limhamns kalkbrott och Öresund. Därifrån uppkommer man genom en trappa till byggnadens öfre våning. Uti backsluttningen nedom byggnaden ser man ur jorden frammynna en mängd väl arbetade kloakrör och kanaler, samt rörkistor för telefonverkets kabelledningar.

Vi lemna nu skånska storindustriens byggnad och gångarne uti jordens innandöme för att begifva oss tilLde soliga höjderna. På en bred dubbeltrappa bredvid

Interiör af trädgårdsutställningen. Efter originalteckning för »F. S. H.» af *P. Hedman.*

Biologiska museet kommer man upp till Teater- och Musikutställningens paviljong. Om denna hafva vi redan å pag. 62 yttrat oss tillräckligt utförligt och vilja endast tillägga, att, sedan nu allt blifvit fullständigt ordnadt på ett artistiskt smakfullt sätt, det hela gör ett mycket behagligt intryck, liksom om det vore ett väl ordnadt och vårdadt museum. Hvad vi vilja särskildt påpeka är den vackra samlingen af gamla instrumenter, hvilken ensam är värd ett besök, samt därjämte det ganska fullständiga porträttgalleriet. För forskaren yppar sig här ett sällsynt tillfälle att, bland de samlingar af alla slag rörande teater och musik, hvilka här finnas hopade, göra grundliga studier rörande de förhållanden, under hvilka den svenska teatern och musiken utvecklats, samt på hvad sätt och med hvilka medel detta skett. Det är en bit svensk kulturhistoria, som här bjudes.Uppe på samma höjd finnes ej långt från trädgårdsutställningen och mellan denna och den Hammerska utställningen en liten paviljong tillhörande H. F. Rempers mekaniska verkstad i Göteborg, hvilken är af intresse såsom omfattande endast apparater för värmeledningar för varmvatten afsedda för växthus, vinterträdgårdar, drif-bänkar m. m. Denna utställning innefattar dels rörledningar, dels och hufvudsakligen en hel samling af för sådana anläggningar mest passande pannor såväl för inmurning som fristående.

y. & C. G. Bolinders mekaniska verkstads aktiebolag har likaså en paviljong i närheten, såsom förut blifvit nämndt, nämligen emellan Martinska utställningen och Teaterutställningen. Denna innefattar äfven värmeapparater för växthus, drifbänkar och vinterträdgårdar, hvilken tillverkning utgör en af bolagets specialiteter. Därjämte äro där utställda allehanda af detta bolags allmänt kända, vackra prydnader för trädgårdar och parker, såsom fontäner, urnor, vaser, bänkar m. m., hvilka i afseende på fint utförande kunna i fullaste mått täfla med utländska fabrikater, synnerligast när man jämför prisen därå.

Scagliol! Mången undrar väl hvad därmed menas. Vi skola strax förklara detta. Emellan Hellgrenska tobaksfabrikens och pressens paviljonger samt midt emot Skromberga-utställningen ser man en literi åttkantig byggnad, hvars höjd är proportionsvis ganska stor, men som för öfrigt tager sig ganska bra ut. Dess yttre är hvitt med en målad fris. De finglänsande väggarne, hvilka öfva en viss attraktion på synsinnet, äro uppförda af det nya byggnadsämne, som kallas scagliol och hvilket är af stor praktisk betydelse för sina goda egenskaper, såsom varande icke i någon af-sevärd mån ljudledande, icke genomsläppbart för gaser, mycket lätt och starkt i förhållande till andra, liknande materialer, samt proportionsvis mycket billigt och icke brännbart. Lägger man därtill, att kalk- och gipsputs fäster utmärkt väl därpå samt att en scagliolputsad yta blifver särdeles fin och jämn, äfvensom att kalk-, jord- och andra färger fästa väl därpå och framstå klara och vackra, så finner man att detta material har en framtid. Scagliol kan användas till ytterväggar, ty det är föga värmledande, och väggarna kunna göras särdeles tunna, om de göras dubbla. 1 ill golf är det lämpligt, emedan det är icke värmeledande och varaktigt mot nötning samt antager och bibehåller målning. Till tak infästadt i plattor mellan lätta järnbjälkar är det af stor användbarhet och all trossfyllning onödig. Såsom skiljoväggar, i stället för sådana af trä med eller utan fyllning, är det af framstående värde såsom icke ljudledande, icke tungt och icke lemnande tillhåll för ohyra. Man kan äfven bilda mindre hvalf däraf. Utställaren tyckes vara mycket säker på fabrikatets framgång inom byggnadsväsendet, ty han har låtit måla sitt namn på hvartannat af frisens fält.

Vi förflytta oss åter till utställningens hufvudentré. Där har, mellan densamma och sportpaviljongen, rest sig flera, nya byggnader. Den ena af dessa är den Hutnberska velocipedutställningen, byggd i en form, som synes lämplig för ett velocipedstall. Dess form är en aflång fyrkant med ingång från gafveln; en bred, lång gång i midten och velocipeder på båda sidor. Någon förevisare eller försäljare, som kunnat lemna nödiga upplysningar eller förklaringar, hafva vi ej lyckats upptäcka, och detsamma är förhållandet, hvad beträffar Langborgs sprututställning midt emot. Denna har en liknande form med ena gafveln öppen upptill och stängd nedtill medelst en barrier, hvars fyllning är utförd af s. k. >,r*>ckets» d. v. s. bågar med handtag och flätad fyllning, hvilka begagnas för lawntennis och fjäderbollskastning. Invändigt äro bada långväggarne dekorerade med skidor, snöskor, pjäxor, skridskor etc. och gafvelväggen med spjut, bågar, pilar, skott-taflor etc. samt en fris med floretter, sablar och andra föremål för fäktning. På golfvet står en paddelbåt m. m. och taket är klädt med skidor. I tvän-digt ser man två stora fotbollar och till fotbollspel hörande demarkeringspinnar m. m.Närmast sprutpaviljongen, hvilken sedan vi sist besökte den, har fått en vacker, invändig, sevärd fris, är uppslaget ett sporttält efter Wahlenbergs patent, hvilket har egenskapen att kunna ändras på några minuter till olika former, lämpade efter det ögonblickliga behofvet och synes mycket både lätt och praktiskt.

Emellan detta tält och Langborgska paviljongen reser sig en tornformig byggnad tätt intill Brunnsvikens strand och på andra sidan viken, mellan Djurgårdsbron och Skogsinstitutet, en pendant därtill. De två tornliknande byggnaderna med deras trappuppgångar äro de båda stationerna för den passagerare-linbana, som leder öfver Brunnsviken för att praktiskt visa detta slags kommunikationsmedel, hvilket är mycket användt för transport af varor, såsom malm m. m. i trakter, där den starkt brutna marken lägger hinder i vägen för andra kommunikationsmedel. Utställningen har genom denna bana fått ytterligare en förbindelse med fasta landet och säkerligen blir det många, som komma att pröfva en luftfärd öfver Brunnsvikens klara vatten.

Sagogrottan är till finnandes uti en stor klippa, hvilken från platsen nedom tekniska utställningens paviljong skjuter ut i Brunnsvikens vatten. Man kommer till grottan på en brygga, som utgår från stranden nedom hufvudrestaurantens musikpaviljong. Sjelfva grottöppningen är vid och där är plats för en hel hop farkoster eller ett slags gondoler, förda af dalkullor. Grottan sjelf består af en hel följd af rum, hvars väggar och hvalf samt hela

anordning lemna ett lysande prof på den höga ståndpunkt teaterdekorationskonsten numera intager och är af samma underbara effekt som i de stora feeripjeserna, som gifvas t. ex. i Empire-teatern i London. Man färdas helt sakta fram i den skickligt styrda gondolen ömsom i ett trollskt halfmörker ömsom uti ett klart sken, som brytes mot väggar och hvalf af silfver, rubiner och smaragder, allt under djup tystnad, afbruten endast af plaskandet från underbara kaskader. Ljuseffekterna äro briljanta och vexlingarna af olika färger försiggå hastigt och med en magisk verkan. Färden varar endast 10—12 minuter, men man är så upptagen af betraktande, att man rent af glömmer bort tiden, ty man hålles i en ständig spänning af vexlande former och färger. Det fattas endast, att man skulle se tomtar och underbara, sagan tillhörande djur röra sig, för att det hela skulle vara fullkomligt i öfverensstämmelse med en öfverspänd fantasis underbara skapelser.

Vi bedja nu läsaren följa oss öfver den stora viadukten till andra sidan om Djurgårdsvägen. Den första paviljong, som där möter oss, tillhör »Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag». Den ligger fritt och faller genast i ögonen genom sitt mång-färgade tak, och hvad dess yttre beträffar, så hafva vi nämnt därom redan å pag. 66 samt lemnat en afbildning däraf å pag. 80. Om denna paviljong redan ådrager sig uppmärksamhet genom sitt yttre, så är detta i ännu högre grad fallet hvad beträffar det inre, så till utstyrsel som innehåll. Arkitekten Boberg har, hvad beträffar den inre dekorationen, visat en mästerlig förmåga att använda bolagets mångartade smides-och sågverksprodukter.

Utanför södra ingången äro placerade tvenne stora gjöt valsar, hörande till ett valsverk, samt två stora gjöten. Trapphuset är inklädt med bitar af'plank, bräder, battens, list, staf m. m., ordnade på ett tilltalande sätt i dekorativa figurer och fyll-ningarne under trappans ledstänger bestå af i solfjäderform sammanställda träbitar. Takhvalfvet är bildadt af i facettform sammanställda träbitar och af utmärkt effekt. Den korta passagen mellan trappan och rotundan är dekorerad med sektioner (profiler) af faconhyfiadt virke samt plåt, bultar och pikhackor. Rotundan har en nedre fris, vid panelens öfre del sammansatt af sektioner af räls, vinkeljärn, qvadrat- och rundjärn, faconjärn etc., hvilka alla tillsammans bilda ett vackert geometriskt mönster,som på ett ypperligt sätt harmonierar med väggdekorationen, utförd af hästsko-söm i rutor med fyllning af rosetter, bildade af knippen af söm. Upptill under rotundans kupol afslutas väggen med en öfre fris, hvars mönster är bildadt af tälj-yxor, flåhackor och hästskosöm. Kupolens nedre del har en dekoration af bultar, och fönstren i kupolen äro omgifna af en list, bildad likaledes af bultar, medan fönsterplanen har en dekoration af intill hvarandra ställda yxor. Kupolens dekoration är bildad af nithammare, stålspett, korpar och yxor. Ljuskronorna äro bildade af nithammare och ketting, och det stora klotet, som nedhänger från kupolens midt, är dekoreradt med stenhackor och hästskosöm. Hela dekorationen liknar en vacker, svart spets, utbredd på hvit botten och är af obeskriflig effekt. Norra trapphuset är dekoreradt på ungefär samma sätt som det södra och utanför dörren stå ett par plåtvalsar och gjöten.

Interiör från flottans utställning, I, med gallionbilderna till örlogsskeppen Fäderneslandet, Försiktigheten och Wladislaw, efter fotografi för »F. S. H.» af *B. Orling,* tagen under nämnde utställnings ordnande. (Se sid. 147.)

Sedan vi sålunda skildrat paviljongens öfra våning torde vara skäl att äfven skildra dess nedre. Den består af ett rundt rum och en hvalfgång omkring detsamma. Det runda rummet är dekoreradt såsom ett rum eller en grotta uti en koppargrufva och det elektriska ljuset bryter sig mot de otaliga kristaller af kopparvitriol, som täcka tak och väggar, och för att gifva mer lif åt denna framställning af grufvans inre äro där synliga några af sagans gruftomtar.

Stora Kopparbergs bergslags bolag är Sveriges äldsta bolag och har existerat i omkring 700 år och dess privilegier sträcka sig ända till 550 år tillbaka. Bolagetsverksamhet omfattar grufdrift, kopparhandtering, järnhandtering och trävaruhandtering. Dess produkter bestå af koppar, silfver, guld, fosforbrons, kopparvitriol, järnvitriol, rödfärg, svafvel, svafvelsyra, selenslam från kopparverken; tackjärn, gjöten, smältstycken, smidt, valsadt och manufaktureradt järn och stål, plåt samt Thomasfosfat från järnverken och sågadt samt hyfladt virke, pappersmassa, träkol och tjära från sågverken.

Interiör från flottans utställning, II, med gallionbilden till örlogsfregatten Galathée samt skonerten Amfions

akterspegel, efter fotografi för »F. S. H.» af *B. Orling,* tagen under nämnde utställnings ordnande. (Se sid. 147).

Värdet af detta bolags tillgångar belöper sig till den respektabla summan af 34 1/4 millioner kronor. Kopparhandteringen är numera helt och hållet förlagd till Falun, hvars grufva har blifvit arbetad i snart 700 år och under hela medeltiden samt långt in i den nyare tiden varit ansedd såsom den största och rikaste i verlden. Hon har ett djup af 354 1/2 meter, dess orter hafva en sammanlagd längd af öfver 33 kilometer, och hon har 14 lodräta schakt, af hvilka ett har 343 meters lodrätt djup. Järnhandteringen är förlagd till Domnarfvet, hvilket verks 23 turbiner lemna en sammanlagd effekt af 5,000 hästkrafter, hemtade från Dalelfvens vatten, som där bildar ett väldigt fall. Den malm, som brytes uti bolagets många grufvor, får där samt vid Ags masugn och Korså bruk sin bearbetning till de mångfaldiga produkter, hvilka spridas omkring hela verlden, till China och Japan, till Centralasien, mindre Asien, Afrika, norra och södra Amerika och Australien. Trävaruhandteringen är förlagd till Skutskär, som är verldens största sågverk, och där är äfven den stora trämassefabri-ken. Uti paviljongens nedre våning visas afskurna skifvor af en del träd, vuxna på bolagets skogar, hvaraf 4 med 244-283, 1 med 340-397 och 1 med 576 års ålder.Det är också från Dalarnes urskogar, som bolaget hemtar sitt virke. Af andra märkvärdigheter visas där äfven verldens största kopparmynt, nämligen en gammal 10-dalers plåt. Att tala om de många utställda föremålen och de svåra prof, som vittna om deras höga värde som produkt, skulle fylla en hel bok, hvarföre vi hänvisa hvar och en att med katalogen i hand sjelf bese denna Sveriges största och rikaste bolags utställning.

Det var Sveriges äldsta bolag vi skildrade. Nu gå vi till ett annat, hvilket däremot är ett af våra yngre, men hvars produkter hafva verldsrop och hvars utställning drager massor af beundrande åskådare. Vi mena »Sandvikens Järnverks-Aktiebolag». Sandviken är ett af vårt lands största järnverk och skiljer sig genom sina produkters specialitet från andra verk och detta på ett lysande sätt. Ingången till den för öfrigt mycket enkla paviljongen omfattas af en afbildning af ramen till verkets stora, 15 tons vägande ånghammare. Af de utställda föremålen må endast några få här omnämnas. Bland dessa är en propelleraxel af 48 */* fots längd, 12 */, tums diameter och 8,800 kilograms vigt. En järnvägsvagnsaxel med hjul, som tjenst-gjort i 21 år och därvid genomlupit en väglängd af 737,998 kilometer, samt en järnvägs-hjulaxel, hvilken efter att hafva genomlupit 716,337 kilometer blifvit 39 l/t gånger böjd i 250 millimeters pilhöjd från neutrala axeln innan den brustit och ännu företer ett mycket jämnt och finkornigt brott — må detta vara nog sagdt om bolagets tillverkning af axlar och hjul. Såsom prof på Sandviksverkens förmåga att valsa fina dimensioner med fullt exakta linier må anföras ett stycke af 21 tums bredd och endast 5 mm. tjocklek och hvad beträffar dess valsning af band må hänvisas till ett af 2,354 fots längd, 8 tums bredd och endas^ o,49 mm. tjocklek samt ett annat af 4,317 fots längd, 2 */8 tums bredd och endast */., mm. tjocklek, vägande blott 19 1/i kg. Det tunnaste af alla band är endast hälften så tjockt som det tunnaste postpapper, d. v. s. dess tjocklek är endast 750 en rnm- Af varmvalsade band må nämnas ett som kanske ingenstädes blifvit öfverträffadt. Det är 298 fot långt, 8 tum bredt, 4 7,0 mm-tjockt, väger 563 kg. och är i en hetta valsadt af ett stycke af 11 fots längd, 7 */4 tums bredd och 4 */g tums tjocklek. Tillverkningarne äro för öfrigt verktygs-stål och verktyg, velocipedskenor, band- och andra sågar, klockfjädrar och klädningsfjädrar, s. k. silfvcrtråd för fina verktyg m. m. såsom borr, velocipedekrar m. m., rör af solida cylindrar utan väll för velocipeden. Bland bandsågarne som utställas må nämnas en af 12 tums bredd, 220 fots längd och 307 kg. vigt, fullt färdig, härdad, polerad och tan-dad. Af rör må nämnas så kallade flenstuber, hvilka utgöra en af bolagets specialtillverkningar och genom sin konstruktion öfverträffa alla andra slags tuber uti ändamålsenlighet. Liksom Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolags utställning gör Sandvikens vårt land stor heder såsom ett verk, hvilket på ett värdigt sätt täflar med de yppersta verk i utlandet.

Aktiebolaget Finspongs styckebruks utställning har af oss blifvit å pag. 66 förut omnämnd för så vidt dess yttre beträffar och en illustration däraf återfinnes å pag. 45. Ilvad nu återigen beträffar dess inre, så visar det en egendomlig blandning af fredliga och krigiska produkter. Till de förra räkna vi verktyg, hammare, stenredskap, yxor, harfvar och plogbillar och till de senare kanoner af olika storlek och system, projektiler, pansarplåt m. m. Väggarne äro delvis klädda med plåtskifvor af olika dimensioner och beskaffenhet och äfven dessa äro såsom rosetter anbragta på runda plåtar, hvaraf man pressar kok- och andra kärl.

Finspongs styckebruk omfattar ej blott sjelfva Finspong utan äfven bruken Lotorp, Sten och Grafversfors stenhuggeri och sliperi. Stenprodukterna finnas utställda vid östra ändan af Industrihallen dels i block och dels i färdiga arbeten af granit och marmor och hvad Finspongs stora och välskötta skogar beträffar, så fårman en föreställning därom uti Domänstyrelsens landtbruks- och skogsutställning. Finspong var redan på 1300-talet omtaladt för grufdrift och på 1500-talet för smide, men först på 1600-talet blef det bekant för sin tillverkning af kärrebyssor d. v. s. kanoner efter ett af Fuis de Geer infördt förbättradt system. Tillverkningen hade likväl bedrifvits redan långt förut af en annan, holländaren William dc Wijk. Det är således gamla anor som Finspongs styckebruk har. Sitt egentliga renomé erhöll det först under detta århundrade genom de stora kanonbeställningarna från Ryssland, Danmark, Italien och Egypten cch nu kan Finspong med afseende på förträffligheten af sina kanoner och projektiler upptaga täflan med hvilken som helst utländsk kanonfabrik. Af kanoner äro utställda fyra pjeser, hvaraf två mindre samt två större, däraf den ena en 7,,. cm. fältkanon och den andra en 12 cm. kanon af 6,700 kg. vigt förutom den därtill hörande 900 kg. tunga skölden. En hel samling finnes utställd af styckebrukets berömda projektiler. Af andra utställda föremål må nämnas Finspongs berömda yxor, spik och hästskor samt harfvar etc. Därjämte ett par kugghjul och en hel serie af malmprofver, smides-, kanon- och cylindertackjärn, valsadt järn och plåt samt brottprofver af kanon- och smidestackjärn och till runda plattor af ett par centimeters tjocklek nedhamrade cylindrar visande järnets ofantliga seghet. Vid Finspong tillverkas ätven pansartorn, järnvägsmaterial och allt slags gjutgods af ända upp till öfver 20 tons vigt etc.

Aktiebolaget Bofors—Gullspängs paviljong gör ett egendomligt intryck. Yi hafva nämnt några ord därom å pag. 67. Den, är uppförd efter ritning af arkitekten F. Boberg och har formen af en pansarbefästning eller torn på ett stort krigsfartyg med därifrån framstickande ofantliga 25 cm. kanoner, utgörande afbildningar af kanonerna till pansarbåten »Tor». Emellan paviljongens båda dörrar står en väldig propeller af 16 fot 6 tums diam. och 6,000 kg. vigt och öfver denna framsticker en efterbildning af den 9,200 kg. tunga 5 meter höga rammen till pansarbåten »Thule». Högst upp krönes paviljongen med modellen till en axelbärare å lustjakten »Standard tillhörande kejsaren af Ryssland och hållande 7 meter mellan axlarnes centra samt vägande 9 tons. Äfven ett par väldiga bogankare af 1,000 kg. vigt, samt s. k. much-roomsankare af 1,700 kg. vigt. Inuti byggnaden mötes blicken af en samling kanoner, hvaraf den minsta är en snabbskjutande 4,7 cm. kanon med lavett och den största en 15 cm. kanon med lavett vägande 5,270 kg. förutom lavetten, som väger 4,000 kg., samt en mängd olika projektiler. Af andra föremål, som väcka uppmärksamhet, är en väldig kuggring af 3 */* meters diam. och 6,000 kg. vigt och ett centrum till en 15 meters vändskifva. Dessutom pansarplåtar af olika tjocklek från och med 90 till 250 millimeter. Af mindre föremål i förhållande till förut nämnda kan anföras tunnplåt, valsad och dragen tråd och en hel hop ståltrådslinor af olika dimensioner från helt fina ända till de gröfsta.

Då vi nu äro i gång med att skildra alla de krigsvapen, hvilka anses nödiga för fredens bevarande, vända vi ned till Maskinhallens norra del, för att bese Stockholms vapenfabriks utställning, för att sålunda uti en grupp samla och på en gång öfverskåda de förnämsta artillerivapenfabrikernas utställning, innan vi vända oss till deras utställning, hvilkas uppgift det är att begagna dessa vapen till fäderneslandets bästa. Svenska vapenfabriken utställer uteslutande snabbskjutande artilleripjeser, hvaraf en del hel- och halfautomatiska. Där finnas sådana, med hvilka man kan lossa ända till 800 skott i minuten, och stora pjeser, med hvilka man kan lossa 40 skott i minuten. Med de förra kan man skjuta på 4,000 meters distans, men de begagnas vanligen endast på kortare afstånd eller omkring 500 meter. På sådan distans begagnades detta slags kulsprutor af engelsmännen under Matabelekriget i södra Afrika och satte en liten obetydlig trupp i stånd att med framgång afslå ett anfall af en väldig styrka**Interiör af Fiskerihallen i danska afdelningen.** Efter fotografi för »F. S. H.» från *Wahls atelier* (se sid. l00-106).

Matabeler, hvilka formligen mejades ned, ty en stor del af de fallnes kroppar voro så godt som afskurna på midten. Bland dessa förskräckliga, för massdödning afsedda vapen igenkänna vi äfven den Palmcrant/.ska 10-pipiga mitraljösen, hvilken till följd af sin svårhandterlighet dock fått lemna plats för en 5-pipig med mycket enkel mekanism. Det är de snabbskjutande vapnen, hvilka spela hufvudrolen i de nutida krigen, och det är bedröfligt att tänka sig, det freden skall kunna bibehållas och krigen göras allt sällsyntare endast genom

fullkomnandet af förstörelseverktygen i första och den ofantliga kostnaden i andra rummet, under det att mensklighetskänslan lemnas alldeles åsido.

Arméns utställning innefattar endast sådana föremål, hvilka för närvarande äro i bruk, hvaremot ur bruk varande visas uti Artillerimuseet vid Riddaregatan X:o 13. Byggnaden består af ett af flottans galerskjul, hvilket, efter ritning af arkitekten E. Josephson, blifvit försedt med för dekoration afsedda ändringar och tillbyggnader och numera företer ett särdeles tilltalande yttre med sin vackra ingång föreställande ett öppet stort paradtält. Arbetet är utfördt af byggmästarne I. W. Carlsson och B. O. Enblad. Det inre är dekoreradt af kapten C. Hellström, löjtnant C. A. Xyström och t. f. förvaltaren S. W. Timén samt försedt med målningar af dekorationsmålaren C. Grabow, statyer af bildhuggaren Dyfverman och taflor af kapten C. Hellström.

Utanför har man på båda sidor om ingången samt längre till höger artilleriets och längre till venster ingeniörtruppernas materiel. Inkommen har man framför sig en bred gång som till en början å båda sidor visar fortifikationens modeller till kaserner m. m. och sedermera visar trängens och ingeniörtruppernas redskap och vidare ingeniörtruppernas och artilleriets anspann, hvilket jämte den längre till venster visade broslagningen samt fonddekorationen med dess fristående figurer, utgör den större delens af de besökande mest attraherande del af utställningen. Att ingå uti några detaljer rörande denna utställning vore fåfängt. Hvad som är utställdt är mönster-gilt, och en redogörelse i detalj skulle endast intressera fackmännen. Utställningen tager sig ståtlig ut, men det är ej nog därmed. Vi hafva gjort oss särdeles möda med att genomgå det hela och kunna försäkra, att icke blott det, som faller allmänheten i ögonen, såsom kanoner, gevär, beklädnad, mundering, anspann, pontoner, trängvagnar, lasarettsvagnar, tält, m. m. hvad till en armes utredning hörer, är af bästa konstruktion och utförande, utan äfven att den vetenskapliga anordningen i sin helhet och sina detaljer är fullgradigt god och i klar öfversiktlighet lemnar intet öf-rigt att önska och kanske icke obetydligt öfverträffar, hvad man är van att i den vägen finna å våra stora, internationella utställningar. Militärutställningar öfva städse en viss dragningskraft på allmänheten. Vi äro öfvertygade om, att nyfikenheten blifver lika tillfredsställd som vetgirigheten. Utställningen omfattar icke mindre än 360 nummer. Kommissarie för denna specialutställning är majoren i kongl. fortifikationen L. W:son Munthe med biträde af majoren vid kongl. Svea artilleriregemente F. Spak och intendenten kapten E. Kinell. Utställningen utgör grupp 23 i 8:de sektionen af allmänna Konst- och Industriutställningen.

Flottans utställning utgör grupp 24 i samma sektion som arméns utställning d. v. s. den 8:de. Kommissarie är kommendören i flottans reserv J. C. Österman och hans biträde kaptenen vid kongl. flottan II. af Sillen. Arméns utställning omfattar såsom sagdt endast nutid, men flottans är historisk. Den återfinnes såväl inomhus som utomhus, i det att den rörliga delen däraf förevisas utanför byggnaden i form af pansarfartyg, pansar- och torpedobåtar m. m. Byggnaden för flottans utställning är liksom den för arméns ett galérskjul, hvilket blifvit af samma arkitekt och samma byggmästare på ett lysande sätt förvandladt till en af utställningens mest tilldragande byggnader. Ingången befinner sig under akterspegeln af ett större skeppfrån förra århundradet, tager sig förträfflig ut och utgör just en värdig pendant till arméns utställningsparadtält. Den inre dekoreringen utgöres af uteslutande historiska föremål, hvaribland märkas flera galioner från berömda fartyg samt akterspegeln på den ryktbara kongl. skonerten Amphion som bygd 1778 å Djurgårdsvarfvet följande år förärades till konung Gustaf III och sedan under Ryska kriget 1788—1790 utgjorde hans bostad, hvarvid den var mycket utsatt för fiendens skott, som beröfvade den aktermasten m. m. och borttog dess rorgängare. Liksom armén utställer flottan sina förstörelseredskap i form af kanoner, gevär, mitraljöser m. m., samt en hel mängd torpedos. Dessutom massor af utredningspersedlar för fartyg och manskap, samt serier af ritningar öfver äldre och yngre fartyg och sjöslag. Därjemte en stor samling modeller till äldre fartyg, tillhörande flottans modellsamling. Afvenså visas en tänd-station för minförsvaret, hvilken är mycket intressant, ehuru idén är gammal. Utomhus visas såsom förut sagdt en pansarbåt, en torpedokryssare, en torpedobåt, en kungsslup från förra århundradet, samt en kanonjolle från detta århundrades början. Det är mycket intressant att göra en jämförelse mellan fartyg och vapen förr och nu, då ånga och elektricitet ersätta menniskokraften, och skjutvapnen till en del äro automatiska samt blott be-höfva matas och riktas. Hvilken massa af matroser fordrades icke förr för att manövrera ett linieskepp eller en stor fregatt, och hvilken mängd af marinsoldater det då behöfdes i ett sjökrig! Detta är nu alltsammans så godt som öfverflödigt.

Seglen ersättas af propellern och vinden af ångan. Med ånga lyftes ankaret, och medelst samma kraft eller med elektricitet sker styrningen. Signaler ske medelst elektricitet. Kanonerna riktas medelst mekanik, och man skjuter numera tjogtals skott ur svåra kanoner på samma tid som förr i tiden ett enda skott för att icke tala om kulsprutorna, hvilka sända ett regn af kulor och i ett ögonblick rensa ett däck från fiender. Under ett sjöslag i början af detta århundrade voro däcken fulla af matroser och soldater, nu visar sig icke ens en katt — allt är gömdt och skyddadt bakom pansar och ur detta framsticka kanoner af alla kalibrar sina dödsbringande gap. Ett forntida sjöslag kunde stå i dagar och nu är allt afgjordt på högst en timmes tid, kanske mindre.

Elektricitetsverket. Att elektriciteten skulle få en vidsträckt användning inom utställningen var alldeles påtagligt, ty den uppfyller alla behof af kraft, tillåter kraft-öfverföring på enklaste och billigaste sätt, och för provisionel upplysning af ett vidsträckt område finnes intet lämpligare sätt och slutligen kan man nu för tiden icke reda sig den för utan, när det är frågan om samtal på långa eller korta afstånd. Men vi äro nu vid Elektricitetsverkets byggnad och skola därför tala om elektriciteten sådan densamma därifrån ledes för kraft och belysning.

Byggnaden, hvilken tager sig ståtlig ut, är belägen på saltsjöfältets östra sida tätt intill Djurgårds vägen. Ritningen därtill är uppgjord af arkitekten F. Dahlgren. Hela det inre bildar ett enda stort rum och i detta äro uppställda 4 stycken ångtur-bindynamos på 100 effektiva hästkrafter hvardera. Dessa drifvas af ånga hvar och en från sin panna, men ånga af 200 atmosferers tryck; dessutom med sådan af endast 100 atmosferers tryck från 2 andra pannor. De äro samtlige af d:r G. de La-vals konstruktion och bilda i och för sig ett af de mest framstående föremålen på ut-ställningeri, ty ännu har aldrig förr så högt ångtryck utan endast 5—15 atmosferers varit användt för ångmotorers drifvande. Elektricitetsverk äro alltid intressanta och man har här tillfälle att betrakta medlen för dess frambringande i stor skala och från byggnadens topp ser man ett nät af ledningstrådar utgå i alla riktningar. Ett besök i det stora elekticitetsverkets nu skildrade byggnad är mycket lärorikt, men kompletteras genom ett besök i Maskinhallen, där en Munktells compound ångmaskin, samt en de Lavals ångturbin drifva där uppställda två st. 100 hästkrafters trefasgeneratorer och en 56 hästars enkelfasgenerator.Ett besök i elektricitetsverkets byggnad är således ur dubbel hänsyn intressant, ty man får där studera ej blott elektricitetens frambringande utan äfven de båda så viktiga de Laval'ska uppfinningarne: ångturbinen, som år efter år får allt större användande vid industriella verk, samt ångpannor, hvilka hålla ett tryck, som är trefaldigt det som vanligen användes.

Interiörer från Skånska stenkolsgrufvan. Teckningar för »F. S. H.» af *P. Hedman.* (Se sid. 136). I. Grufarbetare i ett stenkolsschakt. II. Dragare för koltransport.

Från elektricitetsverkets byggnad utgår den kraft, som drifver hissarne uti Industrihallens minaretliknande, slanka torn, samt vagnarne å Skansens bergsbana.Det allmänna svenska elektriska bolaget, hvars utställning vi nu skildrat, har sitt hufvudsäte i Vesterås och filialer uti Stockholm, Malmö och Sundsvall. Dess kapital är 1,200,000 kr. och dess omsättning var 1,107,000 kr. under förlidet år.

III. Koltransport. V. Kolbrytning.

Då vi nu äro i gång med att skildra dynamomaskiner och transformatorer, så göra vi på samma gång ett besök äfven hos några andra firmor. Vi hafva då den Mannstaedtska utställningen alldeles bredvid det verk vi nyss skildrat. Det är en liten byggnad af trä med utvändiga lister målade i allmogestil. Den är uppförd efter ritning af arkitekten F. Dahlberg, samt innesluter en utställning af apparater ochbelysningsanordningar, instrumenttafter m. m., samt elektriska kok- och uppvärmnings-apparater jämte en del specialmaskiner.

Luth år Roséns elektriska aktiebolag har ej egen byggnad utan återfinnes inom Maskinhallen å aktiebolaget Mekanikus' utställning. Den omfattar dynamomaskiner och transformatorer, samt dynamo för fartygsbelysning och dynamo med reduceringskoppling direkt drifven af ångmaskin. Därjämte anordning för strålkastare och båglampor, samt belysningsarmatur. Bolagets utställning är således en speciel branch för sig, intressant och värd att se.

Den sjunde sektionen, elektricitet, har två grupper näml.: 21 och 22. Den för-

sta sönderfaller i två klasser 96 och 97, af hvilka

klass

klass

96 innefattande dynamomaskiner och transformatorer..... har

97 » kemiska och termiska strömgeneratorer

Grupp 22 sönderfaller i

98 strömfördelning och installation .... har

99 elektrisk belysning..................................

100 öfverföring och fördelning af arbete ....

101 elektrokemi ....

102 telegrafi, telefoni, signalväsen och åskledare.......... »

103 saknas

104 elektromedicin .... »

har 4 2 har 6 » 7 » 4 » 1 » 13 1

6 utställare

32 utställare.

Tillsammans uti båda grupperna 38 utställare.

Den danska afdelningen har endast 1 utställare i grupp 21 och 2 uti grupp 22 det vill säga tillsammans 3 och Xorge har ingen tillhörande grupp 21, men i grupp

22 — 7.

Separatorer för mjölk äro utställda å olika ställen inom utställningsområdet, och vi hafva redan beskrifvit Aktiebolaget Separator's mejeri i egen byggnad, samt Svenska Centrifugaktiebolagcts utställning äfven den i egen paviljong. Vi gå nu att kasta en blick på Aktiebolaget Radiator s utställning. Likasom separatorn visas i gång uti ett modell-mejeri, så visas äfven radiatorn. Separatorbolaget tjärnar liksom radiator numera äfven smör af söt grädda, men i en särskild tjärna, dit grädden ledes från separatorn direkt, utan att komma i beröring med luften uti mejeriet. Den utför således samma process som radiator, hvilken likväl har tjärnan tillsammans med separeringsapparaten uti samma stativ. Skillnaden är också icke särdeles stor med afseende på sättet att arbeta, men apparaterna äro likväl till sin konstruktion ganska olika, och det är endast, när båda metoderna blifvit under någon längre tid pröfvade, som man kan bedöma den enas eller andras onekliga företräden. Separator är visserligen sedan länge i bruk och har blifvit både känd och välkänd, men dess förening med den nya tjärnan för att täfla med radiator är ännu för litet pröfvad. Radiator har haft många svårigheter att kämpa med. Den gick alldeles för tungt och den bullrade och skakade så, att mången återgick till separatorns begagnande. Xu har dock radiator en ny afkylningsapparat anbragt mellan pastöriserings- och separeringsapparaterna, genom hvilken, med användande af dubbla cylindrar, den ena i den andra, afkylningen af den pastöriserade mjölken blir kraftig. Dessutom har man lyckats gifva de så kallade tallrikarne en bättre form, och hela separeringsprocessen sker närmare centrum än förut varit fallet, hvarigenom maskinens gång blifvit betydligt lättare, så att numera lärer fordras endast hälften så stor kraft för dess drift emot hvad förr var händelsen. Då nu både separator och radiator tjärna söt grädda, så är det tiden, som kommer att visa, hvilken metod tjärnar det bästa, det hållbaraste och det i produktion billigaste smöret.Aktiebolaget Separator har liksom Aktiebolaget Centrator och Mejerimaskin-aktiebolaget Excelsior samt Morgårcishammars mekaniska verkstads aktiebolag en stor utställning af separatorer af alla storlekar uti Maskinhallen, där de äro upptornade till en väldig höjd. Det hela är väl arrangeradt, men tyckes något för högt, hvilket är fallet med en hel del montrer, synnerligast uti Industrihallen. Då vi nu talat så mycket om Separator och Radiator, samt förut om Centrifug, så torde vara skäl, att vi nämna några ord äfven om

Mejerimaskin-aktiebolaget Excelsior och dess utställning. Denna återfinnes nära ingången i närheten af Separator och utgör en kollektiv utställning af mejerimaskiner m. m. Redan vid första påseendet finner man, att allt hvad i apparatväg behöfves för smör- och ostberedning numera tillverkas af A.-B. Excelsior. Synnerligast faller den höga pyramiden af mjölk- och gräddkylare i ögonen. Tjärnor finnas där af tre slag, bland hvilka vi vilja fästa uppmärksamheten på den horizontala utan någon slags utvexling och som synes särdeles praktisk och ändamålsenlig. Pastöriseringsapparater, smörpressar, ostpressar, mjölkpumpar finnas af god konstruktion och så äfven bolagets gamla handseparator »Excelsior», hvaraf fullt 5,000 lära vara i bruk. Hvad vi egentligen vilja framhålla såsom för den mindre jordbrukaren viktigt är den lilla handseparatorn »Omega», hvilken är en intressant nyhet inom mejerihandteringen. Genom sin enkla och solida konstruktion samt det ytterst ringa utrymme den intager skiljer den sig från öfriga, små handseparatorer. Den har tom kula, d. v. s. att i kulan finnas inga trattar eller s. k. tallrikar, hvilka äro besvärliga att rengöra och lätt skadas. Detta oaktadt renskummar »Omega» 100 liter mjölk per timma med en så lätt gång, att ett större barn kan draga densamma. Läg-ger man härtill, att de enda för slitning utsatta delarne utgöras af tvä små dubblager, som för en kostnad af några få öre per stycke kunna utbytas på mindre än en minuts tid, så förefaller det som tämligen tydligt, att denna lilla apparat skulle komma att få en stor framtid genom sin enkelhet, sin billighet i inköp, sin lätthandterlighet, föga behof af kraft, den relativt stora qvantitet mjölk den separerar samt den rent af obetydliga underhållskostnaden.

Låt oss nu förflytta oss tillbaka ut på saltsjöplanet och göra ett besök uti lotsstyrelsens utställning. I yttre utstyrsel är det fyrtornet, som tilldrager sig mesta uppmärksamheten. Det är konstrueradt af ingeniör Eraenell, byggdt vid Bergsunds mekaniska verkstad och panelarbetadt af snickare C. E. Jonsson. Detta torn, hvilket är afsedt att få sin plats å Ölands norra udde, är af ny konstruktion, i det att fyrapparaten icke är i vaktrummet, utan öfver detta, men kan kontrolleras från sagda rum därigenom, att urverket, som drifver lysapparaten, är där placeradt och att uti taket är insatt en mattslipad glasskifva, hvarpå skenet af fyrapparaten faller. Vakten har således kontroll öfver så väl skenet som mekanismen. Hvad sjelfva apparaten beträffar, så är den icke svensk utan fransk och tillhör det så kallade blixtsystemet, hvilket består däri, att skenet icke synes länge, utan blänkarne följa hastigt på hvar-andra med stor ljusstyrka. Sålunda lemnar denna apparat ett sken, som i styrka motsvarar 31,000 normalljus.

Intill fyrtornet är en annan fyr synbar. Det är ett litet rundt hus af järn och innesluter en ledfyr, sådan som de många, hvilka vi se i våra skärgårdar och hvaraf vi hafva ej mindre än 164 stycken. Uti dessa fyrar finnes ej någon ständig vakt, utan de tillses hvar vecka, då lampan fylles och apparaten putsas, hvarefter den lilla fyren lemnas åt sig sjelf att natt och dag belysa farleden. Detta slag af fyrar, hvilka äro af så stor nytta i de trånga farvattnen, äro särdeles praktiska och detta icke minst genom sin billighet i anskaffning och underhåll; de draga nämligen endast en tiondedel så stor underhållskostnad som en vanlig, stor fyr. Rotatorn till dessa fyrar är konstruerad af ingeniör L. F. Lindberg och lampan af herr G. \V. Lyth.Längre inåt land, nära Finspongs utställning är en af våra vanliga fyrstugor belägen och i denna är lotsverkets kollektivutställning af gamla och nya lysappara-ter, modell till fyrtorn, samt mistlurar m. m. Det är skada, att lotsverket ej eger så stort lager af alla nu brukliga apparater, att utställningen kunnat blifva komplett. Men det som visas är intressant nog och mycket lärorikt. Stugan innehåller i det stora rummet till venster en hel hop såväl spegelapparater som linsapparater, af hvilka de senare allt mer uttränga de förra, på grund af att de gifva kraftigare sken.' Vi vilja här omnämna den för Svartklubbens fyr afsedda, hvilken är alldeles lik den, som finnes uti det förut beskrifna fyrtornet, och liksom denna har 3 r,000 normalljus' styrka. Linsfackena, hvilka utkasta ljuset, eller det bländande skenet, rotera med sådan hastighet, att blänkarnes varaktighet är endast */i0 sekund. Två och två sådana blixtliknande blänkar följa livar tionde sekund. Det finnes äfven mindre ljusstarka apparater af samma konstruktion.

Interiör af fiskeriutställningen med bassängen. Efter fotografi för »F. S. H.» af *B. Orling,* tagen under hallens byggnad (se sid. 100—106).

Klippfyr kallas en af f. d. statsrådet och generallotsdirektören, baron C. G. von Otter konstruerad fyrapparat, som är känd och begagnad utomlands. Den har vertikalt stående skärmar, genom hvilkas rörelse fyrljuset blifver periodvis förmörkadt, genom att de öppna och sluta sig så, att belysningen inom vissa delar af belysningsbågen

blifver olika stark. Af andra apparater finnas en med stillastående lins, en med en rörlig spegel och en med sex dylika. Härmed torde det väsentliga vara sagdt, och vi vilja endast tillägga, att bland mistapparater, uppställda i det andra**Interiör af industrihallens längdskepp** med **danska** afdelningen, samt längst bort i bakgrunden den **ryska.** Efter fotografi från *Lindahl.*rummet, den sista nyheten är en lur, hvars ljud åstadkommes medelst komprimerad luft i stället för ånga som förut varit brukadt. Denna apparat är likväl icke till finnandes i fyrstugan utan återfinnes i Maskinhallen uti Ludvigsbergs utställning; den är afsedd att drifvas af en Bolinders fotogenmotor. Uti tredje rummet är lotsverkets öfriga utställning af kartor etc.

Vi återvända nu till Maskinhallen för att göra en tur genom densamma och inträda, därvid genom stora ingången bredvid Konsthallen, passera förbi Excelsiors och Separators montrer, de stora bryggeriapparaterna af Wiklund m. fl. samt Ludvigsbergs sprutor och få så sigte på en hop vackra ekipager. Låtom oss stanna för att bese dessa och sålunda taga herrar vagnmakares och sadelmakares arbeten i betraktande, ty där förenas en stor utställning af deras fabrikater från icke blott Sverige, utan äfven från Korge och Danmark. Ryssarne hafva sina vagn- och sadelmakeri-produkter inom den Ryska afdelningen uti industrihallen, och där kunna vi lemna dem, ty de äro ej af något större värde, hvarken ur konstruktiv eller estetisk synpunkt och skulle ingalunda tåla en jämförelse med de skandinaviska fabrikanternas utställning, hvärföre vi icke komma att vidare omnämna dem.

Vi finna af katalogen grupp 18 klass 85 vagnmakeri och klass 86 sadelma-kcri, att Sverige har 31 utställare under den förra och 23 under den senare klassen eller tillsammans 54 utställare; att Norge har under motsvarande klasser respektive 9 och 6 utställare, medan Danmark endast har 3 i den förra och 1 i den senare klassen. Som vi just befinna oss vid E. A. Skoglund & C:is och Adolf Freyschuss & C:is utställning, så börja vi med svenskarne. Det är gifvet, att bland så många utställare icke hvar och en kan blifva omnämnd, då vi blott skrifva en till omfånget högst begränsad, allmän revy af utställningen, och vi komma således endast att omnämna, hvad som faller oss mest i ögonen. Detta är naturligtvis i första rummet de vackra och dyrbara ekipager med seldon, som af Ad. Freyschuss & C:o och E. A. Skoglund & C:o utställas; den förre såsom vagnmakare och den senare såsom sadelmakare. De äro också båda hofleverantörer och veta att begära kungl. pris för sina varor. De utställa en landå (inköpt af konungen) och en kupé med tillhörande seldon. Af dessa senare äro en del med förgyllda beslag (ett seldon inköpt af kronprinsen) och en del med nickelbeslag. Uti ett särskildt skåp finnes ridsadlar för båda könen m. m. och allt bär vittne om soliditet, ändamålsenlig konstruktion och finess i utstyrsel. Äfven J. Ohlsson i Mjölby har utställt ett vackert, ganska väl arbetadt seldon. Carl W. Svenson, ej att förblanda med C. M. Svenson har utställt en kupé-vagn och en Victoriadroska, hvilka väl torde vara de bästa i sitt slag såväl med afseende på elegans, som beqvämlighet och lätt gång, samt därjemte godt arbete. Otto Nilson har utställt en vursttrilla, hvilken förtjenar att omnämnas för sin elegans i förening med solidt arbete. Därmed taga vi farväl af Stockholmsvagnmakarne och flytta oss till Örebroutställaren Lauritzska vagnfabriks-akticbolagct, hvilket utställer en victoria, en kupé, en faeton och en dogeart. Samtliga föremålen vittna om soliditet och god konstruktion och sakna ingalunda elegans, samt kunna, hvad faetonen och dogearten beträffar mäta sig med utlandets bästa produkter. C. M. Svenson i Yexiö utställer en dögeart med kullager. Den är lätt, nätt och solid. Tidaholms bruks aktiebolag utställer sina allbekanta, bekväma, näpna och lättgående kärror efter engelsk modell, allt för välkända för att behöfva framhållas. Bolaget har äfven en utställning af andra till yrket hörande föremål, hvilka vi förbigå. I. A. Johansson i Sundsvall har äfven en Tidaholmskärra och en dogeart, vittnande om godt arbete samt sträfvande efter god konstruktion. C. O. Nyström i Gammelstad är garfvare och har utställt en så kallad hudsläde, d. v. s. en åksläde, klädd med hudar; ett fordon, som är mycket ändamålsenligt för resor på landet och som äfven tager sig bra ut, är rymligt och mycketbekvämt, men som blir mer och mer sällsynt allt efter som vi få flera järnvägar. Denna släda är dock af ganska underhaltigt och simpelt arbete och utstyrseln ofullkomlig och dålig. Af karrioler, trillor, slädar och skrindor samt åkrislor finna vi flera af olika tillverkare. Sammaledes finnas flere utställare af axlar, lager, fjädrar etc. till olika slags åkdon såsom aktiebolaget Mekanikus, Ludv. Lagerstedts ax el fabrik i Up-sala, F. O. Lindströms axelfabrik i Strengnäs, Skulluna aktiebolag, Söderfors bruks aktiebolag, Tida holms bruks aktiebolag samt Wallholma bruks aktiebolag, hvilket allt vittnar om, att storindustrien upptagit dessa föremål i sin tillverkning, hvilket garanterar ett godt material, ett

omsorgsfullt samt väl utfördt arbete, och möjligast billiga priser, hvartill kommer att genom produktionens bedrifvande i stor skala, dessa fabrikater numera finnas på lager öfver allt i hela landet.

Bland Norrmännen är det Sörensens vagnfabrik i Christiania och P. A. Nors-eng i Hamar, hvilka äro verkligt framstående fabrikanter och i alla afseenden följa med sin tid i högre grad än Svenskar och Danskar. De hafva en stor utställning af eleganta, vackra och välarbetade, samt välkonstruerade åkdon. Att beskrifva lan-dåer, kupéer och victorior tjenar till intet, ty vi skulle då blifva tvungna att ingå uti specialiteter, hvilka endast skulle trötta läsaren. Däremot kunna vi icke afhålla oss från att påpeka Norrmännens stora öfverlägsenhet i konstruktion af slädar och karrioler, hvilka våra fabrikanter borde noggrant studera och taga till efterdöme, ty hvarje bit däraf är icke blott elegant, utan bär prägeln af att hafva blifvit på det nogaste uttänkt och afvägd. Det är ett nöje att betrakta den lilla nätta kappslädan och den välafvägda karriolen. Där är äfven trävirke till en s. k. trollhoppa och medar till slädar samt sådana med väl konstruerade och väl arbetade skaklor. Af seldon är väl P. Hallbergs i Kristiania de vackraste, när det är fråga om paradseldon, ty de äro särdeles väl arbetade. Men äfven Carl Brynildsen och P. Cf. Löwenborg båda i Kristiania utställa vackra arbeten.

Danska vagns-utställningen är obetydlig i jämförelse med den Norska och Svenska och endast fyra åkdon äro utställda, hvaraf en landå, en kupé och en faeton af kongl. hofvagnfabrikant Schultz, men dessa äro både eleganta och välarbetade. Af sadelmakare är där blott en firma nämligen Brödrene F. & L. Dahlman i Köpenhamn.

Gå vi nu öfver till klass 87, som innefattar velocipeder, så finna vi att i Sverige finnas 13, i Norge 3 och i Danmark 2 eller tillsammans 18 utställare af dylika. Hvad Sverige beträffar, så se vi sådana firmor som aktiebolaget Palmcrantz & C:o, Husqvarna vapenfabriks aktiebolag, Svenska aktiebolaget Humber & C:o, Anton Wik-lunds velocipedfabriks aktiebolag, Gefle velocipedfabriks aktiebolag m. fl. stora kända firmor med välarbetade, starka och lättgående velocipeder, och det vore önskligt, att allmänheten mera omhuldade de inhemska, säkerligen bättre och starkare velocipederna än de utländska, som nu importeras i tiotusental årligen. Velocipederna äro ett fortkomstmedel med stor framtid, men de äro ännu för dyra, ty en god bicycle kostar ännu 300 kr. och däröfver. Det är först, när de blifva billiga, som de komma rätt i bruk. Vi vilja hoppas, att de svenska fabrikanterna skola nedbringa priset och slå under sig marknaden.

Då vi nu talat om vagnar, slädar och velocipeder, så är det så godt att då på samma gång nämna några ord äfven om andra fortkomstmedel. Från Maskinhallen går nämligen en elektrisk båt, såsom den allmänt benämnes, till Gamla Stockholm. Vi sade en båt, ty af de fyra, som ursprungligen varit bestämda att uppehålla denna trafik, äro tre ännu icke i gång. Det är Sveriges allmänna elektricitetsverk, som visar dessa båtar, hvilka äro af vanlig form, samt af trä och byggda i Norge. Den drifvande kraften är elektricitet i stället för ånga. Panna och skorsten

Industrihallens längdskepp med **svenska** afdelningen närmast i förgrunden och i bakgrunden den **norska** (se sid. 158 och 159).finnas icke och ej heller det vanliga oset. Däcket är fritt och under detsamma äro accumulatorerna* placerade. De laddas af elektricitetsverket och en sådan laddning, som tager 3 timmars tid, är tillräcklig för att hålla båten i gång i 11 timmar eller nära en hel dag. Vi stego ombord och båten lade ifrån land. Det är ett nöje att färdas med en sådan båt. Hur olika är den ej mot de vanliga ångbåtarne med den stora, skymmande pannan. Man ser fritt öfver det rymliga däcket och luften är ej blandad med rök och os af maskinsmörja, utan frisk och ren. Där höres intet slammer från maskinen och där kännes ingen skakning genom maskinens gång. Mjukt, tyst och lätt drifves båten fram af en kraft som man ej ser — ja, som man icke ens kan lukta sig till, och den påminner därigenom om sagans mystiska båtar, som med stor hastighet drifvas fram af en mäktig och osynlig kraft. Att med en sådan båt göra en färd ut i skärgården skulle vara ett stort nöje och, som laddningen besörjes af elektricitetsverket, har man endast att utbyta accumulatorer i stället för att kola och man behöfver hvarken eldare eller maskinist. Ej heller behöfver man frukta, att pannan eller något rör skall explodera, ty de finnas icke till, och däcket är så fritt och jämnt, att man kan taga sig en sväng ombord, medan båten drifver framåt.

Nåväl vi äro nu framme och stodo just och betraktade den vackra cementtrappan, som leder upp till Skånska storindustriens byggnad, när vi fingo se en herre komma åkande i en liten vagn utan häst eller annan lefvande dra

gare, ty den rörde sig framåt med en hastighet af 25 kilometer i timman och var drifven af en fotogén-motor. Så nytt detta fortkomstmedel än är och tills nu obekant för de flesta här i landet, så tillhör det ändock det gamla, omoderna, klumpiga. Det blir först, när elektricitetsverket kommer att taga hand om dessa slags vagnar och konstruerar dem lätta och fina som velocipeder och förlänar dessa elektricitetens lätta och osynliga kraft, som de få framtid för sig och komma i allmänt bruk. De nu brukliga motorvag-narne äro klumpiga, fula, tunga och se smutsiga ut. I våras sågo vi dem i stor mängd i Paris på alla promenader, där de kommo framsusande med samma fart som en velociped eller kanske bättre sagdt som ett lokomotiv. Jag blef inbjuden att taga plats i åkdonet, och så bar det af förbi fiskerihallen, .separatormejeriet och Stockholms stads paviljong ned till och förbi sportpaviljongen, där vi stannade och bjödo hvarandra farväl.

Efter att hafva färdats med elektrisk båt och motorvagn tyckte vi det höra till saken att äfven pröfva på luftbanans chäser, och så kraflade vi oss upp till estraden, som utgör perrong till den ena af luftbanans båda ändstationer. Förr i verlden gick man att se lindansare med balancerstång i handen promenera på en spänd lina, nu åker man sjelt genom luften, sittande ganska bekvämt i en farkost liknande halft en båt, halft en släda, hvilken är upphängd på en tjock trådlina samt dragen af en finare lina, som rör sig omkring hjul å båda ändstationerna och drifves med elektricitet från där placerade accumulatorer. Det är en ganska kuriös känsla att högt uppe i luften färdas öfver P>runnsvikens klara vatten; skada att det är så besvärligt att gå upp och ned för de långa, höga stationstrapporna. Vi äro bortskämda nu för tiden och skulle helst sett, att vi kunnat komma upp och ned med en hiss liksom i Industrihallens tornrum och kolgrufvans djupa schakt.

Efter att sålunda ha afprofvat detta för oss nya kommunikationsmedel styrde vi kosan till Industrihallen för att taga därvarande möbelutställning i betraktande, ty man hade sagt oss, att den var vacker. Vi kände oss ingalunda bedragna, ty den är onekligen vacker. Det är möbelsnickare och tapetserare, som där utställa sina arbeten, och det är skada, att icke en del möbler och rumsdekorationer från länens utställ-

* Från Ilagens Ackumulatoren aktien Gesellschaft i Tyskland, men dynamomaskinerna, på hvilka pro-pelleraxlarne sitta, äro från Allmänna Svenska Elektriska aktiebolaget i Vesterås.ning samt en del draperier, kuddar, pallar och mattor därifrån fått plats här för att gifva en mera fullständig föreställning om, hvad som fordras för att komplett utrusta ett rum. Mycket af det kala och stela, som nu råder, skulle då försvunnit. Men det kan nu icke hjälpas, då endast snickare och tapetserare utställa. Det är endast arbetets vänner och Aktiebolagets Svensk konstslöjd utställning af Gjöbel, som fått en plats bredvid den och som bjuda på en utmärkt samling af lyxmöbler, skulpterade arbeten, konstväfnader och broderier m. m., hvilken gör heder åt utställningen och visar, hvad vårt land förmår att i den vägen frambringa. Men låtom oss bese möblerna. Det första, som fäste vår uppmärksamhet, var A. Lagerbergs utställning omfattande tvenne rum, det ena en rumsinredning med möbler i allmogestil, som förtjenar att tagas vara på såsom ett godt mönster, och det andra ett rum med möbler i empirstil utmärkt väl utförda i mahogny med förgyllningar. En annan möbel i empirstil efter ritning af Dav. Carlsson är utförd af S. A. Kjellgren och den gör heder åt firman för vackert och solidt arbete. L. O. Löfmark synes ega särdeles skicklighet i mar-ketteriarbeten, hvarpå af honom utställda möbler gifva vackra prof, och hans fina möbel med halfmånemotiv är riktigt förtjusande. Carl Johansson gifver mycket vackra prof på snickeri-, stoppnings- och dekorationsarbeten med en matsalsmöbel, en skrif-rumsmöbel i empirstil och en möbel i engelsk stil och så framstå äfven C. E. Jonsson (skrifrumsmöbel i empirstil) och Alb. Janzon samt Wilh. Andersson med en herr-rumsinöbcl, Myrstedt & Stern utställa vackra arbeten i stoppning, sömnad och drapering samt möbler komponerade af H. van Rijsvijk Max Sachs har äfven liknande utställning mest i empirstil. Båda firmorna äro kända genom sina butiker vid Drottninggatan och Brunkebergstorg. Af öfriga utställare äro arbeten af Aug. Åkerblom och aktiebolaget Carl P. Svenson af mera framstående art och värda att se, så äfven ett bokskåp i marketteri af J. R. Almgren. En väl arbetad biljard finnes utställd af F. U. Aspengren och ett mekaniskt matbord af C. R. Söderman. Knut Edberg har utställt en väl arbetad herrumsmöbel, som synes vara hans specialitet. Bland andra, hvars arbeten synts oss böra omnämnas äro: Aug. Andersson, C. H. Benckert J:or, Henricsson & Söderström (vacker panel), Joh. Lindell & Söner (matsalsmöbel), Eskil Jonsson (matsalsmöbel), Alf. Mattson är framstående uti marketteriarbeten och C. A. Johansson har ett par vackra skåp. Bodafors utställer i egen

paviljong, och dess utställning hafva vi förut omnämnt. Hvetlanda möbelsnickeri har en matsalsmöbel i enkel stil, och Bröderna Ericsson ha en buffet och ett klockfodral, som för-tjena att omnämnas. Eriggamagasinet har en särdeles vacker utställning, men det är ej allt af eget fabrikat, utan en samling konstsaker från dess magasin.

Den svenska afdelningen

Grupp 5 Möbler och husgeråd......................................

under klass 11 Er.kla möbler, lyxmöbler, skulpterade arbeten samt

har 91 utställare

» »12 Tapetserare och dekorationsarbeten

* 37 »

eller tillsammans 128 utställare.

I Norska afdelningen

finnes i klass 11 och i klass 12 ..

16 utställare 8 »

Summa 24 utställare.

I Danska afdelningen

finnes i klass 11 och i klass 12

12 utställare

4 »

Summa 16 utställare.I Ryska afdelningen

finnes i klass 11 .... 10 utställare

och i klass 12 .... 9 »

Summa 19 utställare.

Om vi nu besöka den norska afdelningen, så finna vi en matsal med möbler i norsk stil utställd af S. Engström och en annan ännu vackrare af »Den norska Haandværks- og Industriforening», alltsamman mycket vackert och stiligt, men något för tungt. Det är ett fel, som vidlåder både svenskar och norrmän, att de, så snart fråga är om att utföra något uti nationell stil, nästan ständigt kopic-ra i stället för att komponera med användande af motiver. Hvad som var passande för sekler tillbaka och motsvarade den tidens fordringar, är det icke nu. Våra möbler måste vara lättare och beqvämare och hafva ett gladt, tilltalande utseende. Att nu för våra moderna behof kopiera en antik byggnad, skulle vara vanvettigt, ty den skulle blifva i intet hänseende motsvarande våra fordringar. Den antika stilen måste lämpas efter våra behof, och således det gamla på ett följdriktigt sätt utvecklas så långt, att det motsvarar nutidens kraf. Så är äfven fallet med möblerna. De måste, äfven om mo-tiverna för dem äro hemtade från gamla förebilder, likväl motsvara vår smak å form och våra pretentioner på beqvämlighet. För att nu återgå till de norska matsalarne med buffeter, hörnskåp, vägghyllor, bord och stolar, så är det hela harmoniskt och visar att stilen är användbar. Att den är användbar med afseende på svenska motiver visas dels af Lagerbergs matsal med möbler, dels af länens slöjdutställning i Nordiska museet, så det är ej fråga om möjligheten utan om sättet för dess användning, för att få ett helt hus på det mest förtjusande sätt möbleradt och dekoreradt i rent nationell stil. I. Borgeson har en vacker rökrumsmöbel och Bröderna Ollendorf en sängkammarmöbel samt Bernh. L. Mathisen en kontorsmöbel; dessutom II. A. Sleip-næs ett hörnskåp, hvilket allt är väl utfördt.

Danskarne hafva ej mycket att bjuda på. De visa ett godt arbete men ingenting stilfullt, intet som smeker ögat, intet nationellt, intet som visar någon hög grad af konstfärdighet.

Ryssarne bjuda mest på kopior efter franska moderna mönster. Endast fru L. Stram visar ett bord och Kejserliga museet 2 soffor i rent rysk stil, hvilken är mycket lämplig därför. I Ryssland framträder den på två sätt. Det ena är den skulpterade, nationella stilen och den andra, som saknar skulptur, är i stället målad dels med ornamenter, dels med bilder ur allmogelifvet. Båda äro mycket vackra, och det är skada, att ej mer däraf blifvit utställdt. Det finnes rika samlingar däraf värda att utställas.

Ryska utställningen drager mycket folk och densamma har äfven ganska mycket att bjuda på, synnerligast sådant, som behagar damerna. Men det finnes äfven mycket af värde såväl för konstnären som för industriidkaren och skolmannen, livad skolorna beträffar, så är det en känd sak, att de högre läroverken äro framstående och undervisningen där utmärkt. Hvad åter folkskolorna beträffar, så existera de hui-vudsakligen på papperet, ehuru nog här och där folkskolor finnas, där barnen få lära sig något mer än läsa i bok och skrifva någorlunda skapligt. De bästa skolorna finner man hos de Donska och Uralska kosackerna. Hvad husslöjden beträffar, så får man föga begrepp därom, ty det utställda representerar ingalunda den verkligt bade rika, vackra och omfattande ryska husslöjden, och det är skada, att den ej är fullständigt representerad i alla dess grenar, ty den skulle varit särdeles lärorik och mycket däraf skulle kunnat upptagas och tillgodogöras för Sverige. I ett land, där industrien**Utställningen från Ladugårdslandsvägen** (Saltsjön) med **Maskinhallen** m. m. (sid. 63–69).legat nere till för 25—30 år tillbaka och där allmogen bestod af till stor del lifegna, där var husslöjden genomgående och nästan allt, hvad som var tillfinnandes hos bonden, var hemmagjordt och ofta särdeles väl utfördt i konstnärliga mönster. Men af allt detta ser man nästan intet, och det som finnes utställdt är långt ifrån af bästa slag.

Hvad möblerna beträffar, så hafva vi förut yttrat oss därom. Med ett par undantag bestå de af sådant modernt kram, som saknar konstnärligt värde och finnes att se i hvarje bättre möbelbod. Likväl finnes i Ryssland utmärkta, stora snickeri-etablissementer, där charmanta möbler i den vackraste ryska stil tillverkas, men ingen enda af dessa firmor är representerad, och man får vid ett besök i ryska afdelningen ej den aflägsnaste idé om den höga ståndpunkt, som en del snickerifirmor intaga. Af husgeråd finnes icke heller något, som är värdt att omnämna, med undantag af de målade och lackerade bunkarne. Glasvarorna stå betydligt efter de svenska och äro oskäligt dyra. Af porslin har Ryssland intet att bjuda på af något konstnärligt värde, förutom det, som tillverkas på den Kejserliga fabriken, hvilken är bekant för sina utmärkta alster, som delvis äro af högt konstvärde. Det kejserliga kabinettets utställning är för liten för att allmänheten skulle kunna få någon riktig föreställning om, hvad där kan åstadkommas.

Grefve Platen-Siberg har en rik och välordnad utställning af synålar af god beskaffenhet. Inom pianotillverkningen är det egentligen ingen utställare, som är framstående med undantag af M. Bietepage, som tillverkar flyglar (firman Becker), men de äro alldeles för dyra, och hvad öfriga tillverkare beträffar, så nå de ej upp till jämbredd med våra svenska. Det är inom guldsmeds- och juvelerareyrket, som ryssarne äro öfverlägsna, och de äro kända därför och för att de mycket arbeta efter inhemska motiver, hvilket gör denna yrkeskonstnärlighet nationell. Där äro vackra saker af Macharow m. ft. och juveler af Fabergé, samt kaukasiska silfverarbeten at ' Khodjoyon och Khodjeinatow m. fl. Där finnas äfven massor af vackra imiterade juveler. Statens vapenfabrik har en mycket sevärd utställning med mycket vackra arbeten. Manufakturbolaget Jacoolevsky har en vacker utställning af linne och linne-väfnader.

Ryssland är i afseende på texilindustri ett af de mest framstående land, som finnas, och kan till och med upptaga täflan med England. Det är skada att icke mer, än hvad fallet är, blifvit utstäldt för att gifva svenska tillverkare ett begrepp om, hur högt denna industrigren blifvit utvecklad i Ryssland. Hampindustrien står där äfven högt. Af sidenväfnader är det egentligen ej mycket utställdt med undantag af de dyrbara brokaderna af Sapojnikow och Zaglodin, samt kaukasiskt siden af Khodjeinatow. Denne senare utställer äfven kaukasiska mattor, hvilka äro mycket vackra och något likna de persiska. Volk utställer vacker men dyr tambursömnad och fru Lydia Lacheyew handbroderade ryska dräkter. Ryssarne äro berömda för sitt läder, och ingenstädes får man billigare och bättre skodon än i Ryssland. De skodon, som äro utställda, äro dock inga värdiga representanter för den ryska skoindustrien.

Den (rriinwaldfiska utställningen af pelsvaror är mycket stor, men illa ordnad och af mycket underhaltig beskaffenhet. Den kan på intet vis täfla med våra svenska utställares, hvarken i afseende på omsorgsfullt arbete eller god vara, ty de flesta skinnen äro färgade och illa färgade. Ilvad färdiggjorda pelsvaror beträffar, så äro de fula och illa gjorda i jämförelse med de svenska och orimligt mycket dyrare. Där finnas visserligen några få skinn, hvilka äro öfverlägsna de svenska i afseende på kostbarhet och sällsynthet, men de äro ej några vackra exemplar. Svenskarne hafva i allmänhet vackrare fållar och mera reel vara samt vackrare, bättre gjorda och mera värdefulla pelsvaror, och dessutom äro de mycket billigare.Kejserliga kabinettet utställer särdeles vackra stenar och stenarbeten från fabrikerna i Jekaterinburg och Kolyvan, och det är väl intet land, som kan täfla med Ryssland i den vägen. De största föremål af porfyr hafva dock blifvit tillverkade i Sverige näml. Rosendalsvasen och den urna, som skänktes till Ryssland och nu pryder en park därstädes. De ryska konstslöjdarbetena i gjutjärn äro af särdeles framstående konstnärligt värde, och de produkter, som här utställas, bära vittne därom.

Såväl bröderna Nobel, som Ivan Ter-Akopow hafva utställningar af mineraloljor. Hvad den förstnämnda firman beträffar, så är den för oss svenskar af intresse, emedan först och främst dess grundläggare voro svenskar och de, som bragte denna industri till dess nuvarande höjd, och därjemte emedan denna firma har en mängd svenskar i sin tjenst samt skaffat Sverige stora beställningar på ångbåtar o. s. v. Aktiebolaget för tillverkning af benkol och andra produkter af ben utställer under namn af »Schlaff horsts Benmjöl» sina produkter, hvaraf en mycket stor del exporteras på Sverige. Den ofvannämnda fabriken är den största i Ryssland och den, som där helt och hållet dominerar marknaden. Bolaget utställer äfven draglim. Samma ämnen, men uti mindre skala utställes af Arkipow i S:t Petersburg och Berliner i Moskva.

Mjöl är utställdt af icke mindre än 17 firmor, hvilket visar, huru stort intresse mjölhandlare i Ryssland hafva för Sverige. Det ryska mjölet är i allmänhet godt, och isynnerhet är det så kallade konfektmjölet högt skattadt för sin finhet och godhet och användes till allt slags finbageri och sockerbageri. Det är intet land, där man får bättre bröd, bättre pastejer eller bättre konfekt än i Ryssland. Detta beror till stor del af mjölets beskaffenhet, men till en del äfven af bagarnes skicklighet, och det skulle icke skada, om en ryss sloge sig ned här såsom bagare, ty de våra äro långt efter sin tid, ehuru de äro bättre än de engelska.

Den stora théfirman, Bröderna Popow, har å utställningen en försäljning af chinesiska och ceylonska thésorter af ganska god beskaffenhet. Théer finnas i Ryssland till alla priser från 1 rubel upp till 100 rubel per skålpund. De finaste sorterna drickas ur koppar så små som mindre äggkoppar strax efter middagen liksom kaffet hos oss. Att förtära fint the ofta och i större qvantitetcr är i hög grad nervförstö-rande och i dagligt bruk användes ej dyrare sorter än till 3 rubel per skålpund.

De krimska och kaukasiska vinerna äro af utmärkt beskaffenhet, men de senare skötas ej så väl som de krimska. På senare tiden hafva äfven turkestanska viner kommit i handeln. Af de krimska gör man både konjak och champagne, och den donska champagnen är allmänt drucken i Ryssland. Flere firmor hafva utställt sina produkter, och Peter Smirnow har utställt sina likörer och olika bränvins-sorter.

Mat och dryck på utställningen finnes naturligtvis uti restaurationerna, uti ölstugorna, vinstugorna och våffelbruket inom Gamla Stockholm. Man får mjölk uti den för Lactator afsedda paviljongen, där mjölk från lactatorbolagets egendom Ilamra serveras. Bröd får man alldeles färskt uti Reinholdska bageriet;' kaffe och chokolad i särskilda paviljonger, och i små kiosker serveras glace och vatten med eller utan saft. Öl finnes uti de fyra ölpaviljongerna och å en terrass vid Nordiska museet och punsch uti restaurationerna samt konditorivaror i nordvestra hörnet af industrihallen och uppe i paviljongen bredvid teaterutställningen. På alla dessa ställen får man varorna serverade, och man kan njuta af dem i all sköns ro och beqvämlighet, ty de äro ej endast ögonfägnad. Inne uti industrihallen får man äfven smaka på en hel mängd sötsaker,**Interiör från Maskinhallen. I:** med **norska** afdelningen i förgrunden (se sid 154 och 155).**Interiör från Maskinhallen. II: svenska afdelningen** (se sid. 154 och 155).om man köper dem och tager dem med sig i en påse eller ask. Men det är ej alla utställare af mat och dryck etc., hvilka låta folk ens för betalning få smaka deras produkter, och de, hvilka ej tillåta detta, äro de flesta.

Låtom oss göra en rund omkring uti utställningens olika delar för att se, hvad som där bjudes. Vi finna då, att den största sädesutställningen* finnes inom Domänstyrelsens utställning, där den är ordnad länsvis, strängt systematiskt, och man kan med största beqvämlighet se, men däremot ej vidröra, ännu mindre smaka den utställda produkten. Men dess renhet och vigt står utsatt på glasburkarnes etiketter, så att man sålunda kan i tankarne göra sig ett begrepp om det relativa värdet af de olika utställarnes varor, så mycket mer som glasburkarne stå uppradade på hyllor tätt intill hvarandra så, att man får en lätt öfversigt öfver dem, hvilket icke är fallet med de produkter, hvilka äro utställda å andra platser och vidt skilda från hvarandra. Förutom svenskarne är det endast norrmän, hvilka på samma sätt utställa spannmål i norska landtbruksutställningen. Det är blott en enda ryss, som utställer korn jämte humle — båda mycket vackra prof.

Bland utställare af mjöl, gryn och stärkelse återfinnas våra största kvarnverks-egare (bolag och enskilda), och de visa alla en särdeles vacker produkt, ehuru kanske ej jämnbördig med det fina hvetemjöl, som utställes af ryssarne, malet af deras bästa hvete på deras finaste valsqvarnar. Norrmän och danskar hafva endast en utställare hvardera, ty en fotografi af ett danskt qvarnverk kan ej kallas en mjölutställning. Ryssarne äro däremot mycket talrikt representerade.

Inom bageri- och bakelsetillverkningen äro nästan uteslutande svenska firmor representerade med spisbröd, knäckebröd, tunnbröd, kex och bisquits, samt därjämte färskt bröd och bakelser i alla former uti Reinholdska bageriets paviljong. Det är svårt att döma om bakverk, som man blott ser, men ej får smaka, och därför yttra vi oss ej om dessa varor. De äro hvarandra tämligen lika till det yttre, och vi veta genom erfarenhet, att smaken är just densamma. Vi köpte några strutar med kex och bisquits för att göra oss en föreställning om de olika fabrikatens värde, men lyckades icke finna, att den ena egde något företräde framför den andra. Ryssar, danskar och norrmän bjuda på bröd, hvilket dock är gammalt, innan det kommer hit. Det heter väl, att det ryska brödet är här bakadt i danska bageriet af ryska bagare, men brödet har icke den goda smak, som i Petersburg, och ännu mycket mer står det efter brödet i Moskva, hvilket väl är det bästa, som någonstädes finnes. I bröd- och pastejbakning äro ryssarne öfverlägsna alla andra nationer. Danskarne voro förr kända såsom goda bagare, och i Sverige var danska bageriet lika högt skattadt som Wienerbagerierna äro i Berlin. Men det torde icke numera vara fallet, ty åtminstone i Stockholm äro våra egna, större bagerier jämförliga med de danska.

Det är gifvet, att man vill hafva smör och kanske äfven ost till brödet, men utställningen vill ej bjuda på dessa varor, hvilka äro föremål för specialutställningar på vissa bestämda tider, men däremot bjuda herrar margarinfabrikanter på sina flottiga fabrikater. Arboga och Pellerin hafva båda konstanta utställningar, den senare både i egen paviljong och i industrihallen; den förra blott i egen kiosk. 1 brist på smör får man nöja sig med margarin, om man har nog god mage att smälta detta fettämne, hvilket nu kommit så mycket i bruk; men där finnes äfven raffineradt kok- och ister-flott, hvilket äfven användes mycket i våra ekonomiska husmödrars kök och hvilket väl torde vara både smakligare och lättsmältare än margarin, hvilken äfven utställes

* Anm.: Säd är väl icke egentligen mat, men råvara till sådan, hvarför vi intaga den, emedan säd och t. o. m. stärkelse i den officiella katalogen återfinnas under Grupp 10 närings- och njutningsmedel.af danskar och norrmän. Färskt smör får man både se, lukta och smaka på i Separators och Radiators mejerier, där det dagligen tjernas.

För dem, hvilka tycka om smörgåsbord, finnes herrar konservfabrikanters utställning uti industrihallen, och den bjuder på åtskilligt godt, men som man ej får smaka fabrikaterna på platsen, så har man ingen ledning för bedömandet af den ena eller andra varans större eller mindre företräde. De enda, som låta smaka sin produkt, äro norrmännen, hvilka bjuda de besökande ur sked kondenserad mjölk, hvaraf de, eller egentligen de engelska egarne, hafva en rik utställning uti Norska landtbruks-utställningen. Att döma efter en firmas renomé är detsamma som att, vid en brott-ningstäflan, lemna priset till den, hvilken vanligtvis visat sig öfverlägsen, äfven om han nu funnit sin öfverman; och att döma af det yttre är lika vilseledande. Utställare af mat och dryck skulle förenat sig om arrangerandet af vissa smakdagar, t. ex. en gång i månaden; det skulle ej blifvit särdeles dyrbart. Nu får man ej mer begrepp om de utställda föremålen, än man får vid läsandet af en tidningsannons. Där finnas

skinkor, korfvar, rökta renstekar, salt fläsk, soppor, allehanda kötträtter, fågel, grönsaker, pottkäs, och i slagteribolagets paviljong får man Frankfurterkorf och har tillfälle se, både hur den beredes och hur den rökes. Uti fiskerihallarne får man saltad strömming, surströmming, torkad gädda, mört, aborre, braxen och slom, salt sill, kryddsill, delikatess-sill, anjovis, salt ål, kabiljo, saltad, rökt, grafvad och färsk lax, rimmad kolja, böckling och rökt sill, svensk och norsk kaviar, kräftstjärtar, ostron m. m. samt lefvande karp.

Men låtom oss gå vidare och göra ett besök hos sockerbagarne och tillverkare af konserverade sötsaker. Vi se då i industrihallen en mängd af dessa läckra saker, bakverk, karameller, konfekt, chokolad, saft, marmelad, och man kan få köpa en strut af litet af hvarje, och i de särskilda paviljongerna får man kaffe, chokolad, saft med vatten, bakelser, tårtor m. m., så att damerna kunna få sitt lystmäte, och dyrt är det just icke. Hvilket som är bäst beror på den individuella smaken, såsom medfödd och såsom tränerad eller förfinad, samt på aptiten för tillfället. Slutligen beror det på vädrets beskaffenhet, om man sitter i svalkan under ett lummigt träd eller i ett qvaft rum och, sist af allt, på lynnet och sällskapet.

Grosshandlare T. Olsen påstår, att hans kaffe är det renaste och fullkomligt oförfalskadt samt äfven det bästa; slutligen äfven, att det är endast gräddan af socie-teten, såsom högre ämbetsmän, lärde och högre militärer, hvilka bruka njuta af hans kaffe. Han nämner icke konungahuset, riksdagen och pressens representanter, och det är oförsiktigt, ty det är dessa, hvilka hafva makten och, åtminstone det första och de sista, som hafva finaste smaken. Andra kaffeutställare äro mindre puffande, ty de omtala, att det de utställa är gjordt hufvudsakligen af korn, betor, cikoria, ekollon, maskrosor m. m. Hvarför man ej använder bokollon och potatis samt vissa svamparter m. m. är svårt att förstå, ty åtminstone de senare äro mycket användbara som kaffesurrogat. Vi profvade på maltkaffet, och det hade en utmärkt smak af malt — det mycket utpuffade kneippkaffet, som serverades i den så kallade Kaffekvarnen. Om nu hvart och ett surrogat har sin utpräglade smak, så får man ett urval bland sådana lika väl som bland de äkta kaffesorterna, Ymen, Ceylon, Java, Afrikanskt, Ostindiskt, Westindiskt och Brasilia, och genom att blanda äkta och oäkta i olika sammansättningar och proportioner kan man få åtskilliga tusen olika kaffesorter.

Gå vi nu att pröfva på dryckerna, så hafva vi först och främst ölet och portern samt sedan hela raden utför ända till vatten. Bryggarne hafva väl några paviljonger hvar för sig, där man äfven kan få något att äta — såväl varmt som kallt, och där de servera sina egna ölsorter; men de öfriga eller, rättare sagdt, en stor del af de öfriga hafva haft den kloka idén att utställa allesammans i en paviljong och där ser-vera ena dagen eller veckan af den enes och nästa dag eller vecka af en annans brygd. En trägen utställningsbesökare hinner sålunda, att så småningom lära känna hvarje olika bryggeris förtjenst. Friskt och godt är ölet, som där serveras; men det är också utställningsbryggden man får inmundiga. Annars är ölet tämligen så där till hälften underhaltigt, ehuru undantag finnas. Vi skulle kunna nämna några, men det göra vi ej, emedan en del skulle finna sig smickrade och de andra förolämpade. Svagdricka och iskällardricka får man mycket goda och så äfven sockerdricka. Efter dessa komma en mängd utställare i industrihallen, så väl norrmän med De Forenede Bryggeriers Udstilling, som danskar och en rysk firma, det gamla, välkända »Bavaria»; men man får ej smaka deras fabrikater.

Arméns och flottans utställning under byggnad (se sid. 67 o. 69).

Mineralvattenfabrikanterna äro många, men endast Nordstjernan har servering däraf i egna kiosker, och det vattnet är godt. Det är synd, att Sekularisvattnet ej har så stort insteg, som det förtjenar, ty det är ett naturligt seltervatten, som i smak och välgörande verkan ej står efter vattnet från Nassau och det så mycket utpuffade s. k. äkta Apollinaris. Sekularisbolagets kiosk midt emot Rettigska cigarrkiosken har icke kommit till stånd. Af allt vatten på utställningen är likväl det, som fås uti den af Diamantborrningsbolaget borrade brunnen i bergsluttningen strax nedom Martinska utställningspaviljongen det bästa. Det är klart, rent, kallt och friskt till smaken, som endast ett prima slags kallkällevatten kan vara.

Af spirituosa finnes utställningar dels i egna paviljonger, dels i industrihallen och bestå hufvudsakligen af punsch, hvaraf Stockholmsfirmorna hafva en gemensam utställning å en monter i form af en stor punschbutelj, hvilken liksom många andra montrer är alldeles för hög och just därigenom förlorar i effekt på samma gång som

den skämmer sjelfva hallens luftiga skepp. Men äfven bränviner finnes utställda af olika slag, såsom renadt, Rånas, Falu-, sädes- etc.; samt inom norska och danska afdelnin-garne det allmänt kända »Aquavite». Ryssarna äro dock öfverlägsna uti bränvin. Deras renade är bättre en vårt; så äfven de olika sorterna. Deras bränviner på svarta vinbär, plommon, malört, samt framför allt på svarta körsbär och rönnbär äro allmäntkända och hvad de två senare beträffar, så öfverträffa de alla slags likörer i ren och fin smak, samt äro icke alls farliga att förtära i jämförelse med de söta och spritstarka likörerna, hvaraf Svenska Munklikörbolaget har ett fabrikat af god beskaffenhet i egen paviljong.

Importerade viner äro ej svenskt fabrikat och blifva således af oss icke omnämnda. De inhemska vilja vi däremot nämna några ord om. Vi veta, att i alla tider köpmännen ej blott brukat förfalska utländska viner, utan äfven tillverkat sitt eget behof af körsbärsvin, hvilket ofta var ganska godt och vanligen tämligen ofarligt att förtära, hvilket man däremot icke kunde säga om deras hemmagjorda portvin. Somliga slogo sig på att tillverka vin af inhemska bär och gifva dessa viner inhemska namn. Vi hade redan för 40 år sedan tillfälle att pröfva sådana viner och de voro ofta ganska goda. Då tog Liljeholmska bärvinsfabriken sin början och består ännu, samt har goda viner. Det sista af sådana bolag är väl Svenska vinfabriksaktiebolaget, som tillverkar ett Bordeaux- och Bourgogneliknande vin och äfven andra viner af svenska bär, och vi kunna försäkra, att dessa viner äro goda. Men där finnes äfven andra fabriker för viner af bär, såsom t. ex. Ahlbom & Co., A. T. Hök, A. von Post, Xordiska champagneaktiebolaget, Wilhelm Ramstedt, A. J. Setterberg & Co., C. A. och I. M. Widborg. Det tyckes således som om våra inhemska bärviner skulle vinna allt mer insteg bland svenskarne. De äro oftast fullt jämförliga med de bästa af de billiga utländska vinerna, hvilka merändels äro tillsatta med ämnen, hvilka äro ytterst skadliga för helsan. Man kan uti Ungern, Bulgarien, Krim,

Bessarabien och Kaukasus, Serbien, Italien, Frankrike och Spanien få mycket goda, ytterst billiga drufviner. Men, för att de skola stå transporten och hålla sig, måste de försättas med sprit och detta både förderfvar deras värde och ökar deras pris. Då nu transport och tullafgifter komma att läggas till inköpspriset, så blifva dessa viner ganska dyra. I Tyskland förbrukas mycket svenska bär för vinfabrikation, och därifrån få vi dem tillbaka under namn af franska viner och till högt pris. De svenska bärvinerna blifva därför bland de billigare de, hvilka smaka bäst, kosta minst och äro ej blott oskadliga, utan i de flesta fall helsosamma, om de njutas måttligt.

Utställningens förnämsta arkitekter. I. F. Liljeqvist. (»Gamla Stockholms» skapare).

En dryck, som ännu icke fått insteg i Sverige, men som framför alla andra förtjenar att få det, är den så kallade »Cidern», hvilken beredes af vilda och odlade äpplen, helst något sura sådana. Denna dryck är så godt som alkoholfri och alls icke rusande, samt är lifvande, svalkande, läskande och rent af helsosam. I England och Frankrike drickes lika mycket cider som vin och äfven i Rhenländerna är den mycket i bruk. Den Devonshire’ska är den, som är utan all jämförelse bäst och dess smak är liknande ett godt Rhenvin. Vi hafva sett cider vara utställd bland andra fabrikater bland bärvinerna, men vi kunna ej erinra oss hvar och af hvem. Det vore önskvärdt att cider, brygd efter Devonshiremetod, blefve införd i Sverige såsomnationelt fabrikat, ty en stor del af frukt, som nu icke tillvaratages, skulle därigenom kunna på ett vinstgifvande sätt tillgodogöras och vårt land blifva riktadt med en ny, angenäm, icke rusande dryck, som smeker gommen samt lifvar sinnet och stärker kroppen.

Vi hafva nu rört oss å läktaren. Nedkomna därifrån gjorde vi ett slag i industrihallens nordvestra del och fingo där sigte på en röd grupp, som fängslade vår uppmärksamhet. Det var en grupp af stora och små röksugare af typen »Cyclon», som tillverkas af mejerimaskinaktiebolaget Excelsior, hvilket af bolaget Cyclon innehar tillverkningsrätten för denna apparat, som på senare tiden låtit så mycket tala om sig. Saken är den, att den verkar under alla slags vanskliga förhållanden, där alla andra röksugare varit ur stånd att draga ut röken. Vi hafva sett den uppsatt på ett hus på Söder, där i alla fyra eller fem våningarne det var rent omöjligt att få elden i köken att brinna äfven under den kallaste vinterdag, utan att fönster och dörrar stodo öppna, och ändock stodo köken fulla af rök, ty äfven sedan elden börjat brinna friskt slog röken tillbaka in vid minsta vindkast. Cyclon athjälpte detta komplett. Samma var förhållandet med en stor hotellspis; den var obrukbar intill dess att Cyclon blef uppsatt på skorstenen. Dess företräde är dess genomgående enkla och vetenskapliga konstruktion, som gör den oberoende af

hvarje vindkastning, samt därigenom att äfven det svagaste hufvuddrag orsakar en uppåtgående spiralrörelse i dess inre. Det kan synas egendomligt att tala så mycket om en så simpel apparat som »Cyclon», men den liknar Columbi ägg. Sedan man sett dess enkla konstruktion, vet man, att den måste verka. Några af våra vänner hafva användt den för att draga ut matoset från korridorer och våningar, dit det inträngt från köken, och med stor framgång, sedan de förgäfves försökt, alla andra slags ventilatorer. Det finnes många utställare af ventilatorer, men de flesta äro i kombination med kaminer och ventilationer. Men den åstadkomna luftvexlingen är således icke åstadkommen genom ventilationsapparatens konstruktion och verkan, utan genom differensen i tyngd mellan värmda och kalla luftlager. Det är endast E. A. Wiman, som, förutom Cyclon, utställer röksugare och ventilatorer, hvilka äro sjelfverkande, och af alla hittills kända är den Wimanska den, som kommer närmast upp mot och näst efter Cyclon.

Glasfabrikatioticn är på utställningen representerad af nästan uteslutande svenska firmor. I. E. Konovalow’s Söner i Kortcheva, Ryssland, hafva sändt ett litet sortiment af glasvaror. Men denna utställning är underhaltig vår svenska och fabrikaten alldeles för dyra. Danmark har endast en utställare eller, rättare sagdt, utställerska, men endast af glas, som är måladt på baksidan. Det är Mathilde Bendz, som utställer ganska vackra saker, såsom en kakelugnsskärm och en del brickor. Men detta kan ej räknas såsom tillhörande glasfabrikation, och vi förbigå det därför utan vidare omnämnande. Norge har likaså endast en utställare. Det är Kristiania Glasmagasin, som utställer diverse glasvaror från dess glasvaru- och lampfabrik, men de utställda varorna äro få och kunna icke komma upp till högre rang än näst efter våra fabrikers masstillverkning.

De svenska utställarne äro däremot en hel mängd — icke mindre än 18, hvilka i katalogen äro upptagna under Grupp 5 Kl. 14, men därtill komma några af dem, hvilka förut blifvit omnämnda, tillhörande dels tekniska och slöjdskolor, dels länens och städernas slöjdutställning, som återfinnes i Nordiska museet, där produkter såsom målade fönster m. m. utställas, hvilka förut blifvit af oss omnämnda. Vi erinra oss de vackra fönstren vid södra gafveln och framför allt de af Stockholms glasmåleri, Neumann & Vogel, utförda vackra glasmålningarne öfver hufvuduppgången, föreställande konung Oscars kröning, konung Carl XIV Johans landstigning i Helsingborg m. m. Vi återgå nu till Industrihallen och vilja där börja med våra tre glasbruk afhögsta rang. Eda glasbruk intager midten emellan de båda andra och har en särdeles vacker utställning af pokaler, glaskannor m. m. i brunt och grönt glas, samt de enkla, nu så moderna, rent släta, hvita glasen med guldrand, till hvilka idén är tagen från gamla franska glas, som man lyckats särdeles väl imitera. Hvad som dock verkar mest tilldragande af Eda bruks utställning är de fina, vackra serviserna af flera olika mönster, från minsta vinglas upp till stora dricksglas, innefattande 7 olika storlekar och hvilka i serviser för 12 personer säljas till ett pris från 36 till 60 kronor. Det är ett billigt pris för 7 dussin glas af det finaste mönster, och utländingame häpna öfver, att så vackra saker kunna säljas så billigt. Men äfven andra föremål, såsom skålar, fat, vaser etc. i spets-, kapuchong- och diamantslipning finnas särdeles väl utförda.

Reijmyre bruks aktiebolag har en rik och dyrbar utställning af de vackraste skålar, fat, blomsterhållare, serviser m. m., i den finaste diamantslipning, samt de vackraste spets- och kapuchongmönster. Dess konstsliperi har nått en hög grad af fullkomlighet. Af serviser vilja vi särskildt påpeka de vackra glasen uti gustaviansk stil med tillhörande karaffiner, samt den fullkomligt lyckade imitationen af gamla franska, släta glas med guldkant. Museer samt in- och utländska slöjdföreningar och skolor göra också därifrån inköp för sina samlingar, ty Reijmyre står i högt anseende för sina vackra, väl och korrekt utförda arbeten.

Aktiebolaget Kosta har sin plats midt emot Reijmyre. Dess produkter äro öfverallt kända och erkända. Stora massor däraf gå årligen till England, där bolaget har agentur i London. Liksom Reijmyre och Eda har det utställt en hel hop saker med diamant-, spets- och kapuchongslipning. Särskildt vilja vi påpeka de vackra moiréslipningarne, hvilka taga sig särdeles väl ut och äro fint och konstnärligt utförda. Såväl konungen som kronprinsen hafva gjort inköp af dessa saker. Hvad Kosta förmår åstadkomma i dubbelfärgade glas förtjenar att omnämnas. På ett hvitt glas lägges ett annat af röd, grön eller annan färg och sedan slipas föremålet, t. ex. en skål, ett fat, ett glas, en blomstervas eller dylikt så, att den kulörta färgen småningom och jämnt aftager ända till hvitt. För att åstadkomma detta fordras först, att den kulörta glasmassan skall vara öfverallt fullkomligt

jämntjock, därefter att hon skall vara jämnt och fullständigt sammansmält med den undre eller inre hvita massan och slutligen, att slipningen utföres med den yttersta jämnhet och omsorg, ty endast en aning för djup slipning förtunnar den kulörta massan så, att den framstår endast som en blek fläck. Där finnas flera vackra och dyrbara saker utförda på detta sätt. Afven Reijmyre visar vackra prof på denna konst.

Limmareds glasbruk liksom bildar öfvergången mellan de vackra, slipade kristallglasen och buteljglasen. Afven Limmared har utställt slipade, hvita och kulörta glas, men endast i obetydlig mängd och liksom undangömda. De kunna i konstnärligt utförande icke upptaga täflan med de tre stora glasbruken, hvilkas produkter vi förut beskrifvit, men de stå i jämnbredd med de ryska och äro fullt lika bra utförda som massan af de varor, hvilka i allmänhet hit införas från Tyskland. Limmareds styrka ligger i fabrikation af apoteksflaskor och öfriga utensilier för apoteken. Denna fabrikation drifves som en specialitet och de exponerade flaskorna, med mattslipade och etsade etiketter med förgylld rand, äro mycket väl utförda och taga sig bra ut, där de stå uppradade liksom på ett apotek. Fabriken tillverkar äfven buteljer af både hvitt och brunt glas samt mineralvattenflaskor.

Liljedals aktiebolag representerar hos oss buteljfabrikationen och stora massor däraf gå årligen till England, där det svenska buteljfabrikatet börjat allt mera undantränga ej blott det klumpiga, traditionella engelska, utan äfven det tyska, som står efter i såväl varans beskaffenhet som i prisbillighet. De utställda profven bära vittne om fabrikatets värde.Arboga glasbruk drifver äfven buteljfabrikation, men synes hufvudsakligen lägga an på mineralvattenflaskor, jämte punsch- och vinbuteljer, samt endast i sista rummet ölbuteljer. Fabrikatet är mycket lofvärdt.

Glafva glasbruks aktiebolag intager en helt annan ställning. Dess fabrikat är fönsterglas af alla slag, både hvita och kulörta, matta och refflade, slipade och etsade, och af glas af allt slag är dess monter uppförd. De exponerade varorna äro af bästa slag och kunna i hvarje hänseende täfla med de bästa utländska. Bolaget utställer äfven det råmaterial, hvaraf dess varor tillverkas.

Sandö glasbruks aktiebolag arbetar uti samma slags produkter som Glafva och dess varor äro väl utförda, men bolaget synes icke ännu vågat sig så vidt ut som Glafva.

En helt annan glasfabrikation bedrifves af Föreköps glasbruks aktiebolag och Pukebergs glasbruk. De drifva fabrikationen af lampglas och lampkupor såsom specialitet och hafva nått långt i sin konst.

Aktiebolaget de Lavals glödlampfabrik Svea utställer i de Laval'ska paviljongen sina produkter af glödlampkolfvar, kupor för alla slags lampor, samt skärmar och andra slags glasföremål, mycket väl arbetade.

Härmed kunna vi afsluta revyen öfver våra glasbruk. Vi hafva framhållit skiljaktigheten i deras verksamhet, och vi hafva dröjt vid beskrifningen öfver dem, emedan de börja att, liksom de svenska trävarorna, järnet och stålet samt tändstickor, papper och porslin, blifva kända på den utländska marknaden och där blifva eftersökta. Det återstår nu endast att nämna några ord om glasets slipning, etsning, målning och sammanställning i mönster. Vi hafva då Aug. Vogels välkända, slipade och etsade, hvita och kulörta glas och pokaler etc., hvilka äro särdeles konstfärdigt arbetade. R. F. Clefve har utställt vackra profver på slipade och etsade fönsterglas i olika färger och vackra mönster.

Stockholms glasmåleri, Neumann & Vogel, bedrifva, förutom högt drifven skicklighet i glasmåleri, såsom visas af deras förut beskrifna stora glasmåleriutställ-ning i Nordiska museet, äfven en annan gren af glasets behandling. Det är den sammanställning i mönster af olika, färgade glas, som i England är så i bruk. De kunna i detta hänseende fullt mäta sig med de skickligaste i det landet.

Svenska glasmåleriaktiebolaget, R. Callmander, utställer, jämte en mängd andra föremål, äfven fönster till Vesterås' domkyrka. Detta bolag har redan förvärfvat sig ett välförtjent, berömdt namn för sina utmärkta arbeten.

Porslinsfabrikationen. Gustafsberg och Rörstrand, de båda rivaliserande fabrikerna, arbetande i olika genrer och varande rivaler endast med afseende på hvilken-dera af båda, som når den högsta konstutvecklingen i sin produktion, hafva, liksom de båda glasfabrikerna Reijmyre och Kosta, fått sina platser midt emot hvarandra.

Gustafsberg, den gamla, berömda fabriken, har en mestadels ny utställning. Vi vilja icke därmed säga, att genre och motiv äro alldeles nya, men de utställda föremålen äro nyheter inom dem. Där är en stor, hvit vas af Wennerberg uti empirestil och öfverst prydd med en kungl. krona. Dess omkrets är delad i fält, hvartdera innehållande 3 medaljonger. Dessa äro i halfrelief utförda porträtter af Sveriges konungar. Omkring foten löper serafimerkedjan. Där är ock en annan stor vas med vallmoblommor på gyllene grund och en hel hop andra saker i samma väg. Slutligen äro där äfven flera vaser och en del andra porsliner af stort, konstnärligt värde, med stiliserade växtmotiver af Wennerberg och flera vackra saker af Mader, hvaribland en stor, praktfull vas med en målad kopia af »Galatheas triumf» af Boucher, hvars berömda tafla finnes på nationalmuseum. Fabrikens utställning af figurer i parian är framstående. Denna tillverkning är af gammalt känd och berömd och hvem har ejmed glädje och beundran betraktat dessa vackra alster. De emaljmålade vaserna och andra föremål, samt främst det berömda s. k. jaspergodset äro af stort värde och tillhöra fabrikens specialiteter.

Rörstrand har en synnerligt anslående utställning. Fabriken skyltar med sina båda väldiga kandelabrar framför ingången till dess utställning och längre in flankeras dessa af de stora, präktiga vaserna i underglasyrmålning, komponerade, modellerade och målade af Wallander, som utfört äfven en del andra föremål. Där äro vaser med liljemotiv och näckrosor af ing. H. Almström; en stor urna med påfåglar af Fru A. Boberg, f. Scholander; urnor med porträtter af konunga- och kronprinsparet af Lundström, samt af samme man arbeten med dekoration i »påte sur påte», utförda å fält-spatäkta porslin; en servis af Ericson med underglasyrmålning. Den i Delftmanér af Wallander komponerade servisen i fältspatäkta porslin med underglasyrmålning med liljemotiv, samt en d:o med etsning i glasyren af »påte tendre» äro framstående. Flera arbeten i »påte dure» med underglasyrfärger och med lystrerande glasyr äro värda att omnämnas. Så äro ock »Flambé»- eller »rouge flambé»-arbetena af fabrikens kemister; de åstadkommas genom särskilda blandningar af färger, och skiftningarne åstadkommas genom ett särskildt svårt sätt för bränning.

Norrmännen hafva intet att bjuda på, och lika litet ryssame, med undantag af några få föremål från Kejserliga fabriken, hvars rykte var större förr, än hvad nu är fallet.

Danskarne äro däremot öfverlägset framstående. Det blå, musselmålade porslinet från kungliga porslinsfabriken är allmänt bekant och finnes att köpa i alla huf-vudstäders mera framstående magasiner, och det åtnjuter ett välförtjent renommé; dess finess, dess elegans och dess fulländning är öfver allt beröm. Det från samma fabrik stammande med underglasyr eller med »påte sur påte» målade är oöfverträffligt i fin och glänsande glasyr samt konstnärligt, harmoniskt och fint utförd form. Färgerna äro något enformiga genom deras fåtal och bestå af hvitt, blått, grått samt svagt grönt, hvilka förläna det hela en något matt, men fin och mild färgton. Bland dess mest framstående föremål äro några vaser, hvaribland en med hvita hjortar, som är särdeles vacker.

Bing & Gröndahls utställning är stor och värdefull och vittnar om hög teknik samt om stor finess i dekorering och mycken urskillning i val af färger och deras sammanställning. Där finnas flera vackra föremål i »påte sur påte» och en del lyckade serviser, hvaribland må nämnas en med dekoration af tång.

H. Kähler utställer fajanser, fulländade i form och med en egendomlig, praktfull glasyr. De äro af högt värde. Vaser, skålar och fat utgöra de förnämsta utställ-ningsföremålen, vittnande om stort konstnärsskap, och man måste loforda hans stora väggdekoration.

P. Ipsens Enke utställer sina berömda »terracotta»-arbeten i polykrom och svartbränd lera. Fabrikens alster äro allmänt kända och berömda och utgöra reproduktioner af antika arbeten, men äfven sådana af berömda nyare tids skulpturer, alla mästerligt utförda.

Äfven L. P. Jörgensen har utställt särdeles vackra figurer i »terracotta»; kopior af framstående mästares arbeten.

De svenska och danska porslinsutställningarne äro vidt skilda från hvarandra och hvarje rivalisering är fullkomligt utesluten. Tillsammans bilda de däremot ett prof på skandinavisk porslinsfabrikation, som ställer dem i jämnbredd med verldens förnämsta fabriker.Kakelfabrikation och lergods. I afseende på kakelugnsfabrikationen står Sverige ej allenast vida framför Norge och Danmark, utan i full jämnbredd med de

förnämsta fabrikerna i verlden och kanske öfverträffande dessa

Rörstrands fabrik står bland dessa främst och den dekorerade hvita kakelugnen af arkitekten Boberg samt spiseln i 17-hundratalets stil af arkitekten Lindegren äro framstående prof på denna fabriks utomordentligt värdefulla produkter, hvilka ständigt blifvit beundrade på alla utställningar under de sista 25 åren.

LTpsala—Ekeby aktiebolag, A. Th. Sandbäck i Kalmar, P. H. Lundgren i Stockholm och I. Z. Rudholm & Co:s kakelfabrik i Norrköping täfla om, hvilken som kan åstadkomma de vackraste kakelugnarne. De hafva alla ursprungligen imiterat Rörstrands kakelugnar i majolika, men sedan börjat inslå på egna vägar, och detta länder dem till stor förtjenst. Deras arbeten äro mycket värdefulla och tåla väl vid en jämförelse med, hvad utlandet förmår åstadkomma.

Med afseende på lerkärlsfabrikationen hafva vi förr uti industripalatset sett arbeten af Lundgren, hvilka kunnat täfla med de berömdaste engelska, och det är skada, att dylika icke nu äro utställda. Nittsjö tegelverk har ganska välgjorda saker att bjuda på, men de äro simpla. Norrmännen synas i detta hänseende hafva tagit lofven af svenskarne, ty deras »terracotta»-arbeten äro utmärkta, ehuru simpla, och A. Schneiders fat äro mycket stiliga och förtjena att tagas till föredöme. Danska »terracottan» hafva vi redan omnämnt. Något egentligt krukmakaregods är ej att finna i danska afdelningen. När våra svenska artister studerat sig in uti lergodsfabrikationen, kan man hoppas, att denna hos oss skall komma att intaga samma berömda ställning som våra porslinsfabriker. Lundgren har en god början.

En alldeles sjelfständig ställning intager Höganäs stenkolsbolag. Dess fabrikater i »rouge flambé»-manér äro framstående och af högt värde. Dess utställning är i skånska storindustriens paviljong.

Efter det att vi skildrat glas-, porslins- samt kakel- och krukmakeriutställnin-garne, så torde ligga närmast till hands att nämna några ord om den närbelägna stora och lyckade Eskilstunamontren, omkring hvilken Eda-, Reijmyre-, Kosta-, Gu-stafsbergs- och Rörstrandsutställningarne äro grupperade. Denna montre glänser redan på afstånd och dess tempelartade form och väldiga dimensioner drager blicken dit. Den består egentligen af två montrer, den ena inuti den andra. Dess yttre har breda dörröppningar, genom hvilka man har tillträde till den inre. Denna senare har utställning blott på yttersidan liksom alla montrer med kärna, men den yttre har däremot utställning på båda sidor, d. v. s. på både yttre och inre sidan, hvarigenom mycket utrymme vunnits. Det är en god metod att använda kollektivutställningar, såsom här är fallet. Sådant gör, att man lätt finner, hvad man söker, där det är sammanfördt på en plats, och man har lättare att sammanfatta, jämföra och bilda sig ett omdöme om de olika utställarnes produkter, då de äro sammanförda på ett ställe, så att blicken kan vandra från den ena till den andra. Detta sätt torde nog komma mer och mer i bruk, ty det är ej blott en lättnad för dem, som vilja studera utställningen, utan de särskilda utställarnes produkter framstå bättre och göra sig mera gällande, än om hvar och en af dem hade sin lilla montre i olika delar af det område, som för dem reserverats.

Men låtom oss återgå till montren, hvilken är klädd med blekgrön plych, som tjenar till underlag och som bakgrund för de utställda föremålen. Det är gifvet, att knifvarne skola vara särdeles starkt representerade på en utställning, hvars exponenter till stor del utgöras af knifsmeder. Där finnas äfven alla slag af dem, från bladen å en stor rullknif genom alla grader af förskärare-, stycknings-, köks-, bords-, bröd-, frukt-, slid-, fick- och pennknifvar ända ned till sprättknifvar och miniatyrknifvar, samt deberömda rakknifvarne, somliga etsade, andra icke, men alla blänkande, där de äro ordnade i solform eller på annat sätt. Liksom knifvar förekomma där äfven saxar af alla slag och storlekar, från den långa, etsade papperssaxen och den tunga skräddarsaxen ned till den lilla, fina och eleganta brodérsaxen. Men det är ej blott knifvar och saxar, som här utställas. Filar, raspar af alla slag och storlekar; riglar, lås, nycklar, dörrvred, gångjärn, samt dörr- och fönsterbeslag, haspar etc.; korkskrufvar, skridskor, och mera skrymmande föremål, såsom kaffekvarnar, eldstadsluckor, eldställ, ventiler, pressade kärl och byggnadssmide, stock-, hand- och cirkelsågar, kaffekannor, tekök, bordställ, brickor och ljusstakar, skedar och gafflar m. m. Det är en bländande blandning af alla möjliga föremål i svartsmide, samt poleradt järn och stål, etsadt och oetsadt, äfvensom föremål af koppar, mässing, nickel, aluminium och bri-tanniametall. Allt är väl utfördt och så arbete som form visa, att alla föremål äro utförda af skickliga arbetare

efter noga genomtänkta mönster och till sin konstruktion formfulländade modeller. Eskilstunavarorna hafva äfven öfverallt tilldragit sig välför-tjent uppmärksamhet. En mängd småsaker, såsom ramar, portföljpermar, skrin, skrif-bordstillbehör, broscher, dosor, cigarretuier etc. etc., finnas utförda i den vackraste och om stor konstnärlig talang vittnande stilfullhet och finess — verkliga praktarbeten, som locka köplusten.

En sådan arbetsskicklighet kan ej ernås utan grundlig undervisning, såväl teoretisk som ock praktisk, och det finnes äfven en »fackskola för finare smides- och metallindustri» uti Eskilstuna, hvilken har sin egen lilla utställning i Nordiska museet tillsammans med öfriga fackskolor.

Att här uppräkna några namn på utställare tjenar till intet, och att gifva beröm åt den ene vore att nedsätta den andre, ty alla utställda föremål äro mönstergilla och kunna mer än väl stå en täflan med utlandet, synnerligast hvad varans gedigenhet med afseende på hvad såväl material som arbete beträffar.

Några Eskilstunabor tyckas icke hafva velat sluta sig till kollektivutställningen. De äro J. Engström, som har sin egen, samt Hedengren & Son och C. V. Heljestrand, hvilka hafva en gemensam montre bakom Gustafsbergsmontren. De hafva utställt rak- och pennknifvar, fick- och slidknifvar, saxar, nageltänger, brickor, bordsyrtuter, kaffe- och teserviser i olika metaller etc., och deras arbeten gifva ingalunda efter för dem, hvilka äro utställda på den stora montren.

Torshälla, som drifver samma slags manufaktursmide som Eskilstuna, bör väl äfven räknas dit, men har fått sin plats på läktaren. Dess fabrikater äro mycket väl utförda och bestå hufvudsakligen af bleckburkar af olika former, samt krattor, hackor, murslefvar, skrufnycklar, hyfveljärn, knifvar till skördemaskiner, sågar af alla slag såsom hand-, band- och cirkelsågar, m- m. — allt vittnande om stor arbetsskicklighet.

Norrmännen hafva endast tre utställare inom denna branch, och hvad de exponera är egentligen knifvar, af hvilka slidknifvar med skönt snidade handtag ådraga sig välförtjent uppmärksamhet; samt för öfrigt bälten, hvilka äro både vackra och nationella, men för öfrigt icke vittna om någon öfverlägsen konstfärdighet, än mindre kunna finna någon verldsmarknad, såsom fallet är med Eskilstunasmidet.

Danmark har två utställare, af hvilka ingen exponerar något likt Eskilstunasmidet. Danmark har däremot ett vackert prof af konstsmide att uppvisa. Det är en grind eller hvad man vill kalla det och som kommer upp med det yppersta, som utlandet i den vägen har att visa. Äfven norrmännen visa en sådan, och Sverige eger framstående mästare i konstsmide, hvilkas förnämsta på utställningen befintliga arbeten utgöras af vackra montrer, såsom Barnängens och Emma Almquists m. fl. utförda i förträffligt konstsmide. Ryssarne hafva endast sina synålar att bjuda på, men de hafva en strykande afgång för det första, emedan de äro ryska, för det andraemedan utställningen i dekorativt hänseende är lyckad och verkar attraktiv och slutligen, emedan produkten ej är sämre än andra produkter i samma väg, med sina för-gylda ögon och hufvud.

Må det nu tillåtas oss att öfvergå till Grupp 5, kl. 20: korgmakare-, borstbindare-och kamviakarearbeten, svarfvade och lackerade arbeten. Man vet verkligen icke, hvad man skall tänka om denna gruppering, ty af egentliga kammakarearbeten finnes litet eller intet och af de öfriga yrkena är utställningen mycket begränsad med undantag af Aktiebolaget F. Stocklassas borst- & penselfabrik, som utställer förtjenstfulla saker hörande till yrket. Annars representeras denna branch af svarfvade småsaker, hatt-och mössformar, fågelburar, barnvagnar, hvilka kunna användas som vaggor, alla slags korgar, blomsterställ, elfenbens-bollar, piedestaler, och för öfrigt bättre och sämre borstar; allt inom den svenska afdelningen.

Ölkrus, tobaks- och sockeraskar, juvelskrin, serviettringar, spinn-rocksmodeller, sjöskumsvaror och träpipor, inom den norska och läster, block etc. för skomakeri, pipor och cigarrer, krullhår och möbler af spanskt rör inom den danska, samt slutligen målade och förnissade föremål af papier ma-ché, butelj fodral af halm etc. inom den ryska afdelningen. Den samlingen är allt för brokig för att vi skulle offra någon tid på att ingå i detalj. Vi vilja antaga, att allt sammans är bra, hvilket kanske är något vågadt, när man betänker, att hoprafsadt följe sällan är godt. För den besökande tålmodiga kuriositetsvännen är denna utställning att rekommendera såsom något pikant i sin väg.

Utställningens förnämsta arkitekter. II. Carl Möller. (Byggnadschef.)

Läderexpositionen är synnerligt omfattande och af ganska mycket intresse. Damerna kanske skratta åt detta och rynka näsan, när de tänka på läderlukten, utom i ryska afdelningen, ty rysslæderlukten är ju modern och omtyckt. Man tror, att den åtföljer alla ryssar, men det är ej sannt, ty en läkare har bevisat motsatsen; det är enligt hans förmenande ej kroppen utan själen som luktar.

Läderutställningen är till viss grad misslyckad, emedan en del stora svenska, norska och finska firmor uteblifvit, hvarigenom utställningen blifver till en viss grad ofullständig. Äro dessa firmor allt för öfvermodiga eller tro de sig ega monopol på något särskildt sätt för garfning och läderbehandling, som de frukta skall blifva kändtr Vi veta det ej, men det är föga troligt att så är, ty om de kunna släppa ut sina fabrikater i marknaden, så kunna de väl äfven utställa dem. Det ena är ej farligare än det andra.Svenskarne hafva en rik utställning af gediget arbete, efter gamla metoden, efter Kornachers metod och efter elektriska metoden. Deras sulläder, dragremmar, bfverläder, bindsuleläder, smorläder, lackerade läder, ,dess kalfskinn, kohudar, ross-läder etc. är allt igenom klanderfritt. Att döma om dess högre eller lägre värde kan man ej göra, ty där finnas inga bevis på, hur länge ett par dragremmar tjenst-gjort och några gamla sådana äro ej utställda. Man ser inga gamla sulor eller öfver-läder, som stått emot så och så lång slitning och så vidare. Att bedöma godheten är således ej i något hänseende möjligt. En specialist kan efter känsel m. m. döma om en bättre eller sämre vara, enligt hans öfvertygelse, men det är ej något absolut bevis, ty ett läder garfvadt efter ena eller andra metoden kan synas och kännas fullgodt, men i praktiken visa sig ganska different. Ryssarne söka göra lädret lätt, engelsmännen att göra det tungt. Vi hafva sjelfva anställt mångfaldiga försök med klackar och sulor af olika garfvade läder, som kändes lika, men som sedermera visade sig högst olika, då den ena sulan eller klacken höll ut dubbelt så länge, som den andra. Vi vilja ej uppträda som domare på grund af det fåvitska däruti, men man kan säga, att ena eller andra lädersorten af ena eller andra fabriken är mer eller mindre omsorgsfullt behandlad. Där äro allehanda läder för sulor, ofvanläder, recepter och för bindsulor, för dragremmar, selar, tömmar och bindläder, för glans- och för handskläder etc. Allt ser bra ut, man må gå till kemiskt tekniska utställningen för att se den svenska, eller i maskinhallen för att se den norska, eller den danska i industrihallen eller den ryska uti dess afdelning. Hvar och en har något särskildt att bjuda på. Allvarligast och gedignast äro svenskame, underhaltigast äro ryssarne. Norrmännen framstå genom förevisande af genomgarfvade Pernambuco och hvalrosshudar, sulläder, smorläder, vaxläder, kalf- och fårskinn. Danskarne genom spaltadt och ospaltadt skinn, getskinn, fårskinn, glacéhandskskinn, tvättskinn etc. hvaruti de excellera. Svenskame genom omsorgsfullt beredt sulläder, bindsulläder, kohudar, gult ofvanläder, kipsläder, kalfskinn, fårskinn, goda dragremmar, tömmar och syremmar etc. Hvarje land har sin specialitet allt efter dess geografiska läge och dess handel, sjöfart, fiskeri och boskapsskötsel, samt dess mer eller mindre avancerade ståndpunkt med afseende på yrken med däraf följande efterfrågan på råvara.

Utställningens förnämsta arkitekter. III. F. Boberg.

Guldsmeds- och Juvelerarearbeten finner man i rikhaltig mängd på utställningen.Man hade kunnat vänta att svenskarne, hvilka onekligen erhållit den bästa platsen strax vid hufvudingången till Industrihallen och hvilka äro till antalet bäst representerade, äfven skulle visat den mest omfattande, den dyrbaraste, vackraste och mest intressanta utställningen af dessa arbeten, helst Sverige icke är något fattigt land, men danskarne hafva öfverflyglat oss ej blott i dyrbarheten af de utställda föremålen, utan äfven i storslagenhet. Detta kan ju dock bero på vissa omständigheter, såsom beställningar af storartade arbeten etc. Norrmännen uppträda åter på ett helt annat sätt. De hafva fullt ut lika stort utrymme som danskarne, men hafva icke så storartade föremål att visa. Däremot hafva de en nästan genomgående nationell anda uti sin utställning; en sträfvan efter något nationellt. Filigransarbeten, genomskinliga och icke genomskinliga emaljarbeten, samt för dekorativa motiv mönster hemtade från nordens tidigare ålder. Alla tre nationerna hafva utmärkta saker att uppvisa. Ryssarne hafva vi talat om förut. De hafva en genomgående rysk prägel uti allt som hör till guldsmeds- och silfversmedsarbeten, men uti juvelerarearbeten skilja de sig ej från andra nationer, och de synas öfver hufvud taget komna hit mera för kommers än för utställning.

Må vi nu återgå till våra svenska utställare. Vi möta då i främsta rummet Gustaf Möllenborgs utställning. Hans dryckeshorn på en särskild piedestal framför hans montre vinner allmän beundran. Det är ett mästerverk och hvarje kännare måste med förtjusning stanna framför detsamma. Inne i montren är ett annat horn, utfördt i nordisk stil och äfven en beundrandsvärd borduppsats tillhörande kronprinsparet, samt kanna, kalk och paten af förgylldt silfver af stort värde. En skål med medaljonger af våra konungar, ett par pokaler, en del charmanta dryckeskannor och bägare samt ytterst dyrbara juvelerarearbeten bära vittne om framstående konstskicklighet; dessutom ett stort magnifikt fat efter Otto Strandbergs komposition.

Vi skola ej säga mycket om hvar och en. Men guldsmedsarbetena äro till en viss grad mätare af nationernas bildning och konstsinne, hvarför vi icke kunna underlåta att ingå något i detalj. Guldsmedsarbetena äro lika viktiga i detta hänse-enda som maskiner, väfnader etc.

Guldsmedsbolaget vill ej stå mycket efter. Det visar en pokal i drifvet silfver, ett par borduppsatser, af hvilka en betingar ett pris af 8,000 kr. Ett drakskepp såsom borduppsats, ett par dryckeshorn af stort värde, samt kannor, kaffeservis af högst konstnärligt värde, och för öfrigt gediget guldsmedsarbete. Carlman excellerar i fina arbeten, hvaraf hans kannor, hans dosor, skålar, bål och magnifika dryckeshorn i götisk stil bära vittne. Hans arbeten vittna om stor skicklighet. Hallberg har ett fat tillhörande danska kronprinsparet och vittnande om denna firmas stora konstnärskap i arbeten i drifvet silfver. Därom vittna äfven tvenne statyer i silfver samt ett toilettgamityr i förgyldt drifvet silfver och ett par mästerliga kandelabrar. Men någon större samling af hans dryckeskannor ser man ej.

Anderson har utställt riktiga konstverk, hvarom vittnar hans kopior af staden Nurnbergs skänker till Gustaf II Adolf — den ena föreställande Atlas bärande himmelsgloben den andra Herkules bärande jordklotet. En staty med motiv ur Frithiofs saga är mästerlig. Likaså en pokal till skyttetäflingen innevarande år m. fl. arbeten.

Men äfven från landsorten ser man vackra prof på konstnärlighet. S. Möller i Malmö visar vackra bägare och skedar. Sam. Pettersson i Linköping har ett vackert dryckeshorn samt några stilfulla kannor och en vacker kaffekanna med skål. Äfven Strömberg i Haparanda uppträder med lappska motiv i särdeles lyckad användning. Man ser att konsten bor i vårt land full af lif och sökande dag från dag höja sig. Mången säger att rent nationell konst är utmärkande för civilisation. Vi tro det icke. Det är endast ett sträfvande att väcka en nation till en konstnärlig utöfning af dessinneboende skicklighet och motiven äro det nationella medlet därtill. Annars är den uteslutande nationella stilen ett bevis på afskildhet, stillestånd och inskränkthet, hvilket ej vill hindra dess användande vid lämpliga tillfallen, men utesluter dem såsom genomgående.

Låtom oss noga följa våra nysilfverfabrikanter på deras väg att täfla med guld- och silfverarbetena. Bræse visar en vacker borduppsats och ett par kandelabrar af värde. Dufva ett väldigt dryckeshorn, en vacker kanna samt kandelabrar och ljusstakar i förgyldt pläterarbete. Carlson en utmärkt vacker blomsterskål vittnande om mycken skicklighet.

Bakom Andersonska montren se vi gömd en utställning, hvilken förtjenar att med loford omnämnas. Den utgör början till en ny nationell industri och är värd att taga vara på och att nyttja som mönster. Det är den Meyerska utställningen af arbeten hufvudsakligen bestående i bearbetning af svenska stenar såsom föremål för guldsmedskonst. Konungen har besökt hans utställning och herr Meyer har haft statsstipendium för att i utlandet ytterligare förkofra sig i sin vackra konst, som består uti att slipa och i guld eller silfver på stilfullt sätt infatta stenar (granit, marmor etc.) bergkristall, skalbaggar o. d. Därjämte att använda våra bergarter för dekorativa föremål såsom ljusstakar, dosor, skrin m. m. samt i förbindelse med förgylld brons. Vi äro ej ensamma om den tron, att den Meyerska utställningen är till stort gagn för vårt land såsom en väckelse till en ny industri, som blir nationell.

De, hvilka hafva de största och dyrbaraste arbetena och som slå mest an på allmänheten, äro danskarne. Deras utställning är storartad. Främst af dem och dominerande genom utställningens storlek och föremålens kostbarhet är V. Christensen, Bland hans arbeten må här nämnas några, såsom: En sköld föreställande drag ur Waldemar Sejrs historia och hvars pris är 40,000 kr. En jardiniere med 4 fält, föreställande de fyra elementen och hvilken

betingar ett pris af 10,000 kr. En stor uppsats föreställande Agnatos bortförande, Galatheas triumftåg, målarekonst, bildhuggarekonst, industri och handtverk och som kostar 20,000 kr. Ett par kandelabrar tillhörande prinsen af Wales (8,000 kr.). Kaffe- och teserviser till pris af ända till

6.000 kr. Af brilliaiiter må nämnas en collier till 24,000 kr., och ett diadem till

10.000 kr. Dessutom alla slags moderna guldsaker och en stor samling af af firman utförda medaljer, samt mycket som vi icke här kunna uppräkna.

En annan dansk firma har sin utställning vid sidan af den Christensenska och skulle rent af försvinna invid och nedtyngas af denna, om den icke hade en del be-aktansvärda föremål att utvisa. Det är Peter Hentz's utställning. Dess mest framstående föremål äro: Det Oldenburgska hornet, hvilket förvaras på Rosenborgs slott, Guldhomen förvarade uti Oldnordiskt museum, en del arbeten i Empir- och Rococo-stil, samt rikt och stilfullt arbetadt silfver.

Om danskarne stå före alla andra i storartade och dyrbara föremål, så stå norrmännen däremot främst i afseende på stilfull nationell typ. Vi se där Theodor Olsen utställa en uppsats med tre skålar med norska nissar på fotstycket och rundt om de norska städernas vapen. Kronprinsessans juvelskrin i filigransarbete samt vackra emaljarbeten. I. Frisenberg utställer likaså ett juvelskrin i filigransarbete, ett äm-bar i d:o samt en mängd andra arbeten i filigrans och emalj. M. Hammar har en stor ciselerad uppsats med färgerna modellerade af Skiebrok, motivet norskt bondlif. Dessutom vackra transparenta saker samt en stor samling af antikviteter. Slutligen må nämnas David Andersens utställning, hvilken förtjenar uppmärksamhet för sin sträfvan att i den moderna guldsmedskonsten upptaga mönster från de nordiska ländernas första storhetsperiod, hvarom borduppsatser, toilettföremål m. m. bära vittne, noggrant återgifvande de vackra mönstren från järnåldern och den första kristna tiden.Arbetena i genomskinlig emalj och filigran bära äfven spår af ett återupptagande af den nordiska stilen. Firman utställer för öfrigt särdeles vackra arbeten i förgyldt silfver belagdt med emalj i olika färger och ganska dyrbara arbeten är detta, af hvilka vi vilja framhålla ett par praktlampor, hvilka kosta flera tusen kr. jämte kaffeserviser i blått, rödt och grönt, hvilket är något här förut icke sedt. För öfrigt innehåller herr Andersens montre alla slags till guldsmedsfacket hörande arbeten.

Vi hafva uppehållit oss länge vid guldsmeds- och juvelerarearbetena, men vi hafva gjort det för att framhålla, hur långt de små nordiska länderna hafva utvecklat sin konst i detta hänseende och däri nått en ståndpunkt, som ej gifver mycket efter för våra förnämsta kulturländers. De nordiska länderna kunna i detta afseende med stolthet säga: vi äro små, men vi äro naggande goda och stå efter ingen, om vi blott finna köpare.

Konstarbeten i tenn, järn, koppar, mässing och brons. Det är väl ganska svårt att bestämma, hvar gränsen för konstarbeten är, ty det konstnärliga bör egenligen göra sig gällande i alla slag af arbete. Med konstarbeten mena vi dock vanligen sådana, i hvilka det praktiska målet väl gör sig genomgående gällande i hufvudsak, men icke i detalj och utstyrsel, hvilka senare egenskaper mera lemnas åt konstnärens fantasi. Några af en tenngjutare artistiskt formade band, anbragta på en bytta af rent arbetadt, poleradt eller opoleradt trä, är redan ett konstarbete, lika väl som ett framstående skulpturverk; det är endast graden, som skiljer.

Bland »artister» inom tenngjuteriet och främst bland dem är Fr. A. Santesson. chefen för och innehafvaren af en gammal, berömd firma, som gjort det artistiska uti utförandet till en lika viktig faktor som det praktiska ändamålet och därigenom skapat produkter, hvilka lika väl motsvara konstnärens pretentioner, som det praktiska lifvets behof.

Men låtom oss nu öfvergå till ett annat material, som är till och med billigare än tennet, men som har en mycket större användning för konstföremål än detta — nämligen järnet. Vi hafva då C. L. Friedländer, som i Rosengrens paviljong utställer galvani-serade föremål af gjutjärn. Om dessa äfven icke kunna skryta med så stort konstvärde, som de arbeten, hvilka utställas af Husqvarna, så äro de likväl ganska beaktansvärda.

Husqvarna är den fabrik, hvilken synes hafva inlagt den största konstnärligheten i föremål af galvaniseradt gjutjärn, hvarom dess sköldar, harnesk, svärd, hillebarder och fat bära vittne.

J. & C. G. Bolinders mekaniska verkstads aktiebolag intager åter en annan ståndpunkt inom konstgjuteriet. Dess trädgårdsomamenter af flera slag äro synnerligen framstående. Vi vilja nämna några fontäner, men framför allt de särdeles vackra urnor, hvilka pryda den lilla parken mellan teaterutställningen, trädgårdsutställningen och jaktpaviljongen och hvilka föremål äro särdeles konstnärligt utförda.

J. A. Gode är nybörjare, men de arbeten han utställer i smidt järn och drifven mässing, såsom hans eldskärm och hans höga bordlampor i den gamla till renässansstil, som återfinnes i gamla kyrkoljusstakar och kandelabrar, samt hans i gamla tiders smak utförda järnbeslag på ett plyschbeklädt skrin vittna om stor skicklighet och ganska mycket konstnärskap.

Då vi nu äro inne på tillverkningen af drifna arbeten, skulle vi gärna vilja skildra någon utställning af endast sådana, men fallet är, att de, hvilka utställa drifna, äfven utställa gjutna arbeten, och vi få därför hålla oss till dem, som arbeta i både drifvet och gjutet gods, för att sedermera sluta med dem, hvilka hufvudsakligen gjuta.

Af de förstnämnda hafva vi Albin Andersson i Upsala, hvilken utställer ett mycket förtjenstfullt arbetadt dokumentskrin med bilder från Eric XIV:s tid etc. samt andra arbeten af mindre eller föga värde.f

Så hafva vi P. A. Carlstein i Söderköping, som utställer en del förtjenstfulla småsaker jämte lampetter och ljuskronor. Han öfverglänses dock af C. W. Bratt i Jönköping, hvars utställning af i antik stil drifna ljusstakar och lampetter af mässingsplåt är af mycken förtjenst, men som likväl ej kommer upp mot Marcus Ax’s i Gefle vackra lampetter och fruktskålar af drifven mässingsplåt samt stora, vackra ljuskronor af gjuten mässing. I denna senare metall har W. Wiklunds verkstäders aktiebolag en rik och vacker utställning i industrihallen, omfattande alla slags prydnadsföremål, som kunna framställas af metall, från ljusstakar, ljuskronor, lampetter, skrif bordsgarni-tyr till urnor, vaser, fat m. m. I maskinhallen finna vi äfven några vackra fat af järn, om vi minnas rätt.

Skultuna har en del ljuskronor och ljusstakar af gammal, välkänd fabrikation, jämte andra mera praktiskt nyttiga föremål af koppar och mässing. Men dess utställning af konstföremål försvinner helt och hållet i jämförelse med Gusums Bruks & fa-briksaktiebolags utställning, som är storartad. Dess stora, vackra altarprydnad, dess ljuskronor, kandelabrar, ljusstakar och öfriga garnityrer äro allmänt beundrade och ställa firman i första rummet bland fabrikanter af dylika saker.

Bland gelbgjutare m;\ vi nämna I. G. Ljungberg i Jönköping, som utställer föremål i flere olika stilar och af ganska god förtjenst; samt A. Eliasson i Stockholm,, som mest egnar sig åt det praktiska, men ändock i någon mån äfven skattar åt det konstnärliga medels ljusstakar, möbelbeslag m. m. dylikt.

Men verkliga konstgjutare i brons och silfver hafva vi blott två firmor. Den ena är Otto Meyer, hvars rykte är stadfästadt. Denna firmas arbeten äro utomordentligt fina och vackra. Vi vilja i första rummet nämna ett arbete, uppställdt framför firmans montre. Det är den hedersgåfva, som telefonfabrikanten Ericsson erhöll från sina arbetare och som utgör ett verkligen monumentalt konstverk af högsta kvalitet, utfördt efter ritning af D. Carlsson. Vidare en efterbildning af Molins Bältespännare och en vacker vas, till hvilken prins Eugen är egare och hvilken är prydd med figurer i cére pordue. För öfrigt utställer firman ljuskronor, lampetter, kandelabrar, ljusstakar m. m., allt af stor förtjenst. Därjämte en mängd afgjutningar efter naturen af växter och växtdelar.

Den andra firman är »C. G. Hallbergs konstgjuteri», men som egentligen borde heta Herrman Bergmans utställning. Den innehåller en större vas med en grupp, föreställande en gosse lekande med kattor; vidare en byst af »Gluntarnes fader», landshöfding G. Wennerberg; en jockey till häst samt en mängd djurfigurer såsom hästar, hundar etc. samt slutligen några växtafgjutningar. Det hela vittnar om framstående konstnärsförmåga. Herr Bergman är föreståndare för ofvannämnda Hallbergska konstgjuteriet.

Innan vi sluta torde vi äfven böra nämna några ord om de båda knappfabri-kantema, firmorna: Metallaktiebolager C. C. Sporrong & Co. och M. Pettersson, hvilka äro bekanta för sina uniforms- och livréknappar, ordensdekorationer, gradbeteckningar m. m., men hvilka äfven drifva fabrikation af emaljerade arbeten af stor förtjenst, såsom: armband, broscher och dylikt af framstående konstnärligt värde.

Landtbruksmaskinerna pä utställningen.

Då vi tala om landtbruksmaskiner, så mena vi denna gång icke sådana, hvilka höra till mejerihandteringen, ty dessa hafva vi förut skildrat. Vi mena endast de, hvilka höra till jordens brukande, samt skördens behandling, således plogar, vältar,harfvar, såningsmaskiner, slåtter- och skördemaskiner, tröskverk, sädesrensare, hackelse- och rotskärnings- samt oljekakskrossningsmaskiner, gröpkvarnar m. m.

Det är mycket svårt att bedöma det relativa värdet af landtbruksredskap, när dessa äro i bruk; ännu svårare när de äro i hvila och deras egenskaper icke göra sig praktiskt gällande. Maskiner och redskap kunna arbeta under mer eller mindre gyn-samma omständigheter och handhafvas af mer eller mindre öfvade och erfarna personer, och sålunda kunna samma maskiner och redskap än den ena, än den andra gången visa ganska differenta resultat. Lägger man nu härtill, att skillnaden mellan de olika fabrikanternas maskiner och redskap ofta är så hårfin, att de knappast kunna skiljas den ena från den andra, så är klart, att en äfven ytterst samvetsgrann åskådare mången gång har svårt att skilja dem åt och ännu mer att gifva företräde åt en framför en annan, äfven om fabrikanterna sjelfva äro närvarande för att förklara deras maskiners och redskapers skiljaktighet från och företräde framför andra. Det är med landtbruksmaskiner som med velocipeder, att oftast endast fabrikanten kan skilja den ena från den andra, eller det ena systemets företräde framför det andra, om ett företräde öfver hufvud föreligger annorlunda än i fantasien. Det finnes naturligtvis mycket viktiga och i ögonen fallande undantag härifrån, men i allmänhet är skillnaden obetydlig. Men om det redan är svårt att i allmänhet döma om maskiner och redskap i bruk, huru mycket svårare är det icke då, när de icke äro det — och det är vanligen fallet på denna utställning, hvilken för öfrigt är ganska tarflig.

Det är förvånande, att på en så stor utställning, som den nu pågående, hvilken gränsar till en verldsutställning, landtbruksmaskiner och redskap äro så föga till antal och omvexling, som här är fallet. Utställningen är den största, som blifvit hållen inom de skandinaviska länderna, och man skulle kunnat vänta att få se en uppvisning af allt, hvad vårt eget land så väl som Norge och Danmark kunna åstadkomma i den vägen. Så är likväl icke fallet. Låt vara, att under förra året en specielt för landtbruket afsedd utställning var hållen i Malmö, så var den utställningen likväl endast en af dessa specialutställningar, å hvilka man brukar känna hvarandra på pulsen, innan man går att täfla på en internationell utställning lik den nu pågående.

Kasta vi en blick på den så illa tillvaratagna utställningen, så finna vi af katalogen, att den tillhör grupp 14 klass 66, samt att bland utställarne 52 tillhöra Sverige, medan 6 tillhöra Norge och 4 Danmark. Danskar och norrmän hafva blifvit gynnade med ganska stort utrymme i maskinhallen, medan blott få svenskar där fått sin plats. Somliga af de senare hafva väl där en obetydlig utställning i förening med andra föremål och några fabrikanter utställa i egen paviljong eller i andras, men de flesta hafva blifvit hänvisade till kvarteret »Masten», som är beläget midt emot maskinhallen på andra sidan om Allmänna gränden. Svenskarne äro således dels splittrade, dels hänvisade till en plats, som få känna till.

De å senare platsen utställda föremålen äro följande:

Plogar. Af dessa är ej mycket att se, ehuru Sverige har ett stort urval däraf att bjuda på. Om man frånräknar de få exemplar, hvilka finnas utställda i Finspongs och Rosengrens paviljonger, så inskränker sig hela den svenska utställningen till 4 vanliga svängplogar, väl arbetade och utställda af Storebro aktiebolag, och en fyr-skärig plog af Kockums järnverks aktiebolags utställning. Det är allt, hvad Sverige bjuder på i den vägen.

Harfvar finnas af många olika slag, såsom: rull-, fjäder-, tallrik-, stjärn-, spad-, kedje- m. fl. harfvar, hvilka alla äro rätt väl arbetade. Den Grönkvistska tallrikharf-ven och rullharfvarne från samma fabrik, utställda af Kullberg i Katrineholm, samt C. A. Carlsson & C:os tjäderharfvar och Gefle spadharf synas hafva företrädet framför de öfriga.Ringvältar af god konstruktion och godt arbete finnas utställda af Storebro aktiebolag och A. Stenberg. Den första firmans fabrikat kunde vi finna, men icke den senares.

Gbdselspridare äro utställda af Aktiebolaget Ankarsrums bruk uti maskinhallen och den är väl den bästa; en annan mycket förtjenstfull är den af O. Hedlund utställda.

Radsåningsmaskiner finnas uti stor mängd, hvaribland vi må särskildt påpeka Svalins i Nyköping, Gefle

åkerbruksredskaps aktiebolags samt aktiebolaget Palmcrantz’ & C:os och Vesterås mekaniska verkstads aktiebolags. De äro alla särdeles väl arbetade.

Skörde- och slåttermaskiner. Af dessa är en rik utställning, hvaraf aktiebolaget Palmcrantz & Co. och Vesterås mekaniska verkstads aktiebolag äro de största ut-ställarne. Båda firmorna hafva gammalt och godt renommé, men en annan firma börjar dock att få stort inträde på marknaden. Denna är P. Andersson & Co. i Arvika (försäljning genom Kullberg i Katrineholm). Dess slåttermaskiner äro mycket beaktade och särdeles efterfrågade. Rottneros bruk har fått silfvermedalj för vackert utförda slåttermaskiner.

Hästräfsor äro utställda af aktiebolaget Gefle åkerredskap, Grönkvists mekaniska verkstad i Katrineholm (Kullberg), Kockums järnverks aktiebolag, Rottneros bruk, Storefors bruk (i O. A. Rosengrens paviljong), samt Vesterås mekaniska verkstad. Af alla dessa välkonstruerade och väl arbetade räfsor måste vi gifva första priset åt den af Grönkvistska verkstaden utställda, väl afvägda balansräfsan, hvilken tillika är mycket billig.

Hahnskakare finnes endast en af aktiebolaget Gottna bruk utställd, hvilken synes väl motsvara sitt ändamål.

Tröskverk äro, märkvärdigt nog, de, hvilka äro bäst representerade på denna utställning. De små äro hvarandra tämligen lika och mestadels i hufvudsak utförda efter samma princip som Köpings stifttröskverk. Det största af alla tröskverk är det från Munktells mekaniska verkstad. Det är ett stort, dubbelrensande och sorterande tröskverk med lokomobil, tillhörande denna firmas berömda fabrikater. Vidare följa icke mindre än 4 st. tröskverk från ingeniör Thermænius i Hallsberg, hvilka äro allmänt kända och omtyckta. Bland goda tröskverk vilja vi äfven nämna de från Grönkvists mekaniska verkstad samt de små, lättgående stifttröskverken från Marie-holms järnverks aktiebolag. Alla utställda tröskverk, hvaraf här endast ett fåtal blifvit nämnda, synas vara särdeles väl arbetade.

Rensningsmaskiner samt frö- och sädessorterare. Af dessa har Kockums järnverks aktiebolag utställt en rensningsmaskin, Axel Persson en frösorteringsmaskin, I. Thermænius en sädesrensningsmaskin, Tidaholms bruks aktiebolag en sädessorterare; och en rensningsmaskin är utställd af Bech & Nilson uti maskinhallen. Thermænii rensningsmaskiner synas vara de bästa och hans iPurgator» har egenskapen att sortera såväl säd som frö och kan användas enbart som fläkt eller enbart som sållapparat, eller bådadera samtidigt, och därefter Kockums järnverks aktiebolags, medan Axel Persson väl har den bästa frösorteraren.

Frönötare äro utställda af P. Andersson & Co., Hults bruk och af I. Thermænius. De tyckas båda vara jämngoda.

Kragsåll finnes utställdt af I. Thermænius och är detta såll mycket omtyckt af dem, som pröfvat det, och troligtvis det bästa, som finnes.

Sädeskrossnings- och oljekakskrossnings- samt rotskärningsmaskiner äro utställda af mejerimaskinaktiebolaget Excelsior och hafva tillvunnit sig loford för godt arbete. Samma bolag utställer äfven en mycket bra kreatursvåg och en höpress.Hästvandringar äro utställda af flera firmor. Grönkvists mekaniska verkstad har en mycket förbättrad gamla tidens tröskverksvandring, hvilken i styrka samt lätt och jämn gång torde kunna täfla med alla andra. Marieholms mekaniska verkstads aktiebolag har två och mejerimaskinsaktiebolaget Excelsior en (i förening med pump) liggande vandring, och äro dessa särdeles väl arbetade och lättgående. Hvad åter beträffar den hästvandring, som utställes af Linde maskin- och snickeriaktiebolag, så är den blott ett uppkok på eller kanske en förbättring af den amerikanska hästvandring, som för ett femtiotal af år tillbaka infördes under namn af »Impulserica». På den tiden kunde idéen vara god nog, då hästar voro billiga och ångmaskinerna voro föga i bruk och dyra, men i vår tid, då nästan hvarje rationell landtbrukare har en flyttbar ångmaskin, är den olämplig, så mycket mer som den måste skada hästens ben. Den består af ett lutande plan, sammansatt af plankor, fastade vid en kedja, som rör sig på rullar och vänder sig omkring valsar, fästade vid båda ändame af ett vagnsunderrede. Den af skolläraren Sjögren utställda vandringen är ett oting, som ej ens förtjenar att omnämnas, såsom varande i alla hänseenden olämplig, samt mycket riskabel för hästens ben. Alla slags trampverk äro för såväl menniskor som djur ytterst tröttsamma och mycket riskabla, hvarför de kunna anses såsom öfver hufvud taget förkastliga.

Grcpar, högafflar, hand-räfsor, liar, hackor, spadar, skof-lar och skyfflar äro till finnandes i stor mängd uti

maskinhallen, utställda af P. Lilljequist, Fr. Ca-nells manufakturverk, Vedevågs och Eriksfors bruk m. fl. och synas öfver hufvud taget allesammans vara mycket väl arbetade,

starka och praktiskt användbara.

> Låt oss nu vandra öfver

till maskinhallen, för att taga den danska och norska utställningen i hastigt skärskådande. Vi börja med den danska och mötas först af P. Nielsen's i Hilleröd ganska stora utställning, omfattande en mycket väl arbetad hästräfsa, samt vidare en fyr- och en sexskärig plog m. fl. landtbruksredskap, alla väl arbetade.

Bland öfriga utställare af landtbruksredskap märkas: I. P. Hansen, N. G. Nielsen och H. N. Jensen.

Utställningens förnämsta arkitekter. IV. Agi Lindegren.

Gå vi till den norska afdelningen, så komma vi till S. H. Lundh & C:os utställning af landtbruksredskap, särdeles omsorgsfullt arbetade.

Mesna bruk har sina föremål gulmålade. De bestå bl. annat af: en skörde-maskin, 2 slåttermaskiner och cn hästräfsa, alla särdeles väl arbetade. O. B. H. Haneborg har utställt en dräneringsmaskin, hvilken, ehuru mycket tung, synes utmärkt väl konstruerad och arbetad.

*

Järn- och Metall-Manufakturen.

Vi hafva i det föregående talat om de utställare, hvilka visa sina fabrikater i egna paviljonger såsom: Kopparbergs bergslags aktiebolag, Aktiebolaget Bofors-

Gullspång, Aktiebolaget Finspongs styckebruk, Sandvikens Järnverks aktiebolag. Vi kunna icke i denna revy inlåta oss på att i detalj beskrifva alla de utställningar inom denna grupp, som finnas hopade i de gemensamma hallarne, ty detta skulle ensamt bilda en bok om många hundra sidor och verka tröttande. Att i en fortlöpande artikelserie, där hvarje uppsats utgör ett helt för sig, med längre eller kortare mellanrum i bild och ord lemna en framställning af vår storindustri har dock alltid stått på För Svenska Hems program, och därmed ämna vi äfven fortsätta i sjelfva tidskriften. För denna årgång må allt, hvad som i den vägen sagts i denna revy, vara tillfylles. I hufvudsak vilja vi dock som ett totalintryck af våra vandringar bland utställningens »montrer och kiosker» erinra att:

Den gamla tidens bruksdrift är nu så godt som försvunnen. Vi vilja icke därmed säga, att man icke nu som förr blåser tackjärn samt tillverkar göten, smiden och valsar järn och stål etc. samt bringar dessa produkter i marknaden nu liksom då. Dessa produkter voro förr allt som producerades. Nu utgöra de däremot blott råvaran för en storartad industri, som förser landet med maskiner, redskaper, verktyg och en mängd andra produkter, hvilka förr importerades till ett ofantligt värde, som nu stannar inom landet och skapat många tusende familjers uppehälle och välstånd.

Den gamla tidens bruksdrift kunde icke längre hålla sig uppe. En del bruk lades ned och en del andra mera lifskraftiga med egna grufvor eller grufandelar och med vidsträckta skogar samt fördelaktigt läge för kommunikationen öfvergingo till kapitalstarka aktiebolag. Men äfven dessa kunde icke i längden bestå konkurrensen på verldsmarknaden, som var för stark, och priset på varan var på verldsmarknaden allt för varierande, ibland orimligt högt, men detta endast för kortare tid för att sedan sjunka ned till mindre än tillverkningskostnaden. Under sådana konjunkturer var det omöjligt att fortgå, ty ingen kunde för sin bruksdrift räkna med så osäkra siffror, som verldsmarknaden visade.

Det blef en absolut nödvändighet att slå in på en annan väg. Denna var klar nog. Den bestod uti att förädla råvaran. Ty den förädlade varan har ett fastare pris och afsättningen af densamma är säkrare och låter sig beräkna

med vida större sannolikhet än råvaran. Den förädlade varan fordrar större arbete i mån som förädlingen drifves längre, och den gifver således arbete åt en mångfaldigt större arbetsstyrka än som tarfvades, när endast råvara producerades. Statistiken visar oss, till hvad grad antalet af i industriens tjenst sysselsatta personer ökats, och kasta vi en blick på våra sparbankers ställning förr och nu, så måste man häpna öfver de besparingar, som samlats. Dessa hafva på trettio års tid niodubblats, det är att de stigit från i rundt tal 38 millioner till 350 millioner kronor. Man skall icke tro, att råvarutillverkningen minskats därföre, att man slagit in på att förädla dem. Detta är icke alls fallet. Den stora skala, i hvilken järn- och metall-manufakturen nu bedrifves, fordrar en ökad råvaruproduktion och detta i en betydande grad. Den, som intresserar sig för denna utveckling, finner å sidorna 4 — 6 af detta arbete några få data, hvilka, så enkla de äro, maskin, 2 slåttermaskiner och cn hästräfsa, alla särdeles väl arbetade. O. B. H. Haneborg har utställt en dräneringsmaskin, hvilken, ehuru mycket tung, synes utmärkt väl konstruerad och arbetad.

*

Järn- och Metall-Manufakturen.

Vi hafva i det föregående talat om de utställare, hvilka visa sina fabrikater i egna paviljonger såsom: Kopparbergs bergslags aktiebolag, Aktiebolaget Bofors-

Gullspång, Aktiebolaget Finspongs styckebruk, Sandvikens Järnverks aktiebolag. Vi kunna icke i denna revy inlåta oss på att i detalj beskrifva alla de utställningar inom denna grupp, som finnas hopade i de gemensamma hallarne, ty detta skulle ensamt bilda en bok om många hundra sidor och verka tröttande. Att i en fortlöpande artikelserie, där hvarje uppsats utgör ett helt för sig, med längre eller kortare mellanrum i bild och ord lemna en framställning af vår storindustri har dock alltid stått på För Svenska Hems program, och därmed ämna vi äfven fortsätta i sjelfva tidskriften. För denna årgång må allt, hvad som i den vägen sagts i denna revy, vara tillfylles. I hufvudsak vilja vi dock som ett totalintryck af våra vandringar bland utställningens »montrer och kiosker» erinra att:

Den gamla tidens bruksdrift är nu så godt som försvunnen. Vi vilja icke därmed säga, att man icke nu som förr blåser tackjärn samt tillverkar göten, smiden och valsar järn och stål etc. samt bringar dessa produkter i marknaden nu liksom då. Dessa produkter voro förr allt som producerades. Nu utgöra de däremot blott råvaran för en storartad industri, som förser landet med maskiner, redskaper, verktyg och en mängd andra produkter, hvilka förr importerades till ett ofantligt värde, som nu stannar inom landet och skapat många tusende familjers uppehälle och välstånd.

Den gamla tidens bruksdrift kunde icke längre hålla sig uppe. En del bruk lades ned och en del andra mera lifskraftiga med egna grufvor eller grufandelar och med vidsträckta skogar samt fördelaktigt läge för kommunikationen öfvergingo till kapitalstarka aktiebolag. Men äfven dessa kunde icke i längden bestå konkurrensen på verldsmarknaden, som var för stark, och priset på varan var på verldsmarknaden allt för varierande, ibland orimligt högt, men detta endast för kortare tid för att sedan sjunka ned till mindre än tillverkningskostnaden. Under sådana konjunkturer var det omöjligt att fortgå, ty ingen kunde för sin bruksdrift räkna med så osäkra siffror, som verldsmarknaden visade.

Det blef en absolut nödvändighet att slå in på en annan väg. Denna var klar nog. Den bestod uti att förädla råvaran. Ty den förädlade varan har ett fastare pris och afsättningen af densamma är säkrare och låter sig beräkna med vida större sannolikhet än råvaran. Den förädlade varan fordrar större arbete i mån som förädlingen drifves längre, och den gifver således arbete åt en mångfaldigt större arbetsstyrka än som tarfvades, när endast råvara producerades. Statistiken visar oss, till hvad grad antalet af i industriens tjenst sysselsatta personer ökats, och kasta vi en blick på våra sparbankers ställning förr och nu, så måste man häpna öfver de besparingar, som samlats. Dessa hafva på trettio års tid niodubblats, det är att de stigit från i rundt tal 38 millioner till 350

millioner kronor. Man skall icke tro, att råvarutillverkningen minskats därföre, att man slagit in på att förädla dem. Detta är icke alls fallet. Den stora skala, i hvilken järn- och metall-manufakturen nu bedrifves, fordrar en ökad råvaruproduktion och detta i en betydande grad. Den, som intresserar sig för denna utveckling, finner å sidorna 4 — 6 af detta arbete några få data, hvilka, så enkla de äro,visa, hur vårt land gått framåt. Den ena industrigrenen är beroende af den andra, och liksom industrien är beroende af handeln, så är äfven handeln beroende af industrien, och resultatet är, att inom alla förvärfsgrenar en betydande stegring inträffat, och den är numera stående på egna fötter, ej beroende af spekulation utan på en sund omsättning i och för fyllandet af eget lands behof.

En vandring intill och genom Industri- och maskinhallarne med deras väldiga välordnade montrer visar oss den svenska järn- och metallmanufakturens mångfaldiga, olika alster. Det är i sanning en brokig samling från knappnålar, hyskor och hakar upp till väldiga maskiner, från velocipeder till lokomotiver, från miniaturljusstakar till fyrtorn, från de finaste urfjädrar upp till de största bordsågar som någonstädes kunna uppvisas, från tapetserarehammaren upp till de väldigaste ånghammare, från en miniatur-revolver till jättekanoner.

Aktiebolaget Iggesunds bruk t. ex. tillverkar Dannemora- vallon- och ståljärn tackjärn, valsadt och smidt bessemerstål, sten-, gruf- och verkstadsredskap, maskinsmiden verktygsstål, cirkelsågar, ramsågblad, maskinhyfveljärn m. m., valsadt lancashirejärn o. s. v. Dess montre är en bland de vackraste, och fabrikaterna framhållas på ett utmärkt sätt.

Söderfors bruks Aktiebolag utställer järnmalm, tackjärn, martingöt, smältjärn (vallon och lancashire), stångjärn, smidt och valsadt järn; martinstål (smidt och valsadt), stålgjutgods, fjädrar för järnvägsvagnar och för fordon, filar, bergborr. borrsläggor och andra gruf- och stenredskap, redskap för skogsodling, smidesstäd, skrufstycken, järnvägsspårkorsningar, spårvagnshjul, ankare och propellrar m. m. Dess montre är storartad och vacker.

Fagersta bruks Aktiebolag visar oss valsadt och smidt stål; sågblad och cirkelsågar; järn- och ståltrådslinor; maskinhyfveljärn; spiralfjädrar; spiralfjädertråd; valsade och dragna stålrör för velocipeder och ångpannor.

Tönshammar, Ramnäs och Furudal utställa allt, hvad ketting och flottningssmide heter och detta af bästa slag.

Vi hafva framhållit dessa bruk endast såsom enstaka exempel på mångsidigheten i tillverkning för så vida det ankommer järn och stål, hvarpå äfven Ankarsrums bruk m. fl. lemna prof.

Betrakta vi Gusums bruks- & fabriksaktiebolags utställning å deras båda montrer, så finna vi altarprydnader; kandelabrar och ljusstakar; ljuskronor och väggarmar för all slags belysning, samt tak- och bordslampor för d:o; mässings- och järntråd; mässingsduk; knappnålar, hårnålar; hakar, hyskor och spännen — allt af mässing.

Vi sade Gusums bruks- & fabriksaktiebolag. Denna benämning innebär just tendensen att öfvergå från hvad som förstås med bruk till hvad som förstås med fabrik.

Med bruk mena vi sådana verk, där råvaran ännu tillverkas, och med fabrik sådana verk, där egentligen endast förädlingsarbete bedrifves. Med manufakturverk mena vi däremot såväl det ena som det andra eller båda förenade.

Af rena fabriker hafva vi att i första rummet nämna sådana som Motala, Xyqvist & Holm vid Trollhättan, Kockumska fabriken i Malmö, Vulcan i Norrköping, J. & C. G. Bolinders mekaniska verkstad i Stockholm samt Huskvarna och därefter de många större och mindre fabriker, som finnas i vårt land.

Låtom oss till exempel se, hvad som tillverkas vid Huskvarna. Vi mötas där af den brokigaste samling af föremål såsom vanligt gjutgods, bestående af spislar, kaminer, trädgårdsbänkar, kokkärl, m. m., samt alla slags galvaniserade kok- och andra kärl, vapen af alla slag, symaskiner, fotogenlampor, velocipeder, gallerverk, konstgjutna föremål såsom gamla rustningar och vapen, sköldar, hillebarder m. m., fat och andra artiklar.Den fabrik, som har de mångsidigaste fabrikaterna torde väl ändock vara J. & C. G. Bolinders mekaniska verkstad. Man ser där från vanligt gjutgods till de finaste konstgjutna föremål; alla slags spislar, värmledningar för privata bostäder, offentliga byggnader och växthus; alla slag af ångmaskiner från de största till de minsta; fotogen

motorer; kvarn- och sågverk; turbiner; bakugnar och degknådare; parkprydnader m. m. Dess vidlyftiga utställningar inom Maskinhallen, Industrihallen, i Nordiska Museet, turistpaviljongen, på trädgårdsplanen o. s. v. bära vittnesbörd härom.

W. Wiklunds verkstäders aktiebolag visar oss, förutom alla slag af gjutgods i järn- och gul metall, äfven alla slags maskiner och apparater för bryggerier, apotek och tvättinrättningar, samt velocipeder, kandelabrar, ljuskronor, skrifbordsuppsatser m. m.

Vi hafva framhållit dessa få bruk och fabriker såsom ett exempel på den mångfald af olika föremål, som där tillverkas, och därmed mångsidigheten i deras verksamhet, såsom en motsats till, hvad som förr var fallet. Om detta nu är den rätta vägen, som man slagit in på eller icke, vilja vi lemna oafgjordt. Vi tro, att det är ett famlande i luften för att söka det rätta och sedan fasthålla därvid. Vi tro, att yrkesdelning är en lika stor nödvändighet som arbetsdelning, och vi tro därföre, att en stor del af de bruk och fabriker, hvilka nu bedrifva en mångomfattande verksamhet, snart skola låta den ena verksamhetsgrenen efter den andra falla, för att hålla sig inom en mera inskränkt sfär och bedrifva specialtillverkningar. Detta kommer nog också att ske i mån som vissa fabrikater få ett stadgadt renommé. Tillverkningen af dem kommer då att ökas i mån af efterfrågan, och man kommer sålunda af sig sjelf att drifva de specialiteter, hvilka äro mest efterfrågade i marknaden och sålunda mest säljbara.

Bland nyaste uppfinningar af finaste slag kunna vi räkna Bröderna Hults båda uppfinningar »friktionsvexeln» och »roterande ångmaskinen».

Hvad nu beträffar den förra, så är den lika enkel som sinnrik. Den består helt enkelt af en rund skifva, hvilken sättes i rörelse genom en vef eller en remskifva eller dylikt. På denna skifva och nära dess periferi äro fästade, på lika afstånd från centrum och från hvarandra, tre axeltappar, på hvilka äro fästade en rulle på hvardera. På dessa rullar äro trädda stålringar, så att ett spelrum uppstår mellan dem och rullarne. Mellan dessa ringar är centertappen så insatt, att ringarne pressas så hårdt mot det cylindriska ramverket, att de blifva omkring */, millimeter förtryckta, d. v. s. till en obetydlig grad ovala. Centertappen, som ej har något lager, hvilar således fast och stadigt mellan stålringarne och är således ej utsatt för annan friktion än rullningsfriktion, och någon annan än sådan finnes icke i hela mekaniken med undantag af den, som uppstår mellan rullarne, och de tappar, på hvilka de äro trädda och som äro fästade på skifvan, hvilken röres genom vefven. Genom denna friktionsvexel kan man med minsta tänkbara friktionsmotstånd och minsta nötning meddela centrumtappen en rotationshastighet af 5,000—6,000 hvarf i minuten, och är den genom den ringa kraft, som behöfves, särdeles lämplig för separatorer, centrifugalpumpar, fläktar och dynamomaskiner m. fl. apparater, som fordra stor hastighet.

Den senare uppfinningen eller den roterande ångmaskinen är äfven byggd på rullningsfriktionsprincipen, ty ej blott cylindern, i hvilken ringen rör sig, hvilar på fjädrande rullager och äfven rullar, hvarigenom den annars starka och kraftödande friktionen mellan cylindern och ringen så godt som upphör, utan valsen i hvilken ringen ingår, hvilar äfven på dylika rullager af tjädrande ringar, så att den roterande ångmaskinens största olägenhet därigenom bortfaller. Ty friktionen nedbringas till ett ytterligt minimum, alldeles såsom fallet är med friktionsvexeln.

Äfven en hel del andra, ehuru mindre viktiga nyheter i uppfinningsväg, finnas att bese på utställningen, men utrymmet tillåter oss ej att ingå på någon beskrifning öfver dem. Kanhända att vi få tillfälle att längre fram ingå i en afhandling om dem.Den Svenska järn- och metallmanufakturen har på utställningen framstått i en sådan skepnad, att den gjort all heder åt vårt land, och den har blifvit riktad med en hel hop nyheter och uppfinningar, som visa, att Sverige eger i den vägen högeligen begåfvade män, samt industriidkare, som hafva en öppen och skarp blick för allt, hvad som kan befordra denna industris utveckling.

*

Gamla Stockholm.

Af *Uno L.*

För alla dem, som känna sig intresserade af att blicka tillbaka genom gångna århundraden och önska från höjderna på Brunkeberg kasta en blick öfver murarne in i 15- och 1600-talens Stockholm med dess befästningar och hus, dess rörelse och lif, kunna vi ej göra bättre än hänvisa på Doktor Otto Sjögrens i detta arbete, sidorna 17—35, lemnade skildring däraf, i samma stund vi nu gå att meddela några intryck och iaktagelser från det genom Arkitekten Fredr. Liljekvists genialiska framställning såsom genom ett trollslag återuppståndna »Gamla Stockholm» på årets utställning.

Det är sagdt och torde ej kunna bestridas, att »Gamla Stockholm» utgjort utställningens clou, och det har förtjenat det. Ty icke nog med att de egentligen offentliga nöjen, som utställningen erbjöd, voro där förlagda, utan sjelfva den storartade framställningen af denna vår gamla hufvudstad talade ett språk, som aldrig vare sig böcker eller ritningar kunna härma, ett språk, som lärde lättare och mera än några folianter. Hvilka tankar och känslor uppväckte icke denna stad? Huru drömde man ej, vid anblicken af dessa bestyckade murar och spetsiga husgaflar, sig åter till en förgången tid, med dess midt under all krigets oro dock jämförelsevis så lugna lif, hvaröfver, just genom den tidrymd som breder sig mellan nu och då, så gärna kommer att hvila en sagolikt tjusande poesi!

Pröfvande och betänksam vandrade man öfver den enkla norrbro och genom den yttre norreport in på Helgeandsholmen, men den första man där mötte — en gammal, hvitskäggig kämpagestalt i en svunnen tids måleriska vaktdräkt — gaf ett så illusoriskt intryck, en sanning och ett allvar, att man genast var inne i situationen och som ett främmande drömväsen, någonting utom sig sjelf trampade fram på denna historiska mark. Det är tyst, hvart man vänder sig, husen stå öde och tomma, och de likar man möter gå så tysta och undrande, som man sjelf. Man beundrar och undrar, häpnar och drömmer. Sådant var det första intrycket af Gamla Stockholm.

Men man kom igen ännu en gång till förnyadt besök, och nu var det ej längre nytt. Man dristade sig att tilltala vaktknektarne, och man fick svar, man vågade t. o. m. knacka på de väldiga yttermurarne, hvilket man dock, för bibehållande af illusionen, ej borde ha gjort, ty genom det ihåliga svaret på denna knackning kom man snart underfund med stadens kulissartade byggnad af i stenimitation målad gips på tunna bräder. Solidt såg det i alla fall ut, och det var hufvudsaken.

Man kunde lugnt klifva på, där det fanns öppna entréer till gipshusen, och icke heller behöfde man, vid promenader på den gamla stadens gator och torg, riskera, att murarne skulle som i Jericho »falla för trumpetstötar», nej de föllo icke ens för den öronbedöf-vande säckpipsmusiken eller de friska vindarne när de blåste från Brunnsviken och Ladugårdsgärdet. Helgeandshuset står öppet för hvar och en, och hvem som vill kan i dess enkla bäddar hemta hvila och vederkvickelse efter resans vedermödor. Vi föredraga dock att oförtöfvadt gå vidare och fortsätta öfver norrbro och genom inre Den Svenska järn- och metallmanufakturen har på utställningen framstått i en sådan skepnad, att den gjort all heder åt vårt land, och den har blifvit riktad med en hel hop nyheter och uppfinningar, som visa, att Sverige eger i den vägen högeligen begåfvade män, samt industriidkare, som hafva en öppen och skarp blick för allt, hvad som kan befordra denna industris utveckling.

*

Gamla Stockholm.

Af *Uno L.*

För alla dem, som känna sig intresserade af att blicka tillbaka genom gångna århundraden och önska från höjderna på Brunkeberg kasta en blick öfver murarne in i 15- och 1600-talens Stockholm med dess befästningar och hus, dess rörelse och lif, kunna vi ej göra bättre än hänvisa på Doktor Otto Sjögrens i detta arbete, sidorna 17

—35, lemnade skildring däraf, i samma stund vi nu gå att meddela några intryck och iaktagelser från det genom Arkitekten Fredr. Liljekvists genialiska framställning såsom genom ett trollslag återuppståndna »Gamla Stockholm» på årets utställning.

Det är sagdt och torde ej kunna bestridas, att »Gamla Stockholm» utgjort utställningens clou, och det har förtjenat det. Ty icke nog med att de egentligen offentliga nöjen, som utställningen erbjöd, voro där förlagda, utan sjelfva den storartade framställningen af denna vår gamla hufvudstad talade ett språk, som aldrig vare sig böcker eller ritningar kunna härma, ett språk, som lärde lättare och mera än några folianter. Hvilka tankar och känslor uppväckte icke denna stad? Huru drömde man ej, vid anblicken af dessa bestyckade murar och spetsiga husgaflar, sig åter till en förgången tid, med dess midt under all krigets oro dock jämförelsevis så lugna lif, hvaröfver, just genom den tidrymd som breder sig mellan nu och då, så gärna kommer att hvila en sagolikt tjusande poesi!

Pröfvande och betänksam vandrade man öfver den enkla norrbro och genom den yttre norreport in på Helgeandsholmen, men den första man där mötte — en gammal, hvitskäggig kämpagestalt i en svunnen tids måleriska vaktdräkt — gaf ett så illusoriskt intryck, en sanning och ett allvar, att man genast var inne i situationen och som ett främmande drömväsen, någonting utom sig sjelf trampade fram på denna historiska mark. Det är tyst, hvart man vänder sig, husen stå öde och tomma, och de likar man möter gå så tysta och undrande, som man sjelf. Man beundrar och undrar, häpnar och drömmer. Sådant var det första intrycket af Gamla Stockholm.

Men man kom igen ännu en gång till förnyadt besök, och nu var det ej längre nytt. Man dristade sig att tilltala vaktknektarne, och man fick svar, man vågade t. o. m. knacka på de väldiga yttermurarne, hvilket man dock, för bibehållande af illusionen, ej borde ha gjort, ty genom det ihåliga svaret på denna knackning kom man snart underfund med stadens kulissartade byggnad af i stenimitation målad gips på tunna bräder. Solidt såg det i alla fall ut, och det var hufvudsaken.

Man kunde lugnt klifva på, där det fanns öppna entréer till gipshusen, och icke heller behöfde man, vid promenader på den gamla stadens gator och torg, riskera, att murarne skulle som i Jericho »falla för trumpetstötar», nej de föllo icke ens för den öronbedöf-vande säckpipsmusiken eller de friska vindarne när de blåste från Brunnsviken och Ladugårdsgärdet. Helgeandshuset står öppet för hvar och en, och hvem som vill kan i dess enkla bäddar hemta hvila och vederkvickelse efter resans vedermödor. Vi föredraga dock att oförtöfvadt gå vidare och fortsätta öfver norrbro och genom inrenorreport till stadsholmen eller sjelfva staden. En doft af våfflor och kaffe slår oss till mötes, och en väldig menniskomassa utanför ett litet, pittoreskt hus vid Stålsgränden bidrar äfven att locka oss dit. Ofvanför »Svalgången» gnisslar en skylt, föreställande en »gyllene våffla», som äfven är namnet på detta ställe, där man ser unga flickor i åldriga dräkter lifligt kila mellan de anstormande skarorna under lofvärdt bemödande att söka tillfredsställa hvars och ens förfriskningsbehof. Midt häremot ligger en torftäckt koja, hvilken enligt anslag på dörren tjenar som bostad åt en vidtseende Sibylla, som mot en ringa penning förkunnar ens öde, »trovärdigt men utan garanti». Från smedjan ljuder filens raspande och hammarens slag, och strax härintill grymta helt fredligt några svin.

Det har blifvit lif och rörelse i den gamla staden. Hela Smedjegatan är full af butiker och salustånd, där tobak, lerkärl, väfnader, tennsaker, glas och konfektyrer finnas att köpa, och där gravörer, etsare, klippare, snabbmodellörer och andra konst-makare i en handvändning fullgöra sina arbeten. I det hus, där en gång den stränge reformatorn, kyrkoherden Olaus Petri herskade, inrymmes nu ett gammalt tryckeri, som dock är i gång och trycker bland annat bref, som förskaffa innehafvaren burskap som borgare i staden.

Storkyrkan har öppnat sitt vapenhus, hvarifrån man äfven kan få kasta en blick i kyrkans inre, slottet är tillgängligt för allmänheten, som icke blott kan beundra den vackra borggården utan äfven får skåda vaktstugan, köket samt trenne slottets salar. Gillen och vinstugor, hvarifrån stundom ljuda sång och mandoliner, tillgodose ens lekamliga behof och på de båda teatrarne: Bollhustheatern och Then lustige theatern, utföras comedior och andra lustbarheter. På Stortorget midt för det ståtliga rådhuset reser sig den höga, skräckinjagande »Kåken» med

sin tysta, bjudande Kopparmatte, men halsringen och kedjorna hänga nu slaka och rostiga utan användning. Brunnen står sinad och tom. Men bardskärare, guldsmeder, väfvare m. fl. äflas ännu om att ådraga sig uppmärksamhet och afyttra sina varor.

Men nu månde där något vara på färde nere i staden, ty menniskorna lemna sina sysslor och springa, alla tagande vägen genom Trångsund nedåt Smedjegatan-Där ljuder från ett af husen en gäll, skärande musik och på trappan synas tre italienska musikanter med klarinetter och säckpipa, hvarur de ovanliga ljuden frambringas. Bredvid dem höjer sig en hvitskäggig man i fotsid klädnad och spetsmössa, hvilken med genomträngande allvar blickar ut öfver folkmassan. Det är trollkarlen, »151de århundradets största underverk», som bjuder allmänheten att »komma, se och förvånas». Men från planen framför S:t Gertruds gille höres i detsamma stoj och glam, framkalladt af de konster och kvickheter, som där bjudas af ett par fantastiskt utstyrda gycklare och akrobater.

Det börjar mörkna, och de små, enkla gatlyktorna tändas efter hand, spridande sitt svaga sken ut öfver stadens gator och torg. Brandvakten börjar sin vandring med lykta och sax, och tid efter annan får man höra hans hesa sång från en gatukorsning, där han pliktskyldigast stannat för att afgifva sitt väktarerop. Hans stämma öfverröstas dock snart af en mera kraftig sång, och fram på Stortorgets plan till ett väldigt bord vid den gamla rådhuskällaren ser man en liten skara krigare tåga för att där slå sig ned under skämt och mustigt ordbyte. Öl rekvireras och drickes, sänger sjungas, historier berättas och stämningen blir allt lifligare, tills slutligen genom några förhastade ord det heta krigareblodet råkar i svallning, och det nyss så fredliga torget, förvandlas till en den vilda stridens blodiga tummelplats. Klingor korsas och rassla, skrik och svordomar blandas, och knektame tumla om hvarandra i vildt raseri, tills det ändtligen lyckas stadsvakten att afväpna samt arrestera fridstörarne, hvarigenom lugnet för en stund är återställdt. Knappt ha dock bord och bänkar åter ordnats,förrän knektarnes plats intages af ett nytt sällskap, som här vid remmaren önskar för-drifva aftonens långsamma timmar. Därunder smida de svarta planer mot Hendrick Väfvares hemfrid, i det en af dem ämnar enlevera hans dotter. Han närmar sig huset, lyckas tillnarra sig portnyckeln af flickan och smyger in. Nu vakna de gamle och vidtaga sina mått och steg för att hindra detta kvinnorof, Hendrick och junkern dra blankt, under det kvinnorna skrika och anfäkta sig, så att vakten åter måste ingripa. Men genom ovarsamhet har elden kommit lös i det antastade huset, och nu blir den sista villan värre än den första. Man ser eldflammorna slå ut genom öfra våningens fönster, nödrop och jämmerskrin störa åter kvällens frid, folk samlas från alla kanter och släckningsarbetet begyns. Efter förtviflade ansträngningar och mycken förskräckelse bland de inneboende lyckas man också bli herre öfver elden, från rådhusets burspråk visar sig borgmästaren och uppmanar den samlade menigheten att skingras, och sent omsider försvinna de äfven hvar och en till sig. Brandvakten är nu den enda, som fortsätter sin vandring, det är tyst och stilla i den trånga staden, som snart ligger insvept i nattens högtidliga lugn, och svaga, som fruktande att åter störa den allmänna hvilan, ljuda från Kåkbrinken brandvaktens ord:

För eld och brand Och tju-ufvahand Bevara Gud vå-år stad och land!

*

Konstutställningen.

II.

Af *Uno L.*

Efter den inledning, hvilken vi, i form af en återblick på den fria konstens i vårt land utveckling under detta århundrades förra hälft, hafva gifvit å sidorna 70—82 i denna revy, vilja vi nu öfvergå till en redogörelse för detta års stora, internationella konstutställning. Utrymmet tillåter oss dock icke att ingå på någon genomgående, saklig kritik, hvilket icke heller öfverensstämmer med planen för detta arbete, utan nödgas vi inskränka oss till en allmän öfverblick öfver expositionen, till att såsom ciceroner föra våra läsare omkring i de många salarne,

därvid framhållande och påpekande de konstverk, som mest falla oss i ögonen och tilldra sig vår särskilda uppmärksamhet.

Låtom oss då för en stund lemna hvardagslifvets jäktande oro bakom oss och träda in i denna konstens helgedom, icke med känslor, som af pur ängslande andakt knappt våga se än mindre tänka, utan med öppna ögon och full afsikt att studera, med försök att sätta oss in uti de känslostämningar, hvilka under komponerandet beherskat konstnärerna, att fatta de tankar och idéer, som legat till grund för deras verk. Först då skola vi få någon nytta af vårt besök, och utställningen skall först därigenom för oss erhålla sitt värde.

Den byggnad, i hvilken konstutställningen inrymmes, ha vi förut skildrat med några korta ord å sid. 16, 64 och 66 samt i bilder framställt å sid. 76 och 77. I trots af sitt under byggandet egendomligt obegripliga yttre torde den nu utan tvifvel kunna räknas för ett af utställningens klaraste och mest stilfulla byggnadsverk. Visserligen inger dess yttre med sina förnäma, hvitmenade väggar ett intryck af högtidlig andakt, men inom dessa väggar framträda yttringarne af ett så menskligt pulserande lif, att vi, förrän knektarnes plats intages af ett nytt sällskap, som här vid remmaren önskar för-drifva aftonens långsamma timmar. Därunder smida de svarta planer mot Hendrick Väfvares hemfrid, i det en af dem ämnar enlevera hans dotter. Han närmar sig huset, lyckas tillnarra sig portnyckeln af flickan och smyger in. Nu vakna de gamle och vidtaga sina mått och steg för att hindra detta kvinnorof, Hendrick och junkern dra blankt, under det kvinnorna skrika och anfäkta sig, så att vakten åter måste ingripa. Men genom ovarsamhet har elden kommit lös i det antastade huset, och nu blir den sista villan värre än den första. Man ser eldflammorna slå ut genom öfra våningens fönster, nödrop och jämmerskrin störa åter kvällens frid, folk samlas från alla kanter och släckningsarbetet begyns. Efter förtviflade ansträngningar och mycken förskräckelse bland de inneboende lyckas man också bli herre öfver elden, från rådhusets burspråk visar sig borgmästaren och uppmanar den samlade menigheten att skingras, och sent omsider försvinna de äfven hvar och en till sig. Brandvakten är nu den enda, som fortsätter sin vandring, det är tyst och stilla i den trånga staden, som snart ligger insvept i nattens högtidliga lugn, och svaga, som fruktande att åter störa den allmänna hvilan, ljuda från Kåkbrinken brandvaktens ord:

För eld och brand Och tju-ufvahand Bevara Gud vå-år stad och land!

*

Konstutställningen.

II.

Af *Uno L.*

Efter den inledning, hvilken vi, i form af en återblick på den fria konstens i vårt land utveckling under detta århundrades förra hälft, hafva gifvit å sidorna 70—82 i denna revy, vilja vi nu öfvergå till en redogörelse för detta års stora, internationella konstutställning. Utrymmet tillåter oss dock icke att ingå på någon genomgående, saklig kritik, hvilket icke heller öfverensstämmer med planen för detta arbete, utan nödgas vi inskränka oss till en allmän öfverblick öfver expositionen, till att såsom ciceroner föra våra läsare omkring i de många salarne, därvid framhållande och påpekande de konstverk, som mest falla oss i ögonen och tilldra sig vår särskilda uppmärksamhet.

Låtom oss då för en stund lemna hvardagslifvets jäktande oro bakom oss och träda in i denna konstens helgedom, icke med känslor, som af pur ängslande andakt knappt våga se än mindre tänka, utan med öppna ögon och full afsikt att studera, med försök att sätta oss in uti de känslostämningar, hvilka under komponerandet beherskat konstnärerna, att fatta de tankar och idéer, som legat till grund för deras verk. Först då skola vi få någon nytta af vårt besök, och utställningen skall först därigenom för oss erhålla sitt värde.

Den byggnad, i hvilken konstutställningen inrymmes, ha vi förut skildrat med några korta ord å sid. 16, 64 och

66 samt i bilder framställt å sid. 76 och 77. I trots af sitt under byggandet egendomligt obegripliga yttre torde den nu utan tvifvel kunna räknas för ett af utställningens klaraste och mest stilfulla byggnadsverk. Visserligen inger dess yttre med sina förnäma, hvitmenade väggar ett intryck af högtidlig andakt, men inom dessa väggar framträda yttringarne af ett så menskligt pulserande lif, att vi,om vi väl lyckats frigöra oss från detta förlamande intryck, snart skola känna oss hemmastadda därinne. Det är den fria, menskliga konsten, som där möter oss, konsten i sina olika arter och mångfaldigt vexlande uttryck. Mycket har där kanhända blifvit efter, mycket har slagit öfver, men i det hela förmärkes dock en kraftig rörelse, en mångfrestande sträfvan att inom formen af det sköna ge ett fritt och menskligt uttryck åt tidens skiftande, oroliga känslor och idéer, och vi skola i dessa tillfälliga salar finna rika ämnen till en stunds njutning och uppbyggelse.

Konsthallen innefattar icke mindre än 35 rum, och katalogen upptar 1,828 nummer, af hvilka dock flera fått sina underafdelningar. Alla dessa sammanhängande rum innesluta i sin midt en slags mångsiding, där vi bland gräsmattor och blomstergrupper påträffa de flesta af utställningens skulpturverk. Och då härifrån ingångar leda till alla de omgifvande salame, kunna vi ta denna, den s. k. skulpturhallen, till utgångspunkt för vår vandring, begynnande således med

Skulpturen.

Det har förut af kritiken blifvit framhållet, hurusom denna afdelning är den minst tillfredsställande, och det torde ej kunna nekas, att man vid inträdet i denna hall ej riktigt vet, hvart man skall vända sig för att finna en hållpunkt. Detta beror väl dock till stor del på den omständigheten, att där finnas så få nya verk utställda och att de, som finnas, trots det olika valet af ämnen och äfven den olika uppfattningen, dock förete så stora likheter i sjelfva behandlingen. Men ser man sig närmare omkring, skall man i den jämförelsevis fåtaliga samlingen upptäcka mycket som tilltalar en, som uttrycker någonting och tillfredsställer ens fordringar på formens och idéernas skönhet. Vi hafva då först Per Hasselbergs arbeten, om hvilka redan så mycket blifvit skrifvet, att det är svårt att finna ett tillägg. Dessa arbeten tala för öfrigt bäst för sig sjelfva, med sin innerliga poesi och fulländade form gifvande uttryck åt det menskliga känslo-lifvet; gällande detta förnämligast de tre större statyerna: Näckrosen, Snöklockan och Grodan. Dessa äro lika svåra att beskrifva, som det är svårt att slita sig ifrån deras betraktande. Utom dessa finnas af samme mästare några mindre bronser, två porträtt-statyetter och tre porträttbyster. Men Hasselberg har gått ur tiden och såväl hans namn som hans arbeten äro för väl kända för att behöfva vidare framhållas.

I sammanhang med Hasselberg torde John Börjesson lämpligen kunna nämnas såsom representant för en mot den förres rakt motsatt stil. Var Hasselberg framställare af ett innerligt, idealistiskt känslolif, så är Börjesson det för den djärfva, realistiska kraften. Därom vittna först och främst gipsafgjutningen till den väldiga Carl X Gustafs-stoden, hvilken i brons sannolikt väl fyller sin monumentala uppgift på Malmö torg, och skissen till det i samma stil hållna Sten Sture-monumentet. På detta är i synnerhet den rundt piedestalen löpande frisen med de många, allegoriska figurerna sympatiskt hållen i en lugn men lefvande framställning. Af Börjessons öfriga arbeten må vi nämna: Grubblareii, en på en glob hvilande mansfigur af kraftig och uttrycksfull modellering; tvenne mindre bronser, Musiken, framstäld genom en fiolspelande ung gosse och en i drömmar försjunken, lyssnande flicka, samt Adam och Eva, båda känsligt och fint utförda; bronsgruppen Bröderna; den i plastelina utförda porträttbysten af Chopin; de i samma ämne modellerade statyetterna Börje och Holga samt en Kristusgrupp i brons.

Om vi också ej kunna fullt instämma i det uttalande, vi därute fingo höra, att »Sverige eger en bildhuggare och det är Börjesson», så våga vi dock påstå, att det är en kraftig ande, som fört den hand, hvilken format Carl X Gustaf, Sten Sture och Grubblaren.**Soldaatrslagsmål å SAtortorgetr i ”Gamla Stockholm”.** Originalteckning för »F. S. H.» af *P. Hedman.* (Se artikeln »Gamla Stockholm», sid. i 188—190.)Gå vi nu vidare, så påträffa vi en grupp, som ådragit sig mycken uppmärksamhet utan att dock af de flesta ha blifvit riktigt uppfattad. Det är också ett egendomligt arbete och ett arbete, som man ej går förbi utan att observera. Af sin skapare har det erhållit benämningen Martyrium Humanum, hvilken dock af allmänheten förenklats till martyrerna. Gruppen visar ett

med utsträckta armar och sträckt kroppsställning stående menniskopar, en man och en kvinna, af hvilka den senare vid händer och fötter är fastnaglad vid den förre. Att detta dock ej har afseende på martyrer i vanlig bemärkelse framgår ju af såväl konstnärens därå satta titel som äfven sjelfva framställningen, hvilken onekligen har erhållit ett visst högstämdt allvar, som gör bilden tilltalande, om den också, såsom anmärkt blifvit, icke är passande till »rumsprydnad». Mästaren för detta arbete är Axel Ebbe, och han utställer dessutom äfven ett par hufvuden i relief, som i uttrycket starkt påminna om detta. Carl Hammar har utställt två mansfigurer: »/ kampen för tillvaron» och Ixion — på sitt evigt kringsvängande hjul. I den förre framställer han den tillkämpade, hårda kraften, som spänner muskler och sinne, i den senare samma kraft bunden, förlamad, i vanmäktig förtviflan. Båda dessa arbeten utmärka sig för djärfhet i teckningen och synnerligen kraftfull modellering.

Af Verner Åkerman finna vi härnäst en under benämningen Strandfynd i gips framställd kvinnofigur, som efter kampen med vågorna vanmäktig uppslungats på stranden, där hon blifvit liggande i en ställning af dödstrött slapphet. Vidare i hög relief en annan kvinnofigur, kallad Stockholm, Jarlens dotter, och utgörande en symbol för hufvudstadens skönhet, men denna är allt för kallt hållen och verkar för mycket porträtt. Mera sympatisk är hans Madonna med det slumrande barnet.

Teodor Lundberg har en rätt rikhaltig utställning. Hans Fiskare, en gosse, som, med sitt metspö mellan knäna tydligen sträfvar att fästa en agnfisk på kroken, är troget återgifven, hans Sorg, en mot marken djupt böjd kvinnofigur, visar vackra linier och hans grupp Vågen och stranden är af en fin, poetisk uppfattning och ett mjukt, vackert utförande. Den segrande, sjelfsäkra kraften har fått sitt uttryck i marmorstatyn S:t Georg. «

V. M. G. Lindberg har ett par kandelaberfigurer, Morgon och Afton, i brons, och en kvinnlig gipsfigur benämnd Dimman, i hvilken han nog vågat sig på en rätt vansklig och föga tacksam uppgift, ett omdöme som kanske också kan gälla Alice Nordins gips Skymning — äfven den symboliskt framställd genom en kvinnofigur — ehuru öfver denna onekligen hvilar en viss stämning och sann känsla. G. Th. Wallén har ett par något undangömda men poetiskt fina arbeten: Ivotine, relief i brons och Allhelgonadag, koppardrifning.

Christian Eriksson representeras af sin innerligt belåtne Guitarrspelare, sin i lugnt begrundande försänkta Bretagniska, en Flöjtspclarc samt reliefen Vännerna äfvensom åtskilliga föremål tillhörande konstindustrien, hvaraf särskildt kan framhållas en vas med figurer, benämd Tjusning, för sin friska, liffulla modellering.

Agnes Frumerie utställer förnämligast keramiska arbeten, en större gipsgrupp Amor och Hymen, af skalkaktigt skämtsam karaktär samt en porträttbyst af August Strindberg.

Fru Benedicks-Bruce har en staty Gäsparen, hvilken gäspar med en sådan kraft, att det slår senknutar på hans armmuskler, och en bronsstatyett Sista plagget, lyckligt uppfattad och troget återgifven, samt dessutom några porträtt m. m. Och jag tror att vi efter detta ej ha något mera att säga om den svenska afdelningen. Måhända finns där ännu några flera arbeten och utställare, som varit lika värda ett omnämnande, men vi begå dock ingen orättvisa genom att icke införa dem, då vi framhållit arbetena efter som de på oss gjort intryck och vi funnit dem, utan anspråk eller kritisk granskning.

Bidragen från Norge inom denna afdelning äro ej många och om dem somfinnas är ej mycket att säga. Bergslien utställer endast en gipsgrupp, Två flickor, åt hvilken han tydligen sträfvat att ge en nordisk karaktär; Anders Svor har sändt en grupp, De sista pulsslagen, en staty Ung flicka och en porträttbyst af professor Nansen, hvilken onekligen är den bäst lyckade af de tre. O. Glosimodt visar en porträttmedaljong i marmor af Carl Mikael Bcllman, hvilken dock med sin skarpa, satiriska profil synes mig ha långt större likhet med J. H. Kellgren. En af Ebbe utstäld »Fjäril» förefaller vårdslöst att icke säga fräckt utkastad och gör föröfrigt ej något intryck alls. Den enda, som med kraft och uttrycksfullhet behandlat sitt ämne, är Johanned Sinding i sin lilla gipsstaty Rädsla, hvilken äfven utan katalogen ger åskådaren en föreställning om sin innebörd. Men därmed är också den norska afdelningen genomgången.

Danmark företrädes väl af ett större antal utställare, men deras arbeten utmärka sig ej heller framom de öfriga. Bissens marmorstaty Atalanta öfvervunnen i kapp-löpningen med Hippomenes skiljer sig väl från omgifningen

genom sin originella, personliga uppfattning, men man vet inte riktigt, hur man skall uppfatta den. På mig har den verkat med en tilltalande humor. Bredvid denna står en grupp i gips af Carl Bonnesen, kallad Från Hunncrnas tid, där konstnären lyckats framställa figurerna i största möjliga kantighet och fulhet utan att detta dock gör gruppen osympatisk. L. Brandstrup bör nämnas för sin i brons uttörda, fina porträttbyst af norske bildhuggaren Vigeland, en byst, som kanske är en bland de bästa af utställningens många ypperliga porträtter. Aksel Hansens gipsgrupp i hög relief, Kristus välsignar barnen är af en rätt tilltalande verkan, fastän barnens gruppering förefaller något stel och öfver mödrarnes rörelser hvilar allt för mycken oro. Midt emot har Hansen-Jacobscn en grupp af helt motsatt natur, Döden och modern. Modern har nyss blifvit beröfvad sitt lilla barn och kastar sig i förtviflan till marken, medan öfver henne ilar döden med barnet i ett kläde tryckt mot sitt bröst. Framställningen är gripande och sjelfva liemannen synes djupt gripen af sitt kalls hårda nödvändighet, men ämnet lämpar sig kanske ej riktigt väl för bild-huggerikonsten. Före badet är en liten treflig grupp, utställd af Henny Diedrichsen och framställande två barn, hvaraf det mindre med ängslig säkerhet gripit om systerns hals, under det denna försiktigt balanserar sig öfver stenarne ned mot stranden. Saabye har en staty i marmor föreställande Lady Macbeth, som under sin sömnvandring anstränger sig för att aftorka det blod, hvilket hon efter mordet på konung Duncan ständigt tycker sig finna å sina händer; och Pcdcrsen-Dan utställer en mycket allvarlig Nordisk flicka, som skär en runstaf. Bögebjergs i naturlig storlek utförda marmorstaty Badande kvinna utmärker sig för mjuka, vackra linier; och Juliuz Schultz' staty af Oehlenschlceger tilltalar en genom sin smidiga elegans. Slutligen finna vi bland den fria utställningen tvenne bronser af Marie Nielsen, i hvilka hon med frisk och kraftig realism återgifvit några scener ur kalfvens lif.

Vi beträda nu det internationella området och finna där finnarne bäst representerade. Stigells stora grupp De skeppsbrutna är ypperlig genom sin friska, lefvande framställning och omvexlande, uttrycksfulla gruppering; Antoinette Vallgrens Barnbyst och Johannes äro innerligt och fint uppfattade; och Ville Vallgrens Kristus ger uttryck åt det innerligt undergifna och förlåtande i mästarens karaktär under smärtans sista stunder. Dessutom utställer denne konstnär en hel massa mindre bronsarbeten af skilda arter, hvilka alla utmärka sig för poetisk uppfattning och känsligt utförande. Emil Wikström har i sin Tuonela-värdinnan förmått skänka skönhetens prägel äfven åt det gamla, vissna, utarbetade; och i Oskuldens sömn ger han oss åter ett älskligt barnporträtt.

Från Belgien finnas endast fem bronser, och dessa äro alla utförda af en och samma mästare, Constantin Meunier, men denne är en bekantskap af stort intresse.Kanske fins det irtgen bland alla de öfriga här representerade skulptörerna, som förmått ge sina figurer en så lefvande kraft, som Meunier. Men betraktandet af hans arbeten skänker dock ej odelad glädje. Det väcker t. o. m. sorg att stå så att säga ansikte mot ansikte med hans Puddlare i Avila, i hvilken han framstält menniskan som lastdjur, drifven, flämtande och utarbetad, med mödans försoffande tyngd framstirrande ur hvarje drag, hvarje led, och samma uppfattning om också ej i lika hög grad återfinnes i Hamnarbetaren och Jordtorfvan. Den förlorade sonen är däremot mera innerlig.

Engelsmän fins det endast en, Briton-Rivicre, med ett arbete Sista pilen, där en kraftig jägarefigur efter sista skottet med sin jaktknif står redo att möta det rasande villebrådet, ett väldigt lejon.

Frankrike representeras af Chaplain, Charpentier, Darnpt, Falize och Rodin men dessa utställa nästan uteslutande mindre arbeten, spridda här och där i salarne och torde ej ha tillvunnit sig någon allmännare uppmärksamhet. Italienaren Origo är den ende af sin nation och hans båda bronser Don Quichotte och En picador ha sannolikt icke heller beaktats af många. Båda äro af en viss gripande verkan, den förre genom sin vansinniga öfverspändhet, den senare genom sin förtviflade kraft. Med tysken Stucks bronsstaty Atleten, hvilken synes nästan brutalt grof, kunna vi nu afsluta denna afdelning.

När vi så skola öfvergå till målningarne, ligger svenska afdelningen i alla afseenden närmast till hands, men vi hafva först att passera ett mindre rum, i hvilket en alldeles särskild utställning blifvit inrymd, den s. k. Objets d'art. Det är Alf Wallander, som här visar en samling keramiska arbeten, skålar, vaser och kannor m. m., af liffull, färgrik behandling och omvexlande, kraftiga motiv. Afven andra konstnärer ha lemnat goda bidrag till denna afdelning, men vi kunna ej uppehålla oss med att särskildt framhålla dem, utan öfvergå härmed direkt till

JM ålning-en.

Sverige.

Här äro försöken djärfvare och mera mångfrestande, allt visar en lifligare fart och mera fri behandling, hos många t. o. m. allt för fri men med en sträfvan efter nyare, bättre medel att träffa det sanna och rätta. Sverige representeras af ej mindre än 160 målare, af hvilka alla bidraga med en ansenlig massa dukar, och det är i denna samling ej godt att veta, hvar man lämpligen skall börja. Vi må dock försöka finna oss tillrätta.

I en af de större salarne fängslas vi genast af professor Julius Kronbergs Våren, ett arbete, som ingen gärna kan gå ouppmärksam förbi och hvilket skänker betraktaren en odelad konstnjutning med sina klara, lifliga färger och sina skarpa motsättningar af skuggor och dagrar. Det är lifsglädje, kraft och skalkaktighet i detta arbete, hvilket visar en harmoniskt utvecklad mästare, som med planen klart utstakad lugnt och säkert gått till sitt verk. Af de två öfriga arbeten Kronberg utställer visar hans Bacchant sin mästares ypperliga förmåga i akvarellbehandlingen, och porträttet af professor Hamberg ger ett vackert prof på hans konst som porträttmålare. Grefve Georg von Rosen möter därnäst med sin storartade samling porträtt af professor Palm, kanslirådet Sander, Generalen, grefve Lagerberg, Hertig dJ Otrante, aflidne Öfverståthållaren, friherre af Ugglas och äfvenledes aflidne professorn Pontus Vikner, hvilket sistnämda, måladt endast efter fotografi, ovilkorligen måste fängsla genom sitt lefvande uttryck och sannolikt får sättas främst af allt, hvad utställningen inom denna konstart har att uppvisa. Professorerna Kronberg och grefve Rosen torde tillhöra de mästare, om hvilkas alster ej mer än en mening längre höres, och vi kunna därför rörande dessabåda nöja oss med det härofvan sagda för att i stället öfvergå till dem, hvilka ännu ej lyckats uppnå samma lyckliga ställning och kanske heller aldrig nå den.

Vi hålla ej någon som helst ordning utan gå omkring på måfå för att söka de arbeten, som af en eller annan anledning frappera oss. Därvid kunna vi ej undgå att fästa oss vid Anders Zorns färglysande målning Natteffekt, i hvilken han på sitt utpräglade sätt ger en i hvarje linie karaktäristisk bild af ett bland samhällets sorgligaste olycksbarn. Denna är verkligen en tafla af effekt, hvilket väl äfven kan sägas om hans ypperliga sjelfporträtt, fastän han däri helt naturligt rör sig med lugnare medel. Hans öfriga arbeten göra ej på betraktaren samma intryck, som dessa båda, ehuru hans porträtt af Brukspatron Aspciin visar konstnärens beundransvärda förmåga i aqvarellbehandlingen och hans oljemålning Midsommardans i Dalarne, när man i den disiga nattbelysningen lyckats urskilja figurerna, ger en både liflig och sann bild af uppsvenskt allmogelif. Ernst Josephson är en annan konstnär, hvars arbeten äfven fästa sig i ens minne. Få ha kunnat gå förbi hans Strömkarl utan att egna den sin uppmärksamhet, om det också varit endast för att förarga sig öfver densamma. Xästan frånstötande kall och hård verkar den äfven vid ett första påseende, men kommer man igen till en fördomsfri granskning, skall man snart finna, hvilken gripande stämning det hvilar öfver denna tafla och huru, hvad som först syntes en omotiveradt hårdt och kallt, står i den innerligaste harmoni just med denna stämning. Sin styrka i karaktärens framställande visar han i sina Spanska smeder, hvilka verka nästan förskräckande i sin lidelsefulla kraft, och som god porträttmålare framträder han med artisten Skånbergs trygga bild.

Vi stanna så framför en annan tafla, hvilken först drar ögat till sig genom en i högröd färg hållen, väldig plym, som småningom synes utgå från en medeltidsriddares stålhjälm. Framför riddarens kraftiga gestalt synes en ung flicka med stora, svärmiska ögon och en ytterst bräcklig och smärt figur, det omgifvande landskapet visar en sommaraftons varma, yppiga färgprakt. Vi slå upp katalogen och läsa n:o 49 Riddaren och jungfrun af Richard Berg men höra i detsamma från en obekant granne utropet: »Så fånigt» och veta till en början icke, hvad vi skola tro. Så se vi på taflan än en gång. Ängen står full af kavaljersparoller, och en af dessa har flickan brutit samt plockar nu drömmande dess lätta fjun, hvilka sakta kringströs af vinden. Hon drömmer, den svärmiska flickan, unga, barnsliga drömmar, sagan och riddarromanen ge hennes drömmar gestalt, och så formas han hög och ståtlig, hennes riddare, en hugstor och ädel hjälte i lysande, stålblank rustning med vajande plymer från hjälmen. Stolt men vördnadsfull närmar han sig och bjuder sin ros åt sitt hjärtas dam, hvilkens färger han framgent vill bära.. .. Allt detta se vi så småningom, äfven det på samma gång fina och öfverspända uttrycket i jungfruns barnsliga anlete, men riddarens drag se vi ej. Han är en drömfigur utan bestämda ansiktslinier, det är endast det

öfverdrifvet ståtliga och lysande, som hägrar för en öfverspänd flickas själ. Taflan blir nu för oss af vacker, tilltalande sagoverkan, hvari det fåniga helt lemnar rum för en älskligt fin humor. I samma sal finna vi ett par större dukar af Bruno Liljefors, hans Haf sörnar och Svanor. Dessa såväl som hans Uf, Tjäderspel och Ejdrar visa denne konstnärs oomtvistliga förmåga som kraftig djurmålare, men de skulle möjligen alla vunnit på en bättre behandling af landskapet. I hans Hafsörnar t. ex. är hafvet allt för stelt och verkar därigenom äfvensom genom sin färg mera klipphäll än vatten. Hans Jägare däremot är af en ypperlig verkan, och de små Studiertia i ram äfvensom hans Sångtrast visa ett lif och en kraft, som lemnar ingenting öfrigt att önska.

Vi fortsätta och stöta på åtskilliga arbeten af Karl Nordström, lätta att finna genom sin tydliga frändskap och det sätt, hvarpå de skilja sig från de öfriga. Men de äro svårare att förstå, och deras mästare synes ej vara en af de karaktärer, somman lätt kommer in på lifvet. Många af dem såsom t. ex. Ovädersmoln, En vinterafton vid Roslagstnll och Varbergs fäste, uttrycka nog en stark, lidelsefull kraft, men just sjelfva uttryckssättet förefaller oss ännu främmande. Så ha vi Nils Kreugers kraftiga stäm-ningsbild Sommarafton med betande kor och en annan djurmålning Rädda hästar samt Under middagsvärmen, alla energiskt uppfattade och återgifna. Hvart man vänder sig stöter man på nya dukar och nya namn, och ständigt nya, ogenomforskade salar inger en den tanken, att det aldrig tar något slut. Här träffa vi nu på Oscar Björck med hans samling vackra porträtt, bland hvilka det af Fru E. en ung, leende dam i blått synes ha tilldragit sig största uppmärksamheten, och i samma sal återfinna vi äfven Prins Eugens målningar Molnet, Sommarnatt och Där skogen glesnar m. fl., alla stämningsfulla och vackert utförda, Molnet isynnerhet af en frisk djärfhet i teckningen. Axel Borg utställer blott en enda målning, men denna gör sin mästare all heder. Han kallar den Älgar i strid och har förstått att inlägga en så kraftigt karaktäristisk stämning däri, att man tycker sig känna den tidiga höstmorgonens kalla, disiga luft stryka fram öfver heden, ute på hvilken älgarne väldeligen drabba hop till en kamp på lif och död. Andra framställare utaf äkta svenskt landskap äro först och främst Olof Arborelius med sina fina, man skulle kunna säga tillbakadragna målningar, enkla och sanna i såväl teckning som kolorit. Vidare Gustaf Ankarcrona, hvilkens tre målningar Hemåt, Sista lasset och Kvällglans hvar och en från olika årstider ge en äkta nordisk naturstämning. Carl Johansson har äfven ett par specielt norrländska landskapsstycken Sommarnatt i Norrland och Torfmosse, också de stämningsfulla och karaktäristiskt återgifna. Som kontraster till dessa kraftiga bilder kunna framhållas Anton Genbergs veka studier, hvilka dock äro rätt tilltalande i sitt slag. En Vårkväll af Alfred Bergström är äfven rätt typisk i sin underbart aningsfulla stämning, v. Gegerfelts aftonstämningar utmärka sig för skimrande, yppig färgprakt. Axel Lindnian bjuder i sin Natt på hafvet på ett sjöstycke af friskhet och lif och Alf Wallander har storm och oväder susande i ekarne kring Den gamla herrgården. Vi skulle kunna nämna många, många fler i samma stil men nöja oss med det sagda och öfvergå till en annan afdelning. Gustaf Cederstrøm framställer för oss episoder ur vår hjältekonungs historia: Den jo November iyi8 och Likvakan i Tistedalen samt dessutom en scen från frälsnings-arméns verksamhet. Aug. Malmström ger oss också några bitar historia i En del af svenska arméns återtåg öfver Alands haf, en illustration till det sista finsku k; igets sorgliga historia, Finnarnes återtåg likaså, samt Birkebejnarncs tåg, från deras oroliga vandringar mellan Norge och Vermland på 1100-talet. I sin By skräddare ger Ivar Nyberg däremot en bild från denne riddares af saxen mera fredliga tillvaro. Carl Larsson presenterar sin familj, från den störste till den minste i ojämförligt godt humör och glada, luftiga färger, och Axel Kulle utställer sina genremålningar ur hvardagslifvet, såsom Killespelare, Små hemligheter och Båtbyggare m. fl. Emerick Stenbergs Likvaka i Leksand är trygg och kraftig och hans porträtt af Kommendanten grefve E. Taube väl träffadt. Gunnar G:son Wennerberg har några synnerligt tilltalande blomstermålningar. Alfred Wahlberg utställer ett par Popplar och Thörne en Höstmorgon, båda af god verkan och karaktär. August Hagborg visar en Begraf ning i Normandie och En fiskare, båda utförda med hans kända förmåga att teckna just kustbefolkningens lif. Af J. O. Cantzler finnas två taflor, I köket och Barnporträtt, båda af en sann, fin uppfattning. Eva Bonnier utställer en tafla, Menniskor, sannolikt komponerad med fäst afseende på satsen: »Det är icke godt, att menniskan är allena», ty man ser dem par om par vandrande på en lång väg utom hufvudfigurerna, hvilka slagit sig till ro på en öfver slätten uppskjutande kulle, där mannen förnöjer sitt kvinnliga sällskap med musik; en förkrossad Magdalena, hvilken man dock ej kan urskilja förrän efter noggrant studerande, och en Convalescent i ren, klar färgbehandling. Hildegard Thorellhar flere goda porträtt, af hvilka vi särskildt vilja framhålla det af miss Gay

såsom synnerligen uttrycksfullt och väl utfördt. Den hädangångne Carl Gustaf Hellqvist representeras af en liten målning Munkar i trädgården, fint och omsorgsfullt utarbetad, och den likaledes döde Carl Skånberg företrädes af åtskilliga italienska studier i ljusa, glada färger.

Många flere utställare finnas nog ännu att framhålla äfven inom vår svenska af-delning, men de redan nämnda kunna vara nog, och vi lemna dem nu för att äfven hinna med våra grannar.

Norge.

ligger oss därvid närmast och dess målningar visa kanske i mångt och mycket största likheten med våra egna. Vi finna samma kraftiga, energiska ingripande i båda. Norrmännen synas ha delat sig i två läger, ty katalogen nämner dem först endast som norrmän, men talar därefter om en »grupp af konstnärer med egen montör och jury». Vi känna ej vederbörande konstnärers motiv härvidlag och komma här att behandla dem i ett sammanhang. De största dukarne utställas af Christian Skredsvig och åtminstone en af dem har tilldragit sig stor uppmärksamhet, sannolikt för sin i katalogen angifna titel Menniskones son. Det ligger nog en vacker tanke till grund för denna målning, i hvilken konstnären velat antyda förekomsten af en upphöjd, ädel godhet äfven i lifvets enklaste förhållanden, men huruvida han med de använda medlen lyckats uppnå åsvftadt resultat torde kanske ej få anses obestridligt. Alla dessa blommor och mattor, hvarmed de enkla landtborna pryda sin hydda, stå nog ej i full öfverenstäm-melse med hufvudfigurens flärdlösa och rent borgerliga uppträdande. Mycken sann känsla finnes dock nedlagd i denna figur och man bör ej kunna misstaga sig om taf-lans mening, som naturligtvis ej är att framställa den bibliske frälsaren. Som kraftig stämningsmålare visar sig Skredvig i sina båda andra arbeten: Ballad, där borgherrens stridshästar ensamma och blödande återvända till slottsporten med dystert sorgebud, oelfi Ola Ve Iland, som i den disigt gråa skymningen ensam rider hän »öfver de höie fjelde». Teckningarna till »Valdrisvisen» åter ge ett komiskt uttryck åt folksagans hemska skapelser.

I sammanhang härmed kunna vi ej underlåta att nämna Gerhard Munthe för hans ypperliga teckningar likaledes till norska folksagor, öfver hvilkas symbolik man ej be-höfver bry sin hjärna, då de i sin friska, spelande humor endast bereda en nöje.

Frisk i sin framställning är äfven Eilif Petterssen. Hans taflor från Normandie: Château d'Arques och Sommarefter middag äro ypperliga i sina kraftiga, varma färger och sin utmärkta behandling af dagrarne. Om också hans båda andra sommarstämningar, månskenslandskapet med sin disiga luft och den drömmande kvinnan samt aftonlandskapet med sin halfskymning, verka något torrare, så äro de dock båda kraftigt stämningsfulla, och hans porträtt af Arne Garborg är präktigt i sin lefvande karak-täristik.

Erik Werenskiold har också några utmärkta porträtt, såsom af pianisten Fru Erika Lie Nissen, med dess energiska uttryck och djupa färg, målarinnan fröken Kitty Kiel-land, med dess groteska framställning, och professor Sehanberg m. fl. äfvensom de tecknade af dr. Henrik Ibsen och danske bildhuggaren Stefan Sinding. Däremot utställer han blott ett enda landskap från Telemarken, hvilket dock är af en mycket stämningsfull verkan med sitt branta, mörka berg och sin lugna, djupa insjö.

Carl Hansen har två talande målningar, Begrafning ombord och Lekpredikant, båda af god karaktär och omsorgsfullt utförande, och Asor Hansen visar en rätt uttrycksfull interiör från ett hospital.Af Hatis Gudes målningar utmärker sig strandpartiet Från Lister, med sina mörka vågor under den uppdragande stormens raseri, för sann, lefvande kraft, och Sommarnatt med de tre figurerna — gossen, som leker vid vattenbrynet bevakad af en bakom stående kvinna, under det en annan kvinnofigur längre uppåt stranden drömmande blickar ut mot det orörliga hafvet — är af en gripande, enslig stämning.

Nils Gude har endast ett porträtt af en ung, hvitklädd dam, som mot en guldgul fondvägg sitter tillbakalutad i en gungstol, hvilket dock är af en rätt behaglig verkan.

Frits Thaulow framställer i sin Midnatt en ypperligt tecknad, gammal stad, öfver hvilken en ensam tindrande stjärna lyser ned från det djupblå himlahvalfvet, en smal å flyter lugn och stilla fram mellan höga kajer, och vid en öfver densamma ledande gammaldags bro ser man ett drömmande menniskopar lutadt. I sin Sommarafton i

Haugesund visar han en landtlig by, genom hvars ensliga gata korna stilla och begrundande vandra mot hemmet.

Landskapsmåleriet har för öfrigt bland norrmännen många goda utöfvare. Marie Tannces har målat en höstbild Frän en gammal gärd, som i sin sanna naturtrohet är af mycket god verkan. Kraftiga höstbilder målar äfven Lars Jorde, som dessutom har en vinterbild Julgille, där man ser en stor gård på landet, ur hvars fönster tränger ett starkt festligt ljussken, under det en massa slädar på gården vänta att hemföra de muntra gästerna. Andra vinterstycken måla Jørgen Sørensen, Fr. Collett, bland hvilka Den första snön kan särskildt framhållas, Fredrik Kølstø, med sitt kraftiga Töväder och Jakob Gløersen: Snöstorm och Vinter, båda kyligt karaktäristiska vinterstämningar, m. fl.

Johannes Miiller visar ett par synnerligt stämningsfulla nattstycken: Natt, öfver hvilken man riktigt kan se nattens tysta lugn hvila, och Mänuppgäng pä högfjället, enslig och dyster. Karl Reynolds har en kraftfull Sommardag i Telemarken, där man ser några tunga, laddade ovädersmoln hotande draga upp vid horisonten, skänkande landskapet en mörk, tryckande stämning. Ilans Heyerdahl har åtskilliga raska och kraftiga målningar, af hvilka särskildt böra framhållas hans Högsommar, med de djupa färgerna och den friska värmen, äfvensom Nymf och hafsfru, mera kylig men af samma käcka friskhet, för att icke nämna porträtter af Statsrådet Sverdrup och Friherrinnan C. samt de ypperligt målade Systrarna.

Ypperliga sjöstycken finnas af Otto Sinding, såsom t. ex. Vid yttersta skären med dess förtonande vackra dager, samt Pä hafvet och Hvalfångaren prejar för post m. fl. Vidare Amaldus Nielsen, hvilkens målning Friskt väder, där man, som det heter, ser »hafvet i skjortärmarne», ger ett mycket naturligt intryck; Thorolf Holmboes Nordanvind — han har äfven ett par andra goda målningar af känslig, stämningsfull verkan: Augustinatt och Aftonstiltje; — samt slutligen Fredrik Kols tø, äfven han i en målning framställande nordanvindens kyligt friska färd öfver fräsande, hvita vågor. Samme konstnär har äfven ett porträtt af en behaglig ung kvinna, som lätt drömmande hvilar från sin husliga sysselsättning. I en tafla kallad Morgonstämning frän Lier har R. Hjerlow sökt och äfven lyckats få fram denna eget gråkyliga ton, som är utmärkande för en sommarmorgon vid soluppgången.

Vi träffa nu åter på en duk af större dimensioner, framställande en tafla, som säkert ådragit sig de flestas uppmärksamhet, äfven om de efter första granskningen rysande dragit sig därifrån. Det är Eyolf Soots Barnamörderska. Han har där onekligen valt ett ruskigt ämne, men hans behandling af detsamma är värd erkännande. Han har ej i den vanliga kriminalberättelsens anda fråssat i sina rysligheter eller sökt vederbörligen uppskaka sin publik, utan han framställer ett enkelt faktum, sorgligt och motbjudande visserligen, men dock ett faktum, och har däri inlagt sin egen uppfattning af den gripande handlingens oåterkalleliga fullbordan. Jämför man dennamålning med Jacob Bratlands Unga moder, så kan man erhålla ett rikt ämne för sina tankar, men vid betraktandet af denna senare bild glömmer man helst den förra. Här ser man en lycklig ung moder, som med stilla glädje betraktar sin späda älskling, hvars framtid hennes drömmar måla i de leende färger, hvaröfver en sådan moder förfogar.

Helga Reusch har målat åtskilliga barnstudier, som utmärka sig för en sann och godlynt uppfattning. I den lilla taflan God hjälp framställer hon en liten flicka, som med strängaste allvar sträfvar att stoppa en strumpa, målningen Gunhild och den lille Guro visar småbarnen ensamma hemma, där »stora» syster visar sig mycket viktig i sin omsorg om lille bror, och Småbarnens bröllopresa åter ger en bild från lekarne ute i det fria. Afven Leis Schjelderup utställer en barnstudie kallad Solrosor, där dessa blommor tjena till ram åt ett alltför leende flickansikte. Trefligare är då Marie Ilauges Goda vänner, med den lilla flickan omgifven af sina älsklingar, geten och hönorna. Hennes andra tafla, På hemvägen, med den lilla familjen vandrande hem till torpet i den skymmande kvällen, är äfven af en rätt känslig stämning. Vår landsmaninna Bertha v. Ditten, f. Sandström, utställer ett par trefligt målade Unga flickor och Ingerid Dahl likaså en Ung flicka i pelskrage,

Oaktadt de många verkligt goda målningar, som finnas i den norska afdelningen, är det dock svårt att bland alla dessa landskap finna någonting att påvisa eller framhålla hos hvart och ett för sig. Men innan vi lemna dem, kunna vi dock ej underlåta att nämna ännu några fler. Där finnas t. ex. i samma sal, hvarest Skredsvig och Munthe utställa sina lyckade sagoteckningar, åtskilliga raderingar efter framstående målningar utförda af Johan

Nordhagen, som man gärna kan besvära sig att göra bekantskap med, såsom Bondbegrafning, Inloppet till Kristiania och Spinner ska m. fl. jämte flera synnerligt goda porträtt. Som präktig djurmålare kunna vi framhålla Karl Uchermann, hvilken i sin tafla Fienden närmar sig karaktäristiskt uppfattat de olika djurens hållning, från det lilla lammets skyddsökande ängslighet till gumsens pliktskyldiga hot. Oscar Lærum har äfven en djurstudie, kallad Sent ute, i hvilken han framställer en skällko, som af obekant anledning försenat sig på betet och nu i hjälplös resignation stannat framför hemmets stängda grind. Harriet Backer torde vi böra nämna för ett par bra målade interiörer, Bondstuga från Bretagne och Interiör från d:o. Om det också ej är mer än några nakna väggar och ett gammaldags skåp där visas, så har konstnären dock inlagt en enkel, tilltalande kraft i sina målningar. Den ena af dessa eges af Konung Oscar, hvilken föröfrigt är egare till flere dukar inom såväl denna som de andra afdelningarna. Nämna vi så Halfdan Egedius för hans Lördagskväll, där tvenne vandrare i halfskymningen äro på väg mot hemmet öfver en dimmig äng, stämningsfull och känsligt uppfattad, med byn intill den dunkla skogen i bakgrunden, framträdande allt tydligare ju mer man ser på den, och vandrarnes långdragna fotspår i det daggiga gräset, som väter deras fötter och ben; och Aug. Jacobsen för en målning med samma rubrik, men helt annan uppfattning — denna tafla är nog också disig, men i den är lif och rörelse. Man ser nämligen här en landsväg bredvid en vacker insjövik och där har byns befolkning samlats till dans, på broräcket nedåt viken sitter spelmannen med sitt dragspel i fullt arbete och på landsvägen svänga paren om i munter dans — så torde vi sedan tryggt kunna lemna den norska afdelningen. Ha vi också ej sett allt, så åtminstone det mesta, och man kan omöjligen på en så stor utställning hinna med hvarje nummer.Danmark.

Om man i den norska afdelningen och delvis äfven i den svenska stundom kan känna sig påverkad af en tung, tryckande stämning, så är detta däremot icke fallet i den danska, där ämnena äro behandlade med större gemytlighet och intimitet. Detta torde också vara anledningen till den beundran, som i allmänhet kommit denna afdel-ning till del. Konstnärerna ha här gått mera utom sig sjelfva, gifvit mindre af sina egna personligheter, och detta gör, att allmänheten lättare finner sig tillrätta med och tilltalad af deras verk.

En af de första taflor, som sticker en i ögonen vid inträdet i denna afdelning, är ett aftonlandskap med en skarpt lysande sol, som formligen bländar en med sitt starka ljus. Den är målad af //. Brasen och kallas Solnedgång vid sjön Esrom samt torde sannolikt vara bekant för alla, som besökt utställningen. Såväl solen med dess bländande sken som äfven de i vattnet utvadande korna och kalfvarne äro målade med stor konstfärdighet, men det hela är ej präglad af tillräcklig känsla för att på betraktaren göra ett varaktigt intryck. Kraftigare och mera ärligt uppfattad är då Otto Backes Sommar, en tafla som troligen kan hållas för utställningens bästa djurmålning, och i hvilken kornas olika ställningar och uttryck äro synnerligen karaktäristiska. Samme konstnär visar äfven en annan hurtig djurbild, Hästar ridas till vattning. I sammanhang härmed kunna vi nämna Godfred Christensens sommarlandskap Från Munkeberg på Jylland, en tafla i hvilken också solljuset med dess reflexer är studeradt, men finare och mera känsligt än i nyssnämnda solnedgång, samt lugnare och mera tilltalande i utförandet.

När vi nu röra oss på landskapsmålningens fält, torde det vara skäl att göra bekantskap med en af Danmarks äldsta producerande konstnärer, Vilh. Kyhn, hvilken här representeras af fyra duktiga målningar: Hedlandskap från Jylland, Vackert väder, Själländskt landskap och Aftonlandskap, alla utförda i djup, kraftig färg. En annan landskapsmålare är Julius Paulsen, hvilken egentligen utställer skymnings- och mån-skensstycken. Han har bland andra en månskensstämning af en underligt stämningsfull verkan. Det är en helt liten duk, framställande egentligen ett vatten, hvari månen speglar sig, ty månen kan man ej se, men denna spegling är så intensiv, att man tycker sig tydligt se strålarne återkastas från den breda, glänsande månvägen. Äfven hans öfriga landskap ge uttryck åt samma kraftiga stämning. P. S. Kröyer är en af de talrikast och bäst representerade konstnärerna i danska afdelningen och hans där visade landskap äro ypperliga i sin friska, lefvande framställning och klara, karaktäristiska färg. Där är hans Sommardag vid Skagens strand med barnen plaskande omkring i det stora, lugnt gående hafvet, och Sommarafton från Skagens strand, där i den lätta skymningen fiskarbåtarne med sin besättning sticka till hafs. Hans porträtt af Holger Drachman är kanske en af de noblaste målningar på hela utställningen och hans öfriga porträtt utgöra äfven de vackra prof på hans konst, likasom Vid frukosten är en synnerligt frisk och lefvande skildring ur hvardagslifvet. Det torde kanske ej vara lätt att finna någonting med

detta jämförligt inom hela den danska afdelningen. Dock utställer Aug. Jerndorff ett par landskap, som vi ej böra gå förbi: Utsikt öfver bukten vid Båstad och Utsikt Öfver Laholmsbukten, af hvilka det förra isynnerhet är ypperligt utfördt och af en äkta stämning. Åfvenså böra vi framhålla samme konstnärs porträtt af H:s Excellens Godsegaren J. P. Estrup. Louise Ravn-Hansen har målat ett Hotande väder samt Pauline Thomsen en Sommardag vid bondgården och ett Äppelträd, hvilka hvar och en i sitt slag förtjena uppmärksamhet. Hans Smidth framställer En marknad i vestra Jylland, där man i vimlet af folk och kreatur,kaffestånd och salubodar återfinner åtskilliga verkliga marknadstyper; C/ir. Blache: Stora skyar öfver hafvet; Knud Larsen: Efter solnedgången, där skördefolket trötta vandra mot hemmet; samt Ludvig Kabcll en Vinterförmiddag, det enda vinterstycke danskarne ha att visa.

Vända vi oss nu ifrån dessa yttre vyer, så finna vi hos bl. a. Viggo Johansen uttryck för ett stilla, behagligt hemlif. I flere olika bilder har han framställt detta och framställt det med den sanna känslans öfvertygande kraft. Man ser t. ex. en Moder med sina barn: de ha lekt och rasat hela dagen, men nu är det afton och tröttheten har efterträdt den stojande munterheten, då vända de åter till modern, smyga sig hjälpsökande intill henne och hviska sitt tillitsfulla, smekande: mamma! Eller för han oss in I sofkammaren, där den lille, runde vildbasaren redan slumrar i en trotsigt sjelfs-våldig ställning ofvanpå täcket, och modern står öfver honom och ler åt sin skatt. I två andra taflor sammanför han barnen I skymningen kring den tända kaminen, som genom rummets dunkel sprider sitt varma, behagliga sken, eller kring den tända lampan och det stora bordet till den mindre behagliga Lexläsniugen.

En annan hemmets målare är F. Vermehren, fastän han mera tecknar de fullvuxna. I taflan Följetongen studeras visar han en familjekrets, där kvinnorna hvar och en syssla med sina arbeten, under det husfadern, eller hvem det nu kan vara, ur tidningen föreläser följetongen, som att döma af minspelet noga följes och uppfattas af hvar och en efter hans olika skaplynne. Scen från ett kök kallar han en annan målning af rätt humoristisk karaktär. Det är ett stadsbud eller någonting i den vägen, som för sitt besvär blifvit bjuden en sup och nu med på samma gång förnöjd och skälmsk uppsyn ser halft på glaset och halft på flickan, som kredensat det, hvilken med synbart nöje följer den gamles lustiga minspel. Carl Thomsen tyckes ha gjort till sin uppgift att studera lifvet i den landtliga prestgården och hans framställningar däraf bära en karaktäristisk stämning, enkel och stilla som sig bör. Erik Henningsen rör sig med bredare färger inom en annan sfär. Hans Grundlagsfest framställer t. ex. en arbetarfest och taflan Vräkning rör sig äfven inom arbetarnes verld, fastän motivet här är mera sorgligt. Goda målningar äro de båda. Likaså hans storstadsbild Vid Juletid med sitt rörliga, jäktande folkvimmel. L. A. Ring har också målat några typer ur arbetarnes verld, bland hvilka En skomakare med allt sitt tillbehör utmärker sig för en viss humoristisk uppfattning — för öfrigt lätt igenkänd. Glada och lifliga genrestycken målar äfven J. Exner, äfven han med motiv ur folkets lif, förnämligast från Sonderho Fanö. Frisk och tilltalande är hans Vid Höbergningen med de trefliga nationaldräk-terna och flickan, som i uppsluppet öfverdåd oupphörligen kastar hö öfver den lekfullt skällande hunden. Glad, vacker ljusverkan hvilar det öfver Dörren i Taarnby gamla gård å Amager, och synnerligen komisk i sin lugna framställning är Presentation för en kännare. Kännaren är tydligen en gammal byspelman, som nu med kritiskt allvar lyssnar till en mycket ung debutants första försök på fiol, därvid noggrant följande takten med foten. Debuten synes dock aflöpa lyckligt, att döma af moderns trygga leende, och en ur en på golfvet liggande säck framtittande gris ser också visserligen begrundande men på samma gång synnerligen belåten ut. Itu Anna Ancher synes älska solens spel och olika verkan på olika färger, ty alla hennes målningar synas endast tillkomna för att framställa solljuset. Så t. ex. Flickan med den röda kjolen och Det blåa rutnmet m. fl.

Utom de redan nämnda kunna vi nu endast helt flyktigt betrakta de olika porträttmålarnes utmärkta arbeten. Vi ha förut nämnt Jerndorff och Kröyer och måste nu framhålla Bertha Wegmann för två da7nporträtt och ett porträtt af Geheimelegations-rådet Vedel; L. Tuxen för porträtt af min hustru, och Otto Haslund för porträtt af land-skapsmålaren la Cour m. fl., för att därefter äfven kasta en blick på den fria utställningen.Skillnaden mellan denna och Norges fria afdelning är påfallande, ty här kan man verkligen finna en högst väsentlig olikhet mellan fria och icke fria konstnärer, hvilket bland norrmännen ej hade sig så lätt. I denna afdelning finner man

visserligen äfven en del saker, som mycket väl kunnat sämjas med de lugnare elementen, men här finnas också saker, som man omöjligen vet, hvad man skall tänka om, på samma gång som arbeten, hvilka man måste erkänna vackra, om man också icke fullt förstår dem. Guldet tycks spela en stor rol för dessa konstnärer, ty man ser de flesta målningarna rikt förgyllda. En af de bästa bland dessa fria konstnärer, om man kan våga sig på att bedöma dem, är kanske Joakim Skovgaard. Hans stora tafla Kristus förer röfvaren in i paradiset är med alla sina oförklarliga besynnerligheter dock en vacker färgkomposition, och Den gode herden är i sin helhet onekligen af en egen poetisk skönhet, om man också ej kan rätt förstå, hvarför herden blifvit försedd med helgongloria.

Vilh. Hammershøj heter en annan af den fria utställningens konstnärer, hvilken har en rätt talrik samling utställda verk. Utom åtskilliga porträtt målar han förnämligast interiörer, såsom Interiör med klaver, Interiör med en kvintdig figur, Interiör med en hvit dörr och Interiör med porträtt af konstnärens moder. Afven här är det åtskilligt, som man ej kan fullt sätta sig in uti, men det hvilar dock ett visst stämningsfullt vemod öfver dessa målningar och man får stundom en känsla af tomhet inför dem, som skulle någonting därifrån vara lösryckt och borta. H. Slott-Möller målar också en Interiör med blå blomma, en egendomlig, färgdämpad tafla med en kvinna vid pianot i ett skumt rum. Genom ett smalt fönster infaller det sneda solljuset belysande den blå blomman, och det färgspel, som härigenom uppkommer, är af vacker, effektfull verkan. I en annan tafla framställer han tre kvinnor vandrande i rad genom ett varmt, dämpadt solljus, som öfver deras anleten och ljusa klädningar kastar ett rödt, värmande sken. Denna tafla kallas Sommarafton, och verkar äfven den som ett egendomligt men vackert färgpoem. Komma vi så till den friaste och mest egendomliga af alla konstnärer icke allenast här utan på hela utställningen, J. F. Villumsen, hvilken af de flesta blifvit mycket strängt bedömd för att icke säga fullkomligt utdömd. Och dock får väl äfven han göra anspråk på att vara konstnär, och en konstnär, som med full öfvertygelse gjort, hvad han gjort, äfven om han därför ej kan påräkna allmänhetens vare sig bifall eller erkännande. Af hans målningar nämna vi endast Män som bryta sten i en frodig bergstrakt med Gemsen som symbol för den fritt lefvatide djurverlden.

Härmed lemna vi Danmarks fria utställning och på samma gång de skandinaviska länderna. Om vi då ta en sista öfverblick öfver, hvad vi här skådat, så torde vi lätt kunna erkänna, att svenskarne äro de bäst representerade af Skandinaviens trenne folk, och att det, trots åtskilliga öfverdrifter och obetydligheter, är en vacker och stark utställning våra landsmän här åstadkommit. Jämföra vi sedan norrmän och danskar, så torde, om vi taga i betraktande de senares betydligt större antal, norrmännen dock böra tillerkännas försteget för den kraftigare, mera själfulla rörelse, som gör sig gällande bland dem.

Den internationella afdelningen.

Härunder sammanföras alla öfriga land, hvilka på särskild inbjudan deltaga i konstutställningen, d. v. s. Finland, Ryssland, Tyskland, Österrike-Ungern, Schweiz, Italien, Spanien, Frankrike, Belgien, Holland, England och Skotland. Det lider mot slutet, och vi måste skynda oss. Låtom oss därför genast begifva oss öfver till Finland, vårt gamla broderland, d. v. s. den sal, som i konsthallen representerar detsamma.En af de taflor, som här kraftigast träda oss till mötes, är den af Eero Järnefelt målade skildringen ur nybyggarens mödosamma kamp för tillvaron. Han kallar den Sved och visar med en karaktärsstyrka och en sanning i uppfattningen, som ovillkorligen griper en, hur denne banbrytare i ödemarken får sträfva och slita för sitt dagliga bröd, under det han åt kommande släkten upparbetar obygden till odlingsbar, gifvande mark. Största intresset har han samlat omkring den lilla flickan i sin lappade dräkt och med det sotiga, trötta barnansiktet. Därnäst ha vi Albert Edelfelts Sorg, där han mot bakgrunden af ett finskt skogslandskap tecknat ett par älskande, som innerligt dela någon bitter smärta. Bredvid denna finna vi samme konstnärs kraftiga verklighetsskildring Ruokolaksgummor, af hvilka en med synbar talförhet berättar och utlägger någon intressant historia, som af den andra girigt uppfångas, under det några yngre kvinnor med olika uttryckt missnöje ge akt på dem båda. Axel Gallén visar tre kalevalabilder, Ilmarinen smider Sampo, Sampos försvarare och Ur Kalevala, alla kraftigt framställda men svåra att förstå för den, som ej eger kännedom om finnarnes nämnda epos. Den förstnämnda har dock tillvunnit sig mycken beundran för sina kraftiga figurer och sitt vackra, lifliga färgspel. Adolf von Becker har målat en ypperlig Nyländsk allmogeskytt af mycken karaktär. Er edrik Aklstedt framställer Sorg på nybygget vid ett barns likbår,

där föräldrar och syskon äro församlade för att öfver den döda läsa några bibelns ord. Väinö Blomstedt har målat en Odcmarkssjö, som tilltalar genom sin ödsliga, stilla stämning. Och slutligen möter oss Berndt Lindholm med sina friska naturstudier, såsom Strandparti från Sveriges ve stkust, Mellan klippor och tallar och de tre målningarna Hafvet i storm präglade af äkta natursann uppfattning och en enkel, öfvertygande framställning.

Vårt intresse är ännu med finnarne, men vi måste dock bjuda dem farväl för att egna en blick åt det land, med hvilket de nu äro förbundna. Ryssland har inte hitsändt många arbeten, men de som finnas äro af stort intresse såsom prof på en frisk, kraftig konst, kanske t. o. m. en smula rå, men dock konst af framåtgående och värde. Af konstnärerna är Elic Repin den, som ovillkorligen tilldrar sig största uppmärksamheten, detta synnerligast genom sin stora målning Saporogiske kosacker skrifvande ett groft svar å en skrifvelse från sultanen. Detta är också en tafla, som man måste stanna vid och deltaga i, man är nästan tvungen att skratta med de grofva, uppsluppna figurerna, som där äro församlade kring den illistige brefskrifvaren, hvilkens lyckade, skarpa infall väcka de obändiga steppsönernas hänsynslösa, stormande munterhet. Midt emot denna har samme konstnär en annan tafla, Båtdragare vid Wolga, finare och mera civiliserad i färgen, men af samma genomgående, uttrycksfulla karaktär. Hvar enda en af dessa slaftyper utgör en karaktärsstudie för sig. Och dessutom hvilar öfver denna tafla en svettdrifvande värme, som t. o. m. åskådaren kan tycka sig känna, så väl har konstnären lyckats få fram den på duken. Afven Repins tredje tafla, Rekrytens afsked, är ett framstående konstverk, om den också bredvid de andra båda ej kommer till sin fulla rätt. Samma förhållande är det öfver hufvud taget med öfriga utställares arbeten inom denna afdelning. Repins taflor ta så uteslutande allt intresse till sig, att ingenting blir kvar för de öfriga. Vi kunna dock ej underlåta att nämna 'Jean Schischkins målning Skogen, utmärkt för kraft och vacker stämning.

Tyskland ligger oss nu närmast och i sammanhang därmed taga vi äfven Schweiz, hvilka båda land äro inrymda i samma sal. Den är det oaktadt snart genomgången. Tyskame utmärka sig förnämligast genom sina porträtt, såsom Bismarcks-porträttet af Franz von Lenbach m. fl. porträtt af samme konstnär samt Kejsar Wilhelm II:s porträtt af Max Koner jämte åtskilliga andra. Dessutom utställer A. von Werner en väldig paradtafla, Tyske kejsaren lyckönskar Moltke på hans 90-ånga födelsedag. Af landskapsmålningar finna vi däremot ej många. Max Liebermann har en, Kvinnanmed geten, af rätt god karaktär och Julius Bergmann den andra, Afton vid dammen, en både vacker och stämningsfull tafla med det varma solljuset öfvergjutande den unga vallflickans hela gestalt. Men några flere ha ej fäst vår uppmärksamhet. Af de två Schweizarne är det endast en som beaktas, nämligen Arnold Böcklin för den ena af sina två taflor, Heracles' helgedom. Man ser här ett strandparti med hafvet i bakgrunden. Ett väldigt träd reser sig öfver en murad inhägnad, på hvilken skönjes Heracles' byst. Framför ingången till detta enkla tempel står en kraftig krigaregestalt stödd mot sin lans, under det två andra med betäckta ansikten knäböja på marmorsockeln. Öfver det hela hvilar en kraftig stämning af höst. Himlen är öfverdragen af regndigra, tunga skyar, hafvet går i långa, dynande vågor och vinden sliter de torra löfven från trädet. De ryckas loss, hvirfla och falla, betäckande helgedomens marmorgolf med en brokigt skiftande matta. Taflan är kraftig och utförandet synnerligen omsorgsfullt. Om Österrikes och Ungerns tre konstnärer, inrymda äfven de i samma sal, ha vi ingenting att säga, då deras arbeten ej ådragit sig vår uppmärksamhet.

Det torde förlåtas oss, om vi nu endast i ett hastigt förbigående betrakta Hollands och Belgiens hitsända målningar, hvilka i likhet med föregående äro sammanförda i en sal. Vi finna då bland belgarne Franz Courtens med en större djurmålning Vid Zaans stränder, P. J. Dierckx' genre Farmors lektion, Henry de Groux's pastell Napoleon i afvaktan, Alfred Stevens, Brefvet och Emil Wauters porträtt af Mr G. Somzée till häst m. fl., samt bland holländarne Hendrik Jansen: En mulen dag, Willy Martens: Lördagsarbete, samt Hendrik Mesdag: Afton vid Hollätidska kusten.

Afven Italien och Spanien rymmas i samma sal och representeras af, det först-nämda: Pietro Fragiacomo: Vinterafton, så olik vår nordiska vinter; Giovamii Segantini: På bete i Alperna, där fåren en stund lemnats åt sig sjelfva medan herden tar sig en lur; och Ettore Tito: Procession och Hästombyte; samt Spanien: B. J. Sorolla: De nygifta, samt José Villegas: Grupp ur taflan »Dogaressa Foscari» med de tre katolska prelaterna i sina gula kåpor.

Vi begifva oss nu härifrån till den franska salen, där vi finna åtskilligt, som vi ej kunna gå förbi. Vi måste då först stanna vid W. A. Bouguereau's kvinnofigur Pärlan, en af de mest tilltalande och ypperliga målningar i den vägen, som utställningen har att uppvisa. Bredvid denna är en annan liknande af Carolus Duran, kallad Uppvaknandet, äfven den af samma strålande skönhet i form och färg. Durans Poet vid mandolinen visar konstnären från en annan sida, sannolikt som porträttmålare och en framstående sådan. Andra porträtt utställa Leon Bonnat: af Alex. Dumas d. y, och konstnärens Moder; Albert Besnard: af Grefvinnan von Essen, född Gyldenstolpe; samt A. P. Roll: af Alexander Dumas d. y. Denne senare har äfven en tafla kallad Lifsglädje och framställande en pojke, som med ridpiskan i högsta hugg trafvar fram genom småskogen, under det en hund skällande sträfvar att hinna med, hvilken tafla onekligen är af mycken friskhet i såväl uppfattning som utförande. Ett varmt, stämningsfullt aftonlandskap, kalladt Ensamhet, utställes af Emile René Ménard; episoder ur Jeanne d'Are's historia, att utföras i gobelinsväfnad, af Jea?i-Paul Laurens; samt Skisser till väggmålningar af Franfois Flameng. En konstnär, som väsentligt skiljer sig från de öfriga genom sättet att uttrycka sig, är Puvis de Chavannes i sin enkla tafla Den förlorade sonen, med ämnet hemtadt ur bibliska historien. Man ser den förlorade som svinvaktare blottad på allt, t. o. m. det nödvändigaste, hvilket hos honom uppväcker ödmjukhet och ånger och inger honom tanken att återvända till sin fader. Ämnet är ju i sig sjelf gripande och har här blifvit framställdt med en i all sin enkelhet sann och uttrycksfull känsla.

Vi lemna härmed fransmännen och begifva oss tvärt öfver vestibulen in i den engelsk-amerikanska och sista salen. Det är här engelsmännen, hvilka framträda såvälmest som bäst representerade. Öfver deras arbeten hvilar en viss poetisk sagodoft, som tilltalar en, om man också ej alltid kan följa konstnärernas fantasi. Så är t. ex. fallet med G. F. Watts' målningar: Evas skapelse och Efter syndafallet. De utgöra ett par mäktiga fantasiskapelser dessa båda, hvarandra mycket liknande taflor, på samma gång som de äro innerligt vackra färgkompositioner, men inte kan man vid ett första påseende sluta sig till deras innehåll. En djup, kraftig poesi innebära de dock. I den första tycker man sig rent af kunna höra den jublande hymn, som med de uppsvingande genierna stiger mot höjden, och i den andra kan man omöjligen missta sig på den mörka, förbannande kraften. En annan tafla, Paolo och Francesca, ger oss en bild ur Dantes’ Inferno och skildrar dessa båda älskandes eviga omfamning, huru de äfven efter döden lösrycka sig från allt annat för att som aldrig fallande löf hvirfla omkring i ständig förening, till på samma gång sällhet och smärta för deras just på grund däraf öfverallt utstötta själar. Af de fyra porträtt Watts utställer fäster sig hans Sjelfporträtt kanske mest i minnet med sitt ovanligt fina och själfulla men fjärrskådande och inåtvända uttryck. Gå vi vidare, finna vi ej långt från dessa målningar en poetisk sagoframställning af J. N. Waterhouse, kallad »La Belle Dame sans merci*. I ett drömmande landskap af mycket mild färg se vi här tvenne figurer, en man och en kvinna. Han är en stor, kraftig riddare med senor och vilja af stål, hon är en fin, eterisk varelse men full af tjusande behag, en skogsnymf eller hvilken annan sagofigur man vill, och inför hennes förförelsekonster smälter riddarens hjärta, all hans motståndskraft är förgäfves, han ger sig på nåd och onåd i den sköna sirenens våld. Och hon tar också utan nåd och förbarmande sitt eröfrade byte, hvilket hon till yttermera visso fängslar med sitt hår. J. J. Shannon har i sin tafla På trappan målat en utmärkt tilltalande kvinnobild med ett intelligent, själfullt anlete och en kropp så spröd och fin, att den knappast synes kunna bära en lefvande varelse.

Kraftigare och mera realistiska former bjuder A. Stanhope Forbes på i sin tafla På väg från stenbrottet, där han visar ett par stora, präktigt tecknade arbetshästar förspända ett väldigt stenlass och af en allvarlig man körda på en bred väg genom ett skumt aftonlandskap. Ypperligt utförda landskapsmålningar visar Henry Davis, och vilja vi af dessa särskildt framhålla Tidig somtnar med det vackra blommande äppelträdet, i hvars skugga fåren girigt beta ängens saftiga grönska. Denna tafla är synnerligt väl utförd och färgerna äro varma och vackra. Den märkvärdigaste taflan inom denna afdelning är Sir Edward Burne-Jones' »Lucifers fall», på hvilken man ej upptäcker annat än ett långt, ringlande tåg af mystiska figurer, föreställande Af grundsfurstens skaror. Det är här ganska svårt att sätta sig in i kompositörens tankegång, men man torde ej kunna förneka, att det hvilar ett gripande allvar öfver den underligt kyliga målningen.

Amerika företrädes af endast sex målare och deras arbeten väcka ej mycken uppmärksamhet. Man betraktar John M. Alexanders dam i Hvila utan att rätt fatta sammanhanget mellan hennes uttryck och rubriken; man stannar en

stund framför Jolm Sargents Damporträtt, som onekligen verkar mycket bra, men det är ju fullkomligt obekant, och man går vidare för att beundra den sydländska färgprakten i Alexander Harrisons Floden och upptäcker så nedanför denna en annan nattstämning, hvilken först fängslar blicken genom sitt ogenomträngliga mörker, men när ögat väl hunnit vänja sig vid detta, ser man hur en djuplå himmel hvälfver sig öfver en stad, där tusentals menniskor äro i rörelse för att åskåda ett fyrverkeri. Taflan kallas också Fyrverkeri och är målad af James Whi stier.

Salarne äro nu genomgångna, och vi måste gå. Mycket af det utställda tillåter oss ej utrymmet i denna revy att nämna, och mycket däraf har lemnat oss oberörde men det är likväl med saknad och vemod vi lemna den vackra konsthallen, där enganska omfattande exposé af den nutida konsten under några korta sommarmånader varit ställd till vårt benägna påseende. Hvarje i utställningen deltagande konstnär har där gifvit något af sig sjelf, något af sin uppfattning af det sköna i lifvet och naturen, antingen han nu endast framställt det sköna i och för sig såsom skönt eller han därmed förbundit någon i hans eget inre vid något moment framkallad känslostämning. Huru gärna skulle vi ej velat noggrannare studera dessa alster och ännu många gånger återse dem, men utställningen är nu stängd och konstalsterna skingrade; vi få för denna gång nöja oss med, hvad vi bjudits och hoppas att i framtiden mötas vid andra utställningar till fortsättande af den njutning vi förnummit af, hvad snille och konst mäkta skapa i färger.

Thore Blanche. Utställningens presskommissarie. SLUT ->p^-

Professor i hygien vid k. Karol. Institutet.

Herr Kand. Elias Nordström har för mig förevisat ett af honom komponeradt recept till mun- och svalgtinktur; och får jag på begäran intyga, att uti ifrågavarande recept ingår ett kraftigt antiseptiskt medel men icke något för helsan skadligt ämne.

Upsala den 2 Januari 1897.

Olof Hammarsten.

På begäran får jag härmed intyga, att ett af Med. Kand. E. Nordström beredt preparat, kalladt »Vademecum», innehåller ett kraftigt antiseptiskt och tillika något anäste-tiskt verkande medel, som icke är giftigt. Ifrågavarande preparat synes böra vara af god verkan vid en del sjukdomar i hud och slemhinnor, och om det spädes med vatten, blir det ett lämpligt och verksamt mun- och gurgelvatten, hvarjämte det eger förmågan att hämma jäsning och förruttnelse. — Upsala den 2 Mars 1897.

M. Elfstrand,

Docent i farmakodynamik vid Upsala Universitet.

TfÖnnPr Bilder och berättelser för barn om våra vänner bland husdjuren. Med 8 stora färg-

* Ctl Cl trycksplanscher i 4:0 format samt många teckningar i texten. Pris kr. 2: 50.

Slarf-Kalle och hans lekkamrater: 0«/;^,^, SÄ:

makare, Pål latmask. Odygdiga Klara, Granna Lotta, Snusk-Pelle m. fl. Pris 2 kr.

T ."lig TI och andru gamla bekanta, såsom Askungen, Mästerkatten. Jack-Jättedödaren m. fl.

1 UtlllctLlall sagor, jämte några nya rim af /. C. von Hofsten. 1 kr. 75 öre.

Lekkamraterna. En bilderbok om hundar med text af Anna Lybecker. 1 kr. 60 öre. Elsas vänner. Djurbilder med text af Anna Lybecker. 1 kr. 60 öre.

Farbror Ottos berättelser om djuren af /. P. Velander. 1 kr. 60 öre

TTrrrrl^mr'tT'O eonnr upptecknade af E. A . med 6 vackra färgtryck och för öfrigt fullt med af-

'"JSö1C111Ui'=> bct&U1> bildningar i texten. 1 kr. 60 öre.

Lille Erik och hans lekkamrater. £r?re!ser för barn af £'A' 1 kr

LaSSe OCh L/lSa, samt andra berättelser för barn, af E. A. i kr. 60 öre.

Karamellstugan, som Gunnar byggde. ELmed. Lc:*on

L' n m rv i nrHpn med ballong, snälltåg och ångbåt; med verser af /. G. von

lCbd 111g JU1UC11 Hofsten. i kr. 60 öre.

T~l Ö Vi i i Etstig berättelse för mina små vänner af Farbror John. Med 6

1_^C11 HcUJUlgC XVli^lS.1. fina färgtrycksbilder. i kr. 50 öre.

Småttingar i lek. Berättelser och bilder för barn. 1 kr. 50 öre.

Noaks ark. Bilderbok med rim af /. C. von Hofsten. 1 kr. 50 öre.

IX/röcfprlzoffpn i O r* den gam*a välkända sagan, med präktiga och roande bilder samt

IVldbLCl 1S.CULC11 1 OlUlldl, text af Carin Hammarskiöld. ikr.

Barnens glädje. Bilder och rim från staden och landet, med text af Carin Hammarskiöld. 1 kr. En ångbåtsfärd. Vackra taflor och roliga vers af Mathilda Langlet. 1 kr. Färglådan. En rolig bok i hvilken äfven kan målas. Kolorerbok med text af Mathilda Langlet. 1 kr. Lekar och påhitt . En bilderbok för småbarn med text af /. C. von Hofsten. 1 kr.

Bilder ur vår frälsares lif. Med text af L. S. och E. A. 1 kr.

Barn anöj en . Bilderbok för de små, med text ar Carin Hammarskiöld. 1 kr.

Små hundars öden. Intressanta taflor ur hundlifvet, med text af Carin Hammarskiöld. 80 öre. Hopp, hejsan, hurrah! Med bilder af H. Flint och verser af E. A 80 öre. Jumbo, den stora elefanten. Med verser af E. A. 80 öre.

I gungan. Bilderbok för småttingarne, med verser af Carin Hammarskiöld. 60 öre.

Tre kattungar små. Bilderbok med verser af E. A. 60 öre.

Vår egen Pålle. En liten vacker bilderbok om hästar, med text af Carin Hammarskiöld. 60 öre.

Den glade ryttaren. Bilderbok för gossar, med text af E. A. 60 öre.

J£arO OCh hans vänner ^derbok 0111 sna^a hundar, med text af Carin Ham-

Smafolk pa resa. Bilder ur småbarnens lif, med text af E. A. 50 öre.Familjen Putte En liten bilderbok om

små kaniner ....

Familjen Nasse. En liten bilderbok om

små grisar....................

Familjen Snatterm En liten bilderbok om ankor ....

Nasse Rymling ....

Nasse Ruff........................

Fem små grisar ....

Bror Långöra ....

Liten Putte.......................

Syster Silkesfin ....

Slarf-Hans ....

Kalle och Kajsa...................

Två grannar......................

40 öre.

SI

40 »

40

20 »

20 »

20 »

20 »

20 »

20 »

20 » J 20 »

20 »

Husdjuren

fö

innehållande bilder af alla våra husdjur, ett å två på hvarje tafla, pris 2 kr. 50 öre, samt

Småflickornas lekar

innehållande taflor från barnkammarens glada lif och lekar. Pris 1 krona.

Tvenne bilderböcker för småbarn och för

«) åskådningsundervisning särskildt lämpade, därigenom att de äro uppklistrade på tjock papp och sammanhängande bild vid bild (s. k. Leporello-album).

^ SÄLLSKAPSSPEL.

Snipp=Snapp. De hoppande grodorna.

Pris I kr. 50 öre. Pris 1 kr. 50 öre.

Tvenne roande och skämtsamma sällskapsspel tor gamla och unga.

Brigtwen, Kärlek till djuren. Vägledande exempel till tämjandet och vården af våra skogs- och trädgårdsfåglar samt andra i frihet lefvande djur. Öfversättning af D:r Anton Stux-berg. Med 56 illustrationer. Pris kart. 2 kr 75 öre, häft. 2 kr.

Separattryck af detta verkligt goda, särdeles underhållande, instruktiva arbete, äfven benämnd t

Kärlek till djuren,

finnes att tillgå å 30 öre. Denna upplaga är lämplig som premie och gåfva till skolbarn, samt till utdelning i djurskyddsföreningar och söndagsskolor; kan rekvireras vid partiköp af 25 exemplar för 6 kr. 50 öre,

50 » » 10 »

100 » » 15 »

Andrew Brown, Den röda spionen, af

Fried. J. Pajeken. öfversättning af B A. Fmck. Med 4 färgtrycksplanscher. Pris 3 kr.

Trappern Jim. En berättelse från Nordamerikas vilda vester af Fried. J. Pajeken. Med 4 färgtrycksplanscher. Pris 2 kr. 75 öre.

Svenskarne i Kamerun, resor och äf-ventyr i de svartes verldsdel af John Johnson. Med 9 helsideillustrationer af Edv. Forsström m. fl. Pris 3 kr.

Detta instruktiva, roande och ytterst fängslande originalarbete har genom särskildt utgifna förteckningar a för ungdomen lampliga bocker blifvit förordadt såväl af Fredrika-Bremerförbundet som Svensk Läraretidning ni. fl. granskare af ungdomslitteraturen.

Lilla Blåöga och andra sagor, berättade af Mamma sjelf. Med 4 färgtrycksplanscher. Pris 1 kr. 60 öre.

Små historier för smått folk af E. A.

Med fina bilder i akvarelltryck. Pris 2 kr. 25 öre.

ILLUSTRATIONSPROF ur Svenskarne i Kamerun. Pris 3 kr. Andra tusendet. (Se vidstående text).

Två år förom masten

af R. H. Dana j:or. Eri bearbetning af Carl Eneroth (Chicot). Pris 2 kr. 75 ------------—Litteraturens bästa skildring af sjömanslifvet.' • ~Ornamentets bok